BERNHARD SCHLINK EVE DÖNÜŞ

DK

Dünya Edebiyatı

Roman

BERNHARD SCHLINK

EVE DÖNÜŞ

Yarım kalan bir öyküyle tamamlanan bir hayat.

DK DOĞAN KİTAP

Çeviren: Gülderen Pamir

Eve Dönüş

EVE DÖNÜŞ

Orijinal adı: *Die Heimkehr*
© Diogenes Verlag AG Zürich, 2006
Yazan: Bernhard Schlink
Almanca aslından çeviren: Gülderen Pamir

Türkçe yayın hakları: © Doğan Kitapçılık AŞ
Bu kitabın Türkçe yayın hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla satın alınmıştır.
1. baskı / nisan 2007 / ISBN 978-975-293-562-4

Kapak tasarımı: Yavuz Korkut
Baskı: Şefik Matbaası / Marmara Sanayi Sitesi
M Blok No: 291 İkitelli - İSTANBUL

Doğan Kitapçılık AŞ 19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 1 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL
Tel. (212) 246 52 07 / 542 Faks (212) 246 44 44
www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Eve Dönüş

Bernhard Schlink

Çeviren: Gülderen Pamir

DK DOĞAN KİTAP

Birinci bölüm

1

Çocukluğumun tatilleri İsviçre'de, dedemlerin yanında geçerdi. Annem beni istasyona götürür, trene bindirirdi; şansım varsa oturacak yer bulur ve altı saatlik bir yolculuktan sonra büyükbabamın beni beklediği istasyonda inerdim. Eğer talih benden yana değilse sınırda aktarma yapmam gerekirdi. Bir keresinde yanlış trene binmiş ve iyi bir kondüktör gözyaşlarımı kurulayıp, beni birkaç istasyon sonra bir başka kondüktöre emanet edene kadar ağlamış, hedefime aynı şekilde bir kondüktörden diğerine aktarıldıktan sonra ulaşabilmiştim.

Tren yolculuklarında gözümün önünden geçip giden manzaralar ve yerlerin, kompartımanın yarattığı güven ve bağımsızlık duygularının tadını çıkarırdım. Biletim ve pasaportum, kumanyam ve kitaplarım olurdu; kimseye ihtiyacım yoktu ve başkalarıyla konuşmayayım diye tembihliydim. İsviçre trenlerinde kompartımanları özlerdim. Buna karşın diğerinde her koltuk ya pencere ya da koridor yanıydı ve kompartımanın içinde yalnızken başıma bir şey gelme korkusu yoktu. Ayrıca İsviçre koltuklarının açık renk ahşabı Almanların kızıl-kahverengi plastiğinden daha hoştu, tıpkı vagonların grisinin, üç dildeki "SBB-CFF-FFS" logolarının ve kırmızı üstüne beyaz haçlı flamaların, üstünde "DB" yazan kirli yeşilden daha asil olması gibi. Yarı İsviçreli olmaktan gurur duyuyordum, her ne kadar Alman trenlerinin dökünülü-

ğünü, annemle yaşadığım kentin ve o kentteki diğer insanların döküntülüğü kadar milli bulsam da.

Yolculuğum, göl kenarındaki büyük kentte, bir hat başı istasyonunda sona ererdi. Peronda yürümem ve büyükbabamı kaçırmamam gerekiyordu: uzun boylu, yapılı, koyu renk gözlü, gür beyaz bıyıklı ve saçsız, açık renk keten ceketli, hasır şapkalı ve bastonlu. Güven abidesi gibiydi. Boyum onu geçtiğinde de o benden uzundu, bastonuna dayanarak yürüdüğü zamanlarda da benden yapılı ve güçlü kuvvetliydi. Öğrencilik dönemimde yanımda yürürken elime tutunduğu olurdu. Bu ağrıma giderdi, ama beni başkalarına karşı utandırmazdı.

Büyükannem ve büyükbabam göl kenarından biraz ileride otururlardı ve hava güzelse treṇe değil, vapura binerek eve giderdik. En çok eski ve kocaman yandan çarklı buharlı gemileri severdim, tam ortasında motor pistonlarının nasıl çalıştığı görünür, bronz ve çelik direkleri yağdan parlardı. Pek çok güvertesi olurdu, hem açık hem kapalı. Öndeki açık güvertede durur, rüzgârı içimize çeker ve kıyıda bir görünüp bir kaybolan küçük şehirleri seyrederek, geminin üstünde daireler çizen martılara, gölde seyreden teknelerin göz alıcı yelkenlerine ve becerilerini sergileyen su kayakçılarına bakardık. Bazen dağların ardından Alpler görünürdü ve büyükbabam her tepeyi adıyla bilirdi. Güneşin suyun yüzeyine yansıttığı, tam ortadan sakince süzülen ve kenarlarında gemiyle birlikte hareket eden kırılmaların dans ettiği ışık yolu bana her seferinde bir mucize gibi gelirdi. Bunun optik bir yanılsama olduğunu büyükbabamın bana izah ettiğinden eminim. Ama bugün bile hâlâ bir mucize gibi geliyor. Işık yolu ben neredeysem orada başlıyor.

2

Sekiz yaşındaydım; o yaz annemin biletimi alacak parası yoktu. Nasıl oldu bilmiyorum, ama beni sınıra kadar götürecek, oradan dedemlerin yaşadığı yerde indirilmek üzere bir başkasına teslim edecek bir uzak yol şoförü buldum.

Buluşma noktası mal istasyonuydu. İşi olduğu için annem yanımda kalamamıştı; valizimle birlikte beni giriş kapısına kadar götürdü ve bulunduğum yerden kıpırdamamamı sıkı sıkı tembihledi. Öylece durdum ve önümden geçen her kamyona korkarak, sonra rahatlayarak ve en sonunda da düş kırıklığına uğrayarak baktım. Bugüne kadar fark ettiğimden çok daha yüksek, çok daha gürültülü ve çok daha karaydılar. Canavar gibiydiler.

Ne kadar beklediğimi bilmiyorum. O zamanlar saatim yoktu. Bir süre sonra bavulumun üstüne çöktüm ve sadece duracakmış gibi yavaşlayan kamyonlar olduğunda yerimden fırlayıp bakmaya başladım. Sonunda bir tanesi önümde durdu, şoför beni ve bavulumu havalandırdığı gibi arkaya attı ve muavin koltuğunun gerisindeki yatağı gösterdi. Çenemi kapatacak, kafamı yatağın kenarından uzatıp bakmayacak ve uyuyacaktım. Hava aydınlıktı, ama karardığında dahi ben hâlâ uyuyamamıştım. Başlangıçta şoför ya da muavini arada bir dönüp bana bakıyorlar ve başımı yatağın kenarından sarkıttığımı görünce azarlıyorlardı. Ama sonra beni unuttular ve böylece dışarıyı seyretmeye başladım.

Görüş açım dardı, ama muavinin yan camından güneşin batışını izledim. Şoför ile muavininin konuşmaları kulağıma bölük pörçük geliyordu; Amerikalılardan, Fransızlardan, nakliye işlerinden ve ödemelerden söz ediyorlardı. Tekdüze gürültü ve o zamanlar otoyolu kaplayan büyük levhaların kamyon üstünden geçerken yarattığı yeknesak sarsıntı beni neredeyse uyutacaktı. Ama az sonra otoyoldan çıktık ve kötü bir dağ yoluna saptık, şoför çukurlardan kaçamadığı için sürekli vites değiştiriyordu. Gecenin içine doğru rahatsız bir yolculuktu.

Kamyon ikide bir duruyor, yan pencerelerde suratlar görünüyor, şoförler ve muavinleri iniyorlar, kasa kapısını açıp, yüklerini oraya buraya çekiyorlar ya da istifliyorlardı. Bazı duraklar ışıl ışıl aydınlık ve konuşma seslerinin çok olduğu fabrikalar ve depolardı; bazılarıysa karanlık benzinciler, park alanları ve patikalardı. İki adam asli görevlerini yerine getirirken bir yandan da kendi adlarına çalışarak kaçakçılık yapıyorlardı herhalde ki, yol planlanandan daha uzun sürdü.

Her ne halse sınıra geç vardık, diğer kamyon çoktan gitmişti, adını bile bilmediğim bir şehrin meydanında sabahın alacakaranlığında birkaç saat oturup bekledim. Meydanın çevresinde bir kilise, tek tük yeni evler ve çatısı olmayan, boş pencereli çok sayıda bina vardı. Güneşin ilk ışıklarıyla birlikte insanlar çıkageldiler ve burada pazar kurmaya başladılar; iki direğinin arasındaki kayışı omuzlarına geçirerek sürdükleri iki tekerlekli alçak arabalarla çuvalları, sandıkları, sepetleri taşıyorlardı. Geceyi; kamyonun kaptanından ve süvarisinden, korsanların saldırısına uğramaktan, kazadan ve tuvalet ihtiyacı hissetmekten korkarak geçirmiştim. Şimdi de aynı şekilde ya birisinin dikkatini çekersem ve beni kaçırırsa diye korktuğum kadar, hiç kimsenin bana aldırmamasından ve benimle ilgilenmemesinden de korkuyordum.

Üstünde kıpırdamaya bile cesaret edemediğim bank güne-

şin altında fazlaca rahatsız bir yer olmaya başlamıştı ki, üstü açık bir araba yol kenarına yaklaşıp, önümde durdu. Şoför yerinde kalırken, yanında oturan kadın indi, bavulumu bagaja koydu ve bana arka koltuğu gösterdi. Artık arabanın büyüklüğünden mi desem, sürücünün ve yanındaki kadının kıyafetlerinin şıklığından ve tavırlarındaki rahatlık ile özgüvenden mi, yoksa sınırı geçip İsviçre'ye girdiğimizde bana hayatımın ilk dondurmasını almalarından mı bilmem, ne zaman varsıl insanlardan konuşulsa ya da haklarında bir şey okusam, hep onları düşünürüm. Uzak yol şoförleri gibi onlar da kaçakçı ya da çalıntı mal tacirleri miydi? Her ikisi de, genç oldukları, kardeşleriymişim gibi bana gayet hoş davrandıkları ve büyükbabamın evindeki öğle yemeğine tam zamanında yetiştirdikleri halde bana yine de netameli gelmişlerdi.

3

Büyükannem ile büyükbabamın oturduğu ev dünyayı gezip dolaşmış bir mimar tarafından yapılmıştı. Öne uzanan, sanatsal oymalarla süslü tahta payandalardan destek alan bir çatısı, ilk katta geniş bir cumbası, ikinci katta şu oluklarıyla süslü bir balkonu olan ve pencereleri taş taş şekillendirilmiş yuvarlak kemerli ev, kolonyal stilde taşra malikânesi, İspanyol kalesi ve Romen manastırı karışımıydı. Ama hepsi birbiriyle uyumluydu.

Ev bahçeyle bütünleşmişti: solda iki yüksek çam, sağda kocaman bir elma ağacı, evin önünde yaşlı, sık taflanlardan bir çit ve evin sağında boy atmış yabani asma. Bahçe büyüktü; yol ile evin arasında bir çayır vardı, evin sağ tarafında da sebze tarhları, domates ve fasulye sırıkları, ahududu ve frenküzümü çalıları, bir böğürtlen çiti ve bir gübre yığını, sol tarafında evin arkasına dolanan, iki yanına ortancalar dizilmiş kapı girişine bağlanan geniş çakıllı bir yol. Çakıl ayaklarımın altında gıcırdardı ve büyükbabamla birlikte evin önünde durduğumuzda büyükannem geldiğimizi işitmiş ve kapıyı açmış olurdu.

Çakılların gıcırtısı, arıların vızıltısı, bahçe işlerinde kullanılan kazma ya da tırmığın tıngırtısı, büyükbabam ile büyükannemin yanında geçirdiğim yazlarla birlikte yaz sesleri oldular. Tıpkı güneşte ısınan şimşirin kekremsi, gübre yığının çürüğümsü kokusunun yaz kokuları olması gibi. Tıpkı, hiçbir çocuğun bağırmadığı, hiçbir köpeğin havlamadığı ve rüzgâ-

rın esmediği öğleüstü sessizliğinin yaz sessizliği olması gibi. Annemle oturduğum caddede yoğun bir trafik olurdu; tramvay ya da kamyon geçince camlar zangırdar, bombalanmış komşu binalar yıkılıp yeniden yapılırken inşaat makineleri toprağı titretirdi. Büyükbabamların orada trafik yok gibiydi, ne evin önünde ne de başka yerde. Bir at arabası geçmeye görsün, büyükbabam hemen bir kova ve kürek getirmemi söyler, hiç acele etmeden arabanın peşinden giderek gübre yığını için atların dışkılarını toplardık.

Yörede tren istasyonu, rıhtım, birkaç işyeri, büyükbabamların bazen pazar günleri öğle yemeği yedikleri iki ya da üç lokal vardı, bir tanesinde alkollü içecek satılmazdı. Büyükbabam günaşırı alışverişe gider, peynirciyi, fırını ve kooperatif bakkalını, bazen de eczaneyi ya da ayakkabı tamircisini kapsayan bir tur atardı. Açık renk keten ceketini giyer, aynı şekilde açık renk keten kasketini takardı, ceketinin cebinde zaman zaman kopan yapraklarını büyükannemim dikerek tutturduğu ve alışveriş listesini yazdığı defter olurdu; bir eliyle bastonunu, diğeriyle benim elimi tutardı. Eski, deri alışveriş torbasını ben taşırdım, her iki günde bir çarşıya çıktığımızdan asla taşıyamayacağım kadar ağır olmayan torbayı.

Büyükbabam benim hoşuma gidiyor diye mi günaşırı alışverişe çıkardı? Alışverişin seyrini severdim: Peynircideki Appenzell ve gravyer kokusunu, fırındaki taze ekmek kokusunu, bakkaldaki malların bolluğunu. Annemin veresiye alışveriş yaptığı ve arada beni yolladığı küçük dükkâna göre o kadar güzeldi ki.

İşimiz bittikten sonra göl kenarına gider, bayat ekmekle kuğuları ve kazları besler; gelip geçen, demir atan ya da demir alan gemileri izlerdik. Burası da sakindi. Dalgalar rıhtım duvarını şıpır şıpır yalardı --bu da yaz seslerinden biriydi.

Sonra akşamın ve gecenin sesleri de vardı. Karatavuk ötene kadar ayakta kalabilirdim. Yatağıma yattığımda ne araba se-

si olurdu, ne de başka sesler; kilise kulesinin saati vururdu ve ev ile göl arasındaki hattan her yarım saatte bir tren geçerdi.

Önce gölün aşağısındaki istasyon, gölün yukarısındaki istasyona trenin yola çıktığını bir çan sesiyle duyurur, bundan birkaç dakika sonra da tren geçerdi ve yine birkaç dakika sonra gölün yukarısındaki istasyon trenin kalkış sinyalini yollardı. Bu istasyon diğerinden daha uzaktı; ikinci çan sesi kulağıma hafifçe gelirdi. Yarım saat sonra gölün üst tarafındaki istasyondan kalkan tren gelir ve sesler ters yönde aynı sırayı izleyerek yinelenirdi. Geceyarısından hemen sonra son tren geçerdi. Bunun ardından duyulsa duyulsa sadece ağaçları hışırdatan rüzgârın ya da çakılları döven yağmurun sesi duyulurdu. Geriye mutlak sessizlik kalırdı.

4

Yatağımda yatarken hiç çakılda yürüyen ayak sesleri duymadım. Büyükannem ile büyükbabam geceleri ne dışarı çıkarlardı, ne de konukları gelirdi. Ancak yanlarında geçirdiğim birkaç yazın ardından onların geceleri çalıştıklarını fark ettim.

Başlangıçta neyle geçindikleri hakkında hiç kafa yormamıştım. Paralarını sabah evden çıkıp, akşamüstü dönen annem gibi kazanmadıklarını biliyordum sadece, o kadar. Sofradaki her şeyin değilse bile çok şeyin bahçelerinden geldiğini de biliyordum. Hatta emekli maaşının ne olduğunu bile biliyordum, ama bizim oradaki çarşıda ya da oturduğumuz apartmanın koridorlarında emeklilik maaşından yakınan insanlar gibi konuştuklarını hiç duymamıştım; dolayısıyla onların emekli oldukları sonucunu da asla çıkartmamıştım. Maddi durumları hakkında hiçbir sonuca varmamıştım aslında.

Büyükbabam öldüğünde hatıralarını bırakmıştı. Ancak bu hatıralardan onun nereden geldiğini, ne yaptığını ve neyle geçindiğini öğrendim. Yürüyüşlerimiz ve gezilerimiz hakkında o kadar çok şey anlattığı halde kendinden bir o kadar az bahsetmişti. Halbuki bazı şeyleri anlatabilirdi.

Amerika'dan söz edebilirdi mesela. 1890'lı yıllarda babası evini ve bahçesini çöle çeviren bir toprak kaymasının ardından köydeki hayata dayanamayıp, pek çok kişi gibi karısı ve dört çocuğuyla Amerika'ya göçmüştü. Çocuklar dürüst birer Amerikalı olarak büyüyeceklerdi. Trenle Basel'e, gemiyle

Köln'e ve yine trenle, gemiyle ve arabayla Hamburg'a, New York'a, Knoxville'e ve Handsborough'a ulaşmışlardı; hatıralarında inşaatı tamamlanan Köln Katedrali'nin muazzamlığından, Lüneburg topraklarının uçsuz bucaksızlığından, denizin sakinliğinden ve azgınlığından, Özgürlük Anıtı'yla ilk karşılaşmalarından ve Amerika'ya daha önce göç eden, başarılı olmuş ya da umduğunu bulamamış akrabalarından söz ediyordu. Büyükbabamın iki kız kardeşi Handsborough'da ölmüştü ve katı kalpli bir akraba onların kendisi için satın aldığı mezara değil, sadece yanına gömülmelerine izin vermişti –büyükbabamların yatak odasındaki, küçük, hoş, etrafı demir parmaklıkla çevrili mezarlıktaki başucuna tahta dikilmiş iki zavallı mezarı gösteren resmin anlamını ancak o zaman çözmüştüm. Göçmenler bellerini doğrultmuş, ama mutlu olamamışlardı. Vatan hasreti çekiyorlardı, ölümcül olabilecek bir hastalık. Büyükbabam hatıralarında, Wisconsin'de, Tennessee'de ya da Oregon'da vatan hasretinden ölenlerin isimlerinin köy kilisesinde cemaate okunduğunu ve kayda geçirildiğini yazmıştı. Altı kişi göçtükleri ülkeden, köy marangozunun yaptığı evlerine beş yıl sonra dört kişi olarak ve yanlarında kocaman bavullarla geri döndüler.

Büyükbabam İtalya'yı ve Fransa'yı da anlatabilirdi bana. Dokumacılık öğrendikten sonra Tulin'de ve Paris'te yıllarca çalışmış ve yine hatıralarından yola çıkarak, kentlerin görülmeye değer güzellikleriyle yakından ilgilenmişti; ülkeyi ve insanlarını, düşük maaşları, sefil evleri, Piemont'daki kadın ve erkek işçilerin batıl inançlarını, Katoliklik ve laiklik arasındaki çatışmaları, Fransa'da milliyetçiliğin güçlenmesini yakından izlemişti. Ve hatıraları onun sıla hasretiyle nasıl yanıp tutuştuğunu ele veriyordu. İsviçre'de bir dokuma atölyesinde yöneticilik, evlilik ve aile kurmak, İsviçre topraklarında bir ev sahibi olmak –sonunda kendi doğasına aykırı yaşamayı bırakıp, onunla uyumlu yaşamak.

Birinci Dünya Savaşı'ndan bir gece önce bir Alman dokuma atölyesine müdür olunca vatanını terk etmesi gerekmemişti. Ta ki savaş sonrasında enflasyon önce Almanya'da, sonra İsviçre'de maaşını eritene dek her gün sınır ötesine gidip gelmişti. Parasını kalıcı değeri olan şeylere yatırıp değerlendirmeye çalıştığı için dağılan bir Alman süvari birliğinden aldığı ve gerçekten dayanıklı ve ağır yün battaniyeler toplamıştı ki, bugün dahi bir tanesi bendedir. Ama bu battaniyeler sağlıklı ve güçlü kuvvetli, hamile kalıp dünyaya çocuk getirmesi gereken bir kadını beslemeye yetmiyordu, dolayısıyla büyükbabam yine İsviçre'deki dokuma atölyesinin başına geçti.

Almanlara bağlılığını hep korudu. Ülke dışında yaşayan Almanların kaderi onu hep harekete geçirdi –belki onların da kendisi gibi sıla hasreti çekmekten mustarip olduklarını düşündüğündendir. Yemek pişirirken büyükanneme yardım ederdi, yıkanmış salata yapraklarını metal bir süzgece koyup, kuruyana dek sokak kapısının önünde sallamak da onun görevlerinden biriydi. Çoğunlukla bir türlü geri dönmeyi bilmez ve büyükannem ne yapıyor diye bakmam için beni yollardı. Ben de onu kapının önünde, süzgeci salladığında girişteki taşlara saçılan su damlacıklarını izlerken bulurdum. "Ne oldu, büyükbaba?" Damlalar ona dünyanın dört bir yanına savrulan Almanları anımsatırdı.

Büyükannem ile büyükbabam Birinci Dünya Savaşı'nı, grip salgınını ve enflasyonu atlattıktan sonra, büyükbabam İsviçre dokuma atölyesinde başarı kazanıp, iki patent başvurusunda bulunduktan ve bunları profesyonel dünyaya sattıktan sonra nihayet bir oğulları oldu. Yazdığı hatıralarının arasına yer yer fotoğraflar yapıştırmaya başlamıştı artık: Babam, kafasında katlanmış kâğıttan bir külah ve bacaklarının arasında tahta bir atla, aile evin bahçesindeki sofrada, babam golf pantolonlu takım elbisesi ve kravatıyla lisedeki ilk gününde, aile bisiklet turunda, her birinin bir ayağı yerde,

diğeri pedalda, sanki hemen sürmeye başlayacaklarmış gibi. Hayatının anılarının herhangi bir yerlerinde birkaç fotoğraf. Büyükbabam öğrenciyken, genç bir kocayken, emekliyken ve ölümünden birkaç yıl önce. Daima ciddi bakışlı, hüzünlü, kendi içinde yitip gitmiş, sanki hiç kimseyi algılamıyormuş gibi. Son fotoğrafta yaşlılıktan incelmiş boynu ile çökmüş yüzü kabuğundan dışarı çıkmış bir kaplumbağa kafası gibi gömleğinin yakasından dışarı uzanmıştı; bakışı korkaklaşmıştı ve ruhu insanın ürkekliğinin ve inadının ardına çekilmeye hazır hale gelmişti. Bana bir keresinde ömrü boyunca sol şakağının ve sol kulağının üstünden başının arkasına uzanan, "şapka tüyü gibi" bir baş ağrısı çektiğini anlatmıştı. Depresyonlara hiç değinmemişti ve büyük bir olasılıkla hüznün, kaybolmuşluğun ve korkuların adı belli bir şeyin belirtileri olduğundan habersizdi –o zamanlar kim bunları biliyordu ki zaten. Ayağa kalkamamak, hiçbir şey yapamamak, çalışamamak gibi daha ileri düzeyde belirtilere çok ender rastlanırdı.

Elli beşinde işinden ayrıldı. Dokuma atölyelerinde ekmek parası için çalışmıştı, esas tutkusu tarih, toplum ve politikaydı. Arkadaşlarıyla birleşip bir gazete satın aldı ve yayımcı oldu. Ama gazete, İsviçre tarafsızlığına ters düştüğünden ve toplumun genel düşüncesine karşı çıktığından, maddi koşulların yetersizliğinden dolayı rekabet savaşında büyüyemedi. O ve arkadaşları yaptıkları işten keyif almaktan çok, sıkıntılarla uğraştıklarından, birkaç yıl sonra pes ettiler. Yine de yayımcı olarak faaliyet göstermesi büyükbabamın diğer yayımcılarla ilişki kurmasını sağladı ve büyükannemle birlikte geceyi geceye ekleyerek sürdürdükleri bir kitap dizisinin, "Keyif ve Eğlence Romanları"nın redaksiyonu olan son işini bulmasına yol açtı.

5

Tarihe duyduğu sevgiyi okuduğu kitaplarda ve benimle gittiği yollarda yaşıyordu. İsviçre ve Alman tarihinden, özellikle askeri tarihinden bir olay anlatmadığı hiçbir gezinti ya da onun severek söylediği gibi yürüyüş yoktu. Kafasında, bastonuyla yere çizdiği savaş planlarından oluşan, neredeyse tükenmez bir hazine vardı: Morgarten, Sempach, Birs'teki St. Jacob Savaşı, Grandson, Murten, Nancy, Marignano, Rossbach, Leuthen, Zorndorf, Waterloo, Königretz, Sedan, Tannenberg ve adını unuttuğum diğerleri. Ayrıca canlı ve dinletici bir anlatma yeteneğine sahipti.

Hikâyelerini dinlemekten bıkıp usanmadığım, sevdiğim savaşlar vardı. Morgarten Savaşı. Dük Leopold Avusturyalı derebeylerinin en seçkinlerini bir av partisindeymiş gibi yönetir; kolay bir zafer kazanmak, silahsız ve savunmasız addettiği İsviçre Konfederasyon üyelerini bozguna uğratıp, gafil avlamak ister. Ama Konfederasyon üyeleri savaş deneyimli oldukları gibi, savaşmaya da hazırdırlar. Ne uğruna savaşacaklarının bilincindedirler: özgürlükleri, evleri, ocakları, karıları ve çocukları için. Leopold'un nereden geçip geleceğini de bilirler. Hünenberg derebeyi, Konfederasyon'un iyi komşusu ve dostu, bir uyarı yazdığı parşömeni okla çadırına fırlatır. Aegeri Gölü ile Morgarten Tepesi arasından geçmesi gereken Avusturya ordusunu tepede beklemeye başlarlar. Ordu dar yola girince ağaç kütüklerini ve kaya parça-

larını aşağıya yuvarlayıp, askerleri göle dökerler, sonra birdenbire ortaya çıkarak diğerlerini de yenerler. Kaçmak isteyen derebeyleri zırhlarının ağırlığıyla ıslak mezarların dibini boylarlar.

Konfederasyon üyelerinin yürekliliği beni etkilemişti. Öte yandan Hünenberg derebeyinin okla yolladığı uyarı da kafamı kurcalıyordu. Bu ihanet sayılmaz mıydı? Ve ihanet Konfederasyon'un eyleminin değerini azaltmıyor muydu?

Büyükbabam başını salladı. "Baban da bunu sormuştu."

"Evet?"

"Derebeyi özgürdü. Avusturyalılara bağlı kalmak zorunda değildi, İsviçre tarafından olabileceği gibi tarafsız da kalabilirdi."

"Ama İsviçre'nin yanında savaşmamış. Kendini gizleyecek şekilde davranmış."

"Eğer birlikte savaşsaydı İsviçrelilere yardım edemezdi. Doğru olanı gizlice yaparsan bu gizlilik yanlış sayılmaz."

Hünenberg derebeyine daha sonra ne olduğunu öğrenmek istedim, ama dedem de bilmiyordu.

Sempach Savaşı. Avusturyalılar yine ağır silahlarına güveniyorlar, yine çiftçilerin ve çobanların savaş becerisini ve cesaretini küçümsüyorlar. Gerçi Konfederasyon'un öncü kuvveti tepeden tırnağa mızraklı Avusturya cephesini öğle saatlerine kadar yarmayı başaramıyor. Ama yılın en sıcak gününde güneş şövalyelerin demir aksamlarını fena halde kızdırıyor, ağırlaştırdıkça ağırlaştırıyor. Arnold Winkelried tutabildiği kadar mızrak alıp aralarına dalıyor, önüne çıkanı altına alıyor, Avusturyalılar Konfederasyon'un saldırısına fazla direnemeyecek kadar bitkinler. Tekrar tam bir yenilgi.

Arnold Winkelried'in kahramanlık eylemine böylesine uzun bir cümleyle başlaması ilk anda beni şaşırtmıştı: "Yoldaşlarım, özgürlüğe bir geçit açmak istiyorum. Karım ve çocuklarım size emanet!"

Ama büyükbabam, Avusturya'nın Morgarten yenilgisinden ders çıkartıp akıllanmadığını bana izah edene kadar susmadı. "İsviçrelileri küçümsemek, ağır donanımlar, doğanın aksi tesadüfleri, bu kez su değil, güneş –herkes hata yapar. Ama hiç kimse aynı hatayı ikinci bir kere daha yapmamalıdır."

Bu dersi kavradıktan sonra sıra bir sonrakine geldi. "Sadece zarar görüp sıkıntı çekildiğinde akıllanmakla olmaz, yaşanan zararlardan ders de alınmalı." Yüz Yıl Savaşları'nda Fransızları uzun ok ve yaylarıyla yenen, ama sonunda Fransızlar da uzun ok ve yay yapıp, başarılı olduklarında çok şaşıran İngilizleri anlattı.

Birs'teki St. Jakob Savaşı. Konfederasyon üyelerinin hasmının sadece adı bile korkutmaya yeterdi: Armagnac'lar. Büyükbabam 30 000 kişilik orduyu şöyle anlattı: Yüz Yıl Savaşları'nın sonunda Fransız, İspanyol ve İngiliz askerlerin harbe dayanıklılıkları artmış, ama aynı zamanda yağma ve gaddarlıktan ahlaki çöküntüye de uğramışlardı. Fransa kralının onlara ihtiyacı kalmamıştı artık, Konfederasyon'un ve başlarındaki, taca heves eden Dauphin'in üstüne sürülsünler diye Avusturyalıların emrine verildiler. Konfederasyon'un adam sayısı sadece 1 500'dü. Askerler saldırı için değil, keşif için yola çıktılar önce, ama ilk çatışmada galibiyetin tadını alınca kendilerini tutamadılar ve sonunda Armagnac ordusunun tümü kendini savaşta buldu. İsviçreliler St. Jakob bakımevine kapandılar, hava kararana ve tek kişi kalana dek dayandılar. Kazanan taraf Armagnac'lar oldu, ama öyle büyük kayıp verdiler ki savaşma arzularını yitirdiler ve barış istediler.

"Bundan nasıl bir ders çıkartmalıyım?"

Büyükbabam güldü. "Delice bir şeyin bile cansiperane yapılması gerektiğini. O zaman belki de doğru sayılabileceğini."

6

Büyükbabamın hikâye üstüne hikâye anlattığı bir başka dal daha vardı: adli hatalar. Bu alandaki öykülerin de bazılarını tekrar tekrar dinlemekten bıkmazdım. Öykülerden çıkartılacak ahlak dersleri üstüne uzun uzun konuşurduk. Zor şeylerdi. Çünkü adli hatalardaki adaletsizliklerin ortaya konmasına karşın ünlü adli hatalar çoğunlukla adaletsizliğin etkisinden yola çıkarak tarihi bir anlam içerirler ve adaletsizliğin etkisi kimi zaman adaletin etkisine dönüşürdü.

Kont Schmettau'nun değirmenci Arnold'a karşı davası. Değirmenci konta icar ödemeyi reddeder, çünkü Landrat[1] bir sazan balığı gölü için kendi suyunun mecrasını değiştirmiştir, bunun üstüne kont onu mahkemeye verir. Berlin'deki Kammergericht'te[2] davanın birinci, ikinci ve son celselerini kont kazanır. Değirmenci Büyük Friedrich'e yazıyla başvurarak, adam kayırma ve rüşvetten kuşkulandığını, bu mahkemenin utanç verici bir rezalet olduğunu söyler; hâkimlerin hapse atılmasını, Landrat'ın dağıtılmasını, sazan balığı gölünün boşaltılmasını ve kendi aleyhine alınan kararın kaldırılmasını talep eder. Halbuki ortada keyfi bir durum ve haksızlık vardır, çünkü değirmenin suyu boldur, üretim yapıldığı takdirde icar ödenebilir ve değirmenci bir madrabazdır. Ama

1. İsviçre kantonlarında yasama organı. (ç.n.)

2. Kralın kişisel mahkemesi. (ç.n.)

Friedrich adil bir kral ve Prusya, yargıçlarının güçlü ile güçsüze, varsıl ile yoksula eşit davrandığı bir devlet olarak itibar kazanmıştır.

Orléans Bakiresi davasının hikâyesinde adaletsizlik hakkın yerini bulması şeklinde bir dönüşüm göstermemekle birlikte, bir başka şekilde ulaşılması oldukça zor bir çıkarım sağlamıştı. Johanna, güzel çiftçi kızı, İngilizleri yenecek ve Reims'ta Fransa kralı olarak tahta çıkacak güce sahip olmayan Karl'ın sarayına on altı yaşında gelir. Fransa, İngiltere hâkimiyetine boyun eğmek üzeredir. Mucize olur, Johanna Fransız ordusunu savaşa sokar, Orléans'ı fethederek galibiyete ulaştırır, Karl'ın Fransa kralı olarak taç giymesini sağlar ve Paris'e yürür. Tam o sırada yakalanır ve İngilizlere satılır. Kral onu kurtarabilecekken, hiçbir şey yapmaz. Kaderine razı olan ve yolundan dönmeyen kıza işkence yapılır, ırzına geçilir, Piskopos Pierre Couchon tarafından büyücülük ve cadılıkla suçlanıp ölüme mahkûm edilir. Ama yargılanması ve hakkında verilen karar onu Fransa'nın gözünde azizelik mertebesine yükseltir, özgürlüğün sembolü olur ve yirmi yıl sonra İngilizler Fransa topraklarından sürülürler. Değirmenci Arnold olmasa Prusya nasıl bir hukuk devleti olamayacaksa, Johanna da olmasa Fransa özgürlüğünü elde edemeyecekti.

Buna karşın bir başka öykü ise tüyler ürperticiydi. Gerçi fazla bilinen bir şey de değildi. 1846 yılında, Nancy'deki bir Protestan terzinin güzel kızı Mennon Elkner, Katolik bir celladın oğlu olan Eugen Duirwiel'e âşık olur ve aşkı karşılıksız kalmaz. Terzinin bir komşusu tarafından bu aşktan haberdar olan cellat, gençlerin evlenmelerine izin vermez ve Eugen'i bırakması için Mennon'u tehdit edip, baskı yapar. Kızın umutsuzluğu çift taraflıdır: hem sevdiğini kaybetmiştir, hem de hamiledir. Ölü dünyaya gelen iki erkek bebeğini bahçeye gömer. Ama komşu yine onu gammazlar;

Mennon tutuklanır, çifte bebek cinayetinden yargılanır ve kılıçla boynunun vurulmasına karar verilir. Gerisinin nasıl geleceği tahmin edilebilir. Ama çok daha beteri olur. Eugen babasından cellatlık görevini devralmıştır ve ilk infazını gerçekleştirmek üzere infaz alanına çıkacaktır, bildiği tek şey ise bir çifte çocuk cinayeti mahkûmunun canını alacağıdır. Mennon'u görünce dizlerinin bağı çözülür, başı döner, elleri titremeye başlar. Yanında duran babası tarafından uyarılır, diğer resmi görevlilerin baskısıyla kılıcını iki kere kaldırır, Mennon'un çenesini ve omzunu yaralar ve sonra kılıcı elinden atar; ne işine devam edebilecek haldedir, ne de bunu istemektedir. Ama idam gerçekleşmeli, ailenin cellatlık şerefi kurtarılmalıdır –öfkeden gözü dönen baba oğlunun yarım bıraktığı işi tamamlamak üzere bıçakla Mennon'a saldırır. Her bıçak darbesiyle birlikte infazı izleyenlerin öfkesi daha da kabarır. Sonunda kız idam sehpasına yığılıp kalır.

Çok istediğimde, Lützen ve Hochstadt, Değirmenci Arnold ve Orléans Bakiresi için yazılmış şiirleri bana okuyan büyükannem, güzel Mennon'un kaderini anlatan, şairi meçhul, fazla edebi değeri olmayan bir şiiri de ezbere bilirdi. Büyükbabam tam izleyici kalabalığının isyanına geldiği anda anlatmayı keserdi. "Büyükannene sor, sonunu o benden iyi anlatır" derdi.

Şiirin tamamı aklımda kalmamış. Son iki kıtası ise aşağı yukarı şöyle:

Cellatlar dört bir yandan taşa tutulurlar,
Acılar içinde ölüme varırlar.
Mennon'un kurtuluşu olabilir mi?
Hâlâ yaşamakta, hâlâ Tanrısına yakarmaktadır!
Umutla taşınır hastaneye
Tek başına, yatağında buluşur ölümle.

Bu tüyler ürpertici öykünün var beş kurbanı
Hem de gerçek aşk olsa da ana kaynağı
Gelmiş sonu en kanlı mahkemede.
Kimin ruhu bu acıyla derinden yaralanmaz ki?
Öte yanda, daha iyi hayatta,
Kurbanlar el ele tutuşup bağışlanmak için yakarmalı.

7

Büyükbabayı yakından ilgilendiren savaşlara, çarpışmalara, kahramanlık hikâyelerine, mahkemelere ve yargı kararlarına büyükanne, ancak arada sırada, o da şiir yoluyla değinirdi. Savaş ona göre olgunlaşmamış ve belki de hiç olgunlaşmayacak erkeklerin icat ettiği aptal, gerçekten aptal bir oyundu. Büyükbabamın savaş tutkusuna anlayışla yaklaşıyordu, çünkü o da büyükannemin neredeyse savaşla eşit bir felaket olarak nitelediği alkol karşıtlığı ve kadınların oy verme hakkı konusundaki düşüncelerini paylaşıyor, onun barışçıl, kadınsı bakış açısına ve fikirlerine saygı gösteriyordu.

Saygı belki de bu evliliğin esas kaynağı ve onu ayakta tutan şeydi. Bir yaz, büyükbabam İtalya'da çalışırken, annesi onu görmeye gelmişti. Ziyaretinin amacı, aile kurma zamanının geldiğini ona anımsatmaktı ve eğer talip olursa, kendisini asla reddetmeyecek bazı kızlar tanıdığını anlatmıştı. Bu arada bir cenazede karşılaştığı ve çok beğendiği bir kuzinden de söz etmişti. Büyükbaba yaz sonunda ailesinin yanına gitti, ekin kaldırılırken onlara yardım etti ve annesi bir kere de teyzesini görmeye gitmesi gerektiğini söyleyene kadar tarihe duyduğu ilginin çekim alanına giren ülkesindeki şatolara tek başına gezintiler yaptı. Orada, çocukluğundan bu yana görmediği kuziniyle karşılaştı. O yıllardan kalma bir fotoğrafta koyu renk gür saçlı, dolgun dudakları vaatkâr ve dolu dizgin gülmemek için kendini tutuyormuş gibi hafif bükülmüş, ba-

kışları akıllı ve gururlu genç bir kadın görünüyor. Memleketin delikanlıları neredeydiler ve kuzinin, daha o zamanlardan seyrek saçlı kuzenini beklemesinin nedeni ne olabilir diye insan kendine sormadan edemiyor. Büyükbabam hatıralarında pencere kenarında yaptıkları kısa sohbeti, "Akılcı düşüncelerini, kendisini çok daha üstün görme eğilimindeki bu kuzene sakin ve kararlı bir tarzda, kişiliğinin mütevazı yanını da ortaya koyacak şekilde anlatmıştı" diye aktarmıştı. Ardından biraz mektuplaşma, "birbirimize neler yazdık, anımsamıyorum"; yazılı evlilik teklifinin yazılı kabulü, bir yıl sonra nişan ve ondan bir yıl sonra da düğün.

Mutlu bir evlilik mi oldu, bilmiyorum. Ama evliliklerinde mutlu olup olmadıklarını sormak yerinde mi, dahası büyükbabam ile büyükannemin bu soruyu kendilerine sorup sormadıklarını da bilmiyorum. Hayatlarını birleştirmişler, iyi ve kötü günler için, birbirlerine saygı duymuşlar ve karşılıklı güvenmişler. Ciddi şekilde kavga ettiklerine hiç tanık olmadım, ama birbirlerine takıldıklarını, şakalaştıklarını ve birlikte güldüklerini çok gördüm. Birlikte olmaktan haz alıyorlardı ve birlikte görünmekten de; büyükannem yaşı ilerledikçe yakışıklı bir erkek olan büyükbabamla ve büyükbabam ilerlemiş yaşına karşın hâlâ güzel olan büyükannemle. Ama ikisinin üstünde hep bir gölge vardı. Birbirlerinden aldıkları keyif, şakaları ve kahkahaları, dünya hakkında yaptıkları sohbetler hep bir sis perdesiyle örtülü gibiydi. Babamın erken ölümü hayatlarını hiç silinmeyecek şekilde gölgelemişti.

Bunu da büyükbabamın anılarını okuyunca anladım. Kimi zaman babamdan söz ederlerdi; öyle doğal, öyle sıradan bir şekilde ki, onun hakkında bilgi vermekten kaçındıkları hissini duymazdım bile. Babamın büyükbabamın hikâyelerinden en çok hangilerini sevdiğini, pul koleksiyonu yaptığını, korodа şarkı söylediğini, hentbol oynadığını, resim yaptığını, çok

okuduğunu, miyop olduğunu, iyi bir lise ve akıllı bir hukuk öğrencisi olduğunu, askere gitmediğini öğrendim. Salonda bir fotoğrafı asılıydı. Balıksırtı tüvit golf pantolonlu takım elbisesinin içinde ince uzun bir genç adam bir duvarın önünde, sağ kolunu pencere çıkıntısına dayamış, ayak bileklerini üst üste koymuştu. Duruşu sakindi, ama gözlüklerinin ardındaki bakışları çevresinde gelişecek yeni bir şeyi bekliyormuş da, eğer bu kendisine uymazsa bir başka şeye yönelecekmiş gibi sabırsızdı. Yüzünden zekâ, kararlılık ve biraz da kibir okunuyordu, ama belki de bu niteliklere kendim sahip olmak istediğim için bana öyle gelmiş de olabilir. Gözlerimizin şekli aynıydı; çekik, bir tanesi diğerinden biraz daha fazla. Bunun dışında aramızda başka benzerlik fark etmedim.

Bu bana yetti. Annem babamdan hiç söz etmezdi, ne duvarda ne de çerçevede fotoğrafı da yoktu. İsviçre Kızılhaçı'yla savaşa katıldığını ve öldüğünü büyükbabamlardan öğrenmiştim. Savaşta kaldı, öldü, kayboldu –nihai sonun bu tip formüllerini öyle çok duymuştum ki, sonunda bende uzun zaman boyunca fazla kurcalanmaması gereken mezar taşı etkisi yarattılar. Okul arkadaşlarımda gördüğüm üniformalı erkeklerin portre resimleri, kimi zaman gümüş çerçeveye iliştirilmiş siyah bir kurdele bazı ülkelerdeki mezar taşlarında yer alan ölülerin küçük resimleri kadar beni derinden sarsıyordu. Sanki ölüler rahat bırakılmıyormuş, gün ışığına çıkmaya zorlanıyorlarmış, onlardan ölümden sonra bile bir duruş bekleniyormuş gibi. Dulların ölmüş kocalarını düşündüklerini belli etmenin yolu buysa, annemin düşüncelerini açıklamaktan kaçınmasını yeğlerdim.

Ama babam ölmüş ve çok uzakta da olsa –bizi bağlayan bir şey vardı. Büyükannem, babamın şiir sevdiğini ve Theodor Fontane'nin "John Maynard"ının en sevdiği şiirlerden biri olduğunu anlatmıştı bana. Şiiri daha o akşam ezberledim. Büyükannem bundan çok hoşlandı ve zaman zaman ba-

bamın sevdiği şu ya da bu şiire dikkatimi çekerek, benim de en sevdiğim şiir olmasını sağladı. Kendisi de pek çok şiiri ezbere bildiği için belki benim akşamları şiir ezberlememden hoşlanıyordu.

8

Akşam sofrası toplanıp, bulaşıklar yıkandıktan ve bahçedeki çiçekler sulandıktan sonra büyükannem ve büyükbabam çalışmaya koyulurlar ve "Keyif ve Eğlence Romanları"nın redaksiyonunu yapmaya başlarlardı. Yemek masasına otururlar, tavan lambasını aşağıya çekerler, müsveddeleri, uzun prova baskıları ve sayfaları bağlanmış örnek baskıları okuyup düzeltirlerdi. Bazen yazarlardı da; her kitabın sonunda kısa, öğretici ve eğitici bir açıklama olmasına dikkat ederlerdi ve eğer yoksa kendileri yazarlardı: diş fırçalamanın anlamı, horlamayla baş etmenin yolları, arıcılık, postacılığın gelişimi, Linth'in, Konrad Escher'e uyarlanması, Ulrich von Hutten'in son günleri. Bir pasajı yetersiz, inandırıcılıktan uzak ya da terbiye dışı bulurlar ya da akıllarına daha iyi bir ana fikir gelirse romanı yeni baştan yazdıkları da olurdu. Yayımcı onları serbest bırakmıştı.

Karatavuğun ötmesiyle birlikte yatma zorunluluğum ortadan kalkınca masada onlara katılmama izin verdiler. Bu atmosferi –aşağıya çekilmiş lambanın aydınlattığı masa ve dört bir yanı karanlık oda– seviyor ve kendimi güvende hissediyordum.

Şiir okur ya da ezberler, anneme mektup yazar ya da tatil günlüğüme eklemeler yapardım. Büyükannem ile büyükbabamın çalışmalarını bölüp, soru sorduğumda hep aynı sıcak yanıtı alırdım. Kısa zaman sonra soru sormaktan ürker ol-

dum; büyükannem ile büyükbabamın konsantrasyonları elle tutulacak kadar somuttu, kendi aralarındaki konuşmaları son derece kısaydı ve sorduğum sorularla gevezelik yaptığımı düşünmeye başlamıştım. Böylece hiç ses çıkarmadan okudum, yazdım, öğrendim. Bazen fark ettirmemek için dikkatle başımı kaldırır ve koyu renk gözleriyle pür dikkat önündeki işe bakan, ama bakışları aynı zamanda uzaklarda yitip gitmiş büyükbabam ile hiç zorlanmadan her şeyi yapan, dudaklarında bir tebessümle okuyan, hızlı hızlı yazan ve düzelten büyükannemi seyrederdim. Halbuki bu iş ona dedemden daha ağır geliyor olmalıydı; o, sadece tarihi kitaplardan hoşlanırken ve üstünde çalıştıkları romanlara yüzeysel ve mesafeli yaklaşırken, büyükannem edebiyatı ve romanları şiiri sevdiği kadar sever, kaliteli edebiyattan çok iyi anlardı, dolayısıyla böylesine bayağı metinlerle ilgilenmek ona sıkıntı veriyor olmalıydı.

Çalışmalarını okumama izin yoktu. Arada sırada, bir roman hakkında konuşurlarken, merakım kabarırdı. Bana tek söylenense, romanı okuyamayacağım olurdu; ona göre çok daha iyi romanlar, Conrad Ferdinand Meyer'den ya da Gottfried Keller'den daha iyi bir öykü ya da herhangi bir klasik vardı. Büyükannem ayağa kalkar ve daha iyi kitabı getirip bana verirdi.

Sayfaları bağlanmış yığınla prova baskı örneklerinden bazılarını evde müsvedde diye kullanmak üzere bana verdiklerinde, üstüne bastıra bastıra onları kesinlikle okumamamı tembihlediler. Aslında vermeye gönülleri razı değildi. Ama kâğıt pahalıydı ve annemin kazancı azdı. Böylece okula gittiğim yıllar yılı öğretmenlerin anlattığı kitapta yazılı olmayan bilgileri prova sayfaların boş taraflarına yazdım: Latince, İngilizce ve Yunanca kelimeler, aritmetik ve geometri ödevleri, kompozisyon taslakları, anlatılar ve resim tasvirleri, başkentler, dağlar, nehirler, yıllar ve birkaç sıra ilerideki kız-erkek sınıf arkadaşlarıma çeşitli notlar. Prova sayfalar sert kâ-

ğıttandı ve kalınlığı neredeyse bir santim vardı; kullanılmış sayfaları yırttıkça inceliyorlardı, ama tam yırtılmayan kâğıt parçaları hâlâ mandalların arasındaydı. Sert kâğıttan kalın bloknotları severdim. Ve uslu bir çocuk olduğum için sayfaların önyüzünü okumayacağıma dair verdiğim sözü tuttum.

9

İlk yaz tatillerimde büyükannem ile büyükbabam onlarla geçirdiğim hayatı benim için fazla yalnız bulup, yaşıtlarımla ilişki kurmamı sağlamaya çalıştılar. Komşuları vardı; şu ya da bu aileyle konuşup, doğum günlerine, gezilere ya da yüzme havuzuna çağrılmamı sağladılar. Bu davetlere sevgi ve sabırla ulaştıklarını anladığımdan, reddetmek içimden gelmezdi. Ama katıldığım her faaliyet sona erdiğinde ve yeniden büyükannem ile büyükbabamın yanına döndüğümde içim sevinçle dolardı.

Çocukların konuştukları lehçeyi genellikle pek anlamazdım. Oyunlarından da anlamazdım. Okul sistemleri, okul ve serbest zaman aktiviteleri, sosyal organizasyonları benimkilerden tamamen farklıydı. Onlar saat dörtte ya da beşte okuldan ve okuldaki spor, koro ya da tiyatro çalışmasından dönerlerken ben okul sonrası tüm zamanımı oyun arkadaşlarımla geçirirdim. Kurduğumuz orkestralar ve yaptığımız savaşlar zararsızdı. Ama beni İsviçreli çocukların akıllı uslu sosyal oyunlarına hazırlamaktan çok uzaklardı.

Hatta yüzme havuzu bile bizim oradakine göre çok daha farklıydı. Suda itişilip kakışılmıyor, kimse suya itilmiyor, suyun altına dalınmıyordu. Sutopu oynanıyordu, hızlı ve centilmence, kızlar ve oğlanlar birlikte ve eşit. Yüzme havuzu kıyıdan göle uzanan tahta bir iskeleydi; yirmiye yirmi metre boyunda, suyun dibinden bir yetmiş metre yüksekliğinde, direk-

lerin üstündeydi, üç tarafında yüksekçe soyunma kabinleri ve podyumlar vardı, yüzme bilmeyenler buralarda koşuştururlardı; göle açık dördüncü tarafa geçmek için bir ipin altından dalmak gerekiyordu. Sosyal umutsuzluğun başıma vurduğu günlerin birinde dıştaki soyunma kabinlerinden birinin tepesine çıkıp göle atlayarak, İsviçreli çocukları pek etkilemiştim.

Daha sık görüşseydik dostluklar, arkadaşlıklar kurabilirdik belki. Ama büyükbabamların yanına geldiğim zamanlarda İsviçreli çocuklar tatile çıkmış olurlar ve benim dönmeme yakın geri gelirlerdi. Kutupların keşfine duyduğumuz ortak ilgi çocuklardan biriyle beni yakınlaştırmıştı. Cook bir sahtekâr ve Peary bir amatör müydü, Scott büyük biri miydi, salağın teki miydi, yoksa ikisi birden miydi ve Amundsen hırsına mı yenilmişti, görev duygusuyla mı hareket etmişti? Çocuğun babası da benden hoşlanmış gibiydi. Beni ilk gördüğünde, "Gözlerin babanınkilere benziyor" demişti. Bunu söylerken yüzünde beliren sıcak ve hüzünlü tebessüme dile getirdiği düşüncesinden daha fazla şaşırmıştım. Ama ikimiz de tüm iyi niyetimize rağmen mektup arkadaşlığımızı bir türlü devam ettiremedik.

Dolayısıyla tatillerim yaşıtlarımdan uzak geçti hep. Göl kenarında hep aynı gezintiler, vadide ya da bir göletin çevresinde yürüyüşler, tepelerden gölü ya da Alpler'i seyretmek. Rapperswill Şatosu'na hep aynı yürüyüş, Ufenau Adası'na, Büyük Münster'e, müzelere ve sanat sergilerine gezi. Gezilerin ve yürüyüşlerin monotonluğu da tıpkı bahçe işleri gibi tatile özgüydü. Elmaların, marulların, sebzelerin toplanması, toprağın tırmıklanması, zararlı otların ayıklanması, solmuş çiçeklerin kesilmesi, çitin onarılması, çimlerin biçilmesi, gübre atılması, kovalara su doldurulup bitkilerin sulanması nasıl doğal bir şekilde yineleniyorsa diğer aktivitelerin yinelenmesi de bana doğal geliyordu. Lambanın altındaki masada hep aynı şekilde geçen akşamlar da tatilin doğal ritmiydi.

Tatil, anılarında sakin ve derin nefesler alınıp verilen bir zamandı. Monotonluğun hayatına bir vaatti. Aynı olanın hep öyle kalması ve sadece çok azıcık değişerek yinelenmesiydi hayatın. Dalgaların monoton yuvarlandığı, birinin diğerini izlediği ve ne ilkinin ne sonuncusunun başlı başına bir bütün olmadığı bir su kenarının hayatı.

10

Bir yaz diğerlerinden farklı geçti. Yaz boyunca oyun oynayabileceğim bir arkadaşım oldu. Tessin'deki küçük bir köyden bir kız, komşu evin sahibi olan büyük teyzesinin yanında tatilini geçirmeye gelmişti. Gidişat beklendiği gibi olmadı. Hastalıklı, zor yürüyen büyük teyze yeğeninin ona kitap okuyacağını, birlikte pasyans açıp, nakış işleyeceklerini ummuştu. Yeğen ise yakındaki büyük kente heves etmişti. Ayrıca büyük teyze İtalyanca bilmiyordu, yeğen de Almanca.

Halbuki Lucia'da dil farkını görmezlikten gelmek gibi bir yetenek vardı. Çitin öte yanından bana İtalyanca seslendiğinde ve ben ne dediğini hiç anlamamama rağmen Almanca cevap verdiğimde, başlattığı konuşmayı gayet iyi kavramışım gibi, lafına devam etti. Sonra sustu ve ben okulda Latince öğrendiğime dair bir şeyler söyledikten sonra yine konuşmaya başladı. Bana öylesine umutla ve yüreklendirici bakıyordu ki, ben de konuşmayı sürdürdüm; aklıma ne gelirse anlattım ve sonunda iki yıl içinde öğrendiğim Latince sözcüklerden İtalyanca kelimeler üretmeye başladım. Güldü ve ben de güldüm. Sonra büyükbabam geldi, onunla İtalyanca konuşmaya başladı ve kız peş peşe cümleler, kahkahalar, heyecanlı sesler arasında açıldıkça açıldı, alabildiğine mutlu olmuştu. Yanakları kızarmış, koyu renk gözleri parlamıştı; gülerek başını salladığında kahverengi bukleleri havada uçuşuyordu. Ne olduğunu, nasıl isimlendireceğimi bilemediğim bir

duyguya kapıldım, ama şiddetinin farkındaydım. Paylaştığımız o güzel an silinmişti. Lucia ona ihanet etmişti, ben rezil olmuştum. Kıskançlığın acısını daha ileride var gücüyle yaşadım. Ama karşısında ilk seferki gibi hiç o kadar çaresiz kalmadım.

Geçti. Büyükbabamla birlikte Lucia'yı da götürdüğümüz o yaz gezmelerinde her ne kadar büyükbabamla İtalyanca flört etse de birbirimize ait olduğumuzu bana hep bir şekilde anlattı. Büyükbabam ve ben Lucia'yla çıktığımız bir geziyi ne zaman methetsek, büyükannem, "Siz birbirinizi büyülemişsiniz" diyerek gülümserdi. Gemiyle Ufenau'ya giderken her yıl olduğu gibi büyükannem de bizimle geldi; Conrad Ferdinand Meyer'i sever, "Hutten'in Son Günleri" şiirinden yüzlerce dizeyi ezbere bilir ve adada şairle, şiirle ve genelde şiir sanatıyla içlidışlılığını kutlardı. O da Lucia'nın, her şeye duyduğu hayranlıkla, sokulganlığıyla, neşesiyle kendisini büyülemesine izin vermişti. Dönüş yolunda Lucia ve ben ikisinin karşısında otururken büyükbabam, büyükannemin elini tuttu; bu aralarında gördüğüm tek sevecenlik işaretiydi. Bugün dahi kendime "Acaba hep bir kızları olsun mu istediler ya da bir de kız evlat mı kaybettiler?" diye sorarım. O zamanlar sadece mutlu olmuştum; adada gün güzel geçmişti, denizin üstünde akşam güzeldi, büyükannem ile büyükbabam birbirlerini ve bizi seviyorlardı ve Lucia elimi tutmuştu.

Onu sevdim mi? Sevgi kavramına da kıskançlık kadar yabancıydım. Lucia'yı görünce seviniyordum, onu özlüyordum, birbirimizi görmek isteyip de göremediğimizde düş kırıklığı yaşıyordum; o mutlu olduğunda ben de mutlu oluyordum, mutsuz olduğunda ben de mutsuz, kızdığında ise daha da fazlası. Öfkesi bir anda sönerdi. Bir şeyi yapamadığında, ben onu ya da o beni anlamadığımızda, ona beklediği kadar ilgi göstermediğimde. Kızgınlığını genellikle haksız bulurdum, ama haklılık üstüne kavga etme, konuşarak bunu başarma

şansımız yoktu, üstelik ben *iustitia* diye başlayıp, hakkıyla *giustizia* (adalet) demeyi öğrendiğim halde. Sanırım Lucia adalet üstüne tartışmaya da pek hevesli değildi. Onun neşesini ve öfkesini, insanı mutlandırmasını ya da kederlendirmesini hiç hesaplaşmaya girişmeden boyun eğilen hava şartları gibi kabul etmeyi öğrenmiştim.

Çok az baş başa kalabiliyorduk. Lucia büyük teyzesiyle pasyans açmak, nakış işlemek zorundaydı; onun ellerini ve ayaklarını ovmak, ona masaj yapmak zorundaydı ve onu dinlemek zorundaydı. Büyükannem Lucia'ya anlayış göstermesini boş yere rica ettiğinde, kadından "Madem anlattıklarımı anlayamıyor, en azından beni dinlemeyi bilmeli" cevabını almıştı. Büyükbabam ile ben ne yaparsak Lucia da yapmak istiyordu, gezinti ve yürüyüşlerden, bahçe işlerine kadar. Hatta bir keresinde at gübresi toplarken bile bize katılmıştı. Bazen, büyükbabamın yardımıyla elma ağacına kurduğumuz ağaç evde birlikte otururduk. Ama hep olduğu gibi evi kurmak, bittikten sonra içinde oyun oynamaktan çok daha güzeldi, ayrıca hareketliyken dil sorunu başımıza daha az dert oluyordu. Tatil biterken adres alışverişi de yapmadık. Adresler ne işimize yarayacaktı ki?

Güzellik kavramım da yoktu. Lucia'nın canlılığı, dikkatliliği, vericiliği, dans eden bukleleri, gözleri, bakışları, ağzı; pırıltılı, çağıldayan, bastırmaya çalıştığı kahkahaları; neşesi, ciddiyeti, gözyaşları –hepsi bir bütündü ve kişiliğinin tarzını, davranış şeklini ve dış görüntüsünü ayrı ayrı değerlendiremiyordum.

Sadece Lucia'nın gamzeleri benim için kendine has, özel bir çekim alanıydı. Alnında sol kaşının iç tarafı pürüzsüzken bir anda çukurlaşıp, gamzelenirdi. Bu çaresizliğin, utancın, düş kırıklığının ve hüznün gamzesiydi. Bana çok dokunuyordu, çünkü Lucia'nın benimle konuşmak istemediğini ya da konuşamadığını anlatıyordu. Öfkelendiğinde de ortaya çıkı-

yor ve o kızdığında ne kadar mutsuz olduğumu ve yüzünde bir sevinç işaretiyle yer değiştirmesi için her şeyi yapabileceğimi bana anlattığından, seviniyordum da.

Birkaç yıl sonra bir sınıf arkadaşıma gerçekten kapılınca güzellik, aşk ve kıskançlık kavramlarım oldu ve yaşayacağımı yaşadıktan sonradır ki, Lucia'yla ilgili o kavramsız deneyim geri geldi. İlk kez âşık olduğumu hissediyordum. Hatta Lucia'nın veda armağanını bile unutmuştum.

Evine dönmeden bir gün önce, sabah büyükannemler ile beni görmeye bahçeye geldi ve her zaman yaptığı gibi bize biraz yardım etti. Sonra bahçeyle ve bizimkilerle vedalaştı; gününü büyük teyzesiyle geçirmesi gerekiyordu ve ertesi sabah, ancak kısa bir vedalaşmaya yetecek kadar zamanı vardı. Onu eve götürdüğümde, bahçeden bodruma inen birkaç basamağı gösterdi. "Saat altıda gel, kapıyı açık bırakacağım" dedi.

Çamaşırhanenin kapısından söz ediyordu. Kapıyı içeri girebileceğim kadar aralayıp, hemen kapattıktan sonra gözüme ilk çarpanlar bakır çamaşır kazanları, küvetler, kovalar, çamaşır yıkama tahtası ve sopaları ile yeni yıkanmış çamaşırların ferahlatıcı kokusu oldu. Gerilmiş iplere beyaz çarşaflar asılıydı. Odanın iki büyük penceresi vardı, ama parmaklıklara sarılmış yabani asma dalları ışığı engelliyordu. Yeşilimsi bir alacakaranlıktaydım.

Lucia beni bekliyordu. Odanın diğer yanında durmuş, parmaklarını dudaklarına değdirerek sus işareti yapmıştı, hiçbir şey demedim ve hiç kıpırdamadım. Birbirimize baktık, sonra o öne eğildi, iki eliyle eteğini tutup yukarı çekti ve bana cinsel organını gösterdi. Cesaretlendirmek için başını kaldırıp bakınca ne demek istediğini anladım, kemerimi ve kısa pantolonumun düğmelerini çözdüm, külotumla birlikte aşağı indirip, yeniden doğruldum. Organım heyecan nedir henüz bilmiyordu ve orada da heyecanlanmamıştı. Lucia'nın aksine henüz tüylenmemiştim de. Ama kıpkırmızı suratım, deli gibi

çarpan yüreğim ve neye yönelik olduğunu kestiremesem de benliğimi tamamen ele geçiren arzuyla öylece durdum.

Hiç kıpırdamadan bir süre karşılıklı dikildik.

Sonra Lucia gülümsedi, sağ eliyle tuttuğu etek ucunu bıraktı ve yanıma geldi. Eteğinin diğer ucu hâlâ sol elindeydi, çıplak karnını, çıplak bacaklarını ve cinsel organını biraz daha gösterdi; bense sunduklarına mı, yoksa yüzünde çıplaklığı kadar heyecan verici bulduğum değişime mi baksam, bir türlü karar veremedim. İyice yanıma sokulunca sağ eliyle başımı tuttu, dudaklarını bir an benimkilere değdirdi ve bedenime bedeninin esintisini hissettirdi. Sonra arkasını döndü ve ben daha kendime gelemeden diğer kapıdan eve geçti. Koridorda yürüyüşünü, koşarak merdivenlerden çıkışını, başka bir kapıyı açıp kapatışını duydum.

11

Prova baskıların yasaklı arka yüzlerini okumaya o zaman mı başladım? Lucia'yla yaşadığım roman, bende roman merakı mı uyandırdı? Yoksa daha sonra ve sadece can sıkıntısından mı yaptım? Tatsız bir ders saati sırasında? Ev ödevlerimden sıkıldığımda? Yanımda okuyacak bir şeyin bulunmadığı bir tren yolculuğunda? On üç yaşındayken annemin küçük bir ev satın aldığı bir köye yerleştik ve okula trenle gidip gelmeye başladım.

Okuduğum ilk roman, Rusların elinden kaçan ve vatana dönüş yolunda türlü tehlikeler atlatan bir Alman askerini anlatıyordu. Yaşadığı tehlikeleri ve serüvenleri okuduktan hemen sonra unuttum. Ama eve dönüşünü değil. Almanya'ya gelmeyi başarmış, karısının yaşadığı şehri, apartmanı, daireyi bulmuştu. Çalınca kapı açıldı. Karısı karşısındaydı, savaş ve tutukluluk yılları boyunca hep hatırladığı gibi genç ve güzeldi, hayır, daha güzel ve belki biraz daha yaşlı, ama olgun, daha dişi, daha kadınsı. Ama kadın ona sevinçle değil, aksine hayalet görmüş gibi dehşetle bakıyordu ve kucağında iki yaşında bir kız çocuğu vardı, biraz daha büyüğü eteğine yapışmış, önlüğünün arkasına saklanıp, utangaç bakışlarını adama çevirmişti ve yanında kolunu omzuna dolamış bir erkek duruyordu.

Erkekler kadın için mücadele ettiler mi? Birbirlerini önceden tanıyorlar mıydı? İlk kez mi karşılaştılar? Kolunu kadının omzuna dolamış olan, diğeri öldü diye kadını kandırmış

mıydı? Ya da o savaştan ve hapisten kurtulup döndüğünü ifşa etti mi? Kadın onu unutup, diğerine âşık oldu ve yeni bir mutluluk mu aradı? Yoksa aşktan değil de çaresizlikten mi onunla birlikte oldu, tek başına kaçamayacağı ve yeni bir başlangıç yapamayacağı için mi? Kendisine ve ilk kızına bakacak bir erkeğe ihtiyaç duyduğu için mi? İlk kocasından olan kızı karşısında perişan, kuşkucu, boynu eğik mi duruyordu?

Bunları öğrenemedim. Prova baskının tamamının olduğu bloğu kullanmış ve ilk boş sayfaları koparıp atmıştım –onlar romanın son sayfalarıydı.

12

Romanın sonunu bir sonraki yaz okumayı istedim. Son sayfaları atmıştım, ama yazarının ve adının olduğu ilk sayfalar duruyordu. Büyükannem ile büyükbabamın yatak odasında dizinin tamamını sakladıklarını biliyordum; dar ve yüksek bir kitaplığın tüm rafları bunlarla doluydu.

Aramakta zorlanmayacağımı düşündüm. Gerçi prova baskılar kitaplığa dizilen kitaplar gibi numaralı değillerdi, ama bu baskı elime geçen yaz geçtiğine ve ayda iki kitap çıktığına göre, romanı son yirmi dört kitabın arasında bulacağımı umuyordum. Ama bulamadım. Büyükannemlerin bazen kitabın adını değiştirdiklerini bildiğim için yazarına göre aradım ve yine başarısız olunca isim gibi yazarını da değiştirdiklerinden kuşkulanıp kitapların başlangıçlarına göre aramaya başladım. Eski kitaplara kadar uzanan arayışım sırasında neredeyse her birini tek tek açıp baktım, roman yoktu. Gerçi 400 tane kadar olan kitapların tümüne bakmamıştım da.

Tatilin ilk haftası hava güneşliydi, ama sonra tatil bitene dek yağmur yağdı. Büyükannemler bahçede çalışamıyorlardı ve bir bahane bulup eve girerek yatak odalarına dalıp, kitabı aramam imkânsızdı.

Yaz biterken kitabı unuttum. Büyükbabam ile büyükannemin yanında tamamını geçirdiğim son yazdı. Kız ve erkek arkadaşlarım birlikte yolculuklar yapıyorlar, öğrenci değiştir-

me programı çerçevesinde İngiltere'ye ya da Fransa'ya gidiyorlardı. Bir bisiklet turuna katılmak ister miyim diye bana da sorulmuştu. Masrafını karşılamam imkânsızdı. Gerçi altı aydan beri gazete dağıtıyor ve fena para da kazanmıyordum. Ama paraya ihtiyacım vardı. Kıyafetlerim ve kitaplarım için; annem evin borcunu üstlenmişti.

Diğerleriyle geziye gidemediğim için düş kırıklığına uğramıştım. Aynı zamanda tatili büyükbabamlarla geçireceğim için seviniyordum da. Annemin beni hâlâ çocuk görmesine ve eğitmek istemesine sinir oluyordum. Büyük ebeveynimin yanında çocuk muamelesi görmenin tadını çıkartıyordum, bu doğaldı, olabilirdi ve aynı zamanda ciddiye alınıp, seviliyordum da. Stückelberg'in *Kertenkeleli Kız* tablosunun altındaki yatağımda uyanmak, yemek pişirirken büyükanneme yardım etmek ve bu arada ondan şiir okumasını istemek, büyükbabamı dünyanın dört bir yanına saçılmış Almanlardan koparıp, mutfağa geri getirmek ve akşamları aydınlık masanın çevresine oturmak beni mutlu ediyordu. Büyükannemin banyodaki eau de toilette kokusu, büyükbabamın çalışma odasındaki ıhlamur kokusu, kenarları kırmızı çiçekli tabaklar, fildişi saplı çatal bıçaklar, peynir tabağının kubbeli, kocaman kapağı beni sevindiriyordu. Yaz sessizliği, yaz sesleri ve kokuları beni sevindiriyordu.

Her şeyi en yoğun haliyle yaşadım. Eve ve bahçeye, yöreye, göle ve manzaraya dair pek çok anının resimleri hep bu son yazdandır.

Üniversitede okurken büyükbabamlara ziyaretlerim kısaydı, Noel'den önce ya da sonra, yaz sonuna doğru ya da kış sömestri başlamadan önce birkaç gün. İlgileneceğini düşündüğüm çalışmalarımı büyükbabama yollardım. Kapsamlı ve övgülerle dolu bir mektup yazardı; bol miktarda ürettiği eleştirel sorularını bir sonraki buluşmamıza saklardı. Ona göre yeterince dikkatimi yöneltmediğim Silezya, Siebenbürgen ve

Kazakistan hakkında Alman gazetelerinden kupürler kesip, benim için biriktirirdi. Sömestr ortasında bir keresinde onlardan bana bir paket geldi; içinde bir tomar gazete kupürü, büyükannemin benim için kuruttuğu elma dilimleri ve beş marklık bir banknot vardı.

13

Bitirme sınavımdan önceki kış yeteri kadar hazırlanamamaktan korktum ve Noel'de onları ziyaret etmemeyi düşündüm. Ama büyükannem ile büyükbabam mutlaka gelmem gerektiğini yazdılar. Fazla kalmasam da olurmuş, ama gelmeliymişim. Derhal.

Evlerini daima düzenli tutarlardı. Bu son ziyarette düzen farklıydı. Büyükannem ile büyükbabam ihtiyaç duymayacaklarına karar verdikleri ve tek torunlarının da ilgilenmeyeceğine inandıkları tüm eşyaları evden göndermişlerdi. Yaşlılar yurduna gitmek istemiyorlardı. Evlerini hep muhafaza etmeyi akıllarına koymuşlardı. Ama ölmeye hazırlanıyorlar ve etraflarında gereksiz, yararsız herhangi bir şey görmek istemiyorlardı.

Beni oda oda dolaştırıp, ne almak istediğimi sordular. Bazı tanıdık eşyalar yerlerinde yoktu ve açıp baktığım dolaplar, konsollar yarı yarıya boştu. Her şeyi almak istedim, hepsinde anılarım takılıp kalmıştı ve büyükannemlerin benim için saklayacakları her şey onları hayatta tutacaktı. Ama ölmeye hazırlanmanın verdiği o soğukkanlı gerçekçilikle bana fazla bir şey alamayacağımı söylediler.

Öğrencilik ve stajyerlik dönemimde büyük bir evde oturma imkânı bulamazdım ve mobilyaları koyacağım bir deponun kirasını da karşılayamazdım. Tek bir odaya sığacak şeylere ihtiyacım olabilirdi ancak. Büyükbabamın yazı masası

ile koltuğu belki? Tarih kitapları? Büyükannemin Gotthelf'i, Keller ve Meyer'i? Büyükbabamın yönettiği dokuma atölyesinin resmi? Boğazıma bir yumru oturmuştu, konuşamadım ve ne dedilerse başımı salladım.

"Keyif ve Eğlence Romanları" hâlâ duruyordu. Ama büyükannem ile büyükbabam onları almamı teklif etmediler, ben de istemedim. İsteyebilirdim aslında. Tembihlerine uymayıp önce eve dönen askerin romanını, sonra diğerlerini okuduğumu onlara itiraf da edebilirdim. Kitapların redaksiyon işini bıraktıktan ve dizi tamamlandıktan sonra Bern'deki AG köşesinin redaktörü tarafından türünün en iyileri olarak övülen romanlarıyla gurur duyuyorlardı. Ayrıca ölüm gerçekliklerinin içinde garip bir neşeye bürünmüşlerdi. Yanlarında geçirdiğim o Noel sonrası günlerde ağlamamak için kendini zorlayan ben oldum, onlar değil.

Dönüşte büyükbabam beni büyük şehirdeki istasyona kadar götürdü, her zaman olduğu gibi. Her zaman olduğu gibi benim için en uygun vagonu ve kompartımanı arayıp buldu: çarpışma anında en güvenli yer olan trenin ortasındaki vagon ve beni torunu olarak tanıtıp, yol boyu göz kulak olmasını rica edeceği yaşlı başlı bir hanımın oturduğu kompartıman. Her zaman olduğu gibi veda kucaklaşmasının ardından peronda onunla birlikte yürümemi istemedi. Pencereden baktım, trenden inmesini ve peron boyunca yürümesini seyrettim. Peronun sonunda durdu, döndü, bana el salladı, ben de ona el salladım.

Birkaç hafta sonra büyükannem ile büyükbabama araba çarptı. Köyde alışveriş yaptıktan sonra eve dönüyorlarmış. Şoför alkollüymüş ve kaldırıma çıkmış. Büyükannem daha ambulans gelmeden ölmüş, büyükbabamsa hastanede. Büyükbabam geceyarısından hemen sonra hayata gözlerini kapatmıştı, ama ben ortak mezar taşlarında her ikisi için de aynı ölüm tarihinin yazılmasını tercih ettim.

İkinci bölüm

1

Büyükbabamın yazı masası ve koltuğu hâlâ bende. Büyükannemin kitapları ve dokuma atölyesinin resmi de. Yazı masası ve koltuk önce annemin evindeki odama kondu, sonra bir oda, açık mutfak ve duş kabininden oluşan istasyon manzaralı kendi ilk evime; daha sonra çocuğu olunca kız arkadaşımla birlikte taşındığımız, o zamanların modasına uygun, yüksek tavanlı, kartonpiyerli, kapıları kanatlı eski tarz evlerden birine. Kızdan ayrılınca ve ben yanından taşınınca, masa ile koltuğu diğer eşyalarımla birlikte bir depoya koydum.

Kaçmam gerekiyordu. Güzel, eğlenceli, sadakatsiz kız arkadaşımdan; şımarık, arsız oğlundan ve içinde büyüdüğüm, okula ve üniversiteye gittiğim, her yanında anılar biriktirdiğim kentten. Tüm cesaretimi topladım, yeni bir iş bile bulmadan asistanlık görevimden istifa ettim, büyükannemlerden bana miras kalan İsviçre tahvillerini sattım ve kaçtım.

Aslında istifam için fazla cesaret gerekmiyordu. Doktora tezimi yazdıktan sonra altı yıl boyunca sonunu getiremediğim doçentlik tezimi bitirmeyi beklemiştim. Böyle olacağını çoktandır biliyordum da, kendime itiraf etmemiştim sadece. Adaletin yararı –sonsuz çoklukta okunacak ve düşünecek şeyin olduğu bir büyükbaba– konusu. Ama düşüncelerim bir sisteme oturmuyordu, genellikle tesadüfi ve anlıktılar –büyükbaba konusuna büyükbaba düşünceleri. Adaletin, taleplerini kayıtsız şartsız toplumun yararına olacak şekilde te-

orik anlamda geliştirip, pratiğe dökerse yararlı olacağını kanıtlamak istemiştim. *Fiat iustita, pereat mundus* –adaletin sloganı aslında bu olmalı diyordum ve eğer benim dünyam, adaletin taleplerine karşı itaatle çöküşe uğrarsa, o zaman itaate son verme özgürlüğüne sahiptir ve bunun sorumluluğunu yüklenir, ama adalet taleplerinin katılığını yumuşatmakla yükümlü değildir.

Büyükbabamın anlattıklarından ve Freisler ile Hilde Benjamin davalarından, hakkın ve adaletin uygulanmadığı, politik etkisi olan ve tatmin sağlayan ya da toplumsal yarar sağlamaya yönelik Federal Anayasa Mahkemesi kararlarına kadar örnek üstüne örnek toplamıştım. Şurası kesin ki Büyük Friedrich, Piskopos Pierre Couchon, Freisler, Hilde Benjamin ile Federal Anayasa Mahkemesi yargıçlarının adalet anlayışları farklıydı. Ama politik yargılarıyla kendi adalet anlayışlarının çerçevesinde sadece adalete hizmet etmediklerini, başka amaçlara da hizmet sunduklarını göstermeyi başarabileceğime inanıyordum. Bu başka amaçlar adalet anlayışları kadar farklıydı: Kralın ya da Kilise'nin refahı, ırk ya da sınıf çatışmaları ya da politik barış. Ama bunları adaletten daha fazla önemseme konusunda hep aynıydılar ve hepsinin ortak işareti yöntemleri uygulayıp, ona göre karar almalarıydı.

Ne ileri ne geri. Ama verilen zararı ve bazen de hedeflenen yararı, adalet ve toplum için zarar ve yararı, yarar ve zararı kısa ve uzun vadede nasıl bir sisteme oturtacak, değerlendirecek ya da yanıldığımı anlayacaktım? Sonuçta ben konudan, materyalden değil, kurması gereken sistemi kuramayan düşüncelerimden mustariptim. Pek çok sözcükten mustariptim, okuduklarımdan, düşündüklerimden, yazdıklarımdan. Kaçmak istediğim sadece kız arkadaşım, oğlu ve şehir değildi, pek çok sözcükten de kaçmak istiyordum.

Kaçışım da fazla cesaret gerektirmiyordu. Aslında birkaç aylığına Amerika'ya gitmeye niyetliydim ve işin açıkçası tek

başıma bu kadar uzun zaman için bu kadar uzağa hiç gitmemiş olsam da, New York'ta ve San Francisco'da yanında kalabileceğim tanıdıklarım vardı ve Knoxville ile Handsborough'da, doğu ve batı sahilini kapsayan yolumdaki hedeflerde akrabalarımı bulabileceğimi de umuyordum. Başıma ne gelecekti ki?

Ama yola çıkmadan birkaç gün önce kendimi bedensel olarak iyi hissetmemeye başladım. Uçağın düşmesinden ya da trenin raydan çıkmasından korkmuyordum. Uçakla Atlantik'i geçerken sonumun hızla gelmesi bana uyardı. Bana inanılmaz tehlikeli görünen yabancı olandı, korkum bundandı ve kendime göre doğru, uygun ve dengeli bulduğum alışkanlıklarım ile güvenimi yitirmekten de korkuyordum. Daha gitmeden büyükbabamın sıla hasreti vardı bende. Kız arkadaşıma, "Ayrılmaktan vazgeçelim ve her şey yine eskisi gibi olsun" diye teklif etmeme ramak kalmıştı. Halbuki gezi boyunca vatan hasreti beni hiç rahatsız etmedi.

San Francisco'nun güneyinde cenneti buldum. Çiçekli bahçeleri, çayırları ve seyrek, alçak, anayoldan bir ormanla ayrılan binalarıyla, Pasifik'e kat kat inen teraslarıyla, ılık, insanın içini denizin ve çiçeklerin kokusuyla dolduran bir yerdi. Binalarda restoranlar, toplantı salonları ve altmış kişilik odalar vardı. Toplantı salonlarında ya da çimenlerin üstünde yoga öğretiliyor, tai chi, meditasyon, solunum egzersizleri ve masaj yapılıyordu. İsimlerini ve yöntemlerini şimdi hiç anımsamadığım grup terapilerinde sakin olanlar öfkeli olmayı, öfkeli olanlar ve hep bağırıp çağıranlar sakin ve sessiz olmayı öğreniyorlardı. Kaya teraslarından birinde sıcak, kükürtlü bir kaynak suyu insanın üstünde yıldızlar, kulaklarında denizin hışırtısı, içinde gece boyu yatabileceği taş havuzlara dökülüyordu. Düşünceler ağırlaşarak peş peşe geldiler bir süre daha, sonra durdular ve sonra rüyalar da kesildi. Kafa huzura ermişti.

Eğer çok pahalı olmasaydı bu büyüye kendimi kaptırma-

ma izin verir, bir hafta, bir ay, bir yıl daha kalabilirdim. Üç hafta sonra hazır paramın yarısı bittiği sıralarda San Francisco'da üç ayda masörlük eğitimi veren bir enstitü buldum. Cennette edindiğim deneyimlerin içinde beni en fazla etkileyeni masajdı. Sözcükler olmadan hatta cinsellik ve erotizm de olmadan, bu kadar yoğun iletişim kurulabileceğini, ellerin bu denli mutluluk yayarak dokunabileceğini, masaj yapılan bedenlerin bu kadar güzelleşebileceğini ve mutlu bir insanın masajının mutluluk verdiğini, tükenmiş bir insanın masajının diğerini tükettiğini hiç bilmezdim. Bedenselliğin bu dünyasında benim de evim olsun istedim. Ücretler uygundu. San Francisco'daki tanıdığım, büyük bir dairesi olan bir ressam, beni yanına almaya hazırdı. Cennetle vedalaşırken o kadar kederlenmiştim ki, oradaki öğretmenim beni teselli etti. Gittiğim için üzülmemeli, tekrar döneceğim için sevinmeliydim.

Üç ay enstitüye gittim, masaj yaptım ve bana masaj yapıldı; masajın meslek olarak etik ve ekonomik ilkelerinin anlatıldığı derslere girdim; hafta sonları kemiklerin ve eklemlerin, kasların ve sinirlerin Latince ve İngilizce isimlerini öğrendim ve son haftaların akşamlarını bitirme sınavını vereceğim masajı tasarlamakla geçirdim. Her şeyden mutluluk duyuyordum, öğrendiklerimden, akıllı ve esprili konuşmak için yetersiz kalan Amerikan İngilizcemden ve esasında yaptığım işte sözcüklerin hiç rolünün olmamasından. Yeni bir dünyada yaşadığımı ve eskisiyle arama çoktandır aradığım mesafeyi koyduğumu hissediyordum. Bu arada iyi arkadaşım olan yanında oturduğum ressamın bazı alaycı yorumları beni kızdırıyordu. Masörlük eğitimi alırken bir iş ve disiplin abidesiymişim. Tam bir Alman ve Protestan'mışım. Annem beni nasıl yoğurmuş? Ben kendimi nasıl şekillendirmişim?

2

Almanya'ya uçarken Kaliforniya'da masör olarak yaşama planları kafamda cirit atıyordu. Havaalanından şehrime tren yolcuğu sırasında, plansız programsız yerleşim nedeniyle mahvedilmiş bir doğadan; evlerinin duvarları özenle boyanmış, çekidüzen verilmiş kentlerden; bakımlı bahçelerin, alçak çitlerin ve yağmurdan ıslanmış, temizlikten pırıl pırıl parlayan yolların yanından geçerken bu dünyanın ne kadar yanlış olduğu, benim de onun bir parçası olduğum ve asla terk edemeyeceğim gerçeğini büyük bir umutsuzlukla algıladım.

İlk haftalarda annemin yanında kaldım. Birbirimizi pek görmedik sayılır; sabah erkenden evden çıkıyor, akşam geç geliyor ve hemen yatıyordu. Müdür sekreteriydi; müdürüyle birlikte alt kademeden başlamış, onunla birlikte yükselmişti. Hep sekreterlik tekniği, sekreter modası ve sekreter maaşı düzeyinde yaşamıştı. Müdür aralarındaki aşk ilişkisini bir yıl önce sonlandırınca bir günden diğerine yine sekreterden başka bir şey olmayan haline geri dönüvermişti. Başarıda ya da başarısızlıkta kadının payının gerektirdiği kadarınca onun yanındaydı yine de. Her an her iş için emrine amade olması doğal ve kaçınılmazdı. Müdürünün de kendine özgü bir sadakati vardı. Onu kendisiyle birlikte basamak basamak yukarı taşımakla kalmamış, sıkı bir maaş da bağlamıştı.

Bu onun gururuydu. Tıp okumak istemiş, ama savaş daha bitmediğinden olgunluk sınavına girememişti, çünkü iş ha-

yatına atılmıştı, savaştan sonra da sınava girememişti, çünkü ben vardım ve para kazanmak zorundaydı. Gerçi ailesi varlıklıydı, ama sığınağa kaçarlarken vurulup öldüklerinden, ona yardım edemezlerdi. Sırtındaki yük biraz hafifler gibi olduğunda annem olgunluk sınavını verip, yükseköğrenime devam etmek için geç kaldığını düşünmüş, kente yakın bir köyden ev almıştı. Doğumum hayatı hakkında yaptığı planları bozduğu için annem bana içerliyor muydu? Çok iyi bir doktor olabilirdi: dikkatli, önemli ile önemsizi ayırma yeteneğine sahip, öngörülü, bilimsel yenilikleri izleyen. Sıcak ilginin içtenliğinden yoksun olmasının boşluğunu dikkati ve donanımıyla kapatabilirdi; hastaları büyük bir olasılıkla ondan hoşlanmaz, ama muhakkak gerektiği gibi tedavi gördüklerinden emin olurlardı.

Görevlerin ifa edildiği bir hayat yaşıyordu, bir doktor olarak daha iyisini de yapamazdı zaten. Belki de enerjisini ve disiplinini sadece para uğruna savaşmaya yönelttiği ve daha üst boyuta geçemediği için nefret doluydu. Maaşını hak etmek için bu kadar sıkı çalıştığına göre benim de okul gibi bir ayrıcalık için var gücümle çalışmam gerektiği nakaratıyla büyümüştüm. Doçentlikten vazgeçmem onun için bir düş kırıklığı, hatta üzüntü sebebi olmuştu. Halbuki ortaöğrenim de yükseköğrenim de hayatımı hiç de kolaylaştırmamıştı; daha ortaokula giderken çalışmaya başlamıştım, hem de evin taksitleri onu artık zorlamadığı halde ve üniversitedeyken de verdiği cüzi miktara katkı olsun diye. Amerika gezimi o karşılamamıştı, geri döndükten sonra yeniden doçentlik çalışmalarına başlamadığımda ya da karşıma çıkan ilk iyi iş teklifini kabul edene dek bana yine destek olmadı.

Şansıma uzun uzadıya iş aramam gerekmedi. Bir yayınevinde, daha ilk günden zevk aldığım editörlük işini hemen buldum. Yayınevi hukuk programını genişletmek istiyordu, bir dergi çıkartacak ve bir dizi ders kitabı hazırlayacaktım.

Var olan dergiler ve ders kitapları beni yeterince kızdıran cinstendi. Daha iyilerini tasarlamak, doğru yayımcıları ve yazarları bulmak, öğrenci okurlarla ilişki kurmak, bir üniversite kentinden diğer üniversite kentine gezmek; asistanlık yıllarımda öğrendiğim ne varsa şimdi devreye sokabilirdim.

Yayınevinin komşu şehirde bir ofisi vardı, orada eski evlerimin hepsinden daha güzel bir ev buldum kendime. Yirmili yıllardan kalma üç katlı bir villa üç daireye dönüştürülmüştü ve benimki iki küçük, bir büyük odası, geniş çimenliğe bakan büyük balkonuyla orta kattaydı, çevresindeki sık aralıklı çam ağaçları villayı komşu evlerden gizliyordu. Büyükbabamın yazı masasını ve koltuğunu, çift kişilik yatağın bana ait yarısını, kız arkadaşımın artık istemediği mutfak eşyalarını ve dağ gibi kolilerimi alıp oraya taşındım. İşten eve geldikten sonra gecelerce büyük odada yere oturup, kolileri açtım: giysiler, yatak takımları, havlular, tabak çanak, kitaplar, doktora tezimin çeşitli baskıları, doçentlik için notlar ve materyaller, eski bildiriler, karneler, defterler ve resimler, mektuplar ve günlükler, pelüş hayvanlar, bakalit arabalar, kâğıda sarılmış Kızılderililer, kovboylar ve askerler ve dişlerden, bilyeli rulmanlara, mıknatıslara ve resim koleksiyonlarından yıkıntıların arasında bulunmuş bir Amerikan çelik miğfere ve bir inşaat alanından yürütülmüş gaz lambasına kadar başka çocukluk hazineleri. Tüm kolileri tek tek eledim, çünkü yeni bir başlangıç için işe yaramayan ne varsa hepsini atmak ve sadece önemli şeyleri saklamak istiyordum, tıpkı bir zamanlar büyükannem ile büyükbabamın yaptığı gibi.

Kızılderililer, kovboylar ve askerler savaşlarda tüylerini, oklarını ve silahlarını kaybetmişlerdi, kollarını ve bacaklarını da. Onlara son bir geçit resmi yaptırttım. Bu figürlerin isimlerini ve görevlerini anımsarken, ellerim de onların sarıldığı sert kâğıtlara ne kadar tanıdık olduklarını fark ettiler. Onları yeniden açtılar, bir yüzleri yazılıydı ve okumaya baş-

ladım. Birkaç satırın ardından eve dönen askerin romanını okuduğumu anladım. Sayfaları ve sayfa parçacıklarını topladım, elimle düzelterek kırışıklıklarını açtım ve sıraladım. Arada bazı sayfalar peş peşe geliyor, sonra yine boşluklar oluyordu. Bakalit arabalar ile diğer çocukluk hazinelerinin sarıldığı kâğıtları da tek tek inceledim, ama başka sayfa bulamadım. Kitabın adının ve yazarının olduğu ilk sayfa da yoktu.

3

Okudum:

Tahmininden daha hızlıydı. Karl "Şimdi" diye bağırdı ve onunla birlikte demiryolunun istinat duvarının üstünden atladılar: Kont, Bombacı, Gerd, Jürgen, Helmut ve iki Silezyalı. Tepeden aşağı koşarlarken arkalarından iki kişi daha atladı. Gecikmiş, kısa bir atlayıştı. Tekerlekler üstlerinden geçerken attığı çığlıklar lokomotifin düdük sesini bastırdı.

Tren Karl'ın tahmininden hızlı gelmişti ve daha kısaydı. Küçük ormana henüz varmışlardı ki, geçip gitti, duvarın üstünde nöbetçiler göründüler ve ateş etmeye başladılar. İlk kurşun Helmut'a isabet etti; birkaç metre havalandıktan sonra yere serildi. Sonrakiler iki Silezyalıyı vurdu. Sonra Jürgen haykırdı, ama kaçmaya devam etti. Karl tökezledi, kendi ekseninde döndü ve ağaçların arasındaki çalılığa kadar koştu. Diğerleri de ormana ulaşmayı başardılar ve kendilerini yere attılar.

Bir süre daha havada kurşunlar uçuştu. Ama artık hedefleri belli değildi. Nöbetçiler onları göremiyorlardı. Peşlerine de düşemezlerdi; bunu yapmak diğer tutukluları yalnız bırakmak demek olurdu.

Silah sesleri, emirler, haykırışlar bitene dek yerde yattılar. Sadece kuşlar ötene, cırcırböcekleri cırıldayana ve arılar vızlayana dek. "Karl" diye fısıldadı

"ölmek mi?" Karl ona, ne yanıt verirse versin aldırmayacakmış, ama artık sonunda öğrenmek istiyormuş gibi baktı. "Ölmek istemiyorsan, gitmesi gerek."

Jürgen dayandığı ağaçtan kıpırdamadı, şişip bazukaya benzeyen, rengi gri-mor-yeşile dönmüş, leş gibi kokan eline baktı ve yavaşça başını salladı. Sonra çocuk gözleriyle diğerlerine baktı ve çocuk sesiyle konuştu: "Ama Else şarkı söyler ve ben piyanoda ona eşlik..."

"Gitmesi gerekiyorsa, gidecektir!" Gerd kafasını salladı, ayağa kalktı, sabanı eline alıp, uzun, düz bir yarık yapacakmış gibi kararlı, kuşku uyandıran bir yürüyüşle yürüdü, yanına gidince sol eliyle Jürgen'in başını şefkatle okşadı, sağ eliyle çenesine sert bir yumruk indirdi, silkelenince onu tuttu ve dikkatle yere yatırdı. "Seni salak çocuk."

Karl emirleri verdi. Ateş yakılacak, bir bıçak ateşte kızdırılacak, diğeri kaynar suya atılacak, gömlek şerit şerit kesilecek, Jürgen sımsıkı tutulacak. Sonra kesti. Dudakları çekildi, dişleri göründü ve korkunç, ama gerekli bu işe gösterilen özenin ateşi gözlerinde tutuştu. Jürgen kendine geldi ve çığlık attı, vızıldayan çocuk sesiyle çığlık attı ve yeniden bayıldı. El bilekten ayrıldığında kan kaynaktan fışkırırcasına akmaya başladı. Karl akkor haline gelen bıçağı ateşten aldı ve yaranın üstüne bastırdı. Cızırtı ve dumanla birlikte kötü bir koku çıktı, Kont kustu.

"Tekrar?"

Karl homurdandı. "Nereden bileyim? Doktor değilim ki" dedi ve bileği sardı.

"Eğer kesilmeseydi öleceğini nereden biliyordun?"

Karl doğruldu. "Bir el böyle kokarsa?" Diğerinin suratına bakıp güldü. "Kokuya tahammülünüz kalmamıştı. Onu arkanızda bırakmayı tercih ederdiniz. Burada, adada bırakmayı –içiniz daha rahat ederdi, değil mi?"

Gözlerinde yine bir ateş parladı, diğerlerini korkutan bir

sertlik, bir soğukluk, bir küçümseme. Bıçağı kaynar suya atarken konuştu: "On dakika sonra

* * *

sadece gören gözlere, sadece bir resim ve kemikler soğuk ve sert. Sonra kızıl küre biraz yükseldi ve günün tek en iyi anı geldi.

Tadını çıkart! O an hemen bitti. Güneş kırmızı olmayacak artık, sarı olacak. Isıtmayacak artık, ısıracak. Başa paçavralar sarılacak, sadece gözler ve şişmiş, iltihaplanmış gözkapakları açıkta kalacak. Sonra sivrisinek sürüsü akın edecek, her biriniz için bir bulut halinde, gecenin soğuğu gelene kadar etrafınızda olacaklar. Ve çocuklarınız sizi koruyamayacak, kafanıza sardığınız paçavralar ve ayaklarınızdaki ayakkabılar da ve sivrisineklerin ısırdıkları yerleri sadece kaşımayacaksınız, cüzam yumrularıymış gibi derinizi yüzeceksiniz.

Tadını çıkart! Kemikler ısınacak ve tundra mis gibi kokmaya başlayacak. Acınacak kadar az yeşillik, birkaç çiçek ve ot, kavruk çamlar –baştan çıkarıcı bir vaat gibi kokacaklar. Bu vatanın kokusu, ormanların ve otlakların ve tadını hiç bilmediğin otların bittiği, hiç görmediğin çiçeklerin açtığı yabancı diyarların kokusu.

Arkadaşların yüreklerini vatan hasreti, sıla özlemi kasıp kavurur ve erkekler ah çekerler, hasretle ah çekerler. Gerinirler, şaşkınlık içinde, gecenin ayazından sonra kemiklerinin hâlâ işlevsel olacağına ihtimal vermediklerinden ve yere çökerler. Bombacı, dağıtılacak ne varsa artık, dağıtır: birkaç üzüm tanesi ve belki bir parça kurutulmuş balık ya da hâlâ ellerinde kalmışsa, yarım patates. Sonra yola koyulurlar, sabahın iyi hali hâlâ devam ederken, tabii eğer değişmediyse. Ama değiştiyse de yola koyulurlar yine, hiç yakınmadan ve duraksamadan. Eve gidiliyordur.

Sadece o sabah, Lotofagoi halkının yanında kamp kurdukları o sabah her şey farklı olmuştu. Jürgen yerden kalkmıyordu.

Karl önce öldüğünü düşündü, ama sonra gülümseyerek kendisine baktığını gördü. Gerd ve Bombacı dikildiler, sırt sırta verip oturdular, sanki yaz tazeliğine uyanmış gibi etraflarına bakındılar. Ama görülecek bir şey yoktu. Lotofagoi halkının kamp yeri boştu.

"Geri dönmeye ve bizi alıp götürmeye söz verdiler." Kont elini gözlerine siper etmiş, ufku tarıyordu. "Buradan ayrılmayalım."

Gerd, "Burası güzel zaten" dedi.

"Neden?" diye şaşırdı Bombacı, "neden haftalardır ilerlememiz gerektiğini düşündük ki?"

Jürgen artık elinin olmadığı yere bakıp gülümsedi.

Karl'ın dudakları gerildi, dişleri ortaya çıktı. Onlarsız mı gitseydi acaba? Son haftalarda zaman zaman "Keşke yalnız olsaydım" dediği olmuştu. Yol arkadaşları gün gelmiş bacaklarına köstek olmuşlardı, bir gün gelecek boynunda taş da olacaklardı. Bunu istemiyordu. Asla büyümeyecek bir çocuk olan Jürgen'i; kafasız, hafif salak Kont'u; bir tankın traktöre dönüşme olasılığı ne kadarsa, barışsever ve sosyal bir insana dönüşme şansı da ancak o kadar olan savaş makinesi Bombacı'yı; köylü sadakatiyle sinirini bozan, inançlı Gerd'i. Onları ürkütüp kovalayabileceğini, yalvar yakar olup ağlaşacaklarını ve direneceklerini biliyordu; Lotofagoi halkının dün onlarla paylaştığı zıkkımı vücutlarından atana dek kıçlarına tekmeyi basabilirdi. Eve dönüş yolunda olduklarını yeniden algılayana dek enselerine çökebilirdi.

"İyi huylu insanlar şu sürüklenenler" diye düşündü.

4

Çürüyüp kokmuş eli ya da uysal Lotofagoi halkını daha önce okumuş muydum? Hiç hatırlamıyordum. Sayfaları çevirdim; serüven üstüne serüven birbirini izliyordu. Nasıl bittiğini öğrenmek istedim ve son sayfaları okudum.

Hep ileriye, Moskova önlerine kadar ve Kafkasya'dan yukarı. Stalingrad'dan sonra ondan haber alamadık."

Karl başını salladı. "Dönüyor. Geri dönüyor, işini ve evini yeniden kuracak."

İhtiyar alaycı bir kahkaha attı. "İyi olurdu. Ama hiç sanmam. Rusların ne olduğunu biliyoruz." Karl'ı süzdü. "Sen de Rusya'dan mı geliyorsun? Arkasında uzun bir yol bırakmış, önünde çok az iyi şeyler olan birine benziyorsun. Daha uygun bir yer bulana kadar depoda kalabilirsin."

"Karısı hayatta mı?"

"Evet." İhtiyar önüne baktı. "Ama artık burada yaşamıyor." Ellerini kaldırdı, sonra tekrar indirdi. "Kadınlar için zor zamanlardı."

"Ona kocasından haber getirdim. Nerede..."

"Kocasından haber mi?" İhtiyar başını salladı, ayağa kalktı. "Yat uyu. Sabah erkenden uyandırırım."

Anavatanda ilk geceyi böylece eskiden sahip olduğu işinden artakalanların arasında geçirdi. Depoyu dolaştı ve neler kaldığını tespit etti: iskemleler, birkaç dolap ve komodin, araziye

çıkmadan önce kendi çizdiği çalışma masasının ilk örneği. Yine beğendi; çalışma masasını fabrika müdürleri ya da parti başkanları için değil, yazarlar ve bilimadamları için tasarlamış ve çok da iyi yapmıştı. Kalan eşyaları kurtaran ve depoya bekçilik yapan ihtiyarı minnetle düşündü. Neredeyse kördü, iyi duymuyordu ve yürüyüşü ağırdı, fazlasıyla zorlanmış olmalıydı. Genç şefin geri döneceğine birazcık olsun inanmasa burada hiç kalmazdı herhalde. Ona kendini tanıtsa mıydı?

Ertesi sabah, ne olduğunu kendisinin de bilmediği bir şey bunu yapmasını önledi. İhtiyara teşekkür etti. Sonra nüfus dairesine gitti; üst katlar yıkılmıştı, ama giriş katı ve bodrum, hiçbir şey olmamış gibi, hâlâ resmi daire kokuyordu. Çok basitti. Karısı komşu kentte yaşıyordu, Kleinmüller Caddesi, 58 numaralı ev. Otoyolun kenarında durdu, küçük, üç tekerlekli bir triportör onu aldı, yirmi dakika sonra şehir merkezinde indirdi. Şaşkın şaşkın yollarda dolaştı; binalar sağlamdı ve çiçekli bahçeleri vardı, yıkıntı, enkaz ve bombaların açtığı çukurlar yoktu. Öğle vakti ikiz kuleli kilisenin çanları çaldı; pazarda da patates, sebze ve elma vardı. "Barış zamanındaki gibi" diye düşündü ve karısının yıkıntıların arasında yaşamadığına şükretti.

Evin önünde uzun zaman bekledi. Arkadan biri sıkıca kilitlemiş gibi duran bir kapısı, üstüne top gülleleri yağacakmış gibi bir his uyandıran balkonu, bazısı büyük, ama bazısı mazgal delikleri gibi dar pencereleri olan kırmızı kumtaşından binanın bütünü heybetli ve çevresindeki bahçeye rağmen kasvetliydi. Karl'ın yüreği ağırlaştı. Yolu geçti, bahçe kapısını açtı ve basamakları tırmandı.

Yazık. Karl'ın zile basmasını, kapının açılmasını ve karısının karşısında durmasını bir kere daha okumak isterdim. Ve sonra neler olduğunu –bu okumada ilk seferkinden daha fazlasını öğreneceğime ben de pek ihtimal vermemiştim, ama bu kez hikâyenin sonu gerçekten gelecekmiş gibi heyecanla okumuştum.

5

Evime yerleştikten sonra, kente de yerleştim. Burayı biliyordum; komşu şehir benim iğrenç şehrimin güzel kız kardeşiydi ve daha öğrenciyken barlarında, kafelerinde ve birahanelerinde bizdekinden daha fazlasının olduğu bu eski kente kaçıp gelirdik. Arkadaşlar eğitim için oraya yerleşmişlerdi; üniversite daha eski ve daha saygındı ve benim şehrimdeki üniversitede fazla beklemeden yardımcı öğrenci olarak iş bulamasaydım, benim de aklımın çelineceği kesindi.

Şehre yerleşebilmek için pazarlara gittim, her cumartesi bir başkasına. Birkaç satıcının dışında daha çok çevre köylülerin tezgâh açtıkları pazarlardı bunlar, ya kendileri ya da karıları ve anneleri sebze, meyve, bal, ev yapımı reçel, ev yapımı meyve suyu satıyordu. Tabii ki her pazarda tezgâhlar başka başkaydı. Ama sattıkları hep aynıydı: görüntüsü, kokusu, yayvan bir lehçeyle pazı ya da taze çilek diye seslenmeleri. Halk karışıktı ve kentin değişik mahallelerini öğrenmeye çalıştım: şurası, sakinlerinin çok eskiden beri yaşadıkları kapalı, küçük burjuva mahallesi; orası binaların sağlam ve iyi korunmuş olduğu, eski ve yeni zenginlerin yan yana oturdukları semt; öte yanda değişim sürecinde bir bölge, kararmış evlerin ve küçük işyerlerinin yanı başında steril apartmanlar ve parke taşı döşeli kavşaklarıyla trafiği az caddeler. Yıl 1980'di ve şehirler 50'li ve 70'li yıllar arasındaki inşaat ve yıkım fanatizminden bir parça olsun özlerine dönmeye başlamışlardı.

68

Friedrich Meydanı'nın çevresindeki mahalle de dönüşüm içindeki yerlerden biriydi. Bazılarının Rönesans ve art nouveau tarzında olduğu müstakil evlerin bir kısmı steril olmuştu. Daha eski, daha kapalı ve basit stilde yapılmış evlerin değişmesi de daha uzun sürüyordu, ama orada burada inşaat iskelelerine de rastlanmıyor değildi. Kırmızı kumtaşı ile sarı tuğladan müteşekkil ikiz kuleli İsa Kilisesi kestane ağaçlarına, pazarcı tezgâhlarına ve meydanın trafiğine öylesine kibirle tepeden bakıyordu ki, daha uzun zaman aklanıp paklanması için el atılması olanaksızdı. Komşu okulun önündeki caddede trafik yoğunluğu azaltılmıştı ve diğerleri akıl karıştırıcı yol bağlantılarıyla şoförleri dehşete düşüren tramvay yollarına dönüştürülmüştü. Pazarda alışveriş yaptım ve yine pazarda masalar ile iskemlelerin kaldırıma çıkartıldığı bir lokantada oturdum.

6

Evine dönen askerin romanında anlatılanların ne olduğunu anlamaya fırsat kalmadan, rüyasını gördüm. Rüyamda çok uzaklardan buraya geliyordum, Karl gibi, bir kentin sokaklarında şaşkın şaşkın dolaşıyordum, yine Karl gibi bir pazardan geçiyor ve heybetli, kasvetli, soğuk, kumtaşından bir binanın önünde duruyordum. Sonra uyandım ve o evi bildiğimi anladım. Pazardaki restoranda yemek yerken görmüştüm, ama algılayamamıştım, o kadar.

İşten sonra oraya gittim. Friedrich Meydanı boyunca ilerleyen caddenin adı Kleinmüller değil Kleinmeyer ve evin kapı numarası da 58 değil, 38. Ama kırmızı kumtaşı, hapishaneninkine benzeyen kapısı, top yağdırılan balkonu ve mazgal delikleri aynı. Ev kasvetli ve göze çarpacak gibi değil, ön cephesi doğuya bakıyor ve gölgede kalıyor, ama sabah güneşinde daha sevimli olması mümkündü. Bulup öğrenecektim. Her şeyi bulup öğrenecektim.

Bahçe kapısını açtım, basamaklardan çıkıp kapının önüne geldim ve zillerin yanındaki isimleri okudum. Karl da merdivenlerden çıkmıştı, bunu biliyordum, demek ki karısı birinci, ikinci ya da üçüncü katta oturuyordu. İsimler bana bir şey ifade etmedi. Önce zilleri çalmak istedim, ama sonra vazgeçtim. Mektup yazmak ya da telefon etmek için isimleri not ettim.

Karl'ı otoyoldan buraya üç tekerlekli bir yük arabası getirmişti, yirmi dakikalık yoldan. Benim büyüdüğüm şehirde ya-

şamış ve iş sahibi olmuş olmalıydı; karısı benim şimdi yaşadığım ve çalıştığım komşu kente taşınmıştı. Romanda deposunun nerede olduğuna değinilmiyordu. Bizim eski evin oralarda mı? O döndüğünde ben doğmuştum. Belki de önümden geçerken ben sokakta oyun oynuyordum.

Bir roman kahramanıyla "neredeyse örtüşme" durumuma güldüm. Ama bu roman taslağının büyükannemlerin elinde olması şaşırtıcı değil miydi? Yazar, annemin ona büyükbabamlardan söz ettiği bir arkadaşı olabilir miydi? Yoksa her şey sadece bir rastlantı mıydı? Bildiğim kadarıyla "Keyif ve Eğlence Romanları"nı, İsviçreli romancılar gibi Almanlar da yazmıştı –neden bir tanesi benim ülkemden olmasın? Şehirleri ve evleri hayalinde yaratmayan, gerçeklerden çalan biri tarafından?

7

Evde okumaya devam ettim.

Nehir genişti, şimdiye dek gördüğü nehirlerin hepsinden daha geniş.

Jürgen huşuyla, "Bu Amazon olmalı" dedi. "Okumuştum..."

Kont alaycı bir kahkaha attı. "Amazon..."

"Kapat çeneni." Bombacı nehrin yukarısını işaret etti. "Bu nedir?"

Bu bir tekneydi. Yolcu ya da kargo gemisi değildi. Karl'ın Ren Nehri'nden bildiği gibi yük gemisi de değildi. Nehirden aşağıya yüzen bir ada gibiydi, üstünde evi ve kenarında çitleri olan bir ada. Karl bu yüzen adanın kendileri için bir şans olduğunu düşündü. Nehri yüzerek geçmeleri olanaksızdı, ama belki adaya kadar ve sonra da adadan diğer tarafa yüzerek geçebilirdi. Ayakkabılarını, pantolonunu ve gömleğini çıkarıp torbaya koydu. Diğerlerinin hiçbir açıklamayla tatmin olmayacaklarını, ama daima peşinden geleceklerini bildiğinden nehre atladı.

Başardılar. Çolak kolunu suyun üstünde tutmak isteyen Jürgen ile burnuna su kaçmasından gülünç bir şekilde korkan Kont bile. Yarım saat sonra adayı oluşturan, birbirine bağlanmış ağaç kütüklerinin üstünde nefes nefese oturmuş, ayaklarını suya sarkıtmışlardı.

"Bu nedir?" Bombacı üstünden evin tepesinin göründüğü çiti gösterdi.

"Birazdan öğreniriz." Karl ayağa kalktı ve Bombacı'ya başıyla işaret etti. "Gel!"

Çitin etrafını dolaştılar, bir giriş buldular, içeri alındılar ve şefin yanına götürüldüler.

"Almanlar" diye güldü adam. "Askerler. Burada kaybınız yok. Ne Rusya'da ne de Sibirya'da."

"Burada işimiz de yok. Gitmek istiyoruz."

"Ha" bacağına vura vura gülmeye devam etti. "Şanslısınız. Aolski'ye rastladığınız için şanslısınız. Çalışırsanız sizi götürürüm, kıyıyı aklınızdan silene kadar." Karşılıklı iki kıyıyı gösterdi. "Orası Sovyetler Birliği, orası da Sovyetler Birliği, ama burası özgür ülke. Parti yok, komiserler yok, Sovyetler yok. Altı kızım ve altı oğlum var, her çocuğumun sekiz çocuğu olsa özgür ülke kısa zamanda özgür halk olur. Çok yaşa özgür Aolistan."

"Yolculuk bittiğinde ne olacak?" Karl hangi nehirde olduklarını ve nehrin nereye döküldüğünü bilmiyordu, ama bu kütüklerin bir yere götürülüyor olması gerekiyordu – sınırın bu tarafında bir yere, diğer tarafında değil.

Şef ona keyifsiz ve güvensiz bir ifadeyle baktı. Ayı gibi bir adamdı. Karl bir an için "Şimdi beni pençeleriyle paramparça yapacak" diye düşündü. Ama adam sonra yeniden bacağına vura vura güldü. "Aklıevvel Alman yolculuk bitince ne olacak bilmek istiyor, öyle mi? O zaman özgür Aolistan dağılacak. Rüzgâr bizi istediği yöne savuracak ve dindiğinde özgür Aolistan'ı yeniden kuracağız." Geniş, yayvan, kaba malzemelerden yapılmış barakaya gitti ve kapısını açtı. İçeride bir deniz uçağı vardı.

Karl kendi kendine günün birinde büyük, özgür Aolistan halkının bu küçük uçakla nasıl olup da nehrin yukarısına uçacaklarını sordu. Ama şef küçük bir uçak temin etmeyi başardığına göre daha büyüğünü bulmayı da becerirdi belki. Belki rüzgârın onları kendi vatanlarına ya da sınırın öte yanına taşıyacağı bir başkasını?

Orada bir ay boyunca kaldılar. Şef, karısı ve çocukları her

gece eğlence yapıyorlardı ve onlar da eğlendiler. Her sabah güneş doğarken kalkıyorlar ve ça-

* * *

onları yok etmek isteyen devler gibi üstlerine geliyorlardı. Binlerce güçlü kolun savurup attığı kaya parçaları yağıyordu. Aralarında kamp kurdukları ağaçlar, çocukların oyun oynarken yaptıkları kibrit çöpünden bir ormanın bir yumruk darbesiyle yıkılması gibi devrilip gidiyorlardı. Bir kayanın arkasına saklanan ve darbelere maruz kalmayan Karl taşların gümbürtüsünü, ağaçların yıkılmasını, arkadaşlarının haykırışlarını dinledi. Jürgen'in sesini duydu, kangren olmuş elini keserkenki gibi mızmız çığlıklarını, Kont'un hımhım haykırışını ve Bombacı'nın düşman mavzerinden çıkan kurşunlara hedef olup yaralandığındaki kükremesini. Gerd'in sesini hiç duymadı, sonra soluk ay ışığında, saklandığı kayanın bir adım önünde, devrilmiş bir ağacın altında onu gördü, ama Karl'ın elini uzatıp, onu kayanın ardına çekmesi için gerekli bir saniye hakkı mahfuz kalmıştı. Dışarıda devlerin gazabı kıyamet kopartırken ve diğerlerinin haykırışları gitgide gücünü kaybedip, sönerken onlar soluk soluğa yerde yattılar.

Ertesi sabah kayanın arkasından çıktıklarında bulundukları yeri tanıyamadılar. Gerd arkadaşlarını aramak için birkaç taşı oynattı, ama hemen sonra vazgeçti. Ağaç köklerinin, dalların ve taşların oluşturduğu keşmekeş, dün arkadaşlarıyla birlikte kamp kurdukları zeminden şu anda en az iki metre daha yüksekteydi. Arkadaşlarını bulup çıkarmak için bir buldozer gerekirdi.

"Önce sınıra ulaşmaya ramak kalmışken şu uçak faciası, şimdi de bu; biz lanetlendik mi, nedir?"

Karl küçümsercesine dudak büktü. "Lanetlenmek mi? Ne olursa olsun taşocağından iyidir. Dışarıdaki en kötü gün taşo-

cağındaki en iyi günden evladır." Sözlerinin anımsattıklarını düşündü biraz. Sonra da iyice vurguladı. "Dışarıdaki ölüm de taşocağındakinden iyidir."

Gerd başını salladı. "Haklısın, biliyorum. Ama Tanrı bizimle oyun oynuyor sanki."

"Gitmeliyiz."

"Hemen." Gerd, Karl'ın kolunu tuttu. "Gerçekten hissetmiyor musun? Bizimle nasıl vedalaştıklarını ve bizim de onlarla vedalaşmamızı istediklerini?" Diğer elini bir şeyler duymaya çalışıyormuş gibi kulağına götürdü.

Karl sabırsızlığını bastırmak için içinden saymaya başladı. "Elliye kadar zamanı var" dedi kendi kendine, sonra yüz, sonra da beş yüz oldu. Ve sayarken Gerd'in "Bir arkadaşım vardı" diye şarkı mırıldandığını duydu.

8

Kokuşmuş el ile iyi niyetli Lotofagoi halkını okuduğumu nasıl hatırlamadıysam, özgür Aolistan'ı ve devlerin gazabını da anımsayamadım. Kitabın sonunu fazlasıyla merak etmiştim, ama sadık ihtiyarla karşılaşma da aklımda hiç iz bırakmamıştı. Öte yandan okuduklarımı daha önce okuduğumu hissetmesem de hepsi bana yine de bir şekilde tanıdık geliyordu. Hem tanıdık hem yabancı, eksik olan bir şeyler vardı. Kimi anlarda su eksik diye düşünüyordum, anımsadığım kadarıyla Karl'ın maceralarında suyun büyük bir rolü olması gerekiyordu sanki. Sadece o geniş nehir değil, büyük göller ve uçsuz bucaksız denizler, adalar ve sahiller, Baykal ve Aral gölleri, Hazar Denizi ve Karadeniz.

Anıların yarattığı bu göz kamaşması beni irkiltiyordu. Asistanken bir meslektaşımla birlikte adli vakaların çözümüyle ilgili, bir davanın başarılı olup olmadığını, bir iddianın haklı sebebi olup olmadığını, bir neticenin kusursuz olup olmadığını aydınlatacak bir bilgisayar programı üstünde çalışmıştık bir süre. Kısa zamanda sorunun programlama sanatını becermekte, hafıza kapasitesinde ve araştırma sürecinde olmadığını anladık. Sorun olayları çözerken hukukçuların ne yaptıklarını tam olarak bilmeyişimizdeydi. Tam olarak bilmediğimiz sürece de bunları bilgisayarda gerçekmiş gibi canlandıramazdık. Gerçi hukukçuların davaları çözerken yapmaları gerekenler hakkında çok şey bulduk, ama gerçekten

yaptıkları hakkında çok az bilgiye ulaşabildik. Elde ettiğimiz kısıtlı sonuçlardan biri de, hukuki davaların çözümünde bir doktorun teşhisinde ya da kimyagerin analizinde olduğu gibi, bildik örneklerden yola çıkılmasının önemli bir rol oynadığı tahminiydi ve benim görevim hukukçularla işlerindeki örnek tanımlamanın rolü hakkında söyleşi yapmaktı.

Emekli bir hâkim, "Bir déja-vu" diye beni yanıtladı. "Eskiden de yaşamıştım, biliyorum duygusu, hem de yeni karşılaştığın şeyi daha önce hiç görmemiş olsan da. Yaşım ilerledikçe daha sık olmaya başladı: Yeni bir davada eskisini gördüğümü düşünmeye başladım, uyurgezerlerin sahip olduğu bir güvenlik hissiyle onu çözdüm ve dosyayı eskisinin yanına koymak istediğimde, öyle bir davanın hiç olmadığını anladım."

"Nasıl açıklayacaksınız..."

"Örnek –zaten bundan söz ediyoruz biz. Yıllar geçtikçe beyinde sadece geçmiş davaların ve çözümlerinin örnekleri birikmiyor, örneklerin üstündeki etkin elementler de kendiliğinden diğer örneklerle birleşiyor. Ve bir déja-vu'yla bunlar yeniden tanımlanıyor."

"Kendiliğinden mi birleşiyorlar?"

"Davaya çözüm aranırken büyük bir olasılıkla örnek bir kere daha akıldan geçiriliyordur. Napolyon, Austerlitz sabahında bir déja-vu yaşamış olmalı. Bunu anlıyorum. Kafasında bildiği ve dövüştüğü savaşlar yoktu sadece, herhangi bir nedenle aklından geçen tüm savaşlar da vardı, askerler, atlılar, piyadeler, toplar, savaş alanları, siperler gibi elementlerden oluşan çok sayıda örnek. Bu örneklerden biri de Austerlitz'di."

Programımızı bulunmuş örneklerle oluşturmak yeterince bir hırs göstergesi ve ezbere dayalı bir şey olurdu, hele bir de bunların imajinasyonu düşünülürse. Hukuki örnekleri etkileyen elementler nelerdi? Bunları tanımlamayı başarsak bile, program bunları nasıl hayali örneklere, rasgele değil, adil olanlarına eklemleyecekti? Belki de hatta faydalı mülahaza

edilerek, aslında pisliğe bulanan adil örneklere?

Bu bilmecelerden hiçbirini çözemedim. Sadece yaptığım söyleşilerin sonuçlarını sundum, o kadar. Bu yüzden yayınevinde severek çalışmaya başladım, bilmecelerin yakasını bırakabilmek için. Yazarlara nasıl davranılacağı, bir taslağın işe yarayıp yaramayacağı, bir kitabın az mı, çok mu satacağı –bunların hiçbiri bilmece değildi.

Ama şimdi yine bir bilmecem olmuştu. Bir déja-vu'm vardı, ne olduğunu mutlaka hatırlamak zorundaydım. Romanın unsurları arkamdan neler çevirmişlerdi, hangi örneklere eklemlenmişlerdi?

9

Devamını okudum.

yorgun gözleri ve hüzünlü ağzıyla canlı ve neşeliydi. "Hepsi yıkıldı, iş, ev, hepsi."

"Yeniden yaparız."

Anne, "Noel ağılı gibi" diyerek gülümsedi ve Karl annesiyle birlikte Noel için hazırladıkları, İsa'nın doğumunu simgeleyen, pek çok figürle süslü ağılı kuzeninin yeni topuyla nasıl yıktığını anımsadı. O da gülümseyerek cevap vermek istedi, ama annesi gülmüyordu artık: "Hepsi yıkıldı, iş, ev, hepsi."

Tekrarlamak istemezdi, ama söyleyecek başka bir şey bulamıyordu. Evin sadece bir ev ve işin sadece bir iş olduğunu mu söyleseydi? Yaşamanın hepsinden önemli olduğunu mu?

"Hepsi..."

"Sus!" Annesine öyle yüksek sesle çıkıştı ki, kendi sesinden korkup uyandı.

Gerd sordu: "Her şey yolunda mı?"

Başını salladı. "Seni de uyandırdım, kusura bakma."

"Dağı mı gördün rüyanda? Ben her gece Lore'yi yukarı iterken görüyorum kendimi. Şişman Lore'yi bilir misin, kendisini itmek istemeyince ve her seferinde geri yuvarlanınca Westfalen'i öldüren Lore'yi?"

Karl başını salladı. "Uyumana bak, Gerd. Lore'yi düşünme. Ölüleri düşünme. Vatanı düşün."

Biraz sonra Gerd sordu: "Bizi hâlâ isterler mi dersin?" Karl küçümseyerek güldü. "Bunu onlara sormayacağım ki."

* * *

ve eğer parasını ödemezlerse laneti onların peşini bırakmayacaktı. Ancak bundan sonra azat edileceklerdi.

Yola koyuldular. Bazen Karl, bazen Gerd önden gidiyordu, bir o, bir o. Yer taşlıydı, ama dört günden sonra karşılaşmaları gereken kum daha şimdiden dişlerinin arasında gıcırdıyordu. Hiç durmadan rüzgâr esiyordu, hiç durmadan onlara kum taşıyordu, ağızlarının içlerine ve saçlarının aralarına, elbiselerinden içeri ve kulaklarına ve burunlarına ve iyice kısmak zorunda kaldıkları gözlerine. İlk günün sonunda akşam olduğunda dağlar sabah ne kadar uzaksa yine o kadar uzaktılar, aynı şekilde ikinci ve üçüncü gün biterken de. Dördüncü gün dağa aldırmaz olmuşlardı artık. Çeşmeye geldiler. Kendilerini önceden hazırlamalarına ve çok şey beklememelerine rağmen yine de hayal kırıklığına uğradılar. Su kokuyordu.

"Su iyidir, demişti."

Karl sinirlendi. "Sus artık. Seçeneğimiz olmadığına göre mızmızlanmanın ve sinir bozmanın gereği yok. Bu suyu içeceğiz, yanımıza da alacağız ve parasını ödeyeceğiz." Tarif edilen taşın arkasındaki kovukta birkaç metal para vardı; söz verdikleri kadarını oraya bıraktı.

Suyun tadı kötüydü, ama yine de suydu. O, dudaklarda, ağızlarda ve gırtlaklarda yeniden hissetmeyi sağladı. Karınlarda guruldadı. Yüzlerini ve ellerini ıslattı. "İyi" dedi Gerd huşuyla, "çok iyi."

Şişelerini doldurdular ve yürümeye devam ettiler. Gerd görmemişti, dağın kenarına takılıp kalmış karanlık bulut Karl'ın da dikkatini çekmedi. Onları orada nasıl bir bela beklese de, ileriye doğru yürümekten başka çareleri var mıydı? Bulut az

sonra sadece ufku değil, dağın üstündeki gökyüzünü ve sonra gökyüzünün yarısını kapladı.

Şimdi Gerd de görmüştü. "Yağmur geliyor herhalde!"

Karl başını salladı. Gitgide büyüyen bulutu izledi. Basit bir bulut değildi. Canlı bir şeydi, sivrisinek bulutu, bir arı topluluğu, bir kuş sürüsü gibiydi. Kendi içinde daireler çiziyor, deviniyor, dağılıp, toplanıyor ve daha da genişleyerek büyüyordu. Karl'ın şimdiye dek hiç duymadığı ve bundan böyle de duymayı asla istemeyeceği vızıltılı bir ses de çıkarıyordu. Tam yüksek gerilim hatlarındaki vınlama sesi aklına gelmişti ki, üstüne bir de şimşek çaktı. Bildiği şimşeklerden değildi, yanıp sönen ışık izleri de değildi, yaşlı bir tanrının korkunç, öfkeli, tehditkâr elinin üstünde parlayan ışık örgüsü gibiydi. Bu, vahşice bir elektrik akımıydı. Karl havadaki çatırtıları dinledi ve saçlarının dimdik olduğunu hissetti. Sonra dehşet dolu bir çığlık duydu, keskin bir bıçağın çığlığı gibi, işleyen bir yaranın çığlığı gibi ve sonra bir anlığına Gerd'in tutuştuğunu, düşmeden önce kendi ekseninde döndüğünü, yere kapaklandığını ve ayaklarının dibine simsiyah serilip kaldığını gördü. Kara sırıtışlı suratın resmi de, her şey siyaha kesmeden ve rüzgâr coşup, kumları havalandırarak, Karl'ın dizlerinin üstüne çökmesine neden olmadan önce bir anlığına göründü.

"İşte kıyamet günü" diye düşündü. "Eğer bunu da atlatırsam, her şeyi atlatırım." Yan tarafında kumun gitgide yükseldiğini fark etti. "Burada kalmamalıyım. Burada esip savrulmamalıyım." Ayağa kalktı ve yürümeye başladı, adım adım. Hedefi yoktu, gücü de; bir ayağını diğerinin önüne atmasının tek nedeni inadıydı. Kum, çöl, ölüm onu almak istiyorlardı, ama kendini onlara armağan etmeyecekti. Üç kere tökezleyip düştü ve kumun onu nasıl kucaklayıp, gömmek istediğini hissetti ve üç kere dikildi ve yürüdü. Sonra yürüyemez oldu, yürütülüyor, itiliyor, taşınıyor, ileriye fırlatılıyordu. Bulut artık onu savurmak ve gömmek istemiyordu. Onu içine çekip, dışarı verdi, kaldırdı

ve taşıdı, onunla oynamak, eğlenmek istiyormuş gibi yere savurdu. Hiçbir şey yapamıyordu, hiçbir şey. Sadece, hâlâ yaşadığını kanıtlayabiliyordu, o kadar.

Ama bir anda yeniden görmeye başladığını kavradı. Kumun coşkusu sonlanmıştı. Gökyüzü yeniden açık mavi ışıldıyordu, çünkü bu kadar kaba bir muameleye maruz kalmaktan duyduğu üzüntüyü belli etmek istemiyordu. Karl çölde yürürken sürekli lanetlediği güneşi, fırtınanın karanlığından sonra bir dost gibi selamladı. Fırtınanın onu dağın kenarına attığını fark etti. Ve gri yamaçlarda yeşil kubbeli küçük bir kulübe gördüğünde fırtınanın ona hedef belirlediğini anladı.

Kulübeye neredeyse ulaşmıştı ki, kapısı açıldı, bir kadın dışarı çıktı ve ona doğru yürüdü. Karl, "Bir kraliçe gibi yürüyor" diye düşündü ve korktu. Gücünü ve isteklerini sonuna dek kullanıp tüketmişti, bitkindi. Üstü başı yırtık pırtıktı, pislik içindeydi ve leş gibi kokuyordu; "Derhal erkeklerini çağıracak ve başıboş gezen bir sokak köpeğiymişim gibi beni kovalatacak" diye aklından geçirdi. Kadının güzelliğini gördü; dalgalı saçlarını, güçlü omuzlarını, dolgun göğüslerini, yuvarlak kalçalarını ve uzun bacaklarını. Yakınına gelince gözlerindeki dostça soruyu ve dudaklarındaki tebessümü de gördü. Ama cevap vermeye kalkışınca ağzından sadece bir hırıltı çıktı ve aynı anda sendeleyerek yere düştü. Son düşüncesi, "Keşke tam ayaklarının dibine düşebilseydim" oldu.

Kendine geldiğinde bir yatakta yatıyordu. Keten çarşafları hissetti ve onca yılın ardından duru bir su ya da taze bir ekmek gibi duyumsadığı güzelliğini. Bir şarkı duydu, gözlerini açtı ve

* * *

seni tutamam. Babamın uzun paltosunu ve büyük çantasını vereceğim sana, dağı aşıp vadiye, oradan da sınıra yetecek kadar nevale hazırlayacağım."

Karl ona inanıp, inanmamakta tereddüt ediyordu. "Ben..."

"Bir şey söyleme." Kalinka kollarını boynuna doladı, başını göğsüne dayadı. "Vatan hasretiyle bu kadar azap çekiyorsan... bu düşünceyle... O sana iyi mi gelecek? Uykunda sana şarkılar mı söyletecek? Eski yaraların sızladığında en şifalı otları mı gösterecek? Taşocağı düşlerine girip, seni isyan ettirdiğinde başını göğüslerinin arasına mı çekecek? Seni burada tutmayı ne kadar isterdim, bir dokuz ay daha, bir daha, bir daha seni hep yanımda isterdim."

Kalinka kollarından sıyrıldı ve içeri gitti. Gözleri bir kere daha ufku tararken, çölü aşıp dağın yamaçlarına ve yukarıya zirvesine bakarken burada durup, ufka gözlerini çevirdiğinde duyduğu hüzünden içinde eser kalmamıştı. Vedalaşmanın sızısı vardı, ama gidiyor olmanın sevinci daha güçlüydü.

Biraz sonra kadın onu çağırdı. Paltoyu ve çantayı hazırlamıştı. Sofra kurulmuştu, diğer akşamlarda olduğu gibi aynı yemek. Kadın onu diğer zamanlardakilerle aynı sevmişti. Sabah uyanıp, yola çıkarken o, uyuyormuş gibi yaptı. Ama hemen sonra kalktı ve kapıya çıktı, Karl yukarıya daha yukarıya tırmanırken ardından baktı.

Dokuz ay! Kalinka'nın yanına 93. sayfada geliyor, yanından 95. sayfada ayrılıyordu; demek ki dokuz ay boyunca yiyip içmekten, hüzünle ufka bakmaktan ve Kalinka'yı sevmekten başka bir şey yapmamıştı. Yol alamadığı dokuz ay mı? Hayır, vatanına ve karısına duyduğu tüm hasrete rağmen yol almak istemediği dokuz ay.

Faziletli büyükannem ile büyükbabamın ona bunu yaptırtmalarına çok şaşırdım. Yoksa evine geri döndüğünde karısını yanında bir başkasıyla bulması bizimkilerin bir cezası mıydı? Eğer roman Karl'ın cezalandırılmasıyla sonuçlanacaksa karısı ilk anın korkusundan sonra onun, öldü diye bildiği kocasının, kollarına mutluluk haykırışlarıyla

atılmazdı. Diğeri, yalancı ve dolandırıcı gibi görünmez ve sessizce ortadan kaybolmazdı. Karl eğer diğeriyle karısı uğruna mücadeleye girecekse en acıklı biçimde kaybetmesi kaçınılmazdı.

10

Hafta sonu annemi görmeye gittim. Birlikte taşındığımız Neckar kıyısındaki köy banliyö olduğunda Odenwald'ın eteklerindeki bir başka köye taşınmıştı. Herkesle selamlaşıyor, girip çıktığı dükkânlarda onunla bununla biraz gevezelik ediyor ve bunların dışında sadece kendi için yaşıyordu. Araba kullanmayı oldu bitti severdi ve satın alma gücü olduğundan bu yana spor Cabriolet'den şaşmamıştı. Sabah işe giderken trafiğe takılıyordu. Ama akşamları işten geç çıkıyor ve eve dönüş yolunda hız yapıyordu. Yazın arabanın üstünü açar, uzun sarı saçlarını rüzgâra verir ve trafik lambalarında, aslında hiç aklında olmayan erkeklerin hayranlık dolu bakışlarının keyfini çıkarırdı. Nobran bakışları ve yüzündeki küçümser bir ifade olmasa, pekâlâ güzel bir kadın sayılırdı. Ama ışıklarda bunları kimse fark etmiyordu. Bazen nobranlık ve küçümseme yüzünden silinirdi. Ya da sadece evinin terasında günbatımında ya da bir restorandaki mum ışığında öyle görünürdü.

Her dört beş haftada bir onu ziyarete gidiyordum; şehirde sinemada yahut bir akşam yemeğinde buluştuğumuz da oluyordu; fazla çaba gerektirmeyen, biraz sıkıcı buluşmalar. Annemin benimle her zaman tam da sevgisiz denmese bile son derece sıradan ve kuru bir ilişkisi olmuştu ve benimle arasını mesafeli tuttuğunu özellikle vurgulamıştı, çünkü beni tam bir erkek gibi yetiştirmek istemişti. Şefkat, samimiyet, yitirilenlerin ya da kaçan fırsatların ardından üzülmek, bir karar ala-

cağı zaman tereddüt göstermek; bunların hepsi ona çok yabancıydı. Ya da her şeyi içinin derinliklerine öylesine gizlemişti ki artık dışa vurması mümkün değildi. Birbirimize gündelik yaşantılarımızı fazla da yorum yapmadan, öylece anlatıyorduk. Beni eleştirmekten kaçınmıyordu, ama sıradan sorulara büründürerek. "Doçentliği düşündüğün oluyor mu hiç? Eskiden bana tanıştırdığın kişiyle hâlâ görüşüyor musunuz?"

Bazen ben gerekli malzemeyi alıyor onda yemek pişiriyordum. Annem yemek yapmayı hem sevmez hem de bilmezdi; ekmek, sandviç ve ısıtılarak önüme sürülen hazır yemeklerle büyümüştüm. Ben ocak başında bir şeyler yapıp sofrayı hazırlarken onun etrafımda dolaşıp lüzumsuz işlerle uğraştığını ya da ilk kadeh şarabın sonrasında samimi ve neşeli olduğunu çok ender görmüştüm. Tabu konular tabu kalırdı; babam, onunla ilişkisi, diğer erkeklerle ve patronuyla ilişkisi hakkında öyle zamanlarda da konuşmazdı. Ama bazen çocukluğundan ve kaçıştan sonraki yeni başlangıçtan, yakın çevre çiftliklerindeki hamsterlerden, ısırganotu toplayıp kaynatmaktan söz ederdi.

"Isırganotu yemeği mi yaptın sen?"

"Evet, bir düşünsene."

"Beni de hamsterlere götürmüş müydün?"

"Ben kucağında çocuğuyla küçük, cesur, sarışın kadındım. Kendi paranı erken yaşta kazanmaya başladın sen."

Ona "Keyif ve Eğlence Romanları"nı sordum. Benimle birlikte büyükbabamlara hiç gitmemişti ve bildiğim kadarıyla, bensiz de. Oğullarının ona âşık olup evlenmesini ve dolayısıyla Almanya'da kalıp, sonra da ölmesini büyükbabamların hiç affetmediğini, gerçi kendisinin onların büyük acılarına saygı duyduğunu, ama onların sitemlerine hedef olmak istemediğini anlatana dek yaşım küçük olduğu halde yakasını bırakmamıştım bir türlü. Ve gurur dolu bir çocuk kalbiyle, "O zaman ben de onların yanına gitmem işte" demiştim. He-

men karşı çıkmış ve benim ondan farklı olduğumu, bundan rahatsızlık duymamam gerektiğini söylemişti. Büyükbabamlar için de kötü düşünmemeliydim ayrıca. Beni seviyorlardı, ben de onları. İyi insanlarmış. Sadece acılarıyla baş etmesini bilememişler.

"Büyükannemlerin savaştan sonra hazırladıkları roman dizisini hatırlıyor musun? Onlara yazarları sen bulmuş olabilir misin? Edebiyatla ilgilenen arkadaşlarının, tanıdıklarının arasından?"

"Bilirsin, onlarla ilişkim sadece olması gerektiği kadardı. Trenin saat kaçta orada olacak, kaçta burada olacak, orada ne kadar kalacaksın? Onlara yazar falan bulmadım."

"Friedrich Meydanı, Kleinmeyer Caddesi, 38 numaradaki evi biliyor musun, İsa Kilisesi'nin yanında? Kumtaşından..."

"Bu bir sorgulama mı? En azından neyle suçlandığımı söylesen bari?"

"Sorgulama falan değil. O dizideki bir roman hakkında daha fazla bilgi toplamaya çalışıyorum." Ona yıllar önce ve sonra da birkaç gün önce tekrar elime geçen kitap sayfalarını, Karl'ın serüvenlerini ve evi nasıl bulduğumu anlattım. "Yazarı bu çevreden olmalı!"

"Yapacak daha iyi işin yok mu senin?"

"Doçentliğimi mi kastediyorsun? Onu bitirmeyeceğim, anne. Kurtulduğum için ne kadar mutlu olduğumu sana anlatamam. Bazen şu ya da bu sorun hakkında da düşünmüyor değilim. Ama esasında ben Karl'ın öyküsünün sonunu öğrenmeyi tercih ederim."

"Sonu için bir düzine seçenek olabilir. Savaşın ardından kaç tane eve dönüş öyküsü anlatıldı ve yayımlandı, haberin var mı? Eve dönüş romanları da aşk ya da savaş romanları gibi kendine has bir türdü."

"Şu seçeneklerden birini anlatsana bana."

Düşünmeye başladı. Kendine adamakıllı zaman vererek,

derin derin düşündü. Sonra anlatmaya başladı: "Kadın diğerinin yanında kalır. Ona Karl'ın öldüğü bildirilmiştir. Onun yasını tutar ve sonra diğer adama rastlar, âşık olur. Kadın bunları anlatınca Karl sükûnetini korur. Sonra kadından ve adamdan yaşadığını kimseye açıklamayacaklarına dair kızlarının üstüne yemin etmelerini ister. Kadın nedenini anlamaz, ama adam bunda ısrar edince önce o, sonra da öbür erkek yemin ederler. Ve Karl gider."

11

"Yapacak daha iyi bir işin yok mu senin?" Annem, vicdanımı harekete geçirmeyi çok iyi biliyordu. İyi bir öğrenci olmamı, ev ve bahçe işlerinde sorumluluk almamı, gazeteleri eksiksiz dağıtmamı, arkadaşlarımın ve tanıdıklarımın yardımlarına koşmamı sağlayan terbiye yöntemlerinden biriydi bu da. Eğitim görmek, güzel bahçesi olan güzel bir evde yaşamak, parayı önce gerekli şeylere ve ancak ondan sonra keyfekeder harcamak, arkadaşların dostluğu ve anne sevgisi gibi ayrıcalıklar; bunların hepsinin hak edilmesi lazımdı. İçten gelen bir arzuyla ve neşeyle hak edilmesi gerekiyordu; annem görev ve zevkler arasındaki çatışmayı çözmüş, beni görevlerini zevkle yapan biri olarak eğitmeyi başarmıştı.

Daha sonra bununla alay ettiğim çok oldu. Doçentlik tezimi hiç düşünmeden ve gönül ferahlığıyla yarım bırakarak bu saplantıdan kurtulduğumu bile düşündüm. Ama annem o kritik soruyu sorduğu anda vicdanım yine sızlamaya başladı, tıpkı eskisi gibi ve yine tıpkı eskisi gibi bana kötü davranmadığı halde. Vicdanım beni rahatsız ediyordu, hem de kendimi hiç kabahatli görmediğim halde.

Ama insan ararsa, bulur. Kaliforniya cennetinde tüm iyi niyetimle kız arkadaşıma ve oğluna, ihtiyaç duydukları gibi, iyi bir erkek arkadaş olma kararı almıştım. Bu iyi niyetli karar hiç işe yaramadı. Halbuki ne kadar da hüsnüniyetliydi. Kaotik sevgilim Veronika'nın iyi bir erkek arkadaşa ihtiyacı

vardı ve babasının hiç ilgilenmediği ve zaten de hiç ilgilenmemiş olduğu Max, aynı çatı altında yaşanan sekiz yılın ardından bana fazlasıyla bağlanınca, aşırı demesek de, başkalarına göre yine de hayli fazla sayılacak kadar bahane üretmeme olanak sağladı. Veronika'nın daha biz ayrılmadan önce kaçamak yaptığı erkekle yollarına çıkmayı istemeyişimin bedelini Max'a ödetmek gibi bir düşüncem yok.

Onunla hiç rastlaşmadım, karşılaşmadım, ama bir sonrakiyle öyle olmadı. Veronika benim arkadaşlığımdan vazgeçti; sonuncusu tarafından terk edilince bana ihtiyaç duymuş, ancak şimdi kendini toparlıyormuş. Ama Max beni gördüğü için sevinmişti ve her on beş günde bir sinemaya gitmek gibi eski bir alışkanlığımıza geri döndük. Bazen film izlemekle yetinmiyor, gidip pizza ya da sosis, patates kızartması yiyor ve üstüne bir de kola içiyorduk, hatta iki tane.

Şimdi on beş günde bir de olsa, yapacak daha iyi bir işim vardı işte. Ama bu "daha iyi iş" Karl'ın öyküsünün sonuna ait bir iz bulmakta beni hızlandırdı, bunu bir işaret olarak aldım, artık vicdanım sızlamayacak ve ben de arayışımı sürdürecektim. Max'la birlikte Kirk Douglas'ın Odisseus'un maceralarının anlatıldığı filme gittik ve o anda gözlerimdeki perde kalktı sanki. Dikkatimden kaçan şey Hazar Denizi ya da Karadeniz değil, Ege Denizi'ydi. Karl ve arkadaşlarının, hedefsizce yürüyüşlerinin, maceralarının, tehlikelerin üstesinden gelmelerinin ya da onlara yenik düşmelerinin ve Karl'ın eve dönüşünün toplamından oluşan örnek *Odisseia* örneğiydi.

Odisseus'un hikâyesini çocukken Yunan mitolojisini anlatan bir kitap serisinden okumuştum. Okulda *Odisseia*'nın özetini Yunancadan Almancaya çevirmiş ve üstüne üstlük ilk 96 dizeyi Yunanca ezberlemiştim. Polifemos, Sirenler, Skilla ve Haribdis, Nausikaa, Penelope, koca adaylarından alınan öç; bunların hepsi aklımdaydı. Daha o gece *Odisseia*'yı yeniden okudum. Sondan başlayarak. Odisseus, İtaki'de Penelo-

pe'yle birlikte mutluluğa ve vatanına kavuştu sanıyordum. Ama o Penelope'yle vedalaşmış, omzuna attığı küreklerle, insanlarının kürek, gemi, deniz ve tuz nedir hiç bilmedikleri bir ülkeye ulaşana kadar yürümek zorunda kalmıştı. Gerçi oradan tekrar geri dönecekti. Ama denizden uzakta öldü ve denizde bir ada olan İtaki, vatanından uzakta ölümün simgesi oldu. Teiresias, Ölüler Diyarı Hades'te Odisseus için kehanette bulunmuştu ve Homeros *Odisseia*'nın sonunda Teiresias'ın kehanetinin gerçekleştiğini anlatmıştı.

Homeros'un sonunun verdiği ipucunu izleyerek Odisseus'un yeraltı dünyasına indiği ve Teiresias'tan geleceğini öğrendiği kitabın içlerine doğru ilerledim. Aynı kitapta Laistrigoneslerin, yol arkadaşlarından çoğunu yiyen ve kendisininkinin dışında onların gemileri batıran devlerin yanında kalıyor, bundan önce on dört kişilik Aiolos ailesinin yanında yüzen bir adada misafir ediliyor ve daha da önce iyi niyetli Lotofagoi'lerin ikramı lotus çiçeğiyle vatanlarını unutan yol arkadaşlarını zorla harekete geçiriyordu. Odisseus, Hades'in Ölüler Diyarı'nda sadece Teiresias'la değil, kendi annesiyle de konuşuyordu, daha sonra yol arkadaşları inekleri ve koyunları keserek güneş tanrısını kızdırıyorlar, ceza olarak fırtınaya yakalanıp ölüyorlar ve Odisseus çekip gitmeden önce dokuz yıl kaldığı Kalipso Adası'na düşüyordu.

Bu sıralarda tek gözlü dev Polifemos'la karşılaşıyor, Tanrıça Kirke'nin yanında iyi ağırlandığı bir yıl geçiriyor, Sirenlerin insanı büyüleyen tatlı sesinden kurtulmayı başarıyor ve Haribdis girdabı ile Skilla Kayalıkları arasındaki yolu geçiyordu. Benim romanın yazarı da bende olmayan sayfalarda anlattığı serüvenleri büyük bir olasılıkla bunlardan derlemişti. Polifemos'un mağarasında hapis kalması Karl ve arkadaşlarının Rus kurtarma ekiplerini atlatarak gizlice kaçmaları mı olmuştu? Kirke'den Sibiryalı şaman bir büyücü mü çıkmıştı? Sirenlerin şarkıları KGB korosu muydu? Girdap ve

kayalıklar aynı kalabilir, belki de sadece dar bir geçide ya da yüksek bir şelaleye dönüşebilirdi. Yazar içinden geldiği gibi değişik varyasyonlar yaratmıştı besbelli. Aolski rüzgârların efendisi değildi, ama bir uçağın efendisiydi ve Karl'a uçak bulması için yardım etmiş, Karl ve arkadaşları da Odisseus'un yoldaşlarının Aiolos'un yelkeniyle yaşadıkları talihsizliği yaşamışlardı; devler yoktu, ama doğanın öfkesi devlerinkini aratmıyordu; Karl annesini Hades'te değil, rüyasında görmüştü ve Gerd güneş tanrısının koyunları ile ineklerine bir şey yapmamıştı belki, ama su içtikleri çeşmenin sahibinden paraları çalmış olabilirdi. Deniz fırtınası yerine kum fırtınası; yazar neden Hazar Denizi'ne ya da Karadeniz'e değinmekten kaçınmıştı? Kalipso'nun yanında dokuz yıl yerine Kalinka'nın yanında dokuz ay yaşaması, hızlı tüketilen zamanımızın mı, yazarın romanı yazdığı savaş sonrası dönemin koşullarının mı bir sonucuydu?

Jürgen'in kokan elinin vaftiz babası Filoktetes'in kokan ayağı olmalıydı ve sadık ihtiyarda, Odisseus'a İtaki'de ilk rastlayan ve sonradan ona, Penelope'nin koca adaylarıyla mücadelesinde yardım eden domuz çobanı Eumaios yaşıyordu mutlaka. Gerçi Karl'ın neredeyse kör, sağır ve kötürüm olan sadık ihtiyarından bunu beklemek abes olur ama. Bilmecenin sonunu çözeceğimi umduğum bu örnekle, romanın sonunun hemen hiç örtüşmediği ortada. Karl'ın bir Telemahos'u, oğlu, yok. Karl'ın Penelope'si adaylara direnmemiş, tam tersine birini seçmiş ve ondan bir çocuk yapmış, tabii eğer bu arada ikinciyi de yapmadıysa. Onu öldürmek, Penelope'ye baskı yapan, sıkıştıran ve zorlayan alçak adamlara Odisseus'un duyduğu öfke ve nefretteki gözüpeklikle, yiğitlikle aynı şey olmazdı. Hayır, Kleinmüller ya da Kleinmeyer Caddesi'ndeki 58 ya da 38 numaralı evde katliam falan yaşanmamıştı.

12

Yazar sonda neden örnekten sapmıştı? Ama diğer soru da bunun kadar ilginçti: Örneği neden sonuna kadar izlemişti?

Okuduklarım, önüne boş sayfaları, yanına Odisseus'u koyup, kendi fantezisini hiç devreye sokmadan macera üstüne macerayı mitoloji dünyasından Karl'ın dünyasına tercüme ettiği izlenimi bırakmıyordu. Oyuncu bir şeyler vardı daha çok. Birisinin bir hikâye yazması gerekiyordu, bir asker ve eve dönüş öyküsü anlatmak istemişti; jargonu biliyordu, *Odisseia*'yı biliyordu ve işi kolaydı. Sibirya'nın bitki örtüsünü, bölgelerini ve sınırlarını araştırma zahmetine kalkışmamıştı. Sibirya'daki nehirlerin güneye değil, kuzeye doğru akmaları umurunda değildi. Sibirya'da tundraların, ormanların ve ırmakların olduğunu, iklimin güneye doğru gidildikçe sıcak ve kurak olduğunu ve yine orada diğer ülkelerle sınırlarının bulunduğunu biliyordu. Okuyucuyu isimlerle sıkmanın ne gereği vardı!

Aslında gerçekten bilmek istiyor muyuz? Yıldızları ve konumlarını isimlendirmeyi ve yorumlamayı herkesten çok daha iyi bilen eski bir arkadaşım geldi aklıma. Aslında çok iyi uydurur, ama insan bunu bildiği halde onu dinlemekten yine de büyük keyif alırdı. İsimler gerçek de olsa, sahte de olsa ne işimize yarayacak ki? Yıldızlar âleminin o muazzam pırıltısı isimlerini ve yorumlarını bilirsek bize daha mı tanıdık gelecek?

Odisseia'dan sonra Josef Martin Bauer'in *So weit die Füs-*

se tragen'ını okudum. Kitabın yayımlandığı 1955 yılında elde ettiği başarıyı ve bu başarıyı anlattığı öykünün gerçek izlenimi yaratmasına borçlu olduğunu anımsadım. Bir Alman askerinin Sibirya'dan anavatana sadece kendi gücüyle dönmeyi başarması, Alman ruhunu okşamıştı. Karl'ın yoluna olduğu gibi, Clemens Forell'in yoluna da büyük nehirler eşlik ediyor, tundralardan ve ormanlardan geçerek çölleri ve dağları aşıyordu. Her iki yol da güneye doğruydu; Sibirya'dan Almanya'ya, Ural Dağları'nı ve Rusya'yı aşıp, Polonya'dan ve Çekoslovakya'dan geçilerek de gelinirdi. Clemens Forell'in rotasındaki duraklar öylesine özenle sayılıp dökülmüş, İran'a geldiğinde karşılaştığı koşullar öylesine ayrıntılı tasvir edilmişti ki, insanda otantik bir şey okuyormuş hissi uyandırıyordu. "Zengin hayal gücüne sahip, oyuncu bir yazar diye yürüttüğüm fikir çok mu basit kalıyor?" diye kendime sordum. Karl'ın hikâyesinin yazarı gerçek ya da yaşanması olası bir öykü anlatmış ve onu birazcık süslemiş olamaz mıydı?

Ama Sibirya'daki Alman savaş esirlerinin durumu araştırılmıştı ve bu dokümanlara ulaşmak mümkündü. Alman esirlerin çoğunun kaçma cesaretini yaratan direnme isteğinden ve gücünden yoksun olduklarını öğrendim. Çok azı Sibirya'dan kaçmayı denemiş ve tek bir kişi bile bunu gerçekleştirememişti. *So weit die Füsse tragen* romanı da esaretin çaresiz bir durum demek olmadığından, kaçılabileceğinden, bilinçsiz ve hedefsiz uzun bir yolculuğun ardından vatana kavuşulabileceğinden yola çıkarak, insanları bu düşünceyle tanıştırıyordu.

Neyi nasıl anlatacağı, bir hikâye yazmak zorunda olan ve bunu kolaylaştırmak isteyen yazarın kendisine kalmış bir şeydi. *Odisseia*'yı bu denli derinlemesine bilen biri nasıl olur da "Keyif ve Eğlence Romanları" yazmak zorunda kalırdı? Liseyi bitirmiş olmadığını düşünemiyordum. Üstüne bir de yükseköğrenim görmüştü mutlaka. İşten çıkartılmış, savaşın

ardından eski mesleğine dönememiş ve böyle sıradan kitaplar yazarak mı ekmeğini kazanmaya başlamıştı yoksa? Odisseus kitabından sonra bir Jason, Ödipus ve Orestes kitapları mı vardı? Ve iyi zamanlarında Yunanca hocası, felsefe profesörü ya da tiyatro yöneticisi miydi?

Alman Kütüphanesi'ne ve İsviçre Devlet Kütüphanesi'ne mektup yazarak, ellerinde "Keyif ve Eğlence Romanları" dizisinden örnekler olup olmadığını sordum ve anında cevap aldım. Aslında hem İsviçre'de hem de Almanya'da basılan kitapların hepsinden ellerinde örnekler mevcutmuş; ama geçmişte küçük yayınevlerinin yayımladıkları eserler gözlerinden kaçmış olabilirmiş.

Neue Zürcher Zeitung'a bir ilan verdim: "Bilimsel bir araştırma için 40'lı yılların başlarından 60'lı yılların başlarına kadar yayımlanmış 'Keyif ve Eğlence Romanları' aranmaktadır. Kitabın adını, yazarını ve istenen ücreti lütfen..." Tek bir mektup aldım, yanında romanların 242. sayısının bedava nüshasıyla birlikte, "Geceyarısı Acil Durumları", Gertrud Ritter'den. Yine de böylece kitapların üstünde feribot siluetli bir nehir olan logosuyla Basel'deki Rhein Yayınevi tarafından basıldığını öğrendim. Kitapçım Rhein Yayınevi'ni bilmiyordu. Ama ben onu ticari kayıtlardan ve sahibi olarak görünen kişinin telefon numarasını da Basel rehberinden buldum. Telefon açtım ve yayınevi sahibinin aynı isimdeki oğluyla konuştum. Babası ölmüştü, yayınevi kapanmıştı ve kendisi bilgisayar işiyle uğraşıyordu. Büyükbabamı hatırlıyordu; küçük bir çocukken yaşlı bir bey düzenli aralıklarla gelip prova ve örnek baskıları alıp, sonra da geri getirirmiş. Hayır, yayınevinin bir arşivi yokmuş.

13

Bir perşembe günü işten çıkınca Kleinmeyer Caddesi, 38 numaraya gittim ve birinci kattaki dairenin zilini çaldım. Birinci kat –romanın sonuna dair belli belirsiz anılarımın benden gitmemesi uzadıkça, Karl'ın daha üst katlara çıkmadığından da o kadar emin oluyordum. Ne not yazmış ne de telefon açmıştım; merdivenleri çıkmayı ve Karl gibi kapının önünde durmayı istiyordum; ne olacaksa, her şeyden habersiz ve hazırlıksız.

Zilin üstünde "Bindinger" yazıyordu. Bekledim. Friedrich Meydanı'nda çocuklar oyun oynuyordu, İsa Kilisesi'nin çanı altı kere çaldı. İkinci bir defa daha çalınca kapı otomatiğinin vızıltısını duydum ve ağır kapı açıldı. Çok katlı bina büyüktü, basamaklar geniş ve dikti, dalgalı rölyeflerle bezeli duvar lambrileri pırıl pırıldı ve giriş kapısının tam karşısındaki duvarda rengârenk kostümlü, elleri bayraklı ve flamalı ahalinin karşısında atının sırtında duran bir adamın karanlık ve kocaman bir tablosu asılıydı. Merdivenleri tırmandım.

Kapıda benim yaşlarımda bir kadın vardı; orta boylu, orta kilolu, soluk sarı saçları arkada toplanmış, bol jean pantolonlu, kırmızı bol kazaklı ve yalınayak. Tokayı çıkartıp, saçları omuzlarına dökülene dek başını salladı ve "Ben de şimdi eve girmiştim" dedi.

"İşten mi?"

Başını salladı. "Nereden geliyorsunuz?"

"Ben de işten geliyorum."

Gülümsedi. "Niçin geldiniz demek istedim."

"Anlatması biraz zor. Çok eski yıllara dayanıyor ve sizinle değil, evinizle ilgili bir şey. Savaştan sonra burada kim oturuyordu, bir bilginiz var mı?"

"Biz oturuyorduk."

"Siz mi?"

"Annem, babam, kız kardeşim ve ben. Siz kimsiniz?"

"Debauer. Peter Debauer."

Ceplerimi arayıp bir kartvizit buldum ve ona uzattım. "Hikâyenin tamamını anlatmama izin verir misiniz?"

Kartımı aldı, saatine baktı, evin içine ve sonra da bana baktı. Başını sallayarak, elini uzattı. "Barbara Bindinger."

Giriş holü genişti ve apartmanın merdiven boşluğunda olduğu gibi lambri kaplıydı. Açık olan kanatlı kapıdan kartonpiyerli ve parkeli bir salon, oradaki açık, kanatlı cam kapıdan da balkon görünüyordu. Geniş, aydınlık ve pahalı döşenmiş bir evdi. Ama 50'li ve 60'lı yılların modasına uygun mobilyalar, perdeler ve halılar buraya uymamıştı, üstelik uzun zamandır ortalık toplanmamış ve evde temizlik yapılmamış gibi bir görüntü vardı.

"Balkonda oturalım mı? Bence hava oldukça sıcak."

Anlattım. Bir süre sonra ayağa kalktı, bir şişe şarap ve iki kadehle geri döndü, ikramda bulundu. Kapıdaki duruşuyla, önüm sıra holden salona, oradan da balkona yürüyüşüyle ve şimdi de karşımda oturuşuyla çarpıcı bir tipe benzemiyordu. Ama saçlarını sallarkenki halinden hoşlanmıştım ve ağzını çarpıtarak, muzipçe ve sıcak gülüşünden de. Ancak şimdi, balkonun aydınlık ışığında soluk mavi gözlerine ve hafif bir pembeliğe karşın yine de soluk görünen, o kadar beyaz, o kadar çıplak tenine bakınca gizlice göğüslerine ya da cinsiyet organına bakıyormuşum gibi hissettim kendimi. Üstdudağında küçük bir yara izi fark ettim, son derece başarılı bir

ameliyattan ya da düşmekten kaynaklanan bir yara izi. Dudakları güzeldi.

Anlatacaklarım bitince yeniden gülümsedi ve omuzlarını kaldırdı. "Utanarak annemin önlüğünün arkasına saklanıp, merdivenlerden çıkan yabancı bir adama baktığımı hiç hatırlamıyorum. Yoksa kız kardeşim baktı da ben annemin kucağında mıydım? Babamın yanında başka bir erkeği de hatırlamıyorum, ne o zamanlar ne daha sonra. Annem ile babam mutlu bir çiftti, onların kuşağında mutlu evlilikten ne anlaşılıyorsa. Annemin sırları olabileceğini, bir sevgilinin varlığını düşünemiyorum bile. Ama kim bilir? Annemin evrakları kız kardeşimde, bir de günlük var, belki sayfalarının arasında bir sevgilinin resmi ve mektupları, ilk gecenin ya da oteldeki ilk saatlerin ardından hediye edilen kurutulmuş bir gül vardır. Böyle bir şey olsa şaşırmam, onca yıllık dulluğun ardından. Ama sizi romanınızın sonuna ulaştıracağını sanmam yine de, öyle değil mi?"

"Kız kardeşinizle konuşabilir miyim?"

"Burada yaşamıyor. Ama çok uzakta da sayılmaz."

Sorumun cevabı yüreklendirici miydi, yoksa kaçamak mıydı, pek anlayamadım. Üstelemek istemedim ve zaten fırsatım da olmadı, çünkü o sözüne devam etti: "Geriye evin aynı olması, dairenin bulunduğu kat ve bir büyük bir küçük iki kız kardeş kalıyor. Yazar bu binada oturuyordu belki, olamaz mı? Savaştan sonra burada sefil bir Yunanca öğretmeni yaşamış mı, bunu öğrenmeliyiz. Ne dersiniz? Felsefe profesörü ya da tiyatro müdürü de olabilir. Alt katta bir tiyatro yöneticisi otururdu, merdiven boşluğundaki sahne dekorlarını ona borçluyuz, ama 50'li yıllarda buraya geldi, 60'larda da taşındı. Ne yazık ki anneme de soramayız."

"Hayatta değil mi?"

"Üç ay önce öldü. Aslında konu doğrudan onu ilgilendiren bir şey; ben sadece iki hafta önce buraya taşındım ve işten

başımı alıp, evi yerleştirmekle bile ilgilenemedim. Neyse ki Margarete annemin eşyalarından işe yarayan ne varsa almış; bana sadece atılacaklar kaldı."

Ben de ona hâlâ boş olan kendi evimi anlattım.

"Bu daha iyi değil mi? İnsanın hiç hoşlanmadığı eşyalarla dolu bir ev yerine boş bir eve sahip olması?"

"Bana göre harika. Şu aralar mobilyacıları ve bitpazarlarını gezip yeni eşya aramayı canım hiç istemiyor."

Eşyaları ayıklarken ona yardım edip edemeyeceğimi sordu. Öğretmendi, altı yıl Kenya'da çalışmıştı, burada neredeyse hiç kimseyi tanımıyordu. "Cumartesi olur mu? Nakliye işini ayarlarım ve akşam için yemek yaparım. İnanın bana, iyi aşçıyımdır."

14

Cumartesi günü annesinden kalan eşyaları topladık ve götürüp çöplüğe attık. Barbara bir Afrika yemeği pişirdi. Yere oturup yedik. Barbara sadece buzdolabını, ocağı, tabak çanağı, çatal bıçağı, havluları, yatak takımlarını ve battaniyeleri atmamıştı. Uyurken de yerde yatıyordu. Kenya'daki mobilyalarını ne yaptığını sordum. Sıkıldığı için onları getirmemişti. Kullanılmış eşya olarak sattığı, elbise askılı üç tane muhteşem güzel dolap tipi bavul ve kocaman bir konsolla yetinmişti zaten. "Pek evcimen sayılmam."

Ama güzel mobilyalar bulmak onun için önemli olmalıydı ki, daha sonraki haftalarda her cumartesi gününü bitpazarlarını ve antikacıları dolaşarak geçirdik. Başlangıçta arayışımız yakın çevredeki dükkânlarla sınırlıydı. Sonraları Spessart'a, Hunsrück'e ve Eifel'e kadar uzandık. Barbara hafta içinde meslekler rehberine bakıyor, bir dizi telefon görüşmesi yapıyor ve hafta sonunda nereye gidileceğini belirliyordu. Büyük depolu, kocaman dükkânların karmaşık ortamında ucuz eşya bulunabiliyordu, küçük dükkânlarda ise en pahalı parçalar zaten vitrinde sergileniyordu. Art nouveau tarzı tercihiydi ve haftalar boyunca parça parça topladığı yemek odası, çalışma masası ile koltuğu ve kütüphane özellikle orası için yapılmış gibi eve tam uymuştu. Zevkliydi. Bense belli bir tarzın peşinde değildim. Tek kapısında uzun oval bir ayna olan, dar ve yüksek bir dolap ile bir de yatak buldum, her iki-

si de kiraz ağacındandı, bir de büyükbabamın masası ile koltuğuna uyan, camlı kapakları olan bir kitaplık aldım. "Eğer beraber yaşasaydık, her şeyimiz tam olurdu" diyerek güldü.

İlk zamanlarda cuma günleri saat ikide sokağa çıkıyor ve akşamları dönüyorduk. Daha sonraları gittiğimiz yerlerde gecelemeye başladık ve iki ayrı oda tuttuk. "Bu senin aklına yatıyor mu? Paramız başka şeyler için lazım." Hiç aklıma yatmadığını ona itiraf etmek istemedim. Her ne olursa olsun bedensel mahremiyet içermeyen bedensel yakınlıklar geceleri benim için zor dayanılır bir şeydi. Ama daha önce okul yatakhanelerinde ve dağ kulübelerinde arkadaşlarıma, annemle hatta çocukken badanacı odamda bir hata yaptığı için beni yatak odalarına alan büyükannem ve büyükbabamla gecelemiştim. Hiçbir şey söylemedim. Ve beraber geçirdiğimiz gecelerin yakınlığının ne kadar basit, ne kadar hoş olduğunu görünce enikonu afalladım. Barbara'nın biraz okumak ya da hemen uyumak istemesi, geceleri arada sırada uyanıp kalkması, sesi ve kokusu, banyoyu tek başına kullandığında benim bekleyişim ve bazen de ortak kullanmamız; uyurken, kalktığında ve aynanın karşısında yüzü, iri göğüslü, hafif kalın bacaklı bedeni, selülitleri ve çoğunlukla yıpranıp, eskimiş, demode iç çamaşırları; bunların beni rahatsız etmesi söz konusu bile değildi, bana çok fazla, çok yakın geliyordu sadece. Davranışları öylesine rahattı ki, cennette ve enstitüde geçirdiğim haftalara karşın bedensel olarak hâlâ ürkek olduğum halde ben de rahat davranmaya başladım. Nasıl da eğlenceli ve espriliydi, başlangıçta inanmakta zorluk çektim, ama sonra bu huyunu bana da bulaştırmasına izin verdim. Barok melekleri gibi, İmparatorluk ya da Federal Almanya kartalı gibi, şaşkın bir kunduz ya da ölmekte olan bir kuğu gibi pozlar veriyordu. Radyonun çalar saatiyle uyanınca yatak odasından banyoya dans ederek gidip geliyor, sonunda ben de ona katılıyordum. Gernhardt'ın ezbere bildiğim kısa

taşlamalarına gülmekten kırılınca, bilmediklerimi de öğrendim. Suskunluğu bile eğlenceli ya da mutluydu.

Bugüne kadar bana güven duyan birisine âşık olmamıştım hiç. İlk beraberlikte hiç yaşamadığım, bazen ikinci ya da üçüncüsünde ya da aralarda başıma gelen bir şey vardı, bir saatte uyanır ve geceyi geçirdiğim kadına âşık olduğumu anlardım. Barbara'yla böyle olmamıştı. Mobilya alırken, "Birlikte yaşasaydık her şeyimiz tam olacaktı" diye fikrini söylediğinde öylesine gülmüştüm. Önce "Gerçekten de birlikte yaşasak ne iyi olurdu" diye, daha da sonra onunla beraber yaşamayı ne kadar çok istediğimi düşündüm. Ve en sonunda bundan çok daha fazlasını hissettiğimi, mutluluğumun ve sevincimin neden kaynaklandığını ve ne istediğimi açık bir biçimde anladım: Onunla birlikte yaşamak, yanında uyumak ve uyanmak, onunla birlikte yemek pişirmek ve yemek, gündelik yaşamı onunla paylaşmak ve onunla çocuk yapmak. Sonra her âşık oluşumdaki gibi oldu: "Biraz bekleyip, bu aşka gerçekten kendimi bırakmak isteyip istemediğime karar vermeliyim" diye düşündüm. Ama ben zaten bu aşka kendimi bırakmıştım.

Bir sonraki hafta sonu Eifel yakınlarında, Bonn ile Köln arasında bulunan pılı pırtıların, dökümtülerin ve Biedermeier'den art déco'ya harika güzellikte parçaların satıldığı bir depoyu talan ediyorduk. Bir yatak ve deri bir kanepe Barbara'nın özellikle hoşuna gitti. Yatak için pazarlık etmeye başlayınca gülerek, biraz da şaka niyetine şöyle dedim: "Kanepe için pazarlık yapsan daha iyi değil mi? Yatak sorunumuz yok ki." O da güldü ve yatağı bırakıp, kanepe için pazarlık yapmaya başladı.

Bir sonraki gece yatakta yanıma geldi ve bana sarıldı. Biraz sonra dikilip oturdu, geceliğini çıkarttı ve, "Üstünü çıkart, seni hissetmek istiyorum" dedi. Onda ilk kez tanık olduğum bir sesle konuşmuştu. Sonra seviştik.

15

Bunu dile getirilmemiş bir anlaşmanın mührü olarak aldım. Ertesi sabah uyandığında başı, uyuşmuş kolumun üstünde ve kolu göğsümde, artık her şey başkaymış, artık her şey yerli yerindeymiş gibi geldi bana. İlk seferinde aceleci ve beceriksizdik. Ama geceyarısı uyandık ve sanki bedenlerimiz uzun zamandır birbirini tanıyormuş gibi aramızdaki doğallığı hissettik.

Barbara'nın sevecenliği de önce inanmak istemediğim, ama sonra bana da bulaşmasına izin verdiğim bir mutluluktu. Ellerimizi birbirinden ayıramıyorduk, ne arabada, ne yolda yürürken, ne de dükkânlarda ve restoranlarda. Tutkusunda o kadar sakınmasızdı ki, beni de içine çekti ve çetinliğimi, katılığımı, çekingenliğimi silip süpürdü. Benimle sevişmek istediğini söylerkenki sesi dahi karnımda kora dönüşüyor ve öpüşürken bazen üstdudağındaki yaradan sızan bir damlacık koyu kan yüreğimde yangınlanıyordu. Kendimi her zamankinden çok daha fazla canlı hissediyordum. Ama günün tamamını ve her dakikayı değiştiren sevecenliği, tutkusunun da ötesinde bir mucizeydi. Evet, o her şeyden farklıydı.

Öte yandan her şey yine aynı kaldı. İlişkimizin hayatımıza kattığı alan genişlemedi. Yine hafta sonları kent dışına gittik. Hafta içinde yine en fazla bir kere görüştük. Eskiden ya o beni ya ben onu eve yemeğe çağırırdık ve çok geç olmadan vedalaşıp ayrılırdık; şimdi geceyi birlikte geçiriyorduk.

Ama yayınevinde geç vakte kadar çalıştıktan sonra onu beklenmedik anda arayıp, "Gelip sende kalabilir miyim?" diye sormam hiç sonuç vermedi. Ya evde bulamazdım ya da dışarı çıkmak üzere olurdu; veli toplantısı vardı, arkadaşıyla buluşacaktı, ders hazırlayacak ya da sınav kâğıtlarını okuyacaktı, yorgundu ya da âdet günlerindeydi, başı ağrıyordu ya da sırtı. Bunları müthiş bir sevecenlikle, küçük bir tebessümle ve bir sonraki buluşmamızın yarattığı sevinçle açıklardı. "Yazık" derdim, ama onsuz geçen zamanı kendime harcar ve bunu sorun haline getirmezdim.

İlişkimizin hayatımıza kattığı alanı genişletmeyi başaramadığıma göre başka türlü bir düzenleme getirmeyi istedim. Onda ya da bende bir hafta sonu geçirmek, onun yeni ya da benim eski arkadaşlarımızla buluşmak, birlikte alışveriş yapıp, yemek pişirmek, sinemaya, tiyatroya, konsere gitmek. Kız kardeşini ziyaret etmek.

Bu, ilk kavgayı getirdi. Sordum: "Onu neden bir sırra dönüştürdün? Burada yaşamış, buraya kayıtlı olmalı, nüfus dairesinden adresini bulabilirim ve gideriz."

"Ona ne söylemek istiyorsun?"

"Bir romanda yer aldığını, romanın benim için önemini ve bulmak istediğim şeyleri... Ne konuşuyorum ki, hepsini biliyorsun zaten."

"İşin ucunu ona dayandırdığını nasıl açıklayacaksın?"

"Zor değil ki. Şöyle derim..."

"Benim kanalımla demek istiyorsun. Benimle konuştuğunu, benim de sana onu anlattığımı söyleyeceksin. Ona benimle ilgili daha başka neler anlatmayı düşünüyorsun?"

Bendeydik, yemeğimizi yemiş, espresso içiyorduk. Birlikte oturma fikrinde ısrarlıydım; gerçi bu konuda hiç konuşmamıştık, ama aldığımız mobilyalar ortak evimizde bir araya toplanırsa anlamlı bir bütünlük oluşacaktı, onda deri kanepe ve bende uygun sehpasıyla iki deri koltuk vardı, onda antre

için varak çerçeveli kocaman bir ayna ve bende art déco bir lamba vardı, ki bu lambanın yemek odası takımıyla ne kadar uyumlu olabileceğini kendisi defalarca söylemişti zaten. Yemek masam olmadığı için mutfakta yiyorduk. Tam karşımdaydı, arkasında kanatları açık karanlık pencere, bana düşmanca bakıyordu. Sol kaşının iç tarafında, inadına ve öfkesine rağmen bir gamze belirdi. Sevindim ve gülümsedim ve tabii ki sevinçle gülümsemem onu daha da kızdırdı. Çenesini öne çıkarttı, dudaklarını büktü, bana gözlerinde alevlerle baktı, yüz ifadesi tersleşti, yabancı oldu.

"Kız kardeşine ne anlatacağımı önceden tasarlamadım. Bence ona birlikte gidelim ve birlikte konuşalım. Eğer olmaz diyorsan, kardeşinle aranda sorun varsa anlat ve ona karşı nasıl davranmam gerektiği hakkında bana fikir ver."

"Evet" diye konuşmaya başladı ve ses tonu her cümlede biraz daha yükseldi. "Kız kardeşimle problemim var. Bunu ille de söylemem gerektiğini bilmiyordum, kendiliğinden anlarsın sanıyordum, ama madem öyle olmadı ben de net bir şekilde ifade edeyim o zaman: Kız kardeşimle problemim var. Bu konuda konuşmaktan kaçındığımı fark edebilirdin. Ama madem öyle olmadı, bunu da net bir şekilde ifade edeyim o zaman: Kız kardeşimle problemim hakkında konuşmak istemiyorum. Anlaşıldı mı?"

"Ona kesinlikle gitmeyeceğiz demek mi bu?"

"Kesinlikle demedim... Ona gidebilir miyiz, gidersek ne zaman gideriz ben de bilmiyorum. Göreceğiz."

"Ben yalnız gitsem nasıl olur?"

"Yapacak daha iyi bir işin yok mu senin?"

Güldüm. "Annem gibi konuşuyorsun. Bunun neresinde kötülük var?.."

Ama "Annem gibi konuşuyorsun" demem onu iyice zıvanadan çıkardı. Nedenini anlamadım. Annemi hiç görmemişti ve ben de ona annem hakkında çok az şey anlatmış, hiç de kötü

bir şey söylememiştim. Erkeklerin kendilerini anneleriyle özdeşleştirmeleri kadınların ebedi korkusu mudur? Barbara'ya bunu sormama fırsat kalmadı. Hakaretler yağdırmaya başladı; bana, davranış şeklime, karakterime, dış görünümüme, cinsel organımın şekline, onu sevme tarzıma ve hayatımı sevme tarzıma. Bir gerilim patlaması yaşadığını fark etmiştim; annemle mukayesemi, kız kardeşiyle sorununu, konuşmalarımızı ve hatta ilişkimizi de aşan bir gerilim. Ama bu gerilimin nereden kaynaklandığını daha sonra, Barbara yeniden sakinleştiğinde, eğlenceli ve sevecen olduğunda da öğrenemedim.

"Küçük bir çocukken de böyleydim. Bir anlamı yok. Gelip geçen bir şey. Üzgünüm."

16

Kapısını ilk çaldığımda ağustostu. Okullar yeni açılmıştı. Kocaman bavullarıyla Kenya'dan dönmüştü.

Sonbahar kasıma kadar sıcak geçti. Sonra günden güne havalar soğudu ve yağmurlar başladı. Geceleri yağmurun sesini dinlemeyi, büromda otururken pencereden yağmuru seyretmeyi severdim, o zaman kendimi evimde gibi hissederdim. "Şimdi" diye düşündüm, "birlikte oturmanın tam zamanı".

Hafta sonu planlarını söylemek için Barbara çarşamba günü beni bürodan aradı. "Basel'e gidelim. Çocukken ailemle gitmiş ve çok hoşlanmıştım, senin de görmeni istiyorum."

"Evet, Basel'i ben de severim. Ama hafta sonu yağış var ve yağmur yağarken tüm şehirler gri olur. Burada hâlâ yapmadığımız öyle çok şey var ki, eğer hiçbirini istemezsen, biz de kurabiye pişiririz. Altı hafta sonra Noel."

"Hafta sonları burada kalmaktan hoşlanmadığımı biliyorsun."

"Tanıştığımız günden beri her hafta sonu bir yere gidiyoruz."

"İkimiz de gitmek istediğimiz için. Yoksa sen istemiyor muydun?"

Sesindeki gerilimi fark ettim ve ardından gelecekleri tekrar yaşamak istemedim. "Olur mu, muhteşem hafta sonlarıydı hepsi de."

"O zaman mesele yok. Birlikte gitmek istediğimiz için bir-

likte gittik. Sen burada kalmak istersen kal, ben giderim. Pazartesi seni ararım." Telefonu kapattı.

Kızdım ve hayal kırıklığına uğradım. Eğer hepsi buysa, umutlarım nasıl gerçekleşecekti? Birlikte oturmak mı? Hadi laflardan geçtik diyelim. Ama neden mobilyalarla ilgili o oyuna katıldı? Yoksa hiç de öyle yapmadı mı? Mobilya oyunu oynamamız benim bir kuruntum muydu? Bunu aklım almıyor.

Önce tek başına geçirdiğim hafta sonunun tadını çıkarıyormuşum gibi yaptım. Hem ona hem kendime göstermek için. Sonra gerçekten zevk almaya başladım. Max'la sinemaya gittim, gerçi geçtiğimiz haftalarda da bundan vazgeçmemiştim, ama eskisi kadar fazla zaman ayıramamıştım. Bu kez pizzadan sonra dondurma da vardı ve Max'ın, Veronika'nın yeni erkek arkadaşıyla sorunlarını, fazla burnumu sokmadan ve tavsiyelere girişmeden, paylaşmaya çalıştım. Evimi derleyip topladım, hayatımın da derli toplu ve düzenli olduğu hissine kapıldım. Faturalarımı ödedim, havale yaptım, bitirdiğim işlerin üstünü çizdim ve hemen yapmak istemediğim işleri erteledim. Hukuk dergisinin ilk sayısında çıkacak yazıların taslaklarını okudum ve bazı yazarlara mektup yazdım; bunları yapmaya büro hayatının karmaşasında ne zaman buluyordum, ne de rahat.

Sonra epeydir yapmak istediğim bir şeyi yaptım. Karl'ın öyküsüyle ilgili topladığım malzemeyi düzenledim. Çok şey yoktu. Üniversite kütüphanesinde 40'lı ile 50'li yılların dizi romanlarına ait doküman aramış, ama bulamamıştım. Buna karşın Alman savaş esirleri ve geri dönenler hakkında yığınla tarihi ve sosyolojik doküman vardı, bazıları bana ilginç gelmişti gerçi, ama işime yaradıkları söylenemezdi. Özgür Almanya Nasyonal Komitesi, Alman antiesaret grupları, basit muhakeme usülleri ve kararları, sosyal yapının öncelikle Alman askeri sınıflara oryantasyonu, sonra Rus esir kampları yönetimiyle kurulan işbirliği amaçlı yakınlıklar ve nihayet

Ruslar paket kabulünü kısıtlayamadıklarında paket muhteviyatının pazarlarda ticari metaya dönüşmesi; bunların hiçbiri ne Karl'la, ne de yazarıyla ilgiliydi. Uyum ve alışma sorunları, evlilik ve çocuk problemleri, alkolizm ve dillerini unutmaları vatana gelmesi gecikenler için de geçerliydi ve eve dönenlerle ilgili dokümanlar sadece bunlarla ilgiliydi işte.

En doğrusu edebiyatın kılavuzluğuna bel bağlamaktı. Belki de yazar, öykünün *Odisseia*'dan almadığı sonunu kendi düşünerek yaratmamış, bir yerden bulmuştu. Bulabilseydim örnekler beni yazara yakınlaştıracaktı belki de. Yunanca öğretmeni belki de bir Yunanca-Almanca öğretmenine ya da tiyatro müdürü 1950'de bir eve dönüş hikâyesiyle sahnede olay yaratmış bir tiyatro yönetmenine dönüşecekti.

Ayrıca nüfus dairesine de gittim, Barbara'nın kardeşi için değil, 1945'te Kleinmeyer Caddesi 38 numarada ve komşu evlerde kimlerin yaşadığını öğrenmek için. Bu insanlara mektup yazacak, onları arayacak, onlara elimden geldiğince yazarı tarif edecek ve anlattıklarını dinleyecektim. Barbara'nın kardeşine yollamak için de bir mektup yazdım, ama önceden Barbara'ya göstermek kaydıyla.

Duş aldım ve Leonhard Frank'ın "Karl ve Anna" anlatısını okudum. Eve ve kadına dönen kocası değil, hakkında çok şey dinleyip, tahayyül eden ve sonunda ona âşık olan, hâlâ hapisteki arkadaşının yerine geçip ona giderek kocası olduğunu söyleyen, kocasının bir esaret arkadaşıdır; kadın adamın kocası olmadığını daha en başta anladıysa neden anlamamış gibi yaptı peki? Anlamadı, ama sezdiyse neden soru sormadı? Korku ve dehşet riyakârlığı olasılığına açık kapı bırakmak ve kocasına geri dönmek için mi? Ama kocası dönmeden ve kendisi onun arkadaşıyla kaçmadan çok önce onunla ilişkisini bitirmişti zaten. Martin Guerre'nin de öyküsünü biliyorum: Çekici dublörü onun da karısını, çiftliğini ve topraklarını elinden almış, açgözlülüğü gitgide arttığından çok daha faz-

la toprakta hak iddia edip aileyle mahkemelik olmuştur, hâkim karşısındayken; öldü diye bilinen Martin Guerre'nin beklenmedik gelişiyle her şey ortaya çıkmıştır. Buradaki kadını anlarım; Martin Guerre onu hiç sevmemiş, kötü davranmış ve sebepsiz yere terk etmişti. Ama Frank Leonhard'ın öyküsü farklıydı; o erkek karısını ne kadar sevmiş ki, bir başkasının salt dinleyerek âşık olmasına yol açacak denli sürekli onu anlatmış! Yoksa bu şekilde ona ihanet mi etmiş? Onu kadına yabancılaştıran ve kadının onda hiç bağışlamadığı şey yoksa bu ihanet mi?

Pazar günü hayatımın benimki olduğundan yine emindim. Önce hüzünlü, sonra inatçı ve en sonunda da uzlaşılan bir kanaatti bu. Hava kararmıştı. Dışarısı soğuk ve ıslaktı, evimse sıcak ve müzikliydi ve hâlâ biberiye kokuyordu.

17

Saat beşte zil çaldı, Barbara kapıdaydı. Islaktı, saçları yapış yapıştı ve mantosundan sular süzülüyordu.

"Ben... ben yürüdüm."

"Basel'den buraya..."

"Hayır, aptal sen de, arabamın pes ettiği köprüden buraya kadar. Basel'e gitmedim, evdeydim. Bana verecek kuru bir şeylerin var mı?"

Duş aldı ve benim iç çamaşırlarımı, çoraplarımı, kot pantolonumu ve kazağımı giydi. Sonra geldi, yanıma değil başka bir koltuğa oturdu ve ellerini ısıtmak istercesine sıcak çikolata dolu fincanı avuçlarıyla sardı. "Çikolata yaptığın için teşekkür ederim. Bu müzik ne? Güzelmiş?"

"Arvo Paert. Başı ve sonu olmayan bir müzik, birkaç saattir döne döne dinliyorum."

Bir yudum aldı. "Seninle konuşmam gerekiyor."

Bekledim.

"Başka bir erkek var. Burada değil, Kenya'da. Geldiğimden beri onu hiç görmedim, buraya gelmeden birkaç ay önce görmüştüm en son zaten, tam olarak martta. Ama o hâlâ var, bunu hissediyorum. Ve büyük bir ihtimalle gelecek."

"Gelmesini istiyor musun?"

Ona işkence yapıyormuşum gibi baktı. "Biz bir tür evliyiz."

"Nasıl bir tür? Evliliğin değişik türleri olduğunu hiç duymamıştım."

Yine işkence yapıyormuşum gibi baktı. "O gazeteci, Amerikalı, sürekli yollarda ve doğru dürüst birlikte yaşamadık hiç. Aslında evlenmek de istememiştik. O bugün bir yerde, yarın başka bir yerdeyken ve ben, dilimizi bile bilmediği Almanya'dayken bunun ne anlamı vardı ki. Ama sonra hayatımızın zaten böyle olduğunu düşündük: değişken, evsiz, münzevi ve nerede olursak olalım yine de birbirimizi istediğimizi. Biliyor musun, ben hep değişkendim, hiç sabit olamadım, Almanya'da yaşarken de, çocukluğumda da."

Ona gülümsedim. "Hafta sonları hep gidilecek, değil mi?"

O da bana gülümsedi. "Hep." Sıcak çikolatasından bir yudum daha aldı. "Nisanda Sudan'a gitti, hükümetle ve birbirleriyle de çatışan asilerin başa geçtiği güneye. O tarihten bu yana onunla hiç konuşmadım. Hakkında haberler geldi sadece: Ya isyancılara ya da hükümetin askerlerine tutsak düşmüş, iki taraf arasındaki görüşmelere katılıyormuş ya da bazı yardım konularıyla ilgileniyormuş; hepsi mümkündür. Bazen onun için endişelendim, bazen aldırmadım; bir keresinde tam bir yıl hiç haber vermeden ortadan yok olmuş, sonra da elinde deli bir röportajla çıkıp gelmişti. Adını duymuşsundur belki, Augie Markovich, iki kere Pulitzer aldı. Birbirimiz için endişelenmeyeceğimize söz vermiştik zaten." Başını salladı. "Bazen haber verebilecek durumda olsa bile vermez, verdiğimiz sözü tutmayı öğreneyim diye."

Bekledim, bir kere sorduğum soruyu bir daha sormak istemedim. Kendiliğinden cevap vermeyecek miydi? Ona baskı yapmak istemiyordum, ama daha fazla dayanamadım ve sordum: "Ne istiyorsun? Yeniden hayatına girmesini mi? Orada kalmasını mı?"

Bana çaresizlikle baktı. "Bilmiyorum. Seninle yaşananlar olsun istemedim aslında... Kendiliğinden oldu ve güzeldi, ne kadar güzel olduğunu ben bile anlayamadım. Aynı zamanda..." Yeniden başını salladı. "Kim olduğumu bile bilmiyorum

artık. Hep düşündüğüm o değişken, evsiz, münzevi kişi değil miyim ben? Ben de herkes gibi miyim? Ev ve bahçe ve köpek ve dostlar ve çocuklar ve koca özleyen; her Tanrı'nın günü evine dönmeyi, evini sıcak bir yuva yapmayı isteyen biri miyim? Ben bunu istemiyorum. Ben bunlardan nefret ediyorum ve hep ettim."

"Önce koca ve çocukları, sonra arkadaşları ve köpeği, en son da ev ve bahçeyi özlemeyi denesen olmaz mı?"

Ciddiyetini korudu. "Ne demek istediğini anlıyorum. Yüreğimin dediğini yapacağım, tamam mı?"

"Tamam."

Sıcak çikolatayı bitirdi. "Arabamı tamirciye götürmeme yardım eder misin? Ve bu gece sinemaya gidelim mi? Ve üstüm başım kuruyana kadar bu gece sende kalabilir miyim?"

18

O andan itibaren aramızda her şey değişti. Ertesi hafta sonu bir kere daha yollara düştük; yağmur kesilmişti ve Basel duru, soğuk, mavi gökyüzünün altında bir oyuncak güzelliğindeydi. Noel'den önceki hafta sonlarını evde geçirdik, hafta içinde sık sık buluştuk ve normal bir çiftin normal hayatını yaşadık. O benim arkadaşlarım ve meslektaşlarımla tanıştı, ben onunkilerle tanıştım; tercihim konserden yana olduğu halde operaya gittik, tercihi operadan yana olduğu halde konsere gittik; televizyonda ya da sinemada oynayan her Afrika filmini izledik; tarçınlı yıldız kurabiyeler, bademli kurabiyeler ve küçük ekmekler pişirdik, birlikte bir yoga kursuna başladık. Onu annemle tanıştırmamı istemedi, "Henüz olmaz" dedi ve birlikte kardeşine gitmemize de razı olmadı. Ama iyi niyetini göstermek için bana kardeşinin adresini verdi.

Daima espriliydi, ama artık eskisi gibi hoşnut ve eğlenceli değildi. Başlangıçta Barbara'nın sorunları devlet içinde yabancı bir devlete ait toprak parçası gibiydi. Şimdiyse bu toprak parçası hayatımıza eklemlenmiş ve sorunların ilişkimize dahil olmasına kapı açmıştı. Barbara, annesini de babasında olduğu gibi ölmeden önce görmeye gelmediği için vicdan azabı çekiyordu. Her ikisinde de zor olabilirdi, her ikisinde de mümkün olabilirdi, her ikisinde de zorunlu bir durum görememişti: Babası hastaneye kaldırıldığında değişim programı nedeniyle Barbara Edinburgh'daydı ve babası diğer enfark-

tüsleri atlatmıştı pekâlâ ve annesinin kanserinin bu kadar hızlı yayılacağını, Barbara yetişemeden öleceğini doktorlar anlayamamışlar ya da söylememişlerdi. Barbara'nın kalabalık sınıflarla, isteksiz öğrencilerle ve az maaştan bezmiş meslektaşlarla Kenya'da çok zorlandığını; Almanca ve İngilizce derslerine orada ilginin buradakinden fazla olduğunu; soğuk, ıslak, gri sonbaharın onu eskisine göre daha fazla zorladığını; eski arkadaşlarının çoğunun ona, onun da eski arkadaşlarına yabancılaştığını da öğrendim ayrıca.

Uzun uzun kendimizden konuştuk. Ona büyükbabamlardan, annem ile babamdan, Veronika ile Max'tan, adaletin faydalarından ve eve dönüş olanaklarından söz ettim. Anneme babam hakkında daha çok soru sormam, Max konusundaki kaygılarımı Veronika'yla konuşmam gerektiğini ve adaletin faydaları hakkında bildiklerimi kâğıda dökerek bir deneme yazmamın iyi olacağını söyledi. Yayınevinde bir şeylere sinirlendiğimde beni dinledi, yemek pişirirken parmağımı kestiğimde yara bandı getirdi. Kendini verebilmek için elinden ne geliyorsa yaptı.

Bazen geceleri küçük bir çığlıkla uyanır ya da okurken hemen gözleri kapandığı halde saatlerdir uyuyamadığı için beni uyandırırdı. Bazen geceleri ağlardı. Onu kollarımla sıkı sıkı sarardım, eğer kötü bir rüya görmüşse aklında kalanları bana anlatırdı. Daha fazlasını konuşmak istemezdi. O zaman ben de ona hikâyeler anlatırdım, eve dönüş öyküleri, savaş hikâyeleri, hukuk hikâyeleri, Mennon ile Eugen, Sempach'ta Winkelried efsaneleri. Çoğunlukla anlatacaklarım bitmeden uyumuş olurdu. Bazen sırtı ve eklemleri ağrır, ben de ona masaj yapardım.

Tabii ki kocası hakkında da konuştu. Ama esas öğrenmek istediğim şeyleri öğrenemedim. Hangi tehlikelere atılmış olabileceği, hangi tehlikelere atılmış ve nasıl sıyrıldığı beni ilgilendirmiyordu. İkisinin kurduğu bu düzene neden umut,

bekleyiş ve sadakat borçlu olduklarını da onunla tartışmak istemiyordum. Onun neyini sevdiğini öğrenmek istiyordum. Ve hâlâ sevip sevmediğini. Gerçi yazamayacak olması bir yana, ona zaten yazamazdı. Ama eğer mümkün olsaydı, neler yazacağını bilmek istiyordum.

19

Somut değildi, ama hep vardı. Belki de bu yüzden hep vardı. Ne zaman suskun, uzak, içine kapalı ve kederli görünse, "Onu düşünüyor" diye düşünüyordum. Bir şeyler arıyormuş gibi gazeteyi karıştırdığında, "Onun hakkında bir haber arıyor" diye düşünüyordum. Evindeyken telefon çaldığında ve o her zamankinden hızlı koşup açtığında "Ondan telefon bekliyor" diye düşünüyordum.

Bazen ona ültimatom veriyordum: "Buna daha fazla dayanamayacağım, Barbara. Eğer tercihin ben değilsem, benim bir seçim yapmam gerekecek."

"Ama ben zaten seni seçtim, birlikte olduğumuz her gün, her saat."

"Hayır, sen ancak onu tercih etmediğin zaman beni gerçekten tercih etmiş olacaksın."

Bana kederle baktı. "Bunu nasıl yapabilirim ki? Bir veda mektubu yazıp, aynaya iliştireyim ve o geldiğinde hiç konuşmadan uzatayım mı? Seçimimi içimden yapabiliyorum, ne kadar istesem de, bunu ona söylemek benim için dünyada bir ilk olurdu."

Bazen, onun yanında uyurken, gecenin bir saatinde uyanıyordum. Bir ses mi duydum? Araba kapısı mıydı? Bir araba mı geçti? Gelip kapıyı mı çaldı? Pencereye taş mı attı? Sonra gerisingeri yatıp, gecenin seslerini, İsa Kilisesi'nin saatini, batı rüzgârının uğultusunu, kimi zaman pencerenin önünde-

ki kestane ağacını hışırdatan yağmuru dinliyor ve eğer gerçekten geldiyse kapıyı tekrar çalsın, seslensin, cama taş atsın diye bekliyordum.

Geceyi ilk dinlediğim sabaha uyandığım anda ona, "Senin şu anda nerede olduğunu biliyor mu?" diye sordum.

"Evet. Sudan'a gittiğinde annem yeni ölmüştü, bunun üstüne ben de buraya yerleşmeye karar verdim."

Demek ki geceleri dinlemem hepten anlamsız değildi. Bazen de tam yeniden uykuya dalmadan önce uçak saatlerini araştırıp öğrenmeye, Afrika'dan Frankfurt'a akşamki son ve sabahki ilk uçak saatlerini belirlemeye ve en erken saat kaçta Barbara'nın kapısını çalar, bunun hesaplarını yapmaya niyetleniyordum. Ama asla yapmadım.

Gerçekten geldiğinde, gündüzdü. Cumartesi. Alışverişten dönmüş, torbaları boşaltmıştık. Satın aldığımız dört koli şarabı dükkân sahibi kendi yollamak istedi ve kapı çaldığında Barbara, "Şaraplar geldi" diyerek kapıyı açmaya gitti. Ama sonra "Mahzene indirileçek, size yolu göstereyim" ya da "Şuraya bırakın, biz mahzene indiririz" demedi. Hiç kimseyle sıradan, olması gerektiği gibi konuşmadı, ne şarap taşıyıcısıyla ne postacıyla ne de kiracılarla. Sessizce kapıda durdu ve dinledi, ben öyle düşündüm, apartman girişinden merdivenlere yürüyen ayak seslerini dinledi.

Ta ki ben yanına gidene ve o merdivenin köşesini dönene dek. Sonra kısa bir çığlık attı, basamaklardan koşarak indi, boynuna atıldı ve ağladı ve onun elinden bıraktığı çantalar gümbürtüyle aşağı düştü ve o, Barbara'yı kollarına aldı. Bir an duraksadım. Sonra paltomu aldım, ikisinin yanından geçip merdivenlerden aşağı indim. O, gözlerini kapatmıştı. Barbara ıslak gözleriyle bana baktı ve "Hayır" diye fısıldadı ve ben bir an bekledim, ama başka hiçbir şey demedi ve ben yürüdüm. Sokak kapısı kapanmadan bir an daha bekledim. Ama arkamdan gelmedi, peşimden seslenmedi de.

Üçüncü bölüm

1

Uzun bir yokluğun ardından geri dönen, merdivenleri çıkan ve kapıda karısını başka bir erkekle gören bir adamın hikâyesindeki yapıtaşlarını yerine oturtmaya çabalarken, uzun bir yokluktan sonra geri dönen kocası merdivenlerden çıkarken benim bir kadınla yan yana kapıda beklememi ironik bir şekilde anlatmayı ancak neden sonra öğrenebildim. Ardından şöyle sorular gelmeye başladı: "Adamın varlığından haberin yok muydu?" Gerçeği söyledim: "Belki beni ondan fazla seviyordur diye umdum. Ama görür görmez ona koştu ve boynuna atıldı." Biraz durup, gülerek ekledim. "Yine de benim öykümün bir sonu oldu."

Hikâyem etkiliydi, özellikle kadınlarda. Duygusal, hüzünlü, ama yine de cesur "kaybeden"i ilginç buluyorlardı.

Ama bunların hepsi çok sonra oldu. O cumartesi ormana gittim, koşmanın bana iyi geleceğini düşünmüştüm; ama attığım her adımla, yaptığım her hareketle, aldığım her nefesle kendimi daha sefil hissettiğimi fark ettim ve o gece doktor bir arkadaşımdan bana uyku ilacı yazmasını istedim ve telefonun fişini çektim. Aşk acısının, aşkın yaşandığı süre kadar devam edeceğini bir yerlerde okumuştum ve ilkbaharda kendimi daha iyi hissetmeyi umuyordum. Barbara'dan gelen, zarfı kalın olmadığından, içindekinin de bir sayfadan fazla olmayacağını tahmin ettiğim bir mektubu okumadan yırtıp atana dek bir zaman yanımda taşıdım.

Karl'ın öyküsünün dosyalarını da atmak istiyordum. Eve dönüş öykülerinden bıkmıştım artık. Bazıları eve döner, bazıları dönmez, ne çıkar bundan? Karl ister eve dönmüş olsun, ister yoluna devam etsin, ne fark eder? Augie, Odisseus gibi eve dönmüş ve Barbara Penelope gibi onu beklemişti; gündüz dokuyup gece sökerek kendini oyalayan değil de, âşık olan, ama aşkın dokumasını ne zaman sökeceğini bilen modern bir Penelope olarak. Bu da aynı şeydi. Ama sonra dosyaları kaldırıp sakladım.

Kendime bir yemek masası, dört iskemle ve deri bir kanepe aldım. Max'ı ve arkadaşlarımı daha sık görmeye başladım. Evet, ilkbaharda kendimi daha iyi hissediyordum ve sonbaharda yayınevimin Frankfurt Kitap Fuarı'nda verdiği bir davetin ardından beni evine çağıran gazeteci bir kadınla yattım. Birlikte yatıp kalktıktan sonra, aslında beni istemediğini, ona kaba kuvvetle sahip olduğumu, kendi istemediği halde evine kadar peşinden gittiğimi, daha davet sırasında ona asıldığımı ve taciz ettiğimi söyleyip beni suçladı. Şoke oldum, kendimi savundum, yanlış anlamış olabilirim diye yine de özür diledim, ama yanlış anlamış olmam mümkün değildi, kışkırtıcı tavırlarını ve bir kadeh içki içmek için beni yukarı davet edişini kelimesi kelimesine anımsıyordum. Tatsız ve huzur bozucu bir tartışmaydı, ertesi sabah bir meslektaşıma, "Gece içkiyi fazla mı kaçırdım acaba?" diye sormayı aklımdan geçirdim. Ama unuttum ve gazeteci kadın birkaç gün sonra evime telefon açıp, bana hakaretler yağdırınca olaya iyice kayıtsızlaştım.

Aynı sonbaharda başka bir şehirdeki başka bir yayınevinden teklif aldım. Barbara'nın yaşadığı şehrin dışında, onunla karşılaşmayı ümit etmeme ve korkmama gerek kalmayacak yeni bir başlangıç vaat ediyordu. Buradan taşınmış da olabilirdi tabii. Acaba Augie'yle beraber mi gitti? Telefonu o mu açacak diye numarasını çevirme dürtüme asla boyun eğmedim.

Yayınevim, beni bırakmamak için her şeyi yaptı ve Max da öylesine derin bir teslimiyetle, "O zaman birlikte sinemaya gidemeyeceğiz" dedi ki içim acıdı. Kaldım. Yeni bir başlangıç da istemiyordum zaten, ancak kaçışın ardından olursa tadı çıkardı.

2

Hayır, öyle olmadı. Öyle olmasını çok isterdim halbuki. Keşke olabilseydim: ironik, ölçülü, soğukkanlı. Ben aksine çocuksuydum.

Merdiven sahnesini gülünç hale soktum ve insanların arasına yine karıştığımda bu, çıkış noktam oldu. Kadın gönlünün bir erkekten diğerine ne kadar da kolay kaydığıyla ve erkeklerin kadınların aşkına duydukları inançla alay ettim. Zavallıcaydı; dinleyenler sadece kibarlıklarından güldüler ve kadınlar bana ilgi duymaktan çok acıdılar ve benden uzak durdular. Ama yaramı sürekli kaşımaya kendimi mecbur hissediyordum sanki. Bir gece, herkes gittikten sonra son bir kadeh daha içmek için yalnız kaldığımız bir arkadaşım uygun bir dille, kendimi gülünç bir duruma düşürdüğümü izah etmeye çalıştı. Döneklerin yaşam kaynağı olan şeyle, ateistlerin inançla, komünistlerin burjuva ailelerle, sınıf atlayanların dar gelirlilerle alay ederek kendilerini olduklarından akıllı göstermek istedikleri hakkında bir şeyler anlattı. Ne dediğini anlamadım.

Uyku ilaçları işe yaradı. Onlarla ve alkolle kendimi günlerce devre dışı bıraktım. Telefonun zili susmak bilmeyince, çekip kablosunu koparttım. Barbara aşağıdan zile basınca açmadım, dış kapıyı açan biri tarafından içeri alındığında, evimin kapısını yumruklayıp bana seslendiğinde de açmadım. O sırada sarhoştum belki, ama mektubu geldiğinde de kendimi açmadan yırtmak zorunda hissettiğimi

daha sonra gayet güzel anımsamıştım.

Hepsi bu kadar değil. Barbara'nın, eğer ciddiyse, bir mektup daha yazması gerekmez miydi? Gerçekten ciddi olsaydı, tek bir kerelik zil çalma, kapı vurma, seslenme eyleminin ardından bu kadar çabuk mu pes ederdi? Evde değildim belki, zili çalmasını, kapıyı vurmasını, seslenmesini duymamış olamaz mıydım? Gelmesi ve mektup yazması, ama bir daha gelmemesi ve yazmaması, beni yeterince sevmediğini en açık biçimiyle hissettirmişti bana. Aslında ikinci bir geliş ve ikinci bir mektup da bana yetmezdi ya, çünkü gerçek aşk bunları üçüncü defa ve dördüncü defa ve defalarca dener.

Masa, sandalyeler ve kanepe, Max ve arkadaşlar; tabii ki hayat devam etti ve birkaç ay sonra kendimi daha iyi hissetmeye başladım. Gazeteci kadınla geçirdiğim geceden sonra ona tecavüz ettiğim korkusuna kapılmam en kötüsü değildi. O, aramızda yaşananlara kesinlikle katılımcı olmadığımı en berbat şekliyle hissetmişti. Yakınlık ve sevecenlik ihtiyacı, yalnızlık ya da eski zaman gulyabanilerinden korku, bende bunları değil, iki insanı bir geceliğine bir araya getiren diğer nedenleri bulmuştu. Ben numara yapmıştım ve o, ona kaba güçle sahip olmuşum kadar şoka uğramıştı.

Davette bende bir şeylerin raydan çıkıp çıkmadığını bilmeyi çok isterdim. Çünkü gazeteci kadınla geçirilen gecenin hissi şuydu: Mademki katılımcılık gerekli, ama o yetenek bende kendini hissettirmiyor, o zaman oynamak lazım, kaymış peruk ya da bir maske gibi. Unutkanlık başladı da, kendime dikkat mi etmeliyim? Bunu bir arkadaşıma nasıl sorarım!

Barbara'yı telefonla arayıp, açacak mı diye beklemediğim de doğrudur. Ama sık sık numarasını çevirdim ve bir iki kez çaldıktan sonra, o daha açmadan kapattım. Onu uyandırmak ya da kızdırmak için böyle yapmadım ya da bir dahaki sefere, o cevap verene kadar daha uzun çaldırmak için. Bir iki telefon ziliyle birazcık olsun onun hayatında olmak istedim.

3

Acıyı bastırmamak gerektiğini bilmek için bir psikoterapiste ihtiyaç yok. Kendini işe kaptırmamak, sevmediğin bir gazeteci kadınla yatmamak, karşına çıkan ilk düzgün kadını en yakın dostun yapmamak gerektiğini de. Keder yaşanarak tüketilmeli. En basit psikoterapik bilgi.

Ama bunu nasıl yapacaktım? Düşünerek mi? Ne hakkında? Ne kadar süre kendimi eve kapatacak, plak dinleyip, kitap okuyacaktım? Arkadaşlarımla acılarım ve kederim hakkında daha ne kadar konuşacaktım? Hafif bir utançla anlatılanı dinlerler ve içten içe olağan arkadaşlık rutinine bir an önce geri dönmeyi isterler. Aşkın yasını hakkıyla yaşamanın, önüne ilk çıkanın kollarına koşmak demek olmadığını biliyordum. Zaten böyle bir şey aradığım da yoktu.

Ama iş ya da iş dışı arkadaşların başarısız bir evliliğin ya da ilişkinin hemen ardından daha genç biriyle bir yenisine başlayarak, geçmişin ağırlığından kurtulduklarını ve sorunların üstesinden geldiklerini de göremiyordum. Ya da bir kayıptan sonra kendi içine dönenlerin daha sonra hayata çok daha güçlü başlayabilecek olmalarını.

Bastırma ve sindirme seçenekleri bana kimi zaman bebeklerin, kuşaktan kuşağa değişime uğrayan ve lanetlenen karın ve sırt yapıları gibi gelir. Max'ın doğumundan sonra doktor ve hemşireyle konuyla ilgili konuştuğumu anımsıyorum.

Evet, tekrar çalışabilir hale geldikten sonra her zamankin-

den çok daha fazla çalıştım. Yayınevindeki durum da bunu gerektiriyordu; başka bilimsel yayımlar da pazarlıyor, yayıma hazırlayıp hayata geçiriyor ya da kapatıyorlardı ve neticede ben hukuki yayımlar dalında tek hukukçuydum, dolayısıyla da sorumluluklarım fazlaydı. Benim dalım tıp ya da doğal bilimlerden daha dardı, balıkçılık, yelkencilik, dalgıçlık ve diğer hobi yayımlarından da. Benim faaliyet alanım küçük bir çıkıntı olarak iyi kötü gidiyor olsaydı da büyük bir ihtimalle yayınevi yönetiminin fazla gözüne batmazdı. Ama başlanmış olan ders kitapları dizisine ya hepten veda edilecek ya da hızla tamamlanıp pazarda yerini alsın diye gerekli yatırım yapılacaktı. Dergi de ya sadece görev olarak kalacak ya da kalitesi, fark edilirliği ve başarısıyla göz dolduracaktı. Bu iki projeye de elveda diyemeyecek kadar düşünce ve işgücü harcamıştım.

Yeni yayın organizasyonlarının ilk aylarında değil bir kadın aramak, bir kadına bakmak için bile zamanım yoktu. Sabah erkenden büroya gidiyor, akşamın geç saatinde eve dönüyor ve sık sık yolculuğa çıkıyordum. Hatta annem bile fazla çalıştığımı söylüyordu; çok fazla değil, onun böyle bir kavramı yoktur, ama fazla. Başarı sağlandığında, bazı ders kitapları çoksatanlar listesine girdiğinde ve derginin tirajı aybeay artmaya başladığında çalışma kapasitemi etkin ve başarılı bir şekilde artırmanın üstesinden gelmiş olmak bende bağımlılık yarattı. Büyüme çabuk oldu; derginin ve yeni ders kitaplarının başarısından sonra eski cep ve ders kitaplarının içerik ve tasarım olarak modernleştirilmesi başladı ve eğitimleri sırasında yayınevini bilen genç hukukçuların pratik anlamdaki yorumlarına gerek duyuldu. İki öğrenciyi işe almamı yayınevi yönetimi de onayladı.

Bettina'yı işe alma nedenim kadifemsi güzelliği değildi. Ürkütmeyen, kışkırtmayan, tersine sakinleştirici güzelliğini yayınevinde çalışmaya başladıktan sonra fark ettim. Görüntüsünde göze ve yüreğe hitap eden şeyin ne olduğunu söyle-

yemem. Nedense kahverengi saçları, kahverengi gözleri, çok hafif aralıklı dudakları, hareketlerindeki kendine özgü ağırbaşlılığı, iyilik, kabullenilme, şımartılma vaatleri gibi hissediyordum.

İyi bir insandı. Beni kabullenmiş ve şımartmıştı, şimdiye kadar hiç kabullenilmediğim ve şımartılmadığım kadar. Bazen istediğimi yapmam için beni rahat bıraktığı, çünkü ne yaparsam yapayım, aldırmadığı duygusu uyandırıyordu bende. Bunların beni rahatsız etmemesi gerekirdi. Bir ilişki neden tarafların zaman zaman pohpohlayıcı kayıtsızlığına dayalı olmasın? Ama şımartılmaya izin vermediğimi fark ettim. Ona borçlu kalmak istemiyordum. Talep edebileceği ya da talep etmeye hak kazanacağı bedeli görebiliyordum. Hiç kimse boş yere şımartılmaz. Olsa olsa ancak aşktan şımartılır. Bettina'yı sevmeseydim de, bu kadar şımartılmanın bedeli ödenmelidir duygusunu yine de yaşardım.

4

Kitap okumaya zaman bulamayacak kadar çok çalışıyordum. Ama *Odisseia* yatağımın başucundaydı. Uyuyabilmek için bir sağa bir sola döndüğümde ya da gecenin bir saatinde uyandığımda bu tanıdık metinden birkaç satır okumak ilaç gibi geliyordu.

Odisseia'nın 9. ve 10. bölümlerinde dönüş yolculuğunun ilk kısmı anlatılır. Odisseus adamlarıyla Truva'dan çıkıp Kikonlara gider; şehri talan ederler, erkeklerin kökünü kurutup, kadınların ırzına geçerler. Kikonlardan sonra, lotus çiçeğinin baldan tatlı meyvesiyle Odisseus'un adamlarının aklını başından alarak onlara yola revan olmayı ve eve dönüşü unutturan Lotofagoilere sıra gelir. İnsanlardan nefret eden, onları yiyen tek gözlü devin yanında Odisseus ve adamlarının durumu kötüdür ama karısı, güçlü kuvvetli altı oğlu ve altı sevimli kızıyla her gün şenlik içinde yaşayan Aiolos'un yanında bir ay boyunca gayet güzel ağırlanırlar. Laistrigones de Odisseus ve arkadaşları için kötü bir zaman dilimi demektir; bunlar da Kiklopslar Zikloplar gibi devlerdir, ama iki gözlü olanlardan ve Kiklopslar gibi onlar da insanlardan nefret eder ve onları yerler. Odisseus sadece tek bir gemi ve birkaç adamıyla büyücü Kirke'nin adasına ulaşır. Kirke adamlarını domuza dönüştürür, tanrıların habercisi tarafından uyarılmasa Odisseus'un da domuz olması işten değildir. Ama o kılıcını sallayıp karşı atağa geçince hem Kirke'nin sevgisini ka-

zanır hem de adamları insan suretine geri dönerler. Dönüş yolculuğunun devamında Odisseus 11. ve 12. epik bölümlerde Ölüler Diyarı'nda annesinin ve başka büyük kadınların gölgeleriyle karşılaşır; güzel saçlı, şık şıkıdım Kalipso'nun yanında keyif çatmadan önce güzel şarkılarıyla insanları büyüleyerek ölüme çeken Sirenlerden, altı kafalı, sayısız dişli ve on iki ayaklı Skilla'dan ve günde üç kere karanlık deniz suyunu içip, üç kere ağzından boşaltan Haribdis belalarından kurtulur. Karısı Penelope'ye dönmeden önce Odisseus'un karşısına çıkan son kadınlar Faiak kralının terbiyeli kızı Nausikaa ile anlayışlı karısı Arete'dir.

Tecavüze uğrayan gazeteci kadına benim Kikonum ve şımartan Bettina'ya benim Lotofagoim dersek, sırada şimdi de tek gözlü Kiklops'un olması gerekiyordu. Ama Skilla gibi alnının ortasında tek bir gözü olan bir devi, sayısız başlı, ayaklı ve kafalı bir ucubeyi ve her gün denizi suyunu içip, sonra da kusan Haribdis'i almayayım dedim. Hatta altı kız, altı erkek kardeşli birini bulmanın da hiç manası yoktu. Annemde olan, 50'li yıllardan kalma eğlenceli edebiyat dizilerinin sloganıydı "düzinesi daha ucuza". Altı kızı, altı oğlu olan bir aile tam bir medya olayı sayılır ve yaşadığım yerde böyle bir aile olsaydı kesinlikle bilirdim. Daha az kardeşle yetinemez miyim? Bir aile yerine kocaman bir grubu mu kabulleneyim ve karışık bir koroda bir şarkıcı, bir orkestrada bir müzisyen, karışık çiftlerden oluşan bir takımda bir tenisçi mi aramalıyım? Ondan sonraki devi biliyordum: bir süpermarket kasiyeri, Homeros'un bir dağ zirvesiyle mukayese ettiği Laistrigones kraliçesi kadar irikıyım olmasa da Homeros'un canlı ve hareketli diye tasvir ettiği ve kendisi kadar devasa olmayan kızı sayılabilirdi. Kasanın başına bir oyuncağın altında duran yetişkin gibi kurulmuştu ve sigara dolabından bir türlü çıkmak bilmeyen, sıkışmış bir paketi kurtarmak için yerinden kalktığında abide gibi dişiliğiyle benden yarım baş yukarıdaydı.

Tercihimi karışık korodan yana kullandım. Hem zamanında okul korosunda şarkı söylemeyi çok istemiştim hem de prova saatlerine uyarsam koro çalışmasının yoğun işimin gücümün arasında bana iyi geleceğini düşünmüştüm. Sadece ayinlerdeki etkinlikleriyle değil, konser etkinlikleriyle de şehirde iyi tanınan Huzur Kilisesi Korosu'ydu bu. Aslında Batı Bach Derneği Korosu'nun uzun bir bekleme listesi olmasaydı ona girmek isterdim. Kilise korosunda Aiolos'un kızını aramak Tanrı'ya küfretmek midir? Projemde işkillenilecek bir şey yoktu. Öte yandan arayış ve sunum, buluş ve terk edişten müteşekkil eski oyuna biraz olsun biçim katıyordu ve mukaddesatı hiçe sayan cazibeye karşı klasik tahrik unsuru olan bir rahibe ile bir kilise korosu şarkıcısı da aynı kefeye konamazdı.

Hem de hiç. Şarkı söylediğim sıralarda baktım ki kilise korosuyla dünyaya açılmak pek olası değil. Biri sarışın ve soprano, diğeri esmer ve alto olan iki çarpıcı güzellik, yaşlıca hanımların yere göğe koyamadıkları genç tenor, baştan beri koroda olup da sürekli söylenen gelenekçiler çetesi, yaşlılar, basların her şeyi meraktan çatlayarak ve küçümsemekten canları çıkarak izleyen erkekleri; her dernekte nasılsa öyleydi işte. O iki güzellik abidesi için kılımı bile kıpırdatmadım, neşeli anestezi uzmanı ya da alaycı avukat ve noter yardımcısı için de, halbuki altolardan ikisi de hoşuma gitmişti. Düşündüm ki, Odisseus da Aiolos'un evinde tüm kızlara aynı şekilde yakın davranmış ve aralarından biri onu istesin diye beklemişti.

Beni isteyeni de ben istemedim. Babasının şoförlük kursunda sürücü öğretmendi ve sadece erkeklerde gördüğüm ve nefret ettiğim bir araba tutkusuna sahipti. Ama projem beni öylesine ele geçirmişti ki, beni evine davet edince hiç tereddütsüz gittim ve yatağına girdim.

5

Tezgâhtarla daha zor oldu. Gerçekçi, kuşkucu bir mantığı vardı, sunumum ile aslımın hiç uyuşmadığını hemen fark etti. Onu satın almak zorunda kaldım, para ödeyerek değil, ama çok beğendiğinden, kötü niyetimi görmezlikten gelerek kabul ettiği hediyelerle. Yattıktan sonra da hediye vermeye devam edince onu terk edeceğime dair kuşkularından uzaklaşmaya başladı. Ama kadınlar da yapmaları gerekeni yapmıyorlar. Barbara da yapması gerekeni yapmamıştı. Neden ben yapayım ki?

Ayrıca öylesine kendini vererek, baskın, yutarcasına sevişiyordu ki, beni benden kurtardığını hissediyordum. Evet o, beni parçalamaya kalkışmayan, ama üstüme çullanmış her şeyden beni çekip çıkaran ve kalıntıların da kopup gitmesini sağlayacak şekilde beni sallayıp silkeleyen bir devdi. Ta ki ciddi olduğumu düşünüp, kendisi de ciddileşene ve sevecen olana dek.

Bundan sonra bir büyücü bulmalıydım. Bu arada tutkusu artık objelere değil, koleksiyonun tamamlanmasına yönelmiş bir koleksiyoncuya benzemiştim. Hiç kimseyi insandan koyuna çevirmeyen, aksine biçimsiz kafalardan süslü suratlar yaratan bir plastik cerrah mı? Büyü yapmayı bilmese de avuç içine ve cam küreye bakarak gelecekten haber veren bir falcı mı? İllüzyonlar yıkan ve yaratan bir sahne sanatçısı mı?

Bir kozmetik uzmanında karar kıldım. Kozmetik uzmanının sanatı da güzel insanları kaz yapmaya değil, aksine kaz-

ları güzel insana dönüştürmeye yarıyor. Ama plastik cerrah gibi onun da eğer isterse insanları iğrenç yapabileceği düşünülebilir. Benim orada, hemen köşeyi dönünce bir kozmetik dükkânı vardı. Başında iki uzman bulunuyordu, yaşlıca olanı sahibesi, genç olanı çalışanıydı. İran'dan gelmişti, teni şeftali, sesi çoban kavalı gibiydi; yüzüme öylesine özverili masaj yapıyordu ki, neredeyse ağlayacaktım.

Şaşkınlığım bununla başladı. Neredeyse ağlıyordum. Ama bu iş erken çocukluk dönemimden bu yana hiç başıma gelmemişti ve beni fazlasıyla kızdırdı. Sonra rüyalar başladı ve daha da kızdırdılar.

Uyandım ve Barbara'yı rüyamda gördüğümü anladım. Rüyayı hâlâ hatırlıyorum: Ya arabadayız ya yatakta ya da yemek pişiriyoruz, yani sıradan bir sahne. Barbara'yla iyi günlerimde yaşadığım o doğal sıcaklık ve yakınlık duygusuyla uyandığım için, biliyordum. Sonra daha da uyandım ve bu duygu özlem oldu, sanki telefon numarasını çevirsem ya da elimi uzatsam Barbara'ya ulaşacakmışım gibi dindirilmesi ilk anda kolay gibi görünen bir özlem. Sonra, daha daha uyanınca özlemin dindirilemezliğini anladım, hayal kırıklığına dönüşmeden önce bir an bu duyguyu hissettim. Sonra tam uyandım ve anılarımda rüyamda gördüklerimi aramaya başladım.

Gündüzleri Barbara'yı özlemiyordum artık. İlk zamanlardaki gündüz özlemi çoktan ironiye ve nesnelliğe dönüşmüştü. Nasıl oluyor da rüya özlemi bu dönüşümü kayda geçirmiyordu? Kendi hayatını yaşadığı için mi?

Bunun dışında, çocukluğumdan bu yana pek rüya görmezdim. Kız tavlama maceraları, kaçışlar ve düşüşler, okul ve üniversite sınavları, annemle gündelik durumlar ve büyükbabamla paket paket kumanya hazırlayıp, hiç yemediğimiz bir tren yolculuğu.

Çok başka bir şeyin düşünü görürdüm. Akşam bir yolculuktan geliyordum, taksiden iniyor ve evin önünde duruyor-

dum. Ev yanmıştı. Daha o gün yanmış olmalıydı; yıkıntılardan hâlâ duman tütüyordu. Önce şaşkınlık hissederdim, sonra içim özgürlük ve mutluluk duygusuyla dolup taşardı. Ah, her şeyden kurtuldum nihayet, uyum sağlamam gereken oda düzeni, beni gizlice gözetleyen ve değiştiren mobilyalar, toplamam, temiz tutmam, bakmam ve onarmam gereken eşyalarımın hepsinden. Nihayet hayatım kurtulmuş, başka türlü yaşayabilmem için özgürleşmişti.

Yayınevi için çıktığım yığınla geziden her dönüşümde aklıma hep bu rüya gelirdi. Takside otururken yanmış evi düşünür ve nasıl bir başka hayat yaşayacağımı bilmediğimden içim pır pır ederek umutlanır ve aynı anda çaresizlik hissederdim.

Ama evim hep sapasağlamdı ve hayatım da benimkiydi.

6

Yazın bir akşam yine iş gezisinden döndüğümde Max kapının önünde bekliyordu. Gömleği gelişigüzel pantolonunun içine sokuşturulmuş ve saçları dağılmıştı, kaybolmuş ve mutsuz görünüyordu.

"Ne yapıyorsun burada?"

"Ben... annem..."

Çöp bidonunun durduğu beton yuvanın üstündeki bavulu gösterdi. "Annem bir süre burada kalmamı söyledi."

"Yeni bir erkek arkadaşı mı var?" Başımı salladım. "Olmaz, Max. Gel, seni eve götüreyim."

Elinden tutup, bavulunu aldığımda, arabaya giderken ve bindiğimizde ve sürmeye başladığımda hiç konuşmadı. "Annen delirmiş. Bu akşam dönmeyebilirdim de."

"Yayınevine telefon etti ve bu akşam döneceğini öğrendi."

"Bunu ona söylemezler. Eve ne zaman geleceğimi nereden bilecekler zaten, sabah yayınevinde olacağımı bilirler, o kadar."

Otoyola çıktık. Güneş dağların ardında batmıştı, ama hava hâlâ aydınlıktı. Yolculuktan dolayı yorgundum, biraz balkonda oturup erkenden yatmak istiyordum. Max'a acıdım. Kendime acıdım.

"Annem evde yok."

"Nasıl?"

"Annem yeni erkek arkadaşıyla Florida'ya gitti. Arkadaşı oralı. Eğer beni yanında istemezsen pazar günü İnge'ye bıra-

kabileceğini söyledi. Pazara kadar tatilde çünkü."

Günlerden salıydı. Çarşamba ve perşembe yayınevinde işim başımdan aşkındı, cuma günü Münih'e gitmem şarttı ve oradan Chiemsee'ye geçip, hafta sonunda dinlenecektim. "Okulun ne olacak?"

"Nasıl?"

"Sabah nasıl gidip, öğlenleri nasıl geleceksin?"

"Annem bunu söylemedi."

Otoyoldaki bir çıkış noktasından saptım, art arda iki döner kavşaktan geçip, aynı gün içinde ikinci kez evimin yolunda ilerlemeye başladım. "Saat kaçtan beri bekliyorsun?"

"Beni ikide bıraktılar. Uçak beşte kalkıyormuş çünkü. Çocuklar vardı, oyun oynadık."

"Bir şeyler yedin mi?"

"Hayır. Annem dedi ki..."

"Annenin dediklerini ve demediklerini duymak istemiyorum."

Max yeniden suspus oturmaya başladı. Aslında sinemada bile çenesi durmaz ve İtalyan restoranında pizzası önüne gelene kadar gevezelik ederdi.

McDonald's'ın önünde durdum, hamburger, patates kızartması ve ketçap aldım. Sonra evde mutfak masasına oturup aldıklarımızı yerken ikimiz de nelerden söz edeceğimizi bilmiyorduk.

"Sabah erken kalkmamız lazım. Saat sekizde yayınevinde olacağım, önce seni okula bırakırım."

Başını salladı.

"Yatağını hazırlayayım. Eşyaların yanında mı? Diş fırçan, pijaman, yarın için temiz çamaşır, defterlerin ve kitapların?"

"Annem dedi ki..." Veronika'nın ne dediğini ve ne demediğimi duymak istemediğimi hatırladı. Bavulunu açtım, pijamasını ve ertesi gün giyeceklerini hazırladım ve yanında olmadığı için ona bir tane diş fırçası verdim. O dişlerini fırça-

larken ben de kanepenin üstünde kendime yer hazırladım ve yatağımı ona verdim. Hızlandı. Ben yatağımı hazırlayıp, odadan çıkmadan önce yatmak istediğini fark ettim. Yattıktan sonra sordu: "Bana bir masal anlatır mısın?"

On yaşındaki birine hâlâ masal mı anlatılır? Uzun yıllar sonra evine dönen ve başka bir şövalyeyle karşılaşan Hildebrandt efsanesini anlattım. Bu kişi Hadubrandt'tı, babasının onu tanımadığı gibi onun da babasını tanımadığı oğlu. Ülkeyi şimdi o yönetiyordu ve hükümdar olduğu halde bu yabancının ona boyun eğmemesine çok öfkelenmişti. Bitkin düşene kadar dövüştüler. Sonra Hildebrandt, Hadubrandt'a adını ve soyunu sordu, ardından babası olduğunu söyledi. Ama Hadubrandt ona inanmadı; babasını öldü bildiği için Hildebrandt'ın onu kandırdığını düşündü. Böylece dövüş devam etti.

"Sonra?" Çizgi romanlara ve sinema filmlerine alışık olan Max bu eski efsaneye kendini kaptırmış ve sonunu merak etmişti.

"Hildebrandt'ın ölümcül bir darbeden kendini koruyabilmesi ancak Hadubrandt'ı öldürmesiyle mümkündü."

"Yapma!"

"Evet, efsaneyi aktaranlar bir gün bunu da düşündüler. O günden beri ikisinin birbirlerinin kim olduğunu öğrendiklerini, kucaklaşıp öpüştüklerini anlatırlar."

7

Böylece Max'la yaşamaya başladım. Münih gezisini iptal ettim. Çarşamba, perşembe, cuma onu arabayla okula bıraktım ve çıkışta aldım. Hafta sonu iki şehri bağlayan, yarı tramvay yarı tren yolculuğunu ve son istasyondan köprüyü geçerek okula on dakikalık yolu denedik. Pazartesiden itibaren Max'ın okuldan sonra geldiği, kantinde birlikte yemek yediğimiz, sonra da onun yanımda ders çalıştığı büro yolunu da denedik. Pazartesi günü posta kutusunda, Veronika'dan yedi hafta sonra döneceğini bildiren bir mektup vardı. Max'taki geçici ebeveyn rolümün sıradışı bir şey olduğu ve uslu durup bunun karşılığını vermesi gerektiği duygusunun yedi hafta boyunca süreceğini umuyordum.

Ama hiç öyle olmadı. Her geçen gün Max yaramazlığının sınırlarını genişletti; daha inatçı, daha talepkâr olmaya başladı. Derslerine benim yanımda çalışmaktansa bulduğu boş bir ofisi tercih etti. Ödevlerini yapmak yerine beni beklerken sokakta tanıştığı çocuklarla oynamayı yeğledi. İş çıkışlarında birlikte yüzme havuzuna, sinemaya ya da otele gitme konusunda diretti; otel lobilerinde oturup, kendisine kola servisi yapılmasından hoşlanıyordu.

Ama o hareketlendikçe benim de yaşamım duruldu. Daha az çalışmaya başladım ve daha az çalışarak da olduğunu gördüm. Odisseus'un kadınlarını bıraktım ve aramaktan uzaklaştım: irikıyım kadınların gölgelerini, ölüme direnememeyi,

güzel saçları ve havalı giysileri, terbiyeli bir kızı ve anlayışlı annesini. Daha az dışarı çıkmaya başladım ve hem evimi hem mutfağımı yaşam mekânım yaptım. Max akşamları dokuzda yatıyor, bir hikâye dinliyor ve uyuyordu. Ben de herhangi bir restoranda oturup yemeği ya da hesabı beklemek yerine evimde yemeğimi yemiş, bulaşıkları yıkamış oluyordum ve sonra birkaç saat canımın istediğini yapıyordum.

Böylece Karl'a geri döndüm. Nüfus idaresiyle yazışarak 30'lu yılların sonlarında ve 40'lı yıllarda Kleinmeyer Caddesi 38 numaradaki apartmanın giriş katında Karl ve Gerda Wolf'un, birinci katında Lampe ve Bindinger ailelerinin, ikinci katında Rudolf Hagert'in yaşadıklarını öğrendim. Karl Wolf 1945'te ölmüştü; Gerda Wolf 1952'de Wiesbaden'e taşınmıştı. Rudolf Hagert 1955'te yaşlılar yurduna yerleşmiş ve 1957'de orada ölmüştü. Wiesbaden telefon rehberinden Gerda Wolf'un adresini buldum ve ona bir mektup yazıp Kleinmeyer Caddesi 38 numaranın sakinlerini merak ettiğimi anlattım ve bir görüşme talebinde bulundum. Üç gün sonra yanıtı elimdeydi. Benimle seve seve görüşürmüş.

Pazar günü Max'la birlikte Wiesbaden'e gittik. Kenti dolaştık, öndeki vagonun deposunu suyla doldurduğu ve suyun ağırlığıyla vadiye hızla inerken, diğerlerini de arkasından çeken troleybüsle gezdik, asma bahçelerini dolaştık.

Saat üçten biraz önce Max elinde bir kitapla, üstünden kalkmayacağına söz verdiği bir banka oturdu ve ben de saat tam üçte Gerda Wolf'la buluştum. Yetmişli yaşların ortalarında görünen, bakımlı, beyaz saçlı, ince uzun, hareketli ve kendinden emin bir kadındı. Evi küçüktü; kitaplar, resimler ve tablo gibi çerçevelenip duvarlara asılmış madalyalarla doluydu. "Babamın madalyaları" dedi ve göğsü madalyalarla süslü, üniformalı bir erkeğin fotoğrafını gösterdi.

"Karl Wolf babanız mıydı?"

"Evet. Gazeteler Führer'in artık yaşamadığını yazınca

kendini vurdu. Bir bacağını kaybettiği için hep evdeydi."

Örtü serilmiş masaya oturduk, çay ve kendi yaptığı mozaik pastadan ikram etti. Mektupta yazdıklarımı bir kere daha anlattım: Karl'ın öyküsünü, Kleinmeyer Caddesi 38 numaradaki evine dönüşünü, yazarın savaş zamanında ya da öncesinde aynı binada yaşadığına ya da oraya gelip gittiğine ilişkin tahminlerimi.

"Daha fazlasını bilmiyor musunuz?"

Başımı salladım. "Tahminimce yazar lise olgunluk sınavını vermiş biri, ne Sibirya'da bulunmuş ne de savaşa katılmış. Ama tam olarak bilmiyorum tabii."

Soru dolu bakışlarını bana dikti.

"Bence insan, ancak gözleriyle gördüğü bir yeri doğru anlatır. Kuzeye doğru akan Sibirya nehirlerini güneye akıtmaz. Askerleri roman ve film kahramanlarının jargonuyla değil asker gibi konuşturur. Öyle değil mi? Bir yazar, okuyucuların klişelerine hizmet etmek ister mi?"

"Rudolf Hagert kimyagerdi ve BASF'ın araştırma bölümünde çalışıyordu. Ayrıca tam bir araba delisiydi. Onun değil yazmak, bir romanı baştan sona okuduğundan bile kuşkuluyum. Evine kiracı da almadı hiçbir zaman, ne savaştan önce ne de sonra. Biz de öyleydik. Bayan Lampe ve kızı boş odalarını öğrencilere kiralarlardı; annenin derdi kızına iyi bir koca bulmaktı ve buldu da. Kız Bindinger'le evlendi; bir oda kiracısı, bir öğrenci." Öğrenci derken burun kıvırdı, "O zamanlar ya sakatlar ya madrabazlar cepheye değil de, üniversiteye giderlerdi."

"Bu yan kiracılarla karşılaştınız mı hiç?"

"Onca yılda sadece biri kapımızı çalıp, kendini takdim etme cesaretini gösterdi. Sadece biri."

"Bir sakat mı? Bir madrabaz mı?"

"Kalbindeki bir sorun yüzünden askere alınmadığı için üzülen hoş genç bir adam. Cepheden bu kadar uzak olmak is-

temediği için Freda'yla konuştum, o da Karl'a söyledi ve sonunda askere alındı."

"Freda, Karl?"

"Fircks baronesi, eski arkadaşım ve kocası Hanke, Silezya bölge başkanı."

"O genç adama ne oldu, haberiniz var mı? Adını biliyor musunuz? Hiç..."

"...yazdı mı? Bilmiyorum. Öğrenciydi ve tez yazacaktı. Ama diğer yan kiracılar da öyleydi. Adı aklımda kalmamış. Bayan Bindinger onu tanırdı. İkisi arkadaş olmuşlardı."

"Geçen yıl ölmüş."

Bu ölüm acı bir gerçeği barındırıyormuş gibi Bayan Wolf başını salladı.

"Freda von Fircks ve Karl Hanke hâlâ yaşıyorlar mı?"

"Freda tekrar evlendi ve Rössler'le Bielefeld'de yaşıyor. Karl Hanke'ye gelince, yeni gençler Alman tarihini bu kadar mı az biliyorlar? İspanya üstünden Arjantin'e kaçtığı ya da Amerikalılara esir düştüğü, Alman askerleri tarafından ipe çekildiği ya da Çekler tarafından vurulduğu anlatılır. Freda 1950'de öldüğünü tescil ettirmek zorunda kaldı, ama bence yaşıyor. O en iyisiydi."

Yerinde dikildi ve ışıl ışıl gözlerle bana baktı. "Magda karşısında tam bir şövalye gibi davranması, gönüllü olarak tank birliğine katılması, Breslau savunması; Führer onu boşuna sevmemişti."

8

Haklıydı. Hitler, Hanke'yi sevmişti, hem de ölmeden hemen önce Himmler'in yerine onu SS komutanı yapacak kadar. Breslau halkı onun şehri kendi kalesi yapıp, savunmasından ve yıkılmasından sorumlu olmasını ve son adamına dek elinde tutmak istemesini, 2 mayıs 1945'te Breslau'lıların, inşasında büyük fedakârlıklar gösterdikleri, tek bir uçağın bile inmediği, Hanke'nin sakladığı ve şehri terk etmek için kullandığı bir Fieseler'in dışında tek bir uçağın kalkmadığı havaalanından kaçmasını hiç bağışlamadılar. Ama belki de korkaklığından kaçmamıştı da Hitler'in yine aynı şekilde ölümünden hemen önce ordunun yeni başkomutanı olarak atadığı Schörner'le buluşmak için çekip gitmişti.

Korkak olduğuna dair hiçbir emare yok. Berlin'de Goebbels'in müsteşarı olarak keyif çatmak yerine 1939'da savaşa gönüllü gitmişti, daha önce Lida Baarova'yla yaşadığı aşk yüzünden karısı Magda'ya kötü davranan Goebbels'le arasında sorun çıkmıştı ve bundan da önce parti çalışmaları yararına öğretmenlik mesleğini kullanmış ve kaybetmişti. Organizasyon yeteneği müthişti, icatçıydı, hiç kimse parti toplantıları için yerini kiraya vermek istemeyince Berlin tenis kortlarını Goebbels'in gövde gösterisi mekânı yapmayı keşfetmiş, savaş haberlerini organize etmiş, hatta kendisi yazmıştı. Aynı zamanda parti kasasını kendi cebi gibi kullanmış, Breslau Kalesi'nde şahsına lüks bir imparatorluk kurmuştu; dikkafa-

lıydı, gaspçıydı ve kötülüğe varacak denli pervasızdı. Evet, Gerda Wolf'un hakkı vardı. Karl Hanke nasyonal sosyalizmin sunduğunun en iyisiydi.

Hanke'nin kariyerini Max'a anlatınca, dilini damağında şaklattı. Tarihçi bir arkadaşımla Hanke hakkında yaptığım uzun telefon konuşmam merakını çekmişti. "Cesur olmak iyi midir, değil midir?"

Balkonda oturmuş akşam yemeğimizi yiyorduk. Bir baba olarak çocuğuna dünyayı anlatmanın hoş bir şey olabileceğini her zaman düşünmüşümdür; belki de çocukluğumda babamın bana anlatmış olmasını istediğimdendir. Çocukların basit sandıkları ve dolayısıyla da basit yanıtlar bekledikleri ve sorunun tam karşılığını veren, komplike cevaplarla düş kırıklığına uğradıkları zor sorular sorduklarını hiç bilmezdim. Bu arada öğrenmiş oldum. Gece göğüne gözlerimi çevirdim, şarabımdan bir yudum aldım ve Max'ın düş kırıklığına karşı zırhıma büründüm. "Cesaret iyi bir amaç uğruna gösterilirse iyi bir şeydir. Kötü bir şey içinse, cesaret..." Duraksadım. "İyi değildir" demeyi yetersiz, "kötüdür" demeyi abartılı bulmuştum.

"Kötü müdür?"

"Gayret gibidir. İyi bir şey için gayret gösterirsen, gayretli olmak iyidir. Komşun içine düşsün ve canı yansın diye var gücünle çukur kazarsan, bu kötüdür. Çukuru kazman kötü bir şey olduğu için, onu kazarken gösterdiğin gayret de kötü bir şeydir."

Max düşünürken öyle zorlandı ki, kaşlarının arasında bir çizgi belirdi. "Hanke korkak olsaydı, daha iyi biri mi olacaktı yani?"

"Cesur ya da korkak, çalışkan ya da tembel; kötü bir şey için hiç fark etmez." Bu doğru muydu? Kötü bir şeyi sabote eden korkaklık ve tembellik erdem sayılmaz mıydı?

Bunu Max'ın kendisi de sordu. "Ama çukur kazarken fazla gayret göstermezsem, yani tembellik yaparsam çukur faz-

la derin olmaz ve komşunun da canı çok yanmaz." Sonra bu örnek onu başka yöne sürükledi. "Peki bu nasıl olur: Komşum için kazdığım çukura kendim düşersem?"

"Bu başka bir hikâye." Konunun değişmesine sevineceğim yerde, kendimi anafikir çıkartmakla yükümlü hissettim. "Cesaret, çalışkanlık, tutumluluk, düzen duygusu bunların hepsi ne için yapıldığına bağlıdır."

"Ne için tutumlu olacağımı ben bilmiyorum ki."

Bir an Max'ın benimle dalga geçtiğini düşündüm. Ama kaşlarının arasında beliren çizgi alnına uzamıştı ve bana ciddi gözlerle bakıyordu. "Yeterince paran varsa, iyi bir şey için harcayabilirsin."

"Ya kötü bir şey için harcarsam?"

Söylemem gerekeni söylediğimi, ama aslında buna hiç inanmadığımı fark ettim birden. Cesaret, adaletten, dürüstlükten ya da insan sevgisinden daha mı az erdemliydi; bir erdemdi sonuçta ve eğer Hanke'de de bu varsa, cesur olması korkak olmasından daha değerliydi benim için. Tembel insanları sevmem, ayağını yorganına göre uzatmayan ya da hayatlarını karmaşık hale sokan insanları da sevmem. Ben annemin oğluydum. "Dersini iyi çalış" ya da "Benim evimde düzenli ol" derken, bu isteklerimin iyi bir amaca hizmet edip etmediklerini Max'la tartışmayı da istemiyordum. Max'ın ilk sorusuna şöyle yanıt verseydim keşke: Evet cesaret iyidir, ama sadece cesur olmak yetmez. Ama artık çok geçti. Onun yerine, "Kötü bir şey için harcamak mı? Vazgeç" demekle yetindim.

9

Bilinmeyen numaralardan Barbara'nın kız kardeşi Margarete'nin telefonunu öğrendim. Aradım ve adımı söylediğim anda lafı ağzıma tıkadı. "Artık aramazsınız diye düşünüyordum."

"Siz..."

"Yıllarca telefonunuzu bekledim. Kız kardeşimle ne zaman ilişkiniz vardı?"

"Sizin de dediğiniz gibi, yıllar önce."

"Bizim hakkımızda birisinin kitap yazdığını ve annemin evraklarını görmek istediğinizi Barbara o günlerde bana anlatmıştı. Konu hâlâ aynı, değil mi?"

"Evet."

"Cumartesi günü on birde gelebilirsiniz. Kopya almak isterseniz aleti yanınızda getirin." Telefonu kapattı.

Bir fotokopi cihazı tedarik ettim ve cumartesi günü tam zamanında onda oldum. Geç gitmemek için vaktinden önce adresi buldum ve randevu saatine kadar köşeye park ettiğim arabada oturup bekledim. Margarete Bindinger 50'li yıllardan kalma, bahçeli ikiz evlerden oluşan bir sitede oturuyordu. Çocukken bu tip sitelerde yaşamaya pek özenirdim ve bazen annemle birlikte pazar günleri oralarda gezinirdik, her şeyin ne kadar sevimli ve kullanışlı olduğunu görüp, kıskanırdım: Tavan arası ve bodrum katı olan, birinci katı balkonlu, kapı girişinin hemen yanında minik camlı tuvaletli, bahçeye açılan verandalı, salıncaklı, halı silkme direği olan,

meyve ve diğer minik ağaçlarla süslü evler ve çocukların paten kaydığı, futbol ve yakartop oynadığı, seksek kareleri çizdiği sokaklar. Şimdi çocuklar ve ağaçlar büyümüştü, bahçelerde sadece çim, taflan ve çiçekler vardı ve yollarına da yan yana arabalar park etmişti.

Bahçe kapısının dışında, döndürülmesi mümkün olmayan bir düğme, içinde de bir kapı kolu vardı. Açıp girmeye çekindim ve zili çaldım. Evin kapısı açıldı ve Margarete Bindinger seslendi: "Oraya kadar gelip size kapıyı açacak değilim ya." Yanına gidene kadar bekledi, kısa boylu ve zayıftı, kül rengi suratına benden bir an önce kurtulmak istiyormuş gibi bir ifade yerleşmişti. Selamımı almak yerine fotokopi makinesini işaret ederek, sordu: "Fazla elektrik yakar mı?"

"Bilmiyorum. Ödeyebilirim..."

Elini salladı. "Kopya için kullandığınız elektriği hesaplamak için demedim. Ufak bir alete benziyor, bana uygun mu acaba diye sordum." Kapıyı ardına kadar açtı ve evin içine doğru yürüdü. Sağ bacağının diğerinden daha kısa olduğunu ve bir bastona dayanarak yürüdüğünü, ancak o zaman gördüm. Beni sokağa bakan geniş bir odaya götürdü ve altı iskemlesi olan masada yer gösterdi. Üstünde bir dosya vardı. Karşılıklı oturduk.

"Ben..."

Ama yine elini salladı. Konuşmama izin vermek yerine, kısa sorular sordu, kısa cevaplar bekledi ve ben yanıtları uzatınca sabırsızlandı. Karl ve yazarıyla ilgili bugüne kadar yaptığım araştırmayı anlatınca, "Yazar sizi neden ilgilendiriyor?" diye sordu.

"Büyükannem ile büyükbabamı ve benim vatanımı tanıyordu, sonunu öğrenmeyi çok istediğim bir roman yazdı; kısacası meraklandım."

Dosdoğru suratıma baktı. "Hayır, siz sadece meraklanmadınız. Ama bana ne. Barbara size yardım etmemi söyledi, fa-

kat nedenini açıklamadı. Çok şey anlatmış sayılmaz." Elini dosyanın üstüne koydu. "Annem günlük tutmamıştı. Mektuplarını saklamıştı, ailesinden, en iyi arkadaşından, babamdan ve bizden gelen mektuplar. Hiç tanımadığım, kim olduğunu ve ne maksatla tanıştıklarını bilmediğim bir erkekten birkaç mektup." Ayağa kalktı. "Sizi yalnız bırakıyorum. İşiniz bitince bana seslenin."

Dosyayı açtım.

10

Sayın Bayan Beate,

Her şeyin bir gerçekliği var. Sizin, dünyanın doğru dürüst bir yerinde olmanızın benim de zıvanadan çıkmış bir yerinde olmamın gerçekliği var. Karşılaşmamızın gerçekliği var. Sizin beni sevmenizin gerçekliği var.

Bunu bana söylemenizin üstünden üç gün geçti. Öylesine bir letafetle, öylesine bir şefkatle, öylesine bir sıcaklıkla söylediniz ki, aradığım mutluluğa ulaşamadığım halde kendimi yine de bir şekilde mutlu hissettim. İnsan sever, ama sevilmeyebilir ve bunu bir haksızlık olarak algılar. Ama karşılıksız aşkın da bir adaleti vardır.

Dün gece buraya geldim ve sabahın erken saatlerinden beri savaşıyoruz. Muhteşem.

Yakınınızdayken düşüncelerinizin tanığı olmama izin verdiğiniz için size müteşekkirim. Size yazmaya devam edebilir miyim?

Volker Vonlanden

17 ocak 1942

Birkaç hafta sonrasına ait diğer mektup da aşağı yukarı aynıydı: dünya hakkında birkaç cümle, savaş üstüne bir şeyler ve Beate'ye dair bir şeyler. Volker Vonlanden Beate'yi şafak vaktinin kızılıyla, akşam ve sabah yıldızıyla, ılık yağmurla, fırtına kokusuyla, sıcak güneşin altındaki günün sonunda içilen bir yudum suyla ve karda geçirilen gecenin ardından

sobanın sıcaklığıyla karşılaştırıyordu. Şafak kızıllığına ilişkin bölüm hoşuma gitti.

Hayır, Beate, siz bana yumuşak parlaklığıyla dünyayı ağır ağır aydınlatan şafak kızıllığını anımsatmıyorsunuz. Şafak zamanının ışıkları başka türlüdür: kısa sürelidir ve gücü yoğundur, bir an içinde insanların üstüne çökmüş geceyi kovalar, bulanıklığı giderir ve günün sebebi olur. Siz bana bu şafak kızıllığını anımsatıyorsunuz. Bir zamanlar bir devrim olmuş, bir savaş gemisi tek bir atışla gerekli sinyali vermiş ve aynı zamanda zaferi de getirmişti ve o savaş gemisinin adı "Şafak Kızıllığı" idi. Tek bir sözcükle hayatımda devrim yapmaya muktedir olduğunuzu biliyorsunuz, değil mi?

Yaz bitiminden sonra mektuplar kesilmişti. Noel'de gelenlerden bir tanesi bunun nedenini açıklıyordu. İlkbahar ve yaz mektupları Volker'in Beate'nin yüreğine ulaştığını ve kararından caydırdığını da açıklıyordu aynı zamanda.

Sevgili Beate,

Geçen kışın karşılıksız aşkın adaletine karşı gözlerimi açtığını yazmıştım sana. Ne demek istediğimi düşündün mü hiç?

Karşılıksız aşk, aşk kendisinden esirgendi diye, aşkı reddetmez. Böylece kendine adaleti sağlamış olur ya da hiçbir şeyi hak etmez.

Yazın birlikte oluşumuz güzeldi, ama geçmiş geçmiştir. Elveda! Dönüş yolunda karşıma çıkan bir kızdan hoşlandım. Nasıl olduğunu bilirsin.

Volker
1942 Noeli

Bir sonraki mektup bir buçuk yıl sonrasının tarihini taşıyordu.

Çok sevgili Beate,

Çizdiğim portre için bana gücenmeyin. Biliyorum, siz bir şeyi gereğinden fazla büyütmezsiniz ve başkalarının da öyle yapmasını istemezsiniz. Ama yazıyı onun için yazmadım ben. Onu sizin için değil, cephedeki erkekler için yazdım. O sırada gözlerimin önünde olmanız ve sonra da erkeklerin gözlerinin önünde olmanız; bu sizi biraz olsun gururlandırmıyor mu?

Bence, öyle olmalı.

Volker

12 haziran 1944

Yarım gazete sayfası büyüklüğündeki makalenin adı "Bunun için de" idi ve imza Volker Vonlanden'e aitti.

Beni sevmiyor. Bunu bana son tatilim sırasında söyledi. Benden hoşlanıyor, ama ben Bay Doğru değilim ve Bay Doğru'nun bir gün geleceğini biliyor, onu bekliyor. Bazen kendime "O, şu anda nerede savaşıyor acaba?" diye soruyorum: "İtalya'da mı, Fransa'da mı, Rusya'da mı? Yoksa hemen yanı başımda mı?"

Sarı saçlı, mavi gözlü, neşeli bir kız. Yüksek sesle gülmeye bayılıyor. Geniş alnına bakınca, iyi düşüncelere sahip olduğunu ve çenesine bakınca da örselenmesine asla izin vermeyeceğini anlıyorsun, hiçbir şey ve hiç kimse tarafından. Bombalar düşerken bile inatla gülüyor ve işini yapmaya devam ediyor. Güçlü kolları var, çok çalışkan. Uzun boylu, dimdik ve onu yürürken görsen, dans etmek istersin.

Beni sevmiyor. Günün birinde arkadaşlardan birini sevecek, doğru kişiyi. Günün birinde beni de doğru kız sevecek. O da bombalar düşerken inatla gülecek. Onun da kolları çalışkan; ev işinde, fabrikada, tarlada. O da beni bekliyor, sadece şu anda bunu bilmiyor o kadar.

Pek çoğumuz karılarımız ve çocuklarımız için savaşıyoruz. İsabet eden her kurşunun, amacına ulaşan her hücumun, yerini

bulan her savunmanın aşklarımızı koruduğunu biliyorlar. Senin karın ve çocuğun yok mu? Kız arkadaşın da mı yok? Birini sevdin de, o seni sevmedi mi? Onu tanımasan da –herhangi bir yerde onun için Bay Doğru olduğun muhteşem bir Alman kızı var. İnatla gülen, güçlü kolları çalışkan ve seni bekleyen. Diğerlerinin karıları ve çocukları gibi aynı şekilde korunmaya muhtaç.

Bunun için de savaşıyoruz; henüz bilmediğimiz, ne zaman ve nasıl geleceğinden habersiz olduğumuz mutluluk için. Ama geleceğini biliyoruz.

Bir sonraki ve aynı zamanda sonuncu olan mektuba Volker Vonlanden boş yere aradığım bir makale daha eklemişti. Kaybolmuştu herhalde.

Sevgili Beate,

Son yazdıklarım sizi de ilgilendirir belki. Nereye baksak bir şeyler yıkılıp devriliyor ve insanların çoğu da buna öykünüp aynısını yapıyor sanki. Sanki biz insanlar binalarmışız gibi.

Evlerin molozları ve külleri neyimize? Bırakın da yıkılmayanları, bizden ayrılmayanları ve yolumuzda bize güç verecek olanları kutlayalım.

Yeniden görüşmek umuduyla.

Volker
16 mart 1945

Ama son mektupla birlikte dosya boşalmış değildi. Daktiloda yazılmış yirmi sayfalık bir metin buldum, başlığı "Demir Kural"dı, yazarının adı Volker Vonlanden'di ve tarih atılmamıştı. Bunlar, Volker Vonlanden'in, Beate'yi tanık ettiği düşünceleri miydi yoksa? Neden düşünülmüşlerdi acaba? Sadece Beate'nin tanıklığı için mi, kendi kanaatlerini aktarmak için mi, öğrenim hayatı için mi?

Önce dünyanın üç dönemi anlatılıyordu: İlki doğanın, gü-

cün, savaşın, zaferin adaletiyle tanınan ve güçsüzün, yabancının, düşmanın yok edilişini körükleyendi; ikincisine Musevi-Hıristiyan sevgi yasası egemenken, üçüncüsünde yine ilkindeki haklara geri dönülüyordu. Üçüncüsü yeni başlamıştı, ikincisi ise Roma'nın çöküşünde. Sonra öldürme yasağı ve yakalanan düşmanların Azteklerce, yaralı Sparta savaşçılarının Spartalılarca ve hasta Romalı çocukların Romalılarca öldürülmesi. Sonunda metnin adını aldığı bölüme sıra geliyordu.

> Altın kural değişik düzenlemelerle, insanın kendi başına gelmesini istemediği şeyi başkalarına yapmasını yasaklar. Kimi zaman bu yasak bir yasayla yürürlüğe girer; insana, kendisi için yapılmasını istediği bir şeyi başkalarına yapmasını emreder. Öyle ya da böyle altın kural bir görev kuralıdır. Adalet bunun neresinde? Tüm hakların ilki olan, saldırı karşısında kendini savunma hakkına bile imkân tanımıyor. Buna göre, bir saldırgan olarak savunmayla karşılaşmak istemediğinden, saldırgana da savunmayla karşı koyamazsın.
>
> Adaletin temeli bu kuralın altın oluşuna değil, demir oluşuna dayanıyor. Kendin için hak gördüğün şeyleri, başkalarının da hakkı olarak kabul etmelisin, adil olan budur. Demir kuralın da değişik şekilleri vardır. Eleştirilere açıksan, başkalarını eleştirmeye de hakkın vardır, kendi yaptığın bir şeyi başkalarından beklemeye de hakkın vardır vs. Bu, otoriteden ve idareden kaynaklanan bir kuraldır. Yöneten kişi, kendi çektiği meşakkatleri yönetilenlerin de çekmesini beklemekte hak sahibidir ve onlar, ancak o zaman onu kabullenirler; çünkü onlardan ve kendinden aynı şeyleri beklediği için onun liderliğini kabul ederler.

Buna ilişkin örnekler verilmiş. Metin sonra öldürme yasağına geri dönüyor. Öldürme yasağı haklı bir adalet getirmiyormuş. Öldürme konusunda da demir kural geçerliymiş.

Ölümle karşı karşıya olduğum yerde öldürmeye de hakkım var. Yaşam ve ölümden müteşekkil, ilan edilmiş veya edilmemiş ya da kimin tarafından ilan edildiği önem taşımayan savaşı kabul ediyorsam ölmeyi de göze aldım demektir. Yahudiler bize saldırmadılar mı? Kimse karışmadan işlerini yürütmek, istedikleri gibi at oynatarak çıkarlarını kollamak istemediler mi? Slavlar sadece küçük tarlalarıyla ilgilenmek, ekmeklerini pişirmek ve şaraplarını yapmak mı istediler? Bu onları koruyamaz. Almanya onlara yaşam ve ölüm savaşı ilan etmiştir.

11

Birisinin konuşmalarına kulak kabartıp, anında dibinde bitmek isteyen biri gibi Margarete Bindinger de sanki okumama kulak kabartmışçasına kapıda göründü. "Sorularınızın hiçbirini yanıtlayamam. Savaştan sonra günün birinde çıkıp bizim eve geldi mi, bilmiyorum. Annem babamla tanıştığında hamile miydi ve o yüzden mi evlenmekte hiç tereddüt etmedi, herhangi bir fikrim yok. Vonlanden babam mıydı? Gerçi düğünden beş ay sonra dünyaya gelmişim, ama aile içinde hep konuşulduğu gibi görünen o ki, babama benziyormuşum. Bunları soracaktınız, değil mi?"

Başımı salladım. "Anneniz ile babanız ne zaman evlenmişler?"

"1942 ekiminde."

Demek ki Beate Noel'den sonra değil, birlikte geçirilen o güzel yazdan hemen sonra Volker Vonlanden'le bir şey olamayacağını anlamıştı. "Anneniz onun hakkında konuşmuş muydu hiç?"

"Hayır."

"Bir ihtimal konuşmak istememiştir de zaten. O..."

"...doğru dürüst bir insan değilmiş, öyle mi? Doğru dürüst bir insan olmadığı belli, kabul. Ama annem de insanları fena reddetmiş hep, eğer bunu ona da yaptıysa belki bedelini ödetmek istemiştir." Önüne baktı, alnı kırışmış, dudakları çizgi gibi olmuştu; çocukken annesinin kendisini

kaç kez reddettiğini anımsıyordu belki de.

"Ben annenize bedel ödetme ihtiyacından söz etmiyorum, adalet konusundaki görüşleri ve..."

Küçümseyerek dudak büktü. "Ben hiç aşkıma karşılık almadım ve tabii ki öyle olmamasını tercih ederdim. Ama haksızlık bunun neresinde?" Cevap bekliyormuş gibi yüzüme baktı. Sonra kendi sorusuna ilgisi uçup gitti. "Hep olduğu gibi, insan eğer öyle hissediyorsa bunu kendine saklamalı ve böbürlenmemeli."

"Anneniz bunları neden saklamış acaba?"

"Buna bir cevabım yok. Annem anılarıyla yaşayan biri değildi. Ne demek istediğimi anlarsınız; fotoğraf albümleri derlemek ve sık sık bakmak, hatıra eşyalar toplamak, oraya buraya çocukların fotoğraflarını asmak, geçmişten konuşmak; ailelerin ortaya dökmeye ve herkese sergilemeye pek meraklı oldukları 'Biliyor musun, bir gün' diye başlayarak açtıkları hazine sandıklarından bizde yoktu. Sakladığı mektupları belli ki kendisi için saklamış."

Fotokopi makinesinin kablosunu açtım ve fişini prize sokarken, "Hepsini kopyalamayı tercih ederim, sizin için bir sakıncası var mı?" diye sordum.

"Arşivlerde nasıl olur, bilirsiniz: İncelenen malzemeden çıkartılan sonuçların bir kopyasının arşive verilmesi gerekir. Bulduğunuz her şeyden beni de haberdar edin, anlaştık mı?"

"Anlaştık."

Kapının önünde durdu ve sayfa sayfa fotokopi alırken hiç konuşmadan beni izledi. Herhangi bir şeye zarar vermeyeyim diye gözlüyor muydu, yoksa evinde başka bir kişinin bir şeyler yapması onun için değişiklikti de, öylece seyrediyor muydu, anlamak için ona bir kere bile bakmadım. Ortalık sessizdi, fotokopi makinesinin vızıltısının dışında çıt çıkmıyordu ve Margarete Bindinger'in kocasının ve çocuğunun olmadığını gayet iyi bilmeme rağmen sessizlik yüzünden onun tek başı-

na yaşamasının dışında, sanki bu evde de yaşamadığını düşündüm. Sonra işim bitti, kabloyu sardım, kopyaları fotokopi makinesinin üstüne, kabloyu da onların üstüne koydum. Hepsini kolumun altına sıkıştırdım ve kapıya yürüdüm.

"Neden sormuyorsunuz? Kendinize mi güvenmiyorsunuz?"

Anlamadım.

"Barbara'nın ne yaptığını öğrenmek istemiyor musunuz?"

"Ben... ben bilmiyorum." Bunu söylediğim anda doğru olmadığını anladım. Barbara'ya ne olduğunu tabii ki bilmek istiyordum. Yolculuk sırasında o yüzden keyfim yerindeydi, hatta dün fotokopi makinesini ödünç alırken, haritaya bakarken ve yol güzergâhını belirlerken de.

"Barbara nasıl, öğrenmek isteyip istemediğinizi bilmiyor musunuz?" Başını salladı ve alaycı bir şekilde güldü. "O zaman anlatmama da gerek yok demektir." Sokak kapısına doğru yürüdü.

"Ben..." Sadece teşekkür etmek istemiştim.

"Bilmek istiyorsunuz yani, öyle mi?"

Ne evet dedim ne de hayır, ama dudaklarımın beyanı neydi, ne o zaman bildim bunu, ne de şimdi biliyorum. Hiçbir şey demedim. Bana beklentiyle baktı ve gözlerinde alay değil, kötülük okudum. Benimle küçük, kötü bir oyun oynuyordu, hem de zevkle. Barbara'yı sormamalı, dilimi tutmalıydım. Yüzümdeki inadı gördü, kendi oyununa ilgisi dağıldı ve anlattı: "Kocasıyla birkaç yıl New York'ta kaldı ve boşandığından beri yine burada yaşıyor."

12

Yolumu değiştirdim ve arabayla Barbara'nın evinin önünden geçtim. Friedrich Meydanı'nda pazar bitmiş, tezgâhlar kaldırılmıştı. Birkaç elma ve patatesi neredeyse üç kuruşa aldım; satıcı kadın kasasını ve teraziyi yeniden çıkartmaya üşenmişti çünkü. Yerler çöp içindeydi ve bastığım yere dikkat etmem gerekiyordu.

Barbara'nın evi aklımda kaldığı gibiydi. Kapı açılacak, Barbara dışarı çıkacak diye beklemiyormuşum gibi yaptığım birkaç dakikanın ardından yola devam ettim.

Bir sonraki hafta sonu Veronika dönecek ve Max'ı alacaktı. Max'a alışmıştım. Bir kadınla birlikte yaşarken giderilen ihtiyacın ne kadarının bir çocukla giderildiği konusunda bir fikrim yoktu: Gündelik, zorlanmayı gerektirmeyen birliktelik ihtiyacı, o gün yapılanların karşılıklı anlatılması, koruma ve korunma ihtiyacı, küçük alışkanlıkları paylaşma ihtiyacı. Sabah giyinirken bir fincan hazır kahve içip, arabada bir muz yemek yerine Max'la birlikte kahvaltı ediyordum. Akşamları yüzme havuzuna ya da bir otel lobisine gittiğimizde, ben suskunsam soruyordu: "Bugün çok mu yoruldun?" Ya da şöyle diyordu: "Yaşadık. Gün bitti ve istediğimizi yapabiliriz."

Uyumadan önce ona öykü anlatmak günlük keyiflerimdendi. İlk eve dönüş hikâyesinin ardından her gece bir yenisini dinlemek istemişti. Eve dönen adamın, kendisini tanımayan karısına talip olup onun sadakatini denemek istediği

hikâye. Ya da ona uzaklarda evlenip, aile mutluluğunu tattığına ilişkin uyduruk bir hikâye anlatınca, üzüldüğünü ama kıskanmadan ve sevgiyle dinlediğini görüp, karısının sadakatinden emin olduğu hikâye. Eve dönen adamın karısının yanında bir başkasını gördüğü, öldü diye bilindiğinden ve karısının uzun bir yas döneminin ardından yeni bulduğu mutluluğunu bozmamak için kendini tanıtmaksızın çekip gittiği hikâye. Öykülerden birinde birisi eve dönen adamlardan birini kasten öldü göstermiş ve o da bunun öcünü alıp onu öldürmüştü; bir diğerinde bu yalanı dünyaya açıklayan yeni adamın ta kendisiydi ve eve dönen kim olduğunu söyleyerek onunla mücadele edip kazanmıştı ve karısını sahte mutluluktan çekip alarak ona gerçeğini vermişti. Max'ın en sevdiği biçimi, tam da düğün günü çıkagelen adamın, çifti mihraba yürürken görüp ne yapacağına hemen o anda karar vermesiydi. İki adamın tanıştıkları ve bu tatsız duruma ortak çözüm aradıkları seçeneği de beğenmişti ayrıca.

Sonra başka bir kadınla eve dönen adamın hikâyelerine sıra geldi, çünkü bir yabancı onu kandırarak karısının öldüğünü söylemişti ya da diğer kadın kaçarken ona çok yardım etmişti ya da o, kadını herhangi bir tehlikeden kurtarmıştı. İyi ya da kötü kardeşleri, iyi ya da kötü üvey annesi, yumuşak ya da sert babası olan eve dönen oğul hikâyelerine geldik sonra. Hikâyelerin bazılarında eve dönen erkek, baba ya da oğul, uzun bir yokluğun ardından evde kendini yabancı hissediyor, uyum sağlayamıyor ya da evdekiler onu istemiyor, ona haksızlık ve adilik yapıp, mutsuzluğa sürüklüyor ve evden kaçırtıyordu. Max her seferinde yeni bir tane dinlemek isteyince, ne çok eve dönüş hikâyesi bildiğimin farkına vardım. Ve daha başkalarını da aradım, buldum ve okudum.

Tam bir orta yaş krizinde olduğumu düşündükten sonra ve problemime böylece bir isim de koymuş olmanın rahatlığıyla, kendimi bir anlığına çok daha iyi hissettim. Sonra o an geçti

ve kendimi gördüm: Kırklı yaşlarının ortalarında, ortalama bir başarısı, orta düzeyde bir geliri, sıkıcı bir arabası ve düzenli bir evi olan, bir yayınevinde çalışan; aile yok, yakın bir kız arkadaş yok, ne iyi ne kötü anlamda bir değişim ihtimali bile yok. Tam kendime acımaya başlıyordum ki, aklıma Hades'te Odisseus'a Ölüler Diyarı'nın hükümdarı olmaktansa gündelik yevmiyeyle yaşayan bir işçi olmayı tercih edeceğini söyleyen ölü Aşil geldi.

13

Freiburg'daki Askeri Tarih Araştırma Dairesi'ne yazarak, Volker Vonlanden hakkında bilgi istedim. Cevap iki hafta sonra geldi. Ellerinde, onun imzasıyla yayımlanmış üç makale varmış. Ama kim olduğu hakkında bir bilgi yokmuş. İsim belki de bir takma admış; savaş haberlerini yazanlar arasında takma isim ve kısaltmalar pek yaygınmış.

Makalelerin kopyaları tam gazete sayfası şeklinde, başlık ve imzayla birlikte gelmişti. Benim de bildiğim "Bunun İçin de" başlıklı yazı 10 haziran 1944'te *Deutschen Allgemeinen Zeitung*'da çıkmıştı, "Savaş" ve "Yıkılamaz" başlıklarını taşıyanlar ise 16 ağustos 1942'de ve 4 şubat 1945'te *Das Reich*'ta. İlki günlük, diğeri haftalık olan bu iki gazete de Berlin'de yayımlanıyordu, ama Berlin gazeteleri değillerdi ve dolayısıyla Vonlanden ile Berlin arasında özel bir bağ kurmanın anlamı yoktu. *Das Reich*'ın Goebbels'in gazetesi olduğunu ve entelektüel bazda hazırlanmasında onun sözünün geçtiğini biliyordum; Vonlanden'in yazıları bu gazetede çıkıyorsa demek ki bazı ilişkilerin de içindeydi.

"Yıkılamaz" makalesinin Volker Vonlanden'in son mektubuna eklediği yazı olduğunu tahmin ettim. Tarih ve konu açısından örtüşüyorlardı çünkü.

İçinde bulunduğumuz durumun zorluklarından söz etmeye bile gerek yok. Yaşayarak görüyoruz. Bazılarının zayıf düştük-

lerinden, inançlarından kuşkuya kapıldıklarından ya da hepten yitirdiklerinden de söz etmeye gerek yok. Durum zorlaştıkça böyle olması kaçınılmaz. Zayıflar görevlerini yaptıkları sürece onları yargılamak değil, yardımcı olmak isteriz.

Size hatırlatmak istediğim şey, yıkılamaz olanlardır. Tüm bu zorlukların ortasında ve her şeye rağmen geriye kalan. Parçalanmış bir halktık, ordu imparatorluğa karşı, fabrika işçisi fabrika sahibine karşı, köy kente karşı, sıradan vatandaş asillere karşı, para ruha karşı çıkıyordu. Son on iki yılda bizi parçalayan neyse, onunla uzlaşıldı. Bir toplum olduk. Hasta bir halktık; kültürü yozlaşan, toplumu Yahudileşen, kalıtımsal mirası hastalıklı. Son on iki yılda ruhumuza ve bedenimize zarar veren şeyi kendimizden uzaklaştırdık ve bertaraf ettik. Sağlığımıza kavuştuk. Kararsız bir halktık; hangi geleceği arayacağımıza, hangi yolda ilerleyeceğimize, kimi dost diye benimseyip, kimin düşman olduğunu anlayıp savaşacağımıza karar veremiyorduk. Son on iki yılda programımızdan emin olduk. Bin yıllık imparatorluk yüreklerimizde hazır bekliyor. Dünyadaki duruşumuz onun başlangıcıyla olacak, ancak bin yıllık bir savaşın başlangıcıyla.

Bizi terk edecek, ihanet edecek ve bizim olanı elimizden almayı deneyecek birileri çıkacaktır. Bunu başarmalarına asla izin vermemeliyiz.

"Savaş" isimli makalede, sadece halkının büyük acılar yaşadığı ve sonradan kırılarak, başarısızlığa uğradığını bildiğim Leningrad kuşatması anlatılıyordu. Biraz araştırdım ve Hitler'in 8 temmuz 1941'de Leningrad'ın yerle bir edilmesi için, 8 eylül 1941'de işgal yerine kuşatma uygulanması ve halkı açlığa mahkûm ederek direnişi kırmak için ve 14 eylül 1942'de şehrin yeniden yakılıp yıkılması için emir verdiğini öğrendim. Ama iş işten geçmişti artık. Wehrmacht'ın acil başka görevleri vardı ve 18 ocak 1943'te kuşatma yarıldı, 14 ocak 1944'te kuşatmacılar dağıtıldılar.

Vonlanden makalesinde, kent halkını açlığa mahkûm ederek direnişi kırmayı, işgal edip, yakıp yıkmayı hedefleyen Leningrad kuşatmasını örnek vererek, modern savaşın mertliğini sorguluyordu. Bu soruyu sorarak belki de olayı zorlaştırdığı teşhisiyle konuyu toparlıyordu. Bolşeviklere karşı mertlik mi? Mert olmanın düşmanın niteliklerine bağlı olduğunu ileri sürüyor ve yerine göre gereksizliğinden dem vuruyordu. Çünkü insan kendisi için mert olurmuş, bir başkasına iyilik ya da kötülük yapmak için değil.

Mertlik kavramı demir kuraldan doğmuştur. Mertlik, başına gelmesine hazır olmadığın şeyleri başkalarına da yapmamalısın anlamını taşır. Almanya bir ölüm kalım savaşında olduğundan, erkeklerinin, kadınlarının, çocuklarının başına en kötü şeylerin gelmesine de hazırmış. Dolayısıyla düşmana olabileceği kadar sert tavır alması da mertlikten uzaklaşmak demek değilmiş.

Sonra makaleye ara veriliyor. Mertlik geçerli anlayışa göre güçlünün zayıfları, kadınları, çocukları ve yaşlıları koruması değil miymiş? Bu, açıklanan mertliğin ifade edilen tanımıyla nasıl uyuşurmuş?

Sorunun cevabının üçüncü çağdan, Yahudi-Hıristiyan sevgi yasasından yüz çevirmesinden ve doğanın, gücün, savaşın ve zaferin adaletine dönüşünden çıkmasını bekledim. Ama yüz çevirmesini ve dönüşünü evrimle açıkladı, gitgide artan bir eşitliğe doğru evrimleşmeyle. Zayıfları eşit görmek ve öyle davranmak da mertliğin kapsamına girermiş. Bu, barış zamanı onları kendi yetenekleri ve kendi ihtiyaçları doğrultusunda mutlu olmak için eşit görmek demekmiş. Bu noktada mertliğe dair geçerli anlayış barış dönemi için doğru sayılırmış. Savaşta ise yanlışmış. Çünkü savaşta zayıfların eşitliği, onları kendi yetenekleri ve kendi ihtiyaçları doğrultusunda öldürmeyi, böyle bir muameleyi gerektirirmiş. Öldürmeyi mi? Evet, en zayıf olan bile bir başkasını öldürecek kadar güçlü olabilirmiş çünkü.

Makalede partizan kadınların partizan erkeklerle yan yana çarpışmaları, yaşlıların ve çocukların silahı ateşlemek, el bombası atmak, mayın döşemek için diğerlerine yardım ettikleri anlatılıyordu. Kuşatmak, açlığa mahkûm etmek, işgal etmek, yerle bir etmek; kendi yetenekleri ve kendi gereksinimleri ölçüsünde Almanları öldürmeye hazır olanlarla eşitlik oluşturuyormuş. Ardından makale son buluyordu:

> Ve böylece gözlerimizin önünde, tarihin Truva Savaşı'ndan bu yana kaydetmediği bir savaş gelişti. Günlük çatışmaların savaşı değildi; Leningrad kapılarının önünde gerektiği kadar uzun süre beklenebilirdi, tıpkı Aias'ın on yılını Truva kapılarında bekleyerek geçirmesi gibi. Truvalılar, Leningradlılar gibi açlıktan ölmediler, ama öylesine körleştiler, aptallaştılar ve yıprandılar ki, düşmanı kendileri içeri aldılar. Truvalılar bombalanmadı, kurşunlanmadı, ama kapılarının önünde yaşanan savaşta merhamet de yoktu. Son savaş daha korkunç, çok daha güçlüydü ve Truva'yı bir deprem gibi yerle bir ederek sonuçlanmalıydı. Leningrad kuşatmasındaki son savaş da daha korkunç, çok daha güçlüydü ve depreme uğramış gibi kentin yerle bir olmasıyla sonuçlanmak zorundaydı. Mert bir savaşın mert sonu böyle gelir.

14

Bunlar yetmezmiş gibi üstüne bir de Hanke'nin nasıl öldüğünü bulup çıkaran tarihçi arkadaşımın telefonu geldi.

Schörner'e ulaştı mı ya da onunla bir araya geldi mi ya da herhangi bir konuda bir araya gelmek için çok mu geçti, bunlar bir yana – 4 mayısta diğerleriyle birlikte kaçmıştı. Komotau'da bir Alman çiftçinin yanında gecelemişler, onun Çek yamağı tarafından partizanlara gammazlanmışlar, yakalanarak tutuklanmışlar ve Gorkau'daki hapishaneye konmuşlardı. Subaylar ve siviller orada birkaç hafta kaldılar, Hanke partizanlar tarafından tanınmadığı gibi, nöbetçi erler tarafından da deşifre olmadı. Sonra başka tutuklularla birlikte Seestadtl'a nakledildiler.

Güneşli bir ilkbahar günüydü. Sokaklar kalabalıktı ve nöbetçi erler tutukluları sokağa paralel bir tren yolundan yürütmeye başladı. Önce rayların üstünden gittiler, sonra tren görününce yanından. Trenin kendi hizalarına gelmesinden hemen önce Hanke rayların üstünden karşı tarafa atladı, diğerleri de onu izlediler ve alttaki göle, çalılıklara ve koruya doğru bayır aşağı koşmaya başladılar. Ama tren kısaydı ve hemen geçti, nöbetçiler kaçanların arkasından istinat duvarının üstünden ateş açtılar. Tutuklular farklı yönlere kaçtılar ve silahlı Çekler onların peşine düştü. Rayların üstünde trenden kaçamayan iki tutuklu kanlara bulandı. Olayı aktaran tutuklu o anı vahşi bir koşu, ateş ve haykırış olarak ni-

teliyordu. Hanke ve iki kaçak isabet almış, nöbetçilerce vurulmuş. Diğerleri kaçmış.

Volker Vonlanden de onlardan biri miydi? Hanke'yle birlikte Breslau'dan kaçanlardan, partizanlar tarafından tutuklananlardan, raylardan atlayanlardan ve bayırdan aşağı inenlerden miydi?

Her halükârda benim eve dönüş öyküsünün yazarını bulmuş oluyordum. 1940-1941'de benim yaşadığım ve öğrenim gördüğüm şehirde Kleinmeyer Caddesi 38 numarada Lampe ailesinin yanında kiracı olarak oturmuş, Beate Lampe'yle gönül ilişkisi kurmak için umarsızca çabalamıştı. 1941-1942 kışında Hanke'nin kanatları altına girmiş, onun aracılığıyla savaş haberleri yazmaya tayin edilmiş ya da buna yönlendirilmişti. 1942 yazında Beate'yle bir kez daha buluşmuş ve bu sefer amacına ulaşmıştı. Tüm veriler Hanke'nin son haftalarının ya da aylarının ona yakın geçtiğini işaret ediyordu. Savaştan sonra Kleinmeyer Caddesi 38 numaraya bir kere daha geri döndüğüne de işaret ediyordu ayrıca. Bu romanı bu ziyaret ile büyükannemin bana müsvedde sayfaları verdiği 50'li yılların ortası arasında bir zaman diliminde yazmış olmalıydı.

Ondan hoşlanmıştım. *Odisseia*'dan hoşlandığı ve onunla bir oyun kurduğu için. Romanının okuyabildiğim sayfaları benim harcıâlem kültürle pek de kötü olmayan ilk karşılaşmam olduğu için. Tabii ki, gerçek bir sonu olmadığı ve açık ucu düş gücüme havada taklalar attırdığı için. Hiç hoşlanmadan birisiyle bu kadar uzun süre ilgilenmek mümkün olmadığı için.

Nefret de etmiştim. O kadar olmasa da, romanda beğendiğim oyunculuğunu mektuplarında da beğenmiştim, ama makalelerinde hiç de öyle olmamıştı. Hades'ten bir düş, denizden bir çöl ve güzel saçlı Kalipso'dan koca memeli bir Kalinka yaratırken gösterdiği bayağılık, gaddarlığı etik bir prensip, Leningrad halkının açlığa mahkûm edilişini bir mertlik

ve Beate'yi baştan çıkartmayı adaletin bir tecellisi olarak saptırmıştı.

Onunla ilgilenmeye devam etmek istiyor muydum? Ne olursa olsun, romanın sonunu öğrenmeyi hâlâ istiyordum. Onca eve dönüş öyküsü okumuş, bir o kadarını kendim yaratmış, Kleinmeyer Caddesi 38'de yaşanan karşılaşmaların devamını getirmiş olsam da, yazarın bu karşılaşmayı kendi kitabında nasıl sonlandırdığını öğrenmek istiyordum. Bu belki de henüz hiç anlatılmamış, hiç yazılmamış, hiç düşünülmemiş bir eve dönüş hikâyesiydi. Belki de tam, mükemmel bir eve dönüştü.

15

Max, kötü bir insanın eve dönüşünü anlatabileceğine inanmak istemiyordu. Onun inatçı çocuk umutlarına göre gerçek ve güzel olan iyiydi, yanlış ve iğrenç olansa kötüydü. Bu umutların azıcık da olsa kalıntıları benim de yüreğimdeydi hâlâ ve romanın basmakalıp bitmesi beni fazla düş kırıklığına uğratmazdı. Tek istediğim, sonunu öğrenmekti.

Ama yapabileceğim fazla bir şey kalmamıştı. Volker Vonlanden'i yolculuk durakları ve yazılarıyla tanıtıp, kendimi bir tarihçi gibi gösterip, yeni fikirlere ihtiyaç duyduğumu açıklayan bir ilanı gündelik ve haftalık gazetelere verdim. İki dedektif yardımcı olmayı önerdi ve sözde eski arkadaşlardan biri beş yüz mark ödemem koşuluyla sahip olduğu önemli bilgileri paylaşmayı teklif etti.

Freda Fircks'e yazdım ve cevap aldım: Volker Vonlanden'le hiç karşılaşmamış. Hanke ve belki de Volker Vonlanden'le birlikte olan ve tren yolundaki olayı anlatan bir tutuklu 1949 yılında, bunu haber yapan bir gazetecinin kanalıyla *Norddeutschen Zeitung*'la ilişki kurmuştu sadece. O zamanlar bile yaşlı, güçsüz ve hasta olan, daha fazlasını anlatmaya yanaşmayan tutukluyu bulmak için önce gazeteciyi bulmak zorundaydım "Aman kalsın" dedim.

Hanke bir zaman daha bana eşlik etti. Hanke'nin *Schlesischen Tageszeitung*'a yazdığı bir makaleyi ve yaptığı konuşmaların metinlerini bulan tarihçi arkadaşım, bunları

bana yolladı. Hepsinde de içsel tutarlılık vardı. Dikkat çekmeye yetiyorlardı. Volker Vonlanden hayalet yazar mıydı acaba?

Hanke, yenilgi tehdidini ciddiye almıştı, mucize silahlardan ve mucize değişimlerden söz etmiyor, zafer yakındır söylemi yerine, geçmişteki mutluluğu anlatıyordu.

> Daha on iki yıl önce bolşevizm Asya'yı egemenliği altına almaya hazırdı. Nasıl ki o zaman tüm politik gücüyle hedefine ulaşmaya çalıştıysa, bugün de son askeri güçlerini devreye sokarak Reich'a ve Avrupa'ya yayılmaya çalışıyor. Bu son on iki yıl, bugün elde silah düşmana karşı çıkmamıza olanak tanıyan kaderin bir armağanıdır bize. Bolşevizm on iki yıl önce imparatorluğu yenmiş olsaydı, bugüne çıkanlar şimdiki durumu ve bu imkânı Tanrı'nın bir inayeti olarak göreceklerdi.

Anlaşıldığı kadarıyla düşman tarafından uçaklardan bol miktarda atılan bilgilendirme notlarıyla ters düştüğü bir makalesinde ufak bir etimolojik ders verme fırsatı da bulmuştu.

> Bizim Führerimizin adı program. Adolf Hitler'in atalarının şeceresinde büyükbabasının kendisine Hüttler adını aldığını biliyoruz. Dağlık bölgelerimizin olduğu gibi, Tuna boyunun son derece sert doğasından gelen Führer Kavgam'da babasının yoksul bir köylünün oğlu olduğunu anlatır. Hitler ve Hüttler Ostmark lehçesinde, bizdeki köylü kelimesiyle eşanlamlıdır. Birbirimizi "Heil Hitler" diye selamlarken dağlık bölgelerimizden, dokumacı köylerimizden gelen köylülerimizi, yani kendimizi de selamlıyoruz. Hitler'in bayrağı, dağlıların ve köylülerin bayrağıdır ve düşman propagandası bunun bir Hitler savaşı olduğunu ileri sürdüğünde, bilmeliyiz ki bu, esasında dağlıların ve köylülerin selameti için yapılan bir savaştır.

Radyoda yayınlanan ve *Völkischen Beobachter* tarafından basılan son konuşmasında, Breslau Kalesi'nin savunmasına askeri bir anlam yüklemeye çalışmıyor, bunu varoluşçu bir zemine oturtmayı deniyordu.

> Bunun nedeni, bugüne kadar yaşamımız boyunca bir yük olarak taşıdığımız, kültür diye adlandırma hatasına düştüğümüz, sadece ucuz uygarlığın ötesinde bir şey olmayan birtakım dengelerden kurtulmuş olmamızdır. Toplumsal hayatımızın bu dış kulislerinin yok edilmesiyle kendimizin de yok olacağına inandık çoğunlukla. Gerçek bu değil. On binlerce kadın ve erkek Breslau Kalesi'nde, kişisel varoluşlarının ayrılmaz bir parçası olarak niteledikleri evleriyle, anılarıyla, biriktirdikleri her şeyle, yürekten bağlı oldukları binlerce ayrıntıyla, hepsiyle içleri asla burkulmaksızın vedalaşmayı öğrendi.
>
> Eskiden topyekûn bir savaştan söz edilirdi ve bunun anlamı topyekûn savaşmaktan gelirdi. Halbuki topyekûn savaşmanın ne demek olduğunu biz esas bugün öğrendik.

Bunlara ilaveten tarihçi arkadaşım, Hanke'nin sığınağını tasvir eden bir canlı tanığın belgelerini de eklemişti: Tırabzanlı geniş bir merdiven, yukarıya, geniş bir koridora çıkar; buradaki şık ve kullanışlı ofislerden modern bir mutfağa, banyo ve tuvaletlere, yatak odalarına ve oldukça büyük bir personel mutfağına giden başka koridorlar vardır. Hanke'nin odası koridorun sonundadır: Büyük, gizli aydınlatmalarla ışıl ışıl, ağır mobilyalarla, değerli tablo ve halılarla döşenmiş. Hanke burada günlerini çevresindeki güzel kadınlarla geçirirken, geceleri de yine moda dergilerinden fırlamış gibi duran baş döndürecek kadar çekici, şık ve güzel kadınların katıldığı çılgın âlemler yapmaktadır. Bu sıkıntıda bunlar nereden geliyor ve nereye gidiyor? Hiç kimsenin bir şey bildiği yok artık. Cevap verebilecek olanlarsa Breslau'yla birlikte çökeceklerdir.

16

1989 yazında annem emekli oldu ve ben de bu vesileyle ona Tessin'de bir haftalık tatil hediye ettim. Çocukluğumda oraya yaptığı bir geziden söz etmiş, Locarno'dan Hac Yolu Kilisesi'ne çıkan uzun, ıssız yolu, kilisenin önündeki meydandan kentin ve mavi gölün manzarasını, otellerdeki piyano sesinin yankılandığı Ascona sahilindeki masa ve iskemleleri, muhteşem bahçeleri ve nesli tükenmeye başlayan kurtların uluduğu ulaşılması zor vadileri ile adaya yapılan vapur yolculuğunu anlatmıştı. Bu armağanı ona verdiğimde, reddetseydi şaşırmazdım. Ama kabul etti.

Bekâr anneler ile tek evlat olan erkek çocuklarının arasındaki ilişki biraz da evli çiftlerin ilişkisini andırır. Mutluluk anlamında söylemiyorum; aynı evlilik gibi sevgisiz, huysuz, agresif ve iktidar savaşı ortamı olduğundan söylüyorum. Onda nasılsa, anne ile oğlun ilişkisinde de böylesine mahrem denebilecek bir yakınlaşmada oluşması kaçınılmaz gerilimin bir kısmını kendi üstüne çekecek üçüncü bir kişi, bir baba, bir kız kardeş yoktur. İlişkinin rahatlaması, ancak oğlun annenin yanından ayrılmasıyla sağlanır ve bu gerginlikten uzak ilişkisizlik hali tıpkı boşanmanın ardından evli çiftlerde görüldüğü gibidir. Ama huzurlu, canlı, sıcak bir ilişki de mümkündür ve annem ile benim alışılmış yoldan ilerlediğimiz ve çok ender olarak güçlükler yaşadığımız, fakat biraz da can sıkıntısından kendimizi kurtaramadığımız yılların ar-

dından Tessin'de geçirdiğimiz bir hafta bana ilişkimizin öyle de olabileceğine dair bir vaat gibi geldi. Birlikte yaptığımız ve gördüğümüz şeylerden zevk almakla kalmadık sadece; annem bu geziden duyduğu memnuniyeti öylesine belli etti ki, zaman zaman o tanıdık küçümseme ve reddetme ifadesinin yüzünden silindiğine dahi tanık oldum. Emeklilik yılları için yaptığı projelerden ve benim yayınevi açma hayallerimden söz ettik; o benim planlarımı can kulağıyla dinledi, ben de onunkileri. İş yaşamından edindiği deneyimlerine dayanarak, hayalimin gerçekleşmesindeki şansımı ve olası sorunları bana öyle net ve akılcı bir biçimde anlattı ki, fena halde şaşırmaktan kendimi alamadım.

Her şey yolunda gittiğinden, bir gece Ascona sahilinde ona "Savaştan nasıl çıktığını bana hiç anlatmadın; nasıldı?" diye sordum.

Kaytarmaya çalıştı. "Anlatılacak fazla ne olabilir ki?"

"Silezyalısın, Breslau'yu ve bölge lideri Karl Hanke'yi biliyorsun, Ruslara karşı direnişi, işgali ve sürgünü yaşadın, bunlar nasıl yaşandı, bilmeyi çok isterim."

"Neden?"

Karl'ın öyküsünü arayışımdaki gelişmeleri anlattım. "Senin yakınına getirdiler beni."

"Benim yakınıma mı? Ben Yukarı Silezya'dan geliyorum. Breslau ve Karl Hanke Aşağı Silezya'da."

"Daha fazlasını anlatman gerektiğini görmüyor musun? Yukarı ve Aşağı Silezya'nın farkını bile bilmiyorum daha."

Güldü. "Hiçbir şey anlatmamam gerektiğini görmüyor musun? Yukarı ve Aşağı Silezya'nın farkı ikisinin arasında olabilecek en önemsiz ayrıntı." Benim de güleceğimi ve konunun peşini bırakacağımı umarak bekledi. Sonra kendini daha fazlasını anlatmakla yükümlü hissetmiş gibi omuz silkti. "1944 sonbaharında Neurade'den Breslau'ya taşındık, babam şehir idaresi enerji dairesinde daha önce yaptığı ama bozulmuş

olan bir iş almıştı, ne olduğunu sorma. Babam mühendisti ve o sıralarda emekliydi, ama enerji dairesi onu yeniden aktif iş yaşamına sokmuştu. Breslau müstahkem bölge ilan edildiğinde annemle birlikte kent dışına kaçtılar. Kaçarken devriye uçakları tarafından vuruldular."

"Ya sen?"

"Ben mi?" Bu soru nereden aklına geldi der gibi hayretle bana baktı. "Ben... ben savaş bitene kadar Breslau'da kaldım, sonra hemen buraya geldim."

"Kuşatma dönemini başından sonuna kadar yaşadın mı? Nasıldı? Hanke'yi tanıyor musun? Ya onun adamlarını? Sığınağına hiç gittin mi? Sen..."

Gülerek, elini salladı. "Bir kerede ne çok soru bu böyle!" Ama sorularımı yanıtlamak için herhangi bir girişimde bulunmadı. Yemeğimizi yedik ve gölü seyrettik. Otellerde piyanist kalmamıştı artık. Ama bir teknede gençler İtalyanca pop şarkılar söylüyorlardı, sesleri bize önce uzaktan geldi, sonra yükseldi, araya kahkahalar ve çığlıklar karıştı, sonunda yine uzaklaştı.

"En kötüsü hava pistiydi. Taşımak, kaldırmak, itmek, çekmek, emir almak, azarlanmak, hakaret işitmek. Uçakların ve makinelilerin gümbürdeyen, çatırdayan, siren gibi öten seslerini ömrümün sonuna kadar unutamam. Kurşunlar taşlarda sekerdi ve bir kapı girişine canımızı atabilmek için deli gibi koşmamız gerekirdi, ama piste yeterince genişlik sağlamak için kapı girişleri yollardan hep daha uzağa alınıyordu. Kaçarken uçaklar üstümüze pike yapardı, biz gençler için hadi neyse, ama yaşlılar... Bir gece eve döndüm, evin yarısı yoktu. Uzaktan pencerelerde rüzgârla uçuşan perdeleri gördüm, sarı zemin üstüne pembe güller, şaşırdım ve şöyle düşündüm: Şunlara bak, benimkine benziyorlar! O gece yangın bombalarıyla hücum ettiler, ertesi sabah perdeler yandı, onlarla birlikte evdeki her şey de. Evin önünde durdum ve pen-

cere boşluklarından mavi gökyüzünü seyrettim."

Annem bana döndü ve baktı. "Bizim askerlerimizin evlerimizi nasıl bastıklarını ve değerli eşya aradıklarını da duymak ister misin? Ya da bodrumda orospularla âlem yaptıklarını? Ya da bir bombanın postaneye isabet edişini ve bir kadını parçalayışını, hem de kafası bir yere, bacağı bir yere, iç organları bir yere uçuşacak şekilde, parçaları toplayarak bir çuvala tıkmalarını? Ya da bir bombanın atlı bir arabaya isabet etmesini, atın ölmesini ve askerin yolu atlayıp, bir evin önündeki bahçeye savrulmasını? Nasıl kurtuldum der gibi hayretler içinde dikilip, bana gülümsediği anda ev çöktü ve altında kaldı. Ya da yabancı işçileri mi dinlemek istersin, zavallıların en zavallılarını ve yaralandıklarında tümden yok olup gittiklerini?"

Konuşması giderek hızlandığından ve sesi de yükseldiğinden yan masadan dönüp bakmışlardı. Başını çevirdi ve yeniden gölü seyretmeye başladı. "Her şeye rağmen yine ilkbahar geldi. Doğum günüme uyandığımda ortalık sessizdi, kuşların cıvıltılarını duydum, bahçede mayıs çiçekleri açmıştı ve leylak ağacı tomurcuklanmaya başlamıştı. Her taraf yıkıntı ve molozdu, ama yine de güzel bir sabahtı. Ve yağmur da güzeldi. Paskalya'dan önceki yas haftasında uzun zamandan sonra ilk kez yağmur yağdı. Gece, bahçeye açılan bir bodrumda uyuyordum, yağmurun hışırtısıyla uyandım. Kalkmadan bu sesi dinledim ve bir daha uyumak istemedim, çok güzeldi çünkü. Kadife gibi yumuşak bir ilkbahar yağmuruydu, her yer ıslak toz kokuyordu." Bir süre sonra tekrar omuz silkti. "İşte, bu kadar."

"Teşekkür ederim. Bugünlük mü, ebediyen mi?"

Rahatlamış gibi ve biraz da fettanca baktı. "Ebediyen mi? Ebediyen olup olmadığını nereden bilebilirim ki?"

17

Dönerken de, tıpkı giderken olduğu gibi, yolu bir günde alabilirdik. Ama ben büyükannemlerin yaşadığı yerde konaklamayı; evlerini, çamları, elma ağacını, çiti, çayırı ve bahçeyi tekrar görmeyi, sahilde oturmayı, suya bakmayı, kuğular ile ördeklere yem atmayı istedim. Hareket memurlarının trenlerin kalkışını birbirlerine yine aynı çan sesiyle bildirip bildirmediklerini duymak istedim. Anneme, babamın yetişip büyüdüğü dünyayı göstermek istedim. Onu gafil avlamak, aklını çelerek ihtiyatı elden bırakmasına yol açmak, otokontrolünden uzaklaştırmak istedim belki de. Her neyse, nerede olduğumuzu ancak "güneşe" indikten, eşyalarımızı yerleştirip, duş aldıktan sonra, akşam yemeği öncesinde sahilde gezinirken söyledim.

"Geçtiğimiz yerlere dikkat etmediğimi mi sandın?" Alaycı ve kışkırtıcı bir ifadeyle bana baktı.

Cevap vermedim. Gölün bir kısmını kaplayan parka gelmiştik. "Büyükbabam ve ben burada kuğular ile ördekleri beslerdik." Su kenarına gittim, yemekte topladığım ekmek artıklarını koyduğum külahı cebimden çıkardım ve daha ilk parçaları atar atmaz, daha ekmeğin tamamını ufalamadan, hayvanlar eskiden olduğu gibi hemen bana doğru yüzdüler. Tıpkı o zamanki gibi, ben parçaları suya savurdukça bir karmaşa, hızlılar ile güçlülerin güçsüzler ile yavaşların gagalarından lokmalarını kapmaları, ben de hedefli bir atışla ara-

larında paylaşımcı ve dengeleyici adaleti sağlamak istedim.

Ne yaptığımı gören annem güldü. "Ördeklere adalet dersi mi veriyorsun?"

"Büyükbabam da alay etmişti benimle. Doğanın kaderiymiş bu: Güçlülerin payına zayıflardan daha fazlası düşer; hızlılar, ağırlardan daha çoğunu alır. Ama ben doğa değilim."

Annem avucunu açıp bana uzattı, avucuna bir parça bayat ekmek koydum, ufaladı, uzaktaki kuğulara, bir çift beyaz ebeveyn ve beş açık kahverengi yavruya savurdu. "Sadece kuğuları ördeklerden çok sevdiğim için."

"Babamın nerede büyüdüğünü bilmek istemedin mi hiç?"

Yine avucunu uzattı ve kuğulara biraz daha ekmek parçası attı. "Bunun arkası nasıl gelecek biliyorum: Babam nasıl biriydi? Nasıl karşılaştınız, âşık oldunuz, evlendiniz? Gittiğinde, öldüğünde neler oldu?" Başını salladı. "Sana bunları neden anlatmadığım hakkında bir fikrin var mı? Anlatmayı sevmiyorum. Sevmiyorum. Nefret ediyorum."

Öyle hiddetli konuşuyordu ki, neredeyse tamamen susacaktım. Annemin hiddetini bilirim; başıma her şey gelebilirmiş hissini uyandırırdı bende; her türlü alçaltıcı davranış, her türlü çığlık çığlığa azar, her türlü kaba güç, ama bunların dışavurumunu sözcüklerin ve cümlelerin disipline edici yapısı önlüyormuş gibi yapardı. Çocukken bazen dayak da atardı, gerçekte canımı hiç yakmayan, ama ayaklarımın altından yerin kaydığını hissettiren darbeler. Annem beni korumak, kendinden ite kaka uzaklaştırmak, kurtarmak istiyormuş gibi döverdi. Ne zaman hiddetlense ben de paniğe kapılırdım. Şimdi bana sanki bir oyun oynuyormuş, hiddetinin düğmesini açıp kapatabilirmiş gibi geldi. Oyuna katılmak istemedim.

Ona biraz daha ekmek verdim, külah boşalana kadar ördekleri ve kuğuları besledik. "Otele dönelim mi?"

Akşam yemeğinden sonra, "Baban hakkında ne biliyorsun?" diye sordu.

"Burada büyüdüğünü, çocukken tahta atı ve kâğıttan katlanmış bir şapkası olduğunu, lise mezuniyetinde ona kravat, takım elbise ve bisiklet hediye edildiğini, daha sonra balıksırtı tüvit kumaştan golf pantolonlu bir takım giydiğini, pul koleksiyonu yaptığını, koroda şarkı söylediğini, hentbol oynadığını, resim yaptığını, çok okuduğunu, şiir sevdiğini, miyop olduğunu, olgunluk sınavından sonra askerlikten muaf tutulduğunu, hukuk öğrenimi gördüğünü, Almanya'ya geldiğini ve savaşta öldüğünü biliyorum."

Güldü. "Benden çok şey biliyormuşsun!" Gülsem mi yoksa konu bu şekilde kapandı diye mi düşünsem, bilemedim ve bekledim. Sonra derin bir nefes aldı. "O bir maceraperestti. Hukuk okuyan ve günün birinde, dışarıda dünya infilak ederken, adalet ve yaşam da onunla birlikte havaya uçarken amfilerde, kütüphanelerde ve seminerlerde oturmaktan, adaletin ve yaşamın kıyısından geçtiği için delireceğini söyleyen birisiydi. Silezya'ya nasıl geldi, bilmiyorum.

1944 eylülünde Neurade'de tanıştık. Güneşli, sıcak bir gündü, akşam bir birahaneye gitmiştim, o da tek başına bir masada oturuyordu. Oturdum ve kız arkadaşımı beklerken ikide birde ona bakmaktan kendimi alamadım; üniforma yerine takım elbise giymiş genç bir adamın ne kadar hoş göründüğünü unutmuştum neredeyse, iyi kesimli, yelekli, tüvit bir takım, mavi gömlek, mavi puanlı kırmızı bir kravat. Bir anda ayağa kalktı, gülümseyerek masama geldi, 'Oturabilir miyim ya da bir gezinti yapabilir miyiz ve gezintiden sonra sizi yemeğe davet edebilir miyim?' diye sordu. Ben..." Annem sustu.

"Sonra?"

"Akşamı birlikte geçirdik, geceyi de, sonra iki gün ve iki gece daha beraber olduk ve sonuncu sabah evlendik. Sonra onun gitmesi gerekti ve bir daha 1945'in nisanında, Breslau'da gördüm onu. Bir sabah kaldığım bina enkazının bodrum kapısında dikildi ve bana bir İsviçre pasaportu uzattı.

İsviçre aksanıyla ve sanki her şey yolundaymış gibi konuşuyordu. Yıkıntılar, sefalet ve ölüm hiç de o kadar kötü değilmiş gibi. Karnıma baktı: 'İkinize de dikkat et' dedi. Birkaç gün sonra yanlış bir yola saptı ve vuruldu."

"Sen..."

"Ben gördüm. Benimle vedalaştı, sokakta yürüyerek biraz ilerledi ve vuruldu. Bazen öyle olurdu: Tam sokakta yürümeye başlarsın, çevren bir anda savaşan Almanlar ve Ruslarla kuşatılır."

Yeniden konuşmayınca, soru sormak istedim. Ama o zaman bana baktı. Konuşurken gözleri, kucağında kavuşturduğu ellerindeydi. "Boyu senin kadardı, çekik yeşil gözlerini ve ellerini de ondan almışsın." Bu bir bisti. Gösterinin bittiği, perdenin kapandığı, kuşkuya yer bırakmayacak şekilde yüzündeki ifadedeydi.

Dördüncü bölüm

1

Berlin Duvarı yıkılırken ateşim vardı, yatıyordum. Erkenden uyumuştum, televizyonsuz, habersiz; Brandenburg Kapısı'ndaki duvarın üstünde genç kızların ve delikanlıların resimlerini görmeden, Doğu ve Batı Berlinlilerin geçiş kapılarında kucaklaşmalarını izlemeden, toplum polislerinin kendi dostça davranışlarına kendilerinin bile ne kadar şaşırdıklarına tanık olmadan. Ertesi sabah gazetelerde çıkan fotoğraflar zaten tarihin ta kendisiydi. Çabucak kaleme alınmış hatalı bir yazının tashihi miydi, yoksa yeni bir dünyanın başlangıcı mı, başyazar bunu belirtmemişti.

17 haziran 1953'teki ayaklanmayı, 13 ağustos 1961'de duvarın dikilmesini, Macaristan ayaklanmasını, Küba krizini, Kennedy cinayetini, Ay'a ayak basılmasını, Amerikalıların Saygon'dan kaçışını, Pinochet darbesini, Nixon'ın Beyaz Saray'a veda edişini, Çernobil kazasını anımsıyorum. Her anı aklıma bir resimle geliyor: Brandenburg Kapısı'nda, ellerinde kırmızı bayraklarla işçiler, askerlerin gözetiminde beton blokları üst üste dizen duvar ustaları; roketin havalandığı andaki fotoğrafı; John ve Jackie üstü açık bir limuzinde; bir taş ve kum çölünün ortasında dalgalanan Amerikan bayrağının yanında örtülere sarınmış bir insan; insanların kapısından bacasından tırmandığı Amerikan elçiliğinin tepesinde bir helikopter; Allende, başında miğfer, elinde makineli tüfek, başkanlık sarayını savunmaya hazırlanırken, miğferin

sarkan bağcıkları yenilgiyi çoktan gösterdiği halde; Nixon Beyaz Saray'ın önündeki çim alanda; görünürde öldürücü bir yanı olmayan, ama ölümcül görünen atom reaktörünün helikopterden çekilmiş bir görüntüsü. Macaristan direnişinden resim yok, ses var: Annem ve ben radyoda tesadüfen Budapeşte kanalını yakalamıştık, bir ses ayaklanmayı haber veriyor, İngilizce, Almanca ve Fransızca yardım istiyordu.

Uzaklardaki tarihin yanı sıra benim hayatımda, yakınımda da bir tarih yazıldı. Ona ait sadece fotoğraflar olmamalıydı, onu yaşamalıydım aslında. Ama kaçırdım. Öğrenciler sokağa dökülürken ben para kazanma peşindeydim ve Kaliforniya'da son hippi ve çiçek çocuklarıyla beraber olabilecekken ben masaj yapmayı öğreniyordum. Ne Bonn'da silahlanma karşıtı, ne Brokdorf'ta nükleer silah karşıtı, ne de Frankfurt'ta Batı uçuş pisti karşıtı gösterilere katıldım.

Bu kez tarihi elimden kaçırmak istemiyordum. Sağlıklı bir uykudan sonra yayınevine gittim, aynı gün Berlin'e uçtum ve Kurfürstendam'ın yan sokaklarından birine yerleştim. Pansiyon bir zamanlar gösterişliyken, şimdi her tarafı dökülen bir apartmanın ikinci ve üçüncü katlarındaydı, odam pelüşten ve zevksiz eşyalardan geçilmiyordu, duş kabini plastikti ve kasvetli kahvaltı salonu yapay bitkilerden bir ormandı sanki. Avluya bakan, dışarıda gündüz olduğunu hatırlamazdı bile.

Tramvayla Doğu Berlin'e gittim ve sokaklarında dolaştım. Öğleüstüydü. Tıka basa dolu ayaküstü büfeleri, öğle tatilinden alışveriş yapmak için yararlanan aceleci yayalar, Trabant denizi, geniş caddelerde Wartburg'lar ve eğri büğrü kamyonlar, yanık odun kömürünün keskin kokusu, kimi zaman kaldırımlarda bir briket yığını, hemzemin pencereden bodruma kürelenmeyi bekliyor, kimi zaman, Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin 40 yıllık varlığını kutlayan bir kızıl bayrak; sosyalist yaşam. Yaşam griydi, Doğu Berlin'e daha önceki gelişlerimden hiç farkı yoktu, duvar dikilmeden önce

öğrenciyken okulla ve sonra üniversiteye giderken Marksist haklar ve devlet teorisi konulu bir seminer için gelmiştim. Yaşamın çağdışı yavaşlığı ve zorluğu o zaman olduğu gibi yine içime dokundu. Gereksiz aydınlatmalarla, reklamlarla ve binaların pencerelerindeki aynalı camlarla modernliğini kanıtlamak için köylüce çabalanması bana çocukların, yetişkinlere özgü dünya kurmakta ve yetişkinmiş gibi davranmakta gösterdikleri ciddiyeti anımsattı. Çocukların burada kurduğu dünyanın acınacak kadar abartılı, oyunlarının alçak ve gaddarca olabileceğini bildiğim halde.

Alexanderplatz'daki, kanatlı yıl sonu figürleri yerine artık Noel meleklerinin satılmaya başlandığı alışveriş merkezine gittim. Görülecek çok az şeyin olduğu, satın alınacak hiçbir şeyin bulunmadığı standların önündeki curcunaya ben de dahil oldum. Bozdurduğum parayı harcamak istiyordum, kırtasiye malzemesi, mektup kâğıdı ve zarfı, her zaman işe yarayacak dosyalardan bakındım. Ama mektup kâğıtları ve zarfları çizgiliydi, dosyalar ise bir kere kullanıldıktan sonra atılacak kadar adiydi. Unter den Linden'den okumayacağımdan emin olduğum satrançla ilgili kitaplar aldım.

Üniversite, seminer için geldiğim Berlin günlerindeki gibi koruma altında değildi artık. İçeri girdim, keskin bir deterjan ve dezenfektan kokusu vardı, organizasyonları, açılış ve kapanış günlerini ve toplantılar ile iptalleri bildiren ilan panolarını buldum. Modern Doğu Alman edebiyatı dersinin verildiği bir amfiye, kimseye görünmeden girdim. Az sayıda öğrencinin katıldığı, sadece kadın profesörün kürsüsündeki tek lambayla aydınlatılmış bu kocaman mekânın büyüleyici atmosferinden etkilenip ders bitene dek bekledim. Sonra yine sokağa çıktım. Gri gökyüzü kararmış ve sokak lambaları yandı. Tarihle bu randevudan ne beklemiştim ben? Gösteri yapan insanlar mı? Köşe başlarında toplanmış, durumu tartışan gruplar mı? Bakanlıkların ve radyo kanallarının işgal

edilmesini mi? Polislere saldırılmasını ve silahlarına el konulmasını mı? Duvarın taş taş sökülmesini mi?

Belli ki tarihin hiç acelesi yoktu. Tarih, hayatın çalışmak, alışveriş yapmak, yemek pişirmek ve yemek yemek gibi önceliklerine saygılıydı, resmi kurumları işgal etmenin, sportif aktivitelerin, akrabalar ve dostlarla bir araya gelmenin kolay şeyler olmadığını biliyordu. Büyük bir ihtimalle Fransız Devrimi'nde de başka türlüsü yaşanmamıştı. 14 temmuzda Bastille'e akın edildi ve çalışılmadıysa, 15 temmuzda ayakkabıcılar ve terziler yarım bıraktıkları işlerini tamamladılar. Giyotin sehpasının çevresinde geçirilen sabahın ardından öğlenleri yine çekiçler inip kalktı, dikiş iğneleri kumaşa battı. İşgal edilmiş Bastille'de günün tamamını geçirmek neye yarardı ki? Ya da yıkılmış duvarın dibinde?

2

Doğu Berlinliler işten artakalan boş zamanlarını artık doğuda değil, batıda geçiriyorlardı. Herkes bir şeyler satın alıyordu. Mallar, markalar ve fiyatlar karşılaştırılıyor, indirimler takip ediliyor, gerçekten ucuz mu, aldatmaca mı var diye araştırılıyor, arsızca sorular soruluyor, talepler sıralanıyor, pazarlıklar ediliyordu.

Kurfürstendam ve Tauentzien'i geçip elbise ve ayakkabı mağazalarına inşaat, elektronik ve gıda malzemeleri satan dükkânlara girdim ve alışverişi izledim. Bu batı mıydı? Yavaş yavaş değil de, bugünden yarına dönüşüm geçirmek zorunda kalanlara gerçek yüzünü mü gösteriyordu? Hırs dolu yüzünü? Ama sonra genç bir çiftin askılardaki sutyenleri, külotları ve kombinezonları nazikçe incelediklerini, sonunda seçtikleri parçayla öylesine mutlu çekip gittiklerini görünce, kendi tüketim alışkanlığımı fazla kibirli buldum. Wittenberg Meydanı'nda seyyar bir muzcu vardı, kolileri açmaktan, hevenkleri bölmekten, meyveleri satmaktan, para değiştirmekten ve ödeme almaktan başını kaldıramıyordu. Tek bir muz satamazmış, en az on tane almalıymışım. Doğu Berlinli bir satıcı bana bir tane bedava verdi.

İkinci gün de zamanımın çoğunu Doğu Berlin'de geçirdim; sadece kent merkezinde değil, kenar mahallelerinde de dolaştım. Bombalardan delinmiş yollar, kocaman taş parkelerle ve irili ufaklı mıcırla kaplanmış zift ya da çakılla tekrar

tekrar onarılmış kaldırımlar, rengi kararmış, tahtası çürümüş çitler, kirin tabaka tabaka kalktığı ve kiremitlerinin çoğunun uçtuğu binalar; bu harabelerin beni can evimden vurmasına önce şaştım. Sonra kendi geçmişimin sokaklarında yürüdüğümü anladım, kendi ülkemin bir kentinin 40'lı yılların sonu ile 50'li yılların başındaki yollarından, çocukluğumun yollarından. Denedim ve başardım: Çocukluğumdaki gibi kararmış, çürümüş tahta parmaklıklardan birine parmağımı bastırdım ve tahta içine göçtü.

Hava kararda. Gökyüzü yine gün boyu basıktı, tüm yüküyle kentin üstünde asılı kalmıştı ve karanlığın çökmesiyle birlikte evleri, parkları, meydanları ve yolları tamamen örtmüştü. Aydınlık pencerelere ve sundukları sahte güven ortamına özlemle baktım. Metroda otururken evine dönen insanları süzdüğümde de yine aynı özlemi duydum; halbuki ben hiç kimseyi yuvası, ailesi, kendi akşamı var diye kıskanmamıştım.

Pansiyonda yeni gelmiş bir Amerikalı gazeteciyle karşılaştım. "Birlikte yemek yiyelim mi?" diye sordu. Gelişmeler neyi gösterecekti? Almanya, Doğu Almanya'da kendi hür Alman devletini mi kuracaktı? Yeniden birleşmeyi istiyorlar mıydı? Alman Federal Cumhuriyeti'nde yaşayan Almanlar ne istiyordu? Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde komünistlerle hesaplaşmaya gidilecek miydi? Ruslar burada kalacak mıydı, gidecek miydi? Gorbaçov dayanabilecek miydi? Askeri darbe mi olacaktı? Sorularına yanıt verememem onu rahatsız etmedi. Gelişmelerden ben kişisel olarak neler bekliyor muşum?

Ona Almanya'nın iki yarısından söz ettim: Katolik, Renli, Bavyeralı, zengin, yaşama bağlı, dışadönük batı ile Protestan, Prusyalı, yoksul, yaşamakta zorlanan, içedönük doğu yarısından. Doğu yarısının aynen batı yarısı gibi benim zihinsel dünyamın bir parçası olmasından ve orada da aynı şekilde hareket etmek, aynı şekilde çalışmak, barınmak, sevmek, yaşamak istediğimden. Ya da Alman Demokratik Cum-

huriyeti'nin tıpkı Avusturya ya da İsviçre gibi bana açık olmasıyla yetineceğimden de belki. Ama iki yarının birleşip, bütün olması daha doğal değil mi?

Sözümü hiç kesmedi. Kelimeler dudaklarımdan dökülmeden önce ne söyleyeceğimi ben de bilmiyordum. Sanki uzun süre ve etraflıca düşünüp taşınmışım gibi bir çırpıda konuştum. Ya da Doğu Berlin'de yaptığım gezintide harabeye dönmüş binalar yerine Luther ve Bach'ın dünyasıyla, Büyük Friedrich'le ve Prusyalı reformistlerle karşılaşmışım gibi. Herhangi bir hesaplaşmaya neden olmaması gerektiğini de izah ettim ona. "Odisseus eve dönüşünde sadece bu nedenle karısının taliplerini öldürdü ve taliplerle ilişkiye giren kızları astırdı, çünkü kalan o değildi. O gitmişti. İnsan kalmak istiyorsa diğerleriyle uyum sağlamalıdır, onlarla hesaplaşmaya gitmemelidir. İç savaştan sonra Amerika'da da hesaplaşmaya gidilmedi, haksız mıyım? Çünkü Amerika bölünmeden sonra, dağılmamak için, yine özüne dönmüştü. Almanya da aynı şekilde özüne dönerse kalıcı olur."

Bana anlayışla mı, alay ederek mi gülümsedi? İki şişe şarabın dibini bulmuştuk. Ama şu iki gün beni zaten sarhoş etmişti. Geçmiş ve şimdiki zaman, bolluk ve yokluk, sevinç ve katılık, dışadönük yaşam ve içedönük yaşam; hepsi birbiriyle buluşup iç içe geçmiş, dünya bir bütün olmuştu ve ben bir kadeh şarabımla bunların tam ortasındaydım.

3

Eve uçmadan önce Unter den Linden'deki üniversiteye bir kere daha gittim. Bu kez geniş, pembe mermer merdivenlerden çıktım, Marks konulu seminerin yapıldığı yerden geçtim, filozoflar gerçeği sadece farklı yorumlarlar, ama sadece akıllarına onu değiştirmek estiği için. Geniş koridorlar boştu, bir sonraki kata çıkan merdivenlerde ve oradaki koridorlarda da kimseyle karşılaşmadım. Havada yine keskin bir deterjan ve dezenfektan kokusu vardı.

Kapılardan birinin yanındaki levhada kapitalist devletlerde anayasal hakları anlatan bir ders ve seminer olduğu yazıyordu. Ben konuları okurken kapı açıldı, bir adam bana doğru yaklaştı ve elini uzattı. "Dr. Römer misiniz?"

Ben de elimi uzattım. "Dr. Debauer."

"Profesör Pfister bize Dr. Römer demişti. Dr. Römer'in yerine mi geldiniz?"

"Belki o da gelir."

"İçeri buyurun." Eliyle içeriyi gösterirken, kendisini "Dr. Fach" olarak takdim etti, paltomu aldı ve beni bir kapıdan daha geçirip, bir masanın etrafında kimi genç kimi yaşlı, kimi papyonlu ve ceketli, kimi kazaklı çok sayıda erkeğin ve kadının olduğu, duvarları dolaplı bir odaya soktu. Dr. Fach bana masanın dar ucunda yer gösterdi. O konuşurken diğer katılımcılar da içeri geldiler.

Hannover Üniversitesi'nden Profesör Pfister'in uzun yıl-

lardır Humboldt Üniversitesi'nden Profesör Lummer'le iki Almanya arasındaki çok az hukuksal ilişkiden birini yürüttüğünü ve duvar yıkıldıktan sonra, Hannover Üniversitesi ile Humboldt Üniversitesi arasında birkaç doçentin dönüşümlü çalışmasını organize ettiklerini öğrendim. Bağımsız doçent Dr. Römer'i beklerlerken, ben gelmiştim. "Dr. Debauer siz de bağımsız doçent misiniz?"

"Doçentliğimi henüz almadım. Hannover'den de gelmiyorum ve Profesör Pfister'i tanımıyorum. Ama" doktora tezimin konusu temel haklar olduğundan şansımı denemek istedim ve "Devlet ve idare hukukunda güçlendirmenin özellikle gerekli olduğu düşünülüyor" dedim.

"Düşünenlerin kim olduğu" sorulmadı, benim Humboldt Üniversitesi'nde devlet ve idare hukuku dersi verdiğimi sandılar. Doktora ve doçentlik tezleri, başka bilimsel çalışmalar ve projeler, büyük ve küçük öğrenci grupları karşısında ders verme deneyimleri, mesleki uğraşı ve politik angajman hakkında sorguya çekildim. Yalan söylememeye çalıştım. Ama sonunda Amerika'da masaj yerine karşılaştırmalı anayasal haklar okumuş, orada makaleleri yayımlanmış, Almanya'da araştırmalar yönetmiş ve doçentlik tezinin sonuna gelmiş biri olduğum izlenimi bıraktım.

Pencerelerden biri açıktı, ama odanın içi yine de çok sıcaktı ve ben terliyordum. Dolaplı duvarlar, uzun masa, insan kalabalığı; kendimi öğretmenler odasında, mümeyyizler karşısında soru yağmuruna tutulmuş bir öğrenci gibi hissediyordum. Belki de bu yüzden yalan söylemekte zorlanmıyordum artık. Sosyal demokrasiyle yönetilen ülkelerin yanında, bir tür bilimsel nitelikli bir görevli olarak Alman Anayasa Mahkemesi karşısında pek çok davaya katıldığımı söylediğimde hayranlıkla kafalarını salladılar. Yayınevinde, rektörlük tarafından bilimsel danışmanlık yapmaya yönlendirilmem ve kütüphane için ücretsiz eser tedarik etmem de yine saygıyla

karşılandı. Sonunda Dr. Fach yaptığım konuşma için bölüm adına bana teşekkürlerini sundu. "Meslektaşım Debauer, aralık ayında Federal Almanya anayasa hukuku üstüne burada dersler ve seminerler vermeyi kabul ederseniz bizi çok sevindirirsiniz."

4

Böylece aralıkta yeni bir iş düzeni başladı. Pazartesi ve salıları ders veriyor, haftanın geri kalanında yayınevinde çalışıyordum. Doğu Berlin günlerinden birinde izinli sayılıyordum, diğeri için de Alman birliğine katkılarımdan dolayı yayınevi bana izin vermişti. Başlangıçta, pazartesi sabahı Berlin'e uçmadan önce evde derse hazırlanıyordum. Ama kısa zaman sonra hazırlık için gerekli kitapları yanıma alıp cuma akşamından gitmeye başladım. Üniversitenin konukevinde kalıyordum; avlunun içinde, tuğladan yüzyıllık bir binaydı, odamın pencerelerinden görünen yerler gece gündüz sessizdi, diğer binaların pencerelerinin ardında çalışan ya da barınan insanlar sihirle taş kesilmiş ya da derin bir uykuya dalmış gibiydiler. Bazen onları hayal ediyordum: Tam karşımda laboratuvara benzeyen katta, fokurdayan tüplerin yanında horul horul uyuyan kimyageri, büroda kafası ve göğsü masaya yapışmış kestiren idari görevliyi, avlunun sol tarafındaki evde koltuğa gömülmüş, bira şişesi elinden düşmüş babayı ve ocağın önünde yere çökmüş anneyi.

Kahvaltımı iki sokak ilerideki otelde ediyordum. Elimde tabak, kahvaltı büfesi boyunca yürüyor, şuradan bir sosis, oradan bir ekmek, biraz peynir, biraz tereyağı ve marmelat koyduğum tabağı garsona gösteriyor ve milimi milimine hesaplaması için bekliyordum: 73 ya da 97 fenik, kendimi biraz şımarttıysam, 1,36 mark.

İlk salı sabahı Dr. Römer de benimle geldi. Bir önceki akşam kapımı çalmış, kendini tanıtmış ve beni bir utançtan diğerine sürükleyen bir sohbet başlatmıştı. Çalışmak zorunda olduğumu söyleyerek kaytarmaya çalıştığımdaysa ertesi sabah birlikte kahvaltı etmeyi önermişti.

Yutacağımız her lokmayı gösterip hesaplatmak zorunda olmamızı çok itici bulmuştu. Alçaltıcı bir şeymiş, tabağını fazladan dolduruyor, dalavere yapıyormuş gibi uç noktada kontrolden dolayı kendini töhmet altında kalmış hissediyormuş. Belki de garson, devlet gizli servisindenmiş. Sonra alay etmeye başladı: "Marks herkese kendi yeteneğince, herkese kendi ihtiyacınca sözünü vermemiş miydi?"

Kahvaltı büfesini savunmamı, devlet istihbarat teşkilatını savunmam olarak algıladı. Doçentlik tezini medeni kanunun nasyonal sosyalist yorumu üstüne yazmış ve sosyalist yorumla benzerlikler görüyormuş. Üçüncü Reich döneminde kariyerleri uğruna adaleti saptıran yargıçların ve profesörlerin korkaklığı Demokratik Almanya'daki yargıçlar ile profesörlerin korkaklığının aynısıymış. Direniş için güç ve cesaret burada olduğu gibi orada da eksikmiş. Elini kolumun üstüne koydu. "Analarımızın, babalarımızın yaptığı hataları biz tekrarlamamalıyız. Direnmek; eğer tarihin bu mesajını kavrayamazsak o zaman tarih anlamsız ve hedefsiz bir karmaşadan öteye geçmez." Kolumu sıktı. "Bu bizim tarihe karşı görevimiz. Bu nedenle buradayız."

Ona ilk kez dikkatle baktım: yuvarlak, sevimli, mutlu suratına, etli ellerine, dolgun bedenine. Söylediklerinde beni neyin rahatsız ettiğini bilmiyordum. Ama ondan hiç hoşlanmadığımı, şurada karşımda oturan, eliyle kolumu tutan kişi gibi olmadığını biliyordum. "Direniş mi? Garsona karşı direniş mi uygulamak istiyorsunuz?" Sözlerimin amacı onu bozmak değildi. Ama tek bir laf bile etmeden ayağa kalkıp gidince kahvesi için 66 feniği, ekmeği, peyniri, tereyağı ve marme-

ladı için 82 feniği seve seve ödedim.

İlk zamanlar derslerime giren öğrenci sayısı otuz kırk kadardı, zamanla bu sayı arttı. İyi bir hatip olduğum için gelmiyorlardı. Haftadan haftaya Demokratik Almanya'nın sonunun geldiği, yeniden birleşme, Federal Cumhuriyet'e katılma fikri daha da somutlaştığı için geliyorlardı. Tüm erkek öğrenciler Ulusal Halk Ordusu'nun subaylarıydı, tüm kız öğrenciler kalifiye işçiydi; güçlü kuvvetli genç insanlardı, çoğu evli, ülkelerine bağlı ve geleceğin yargıçları, savcıları ya da avukatlarıydı. Farkında olmaksızın ama kararlı bir şekilde değişmeye başladılar; yeni hukuku yeni bir dil öğrenir gibi öğrendiler, içlerinde yakınlık duygusu değil, mesleki gereklilik duygusu uyandıran bir ülkenin dilini öğrenir gibi. Ne derslerde, ne seminerlerde soru soran ya da fikrini söyleyen olmadı ve benim sorularıma boşuna rahatsız ediliyorlarmış gibi tepki verdiler. Seminerde onlara ödev olarak kararlar ya da makaleler hakkında eleştiri yazmalarını verdiğimde, kısacık, kuru cevaplarla yetindiler. Bir keresinde öğrencilerden birinin önündekine alçak sesle dersim hakkında şöyle dediğini duydum: "Söylediğine kendisi de inanmıyor." Ve bunun hakkında konuşmayı denedim. Fark ettim ki, öğrenciyi rahatsız eden şey, söylediğime inanmamam değil, anlattıklarıma onları inandırdığımı sanmam.

Bölümdeki mesai arkadaşlarıyla ilişkim de zamanla değişti. İlk sunumumda mutluluktan söz eden aday olarak algılanan ben, şimdi onların gözünde izin almadan hayatlarına giren, onların düzenini değiştirmeye ya da bozmaya çalışan yeni bir dünyanın habercisi konumundaydım. Açık bir ret, soğuk bir nezaket, alaycı bir merak, değişik dünyalarımızın değiş tokuşuna yüzeysel bir ilgi, ortak bir geleceğin keşfine gerçek bir sevinç ve cesaretin yanı sıra "Daha nelerle karşılaşacağız bakalım" gibi bir düşüncenin yarattığı korkuyla karşı karşıyaydım.

Mesai arkadaşlarımdan bir kadın, beni bölümün parti üyeleri toplantısına götürdü. Gorbaçov'un bir konuşması tartışılacaktı. Yirmi otuz kişilik gruba başkanlık eden kişi kısa cümlelerle konuşmanın sebebini ve konusunu açıkladı. "Düşüncelerinizi bekliyorum" diyerek katılımcılara göz gezdirdi.

Berlin kışında gri bir gündü, öğleden sonra saat dörtte dışarıda hava çoktan kararmıştı ve toplantı odasında, aynı zamanda dekanın da odasıydı, tek ışık bir masa lambasından geliyordu. Doğu Berlin'deki tüm odalar gibi bu oda da aşırı sıcaktı ve başkanın sözlerini izleyen uzun sessizlikte gözkapaklarımın ağırlaştığını hissettim, üstüme çöken yorgunlukla mücadeleye giriştim. O sırada tanımadığım biri konuşmaya başladı. Önce ilgisizce, sonra hayranlıkla dinlemeye başladım. İfadesi yapısal olarak yerli yerindeydi, cümlelerinin başı sonu belliydi, Marks ile Lenin'in özdeyişleri gayet ustaca içeriğe dahil edilmişti ve dikkat çektiği, düşünülmeye değer gösterdiği noktalar somuttu. Ama ne onaylayıcı ne eleştirel yeni bir fikri vardı. Her tür saptamadan, ileride eleştirilere göğüs germesini ya da özeleştiri yapmasını gerektirecek her tür açıklamadan bir kaçınma şeklindeydi. Kendine özgü, zor yasalara uyan ve zavallı bir acemi çaylak izlenimi yaratan, ama bunu bir sanata dönüştüren bir konuşma türüydü. Absürd bir sanat. Kendisini oluşturan dünyayla birlikte kaybolup gitmesi beni gözyaşlarına boğmayacak bir sanat. Ama aynı zamanda sanatın böylece ölecek olması beni üzmüştü de.

5

Bir akşam evde Doğu Berlin'den gelen bir mektup buldum. Volker Vonlanden'le hâlâ ilgileniyor muymuşum? Rosa Habe gazete ilanımı yeni görmüştü; ilanın yayımlandığı gazete sayfası Batı Alman bir arkadaşının ona yolladığı pakette buruşturularak tampon niyetine kullanılmış.

Telefon ettim, o da beni pazar günü öğleden önce Pankow'daki evine davet etti. Ona bir buket çiçek götürdüm, Doğu Berlin çiçekçilerinde bulabildiğimin en güzelini, tüyleri yolunmuş tavuk kadar acınası bir şeydi. Çok değerli bir armağan veriyormuşum gibi buketi elimden aldı, gerçekten sevindi mi yoksa alay mı ediyordu, anlamadım. Alçak sesle ve duru bir dille konuşan, uyumlu hareketlerle salınan, dinç görünümlü, yaşlı bir hanımdı. Kış bahçesinde bana çay ikram etti.

"İlanınızda Volker Vonlanden'in bulunduğu yerleri ve yazılarını açıklamışsınız gerçi, ama tarihi açıdan size hangi yönden ilginç geliyor?"

"Bilmiyorum. Bazen içimde bir his uyanıyor ve öyle diyor. Bazen de öyle değil diyor."

Bana kuşkuyla, ama dostça baktı. "Bütün bu çabanız sadece bir his yüzünden mi?"

Güldüm ve ona büyükannemleri, eve dönüş romanlarını, Kleinmeyer Caddesi'ndeki evi, savaş makalelerini ve Hanke'yle yakınlığını anlattım. "Ben tarihçi değilim. İlanım ciddiye alınsın diye öyle olduğumu yazdım. Ama mektubunuzun

haricinde kimseden de ciddi bir yazı almadım."

"Mektubumu başka türlü de alabilirdiniz." Başını salladı. "Kutuya atarken kirlenmemiştir, umarım? O, bizim için Walter Scholler'di ve bir gün sokakta biri ona, 'Volker Vonlanden' diye seslenince öyle kibar, öyle soğukkanlı bir tutumla, 'Ben değilim' dedi ki, yanında olan bizler bir an bile şüphelenmedik, ona seslenen kişi kendinden şüphe etti. Ama sonra aniden ortadan kayboldu, kimseyle vedalaşmadan."

"Aksini iddia etmesi yine de aklınızda kalmış ama, yoksa sizin mi herhangi bir şüpheniz vardı?"

"Şüphe mi? Hayır, hiç şüphem yoktu." Ama bu anıyı nasıl olup da unutmadığını açıklamadı ve ben de üstelemedim. "Vedalaşmadan" dediğine göre birbirlerine yakın oldukları söylenebilirdi.

"Walter Scholler ne yaptı?"

"1946 sonbaharına kadar *Nacht-Express*'in kültür sayfasını yönetti ve kendisi de tiyatro ve edebiyat eleştirileri, anekdotlar, öyküler yazdı. Sovyet askeri idare işleri başkanı ufak tefek, tombul, kurnaz Leningradlı bir Yahudi'ydi. Perde arkasındaki genel yayın yönetmeniydi ve Scholler'in onunla arkadaş olduğu izlenimine kapılmıştık. Politik bağımsız bir gazete olan *Nacht-Express*'in tabii ki görünüşte genel yayın yönetmeni bir Alman'dı.

"Hiçlikten gelen biri için fena kariyer sayılmaz."

"O hiçlikten gelmedi. O Yahudi'ydi, Viyanalıydı, takipler başlayınca ailesinin evinden kaçıp, Alpler'de saklanmıştı, ta ki 1944-1945 kışında bir komşu tarafından ihbar edilene dek. Doğru isimleri ve doğru yüzleri biliyordu, Naziler tarafından son dakikada katledilen Auschwitz'deki yaşıtı isimleri ve yüzleri demek istiyorum. Ve bileğinin iç tarafında numara vardı."

"Bu olamaz!"

"Numarayı ezbere biliyordum" dedi ve yüzü kızardı, "iki yıl önce kalp krizi geçirene dek. O zamanlar onu bir parça ka-

natlarımın altına almıştım diyelim. Kendi dünyalarından kopan ve tüm çabalarına, tüm gayretlerine karşın bizim dünyamıza asla ulaşamayan diğer çocuklar gibi o da vatansızdı. Becher, ondan bu nedenle hoşlandı. Aynı kaderi paylaştıklarını hissediyordu."

"Ailesine ne olduğunu anlatmış mıydı?"

"Birleşmeden hemen sonra tutuklandılar, babası aktif politika yapan bir avukat, annesi bir psikoanalitikçiydi. Onları bir daha hiç görmedi."

"Otuzlu yıllarda Viyana'da bir avukat Scholler yaşamış mı, bunu biliyor musunuz? Ya da bir avukat Vonlanden?"

Gergin ve dikkatli bir şekilde oturuyordu, ellerini kucağında kavuşturmuştu, gözleri yerdeydi. "Arkasından casusluk yapmadım. Öylesine yok oldu. O zamanlar çok kişi akşamdan sabaha ortadan kaybolurdu. Devir öyleydi."

"Ama şimdi, biliyorsunuz ki..."

Bana düşmanca baktı. "Hiçbir şey bilmiyorum. Walter Scholler'in, o zaman kendisine Volker Vonlanden diye seslenen o korkunç insan gibi beni de kandırdığını ima ediyorsunuz."

"O korkunç insanın kim olduğunu biliyor musunuz?"

"Hayır, onu da bilmiyorum. Belki de korkunç biri değildi, sadece yanıldı o kadar. Belki de uzun zamandır Vonlanden'i arıyordu, bir şeyi çok uzun süre ararsanız sonunda her yerde onu görmeye başlarsınız. Siz de bilirsiniz bunu, öyle değil mi?" Onaylamamı bekleyerek bana baktı.

Başımı salladım. "Evet, bilirim."

Ayağa kalktı. "Beni ziyarete gelmeniz büyük incelik. Oğlum Rostock'ta, kızım Dresden'de yaşıyor ve ben bakanlıktan..." Sözünü bitirmeden gözlerini yine yere çevirdi. "Ben de ne anlatıyorum böyle. Çocuklarım ve eski işim sizi neden ilgilendirsin ki!" Yere bakmaya devam etti. "Aksanından hoşlanmıştım. Artık olmayan, kutsal bir dünyadan, valslerin, baloların, kahvelerin, Paris'teki gibi sokakları birbirine bağ-

layan taş merdivenlerin dünyasından bir soluk taşıyan aksanından." Yüzünü tekrar bana çevirdi. "Viyana'yı bilir misiniz?" Ama cevabımı beklemeden benimle birlikte kapıya kadar yürüdü ve "Güle güle" dedi.

Birkaç gün sonra, otuzlu yılların Viyana telefon rehberinde adamın avukat, kadının psikanalist olduğu, Scholler çiftine ya da Vonlanden çiftine ait bir numara olmadığını gördüm.

6

Sonra ders yarıyılı bitti. Davet aldığım halde bir sonraki sömestrde orada olmayacaktım. Dr. Römer benden pek hoşlanmıyordu ve er ya da geç benimle ilgili gerçekleri öğrenecekti. Bu da sadece benim utanmama yol açmayacak, aynı zamanda, Batı Alman örneğine uygun, saygın bir fakülte olma yolundaki bölüme de zarar verecekti. Ayrıca ilk karşılaştığımız gün söylediğim küçük yalanlara devam etmeden olmuyordu ve bunun beni zor durumda bırakması bir yana, midemi de bulandırıyordu. Karısının bilmediği, hatta öbür kadının da karısını bilmediği bir sevgilisi olan erkekleri, devlet istihbarat teşkilatında çalışan, meslektaşlarını ve arkadaşlarını gizlice ihbar eden gayriresmi, göstermelik memurları, yıllarca küçük miktarlar çalarak kendine büyük bir servet yapan muhasebecileri düşündüm; ahlaki açıdan onları yargılayamazdım, çünkü büyük bir amaç uğruna daima tehlikede, daima tetikte, daima olduğundan başka biri olarak yaşamanın nasıl olduğunu az çok biliyordum. Ama benim amacım da yoktu ki.

Böylece bir mesai arkadaşımın bölümün diğer çalışanlarıyla birlikte beni de davet ettiği parti, benim için de bir veda partisi oldu. Neyi kutlayacaktı, bilmiyordum: Altmışıncı yaş gününü mü, meslek hayatındaki jübilesini mi, şehrin dışında göl kenarında sonunda satın aldığı evini mi, bölümün fakülteye dönüşmesini mi, hepsi olabilirdi. Dr. Römer'in davetli olmamasına sevindim.

Neden sonra anladım ki, davet sahibi mesai arkadaşım da kendi veda partisini veriyormuş. Devlet istihbarat teşkilatıyla, o sıralarda diğer meslektaşlar için de anlatılan hikâyelerin doğruluk payı nedir hiç öğrenemedim. Dünyaya açılmış, uluslararası ün kazanmış bir telif hakları hukukçusu olarak Devlet Güvenlik Birimi'yle ilişkide olup, oyunu kendi kurallarına göre oynamaya kalkıştığını tahmin ediyordum. Başlayan araştırmalardan mı çekindi, yoksa kendini onlara bırakmak istemedi mi, bir sonraki ders yılında üniversiteye dönmedi, kendi hukuk bürosunu kurdu, kısa zamanda başarılı ve aranan biri oldu. O, istifa eden ilk kişiydi.

Eskiden adı Stalin Bulvarı olan Karl Marks Bulvarı'ndaki evine davetliydik. Bulvar fazlasıyla geniş ve esintiliydi, binaların cepheleri bir zamanlar mozaik kaplı olup, şimdi düşen parçalar yüzünden çiçek bozuğuna dönmüş olsa da daire genişti ve hoş bir konukseverlik sunuyordu. Kapıyı meslektaşımın karısı açtı. "Mozaiklerden isabet almadınız, değil mi? İyi. Biz doğucular taşlardan nasıl paçayı kurtaracağımızı biliriz. Siz batıcılarsa öğreneceksiniz daha." Bunları sıcak bir gülümsemeyle söylemişti. Son haftalarda iş arkadaşlarımın bana sevimli bir mürettebat subayıymışım gibi baktıkları hissine kapılmıştım. Şimdiyse genç ve güzel bir kadın biraz utangaç konuğuna tüm içtenliğiyle "Hoş geldin" diyordu. Beni iki raylı kapıyla birbirine bağlanan, Biedermeier stili mobilyalarla döşenmiş bir salon salomanjeye aldı ve elime bir kadeh kırmızı şarap tutuşturdu. "Sizi tanıştırmama gerek yok. Herkesi tanıyorsunuz sanırım, tanımadığınız varsa da gidip tanışın."

Bir tur attım. Dr. Fach oradaydı, her zamanki gibi derbeder giyimli, Berlin aksanlı, ilk kadeh içki ve ilk sigarayla farkına varılmayacak türden; tanıştığımda onun darkafalı bir bürokrat olduğunu düşünmüştüm, ama aradan geçen sürede bölümdeki öğretim üyelerine partinin küçük ayak oyunları karşısında kendisini siper ettiğini ve bilgisiyle, sadeliğiyle,

hüznü ve özverisiyle harika bir proleter centilmen olduğunu biliyordum. Dr. Weil oradaydı, beni bölümün parti üyeleri toplantısına götüren kişi; duvarın yıkılmasından birkaç ay önce büyük bir cesaret ve inanılmaz bir güçle bir makale yayımlayarak, sanki sadece İspanyolların kendilerini ezip geçmeleri içinmiş gibi, İspanyolların gelmesinden birkaç ay önce İnkalar için de tekerleği keşfeden bir İnka kadar kahramanca ve boşuna, hukuk devletini bir anlamda bir kere daha keşfettiğini ve bunu Doğu Almanya'dan da beklediğini yazmıştı. Toplantıda çok şey anlatıp, hiçbir şey söylemeyen konuşmacı da oradaydı; adının Dr. Kunkel olduğunu öğrenmiştim bu arada, bir yandan sanat dostu- ve uzmanı, diğer yandan zarif bir oportünistti. Hukuk tarihçisi Dr. Blöhmer eski bir boksör olarak çıktığı maçları edepsiz ve esprili bir lisanla anlattı ve kadınlara nazlı nazlı göz süzdürdü. Hukuk felsefecisi Dr. Flemm 50'li yıllarda yaptığı mülki bir hatadan dolayı işten uzaklaştırıldığı ve ardından ceza olarak küçük bir köye belediye başkanı olarak atandığı bir konferansa ilişkin hatıralarını tazeledi, zamanla bu üzücü olaya eğlenceli bir serüven gibi bakmaya başlamıştı.

Yaşım ilerledikçe, bir toplantıda karşımda konuşanı anlamakta zorlanmaya başlamıştım. Bir kulak-burun-boğaz doktoruna gittim ve hastalığımı teşhis etti: partisel işitme güçlüğü. Tıbbi anlamda bir tedavisi yoktu, ben de kendimi tedavi etmeye karar verip, karşımdakini dinlemek için kendimi zorlamamaya yani dinlemekten vazgeçmeye başladım, bu arada yüzüme dikkatli ve ilgili bir ifade oturtuyor, herkes gülerken ben de gülüyor, ama aslında başka şeyler düşünüyordum. Duvar yıkıldıktan sonraki ilk sabahı düşündüm, Frankfurt'a ilk yolculuğumu, Berlin'e ilk uçuşumu ve o günden sonraki sayısız uçuşlarımı, üniversitedeki günlerimi ve konukevindeki gecelerimi. Halk Hareketi'ne, Kilise Karşıtları'na ve yeni partilere katılmamıştım, ne toplumsal örgütlerle ne de Dev-

let Güvenlik Birimi kurbanlarıyla ilişki kurmuştum. Tarihsel durumun bir tablosunu çizmek için kolayca yapabileceğim şeylerin hiçbirini yapmamıştım. Bunun yerine, artık sonuna geldiğim akademik bir dünyanın içine girmiş, her türlü izlenime kendimi hevesle açmış, hiç kimseyi mahkûm etmemiş, kimseyi serbest bırakmamış, yabancılığın ve çöküşün oluşturduğu atmosferi solumuştum.

Gecelerin melankolisini de soludum. Tarihin bekleme salonunda oturdum; bir tren, manevra lokomotifi tarafından kızağa çekildi, diğeri her an gelebilir ve kısa bir rötardan sonra yoluna devam edebilir. İlk trenden inenlerin tamamı diğerinde yer bulacaklar diye bir şey yok; bazıları bekleme salonunda oturacak, büfenin kapanmasını, kaloriferin söndürülmesini, ışığın kapatılmasını görecekler. Ama dışarıda eski tren hâlâ rayların üstünde zangırdıyor, yenisi daha gelmedi, büfe hâlâ açık, içerisi sıcak ve aydınlık.

7

Uçaklar hep doluydu. Genellikle sabahları ilk, akşamları son uçakla uçuyor ve yorgun, bitkin, stresli yolcuların arasında oturuyordum. Yan koltukta oturan adam, üstteki bagaj raflarının doluluğundan kendi el bagajına ayaklarının dibindeki yerin yetmediğini, o nedenle benim ayaklarımın dibini de işgal etmek zorunda kaldığını anlattı. Birisi son şişe şarabı bana verdiği için hostese kızdı, ikimize paylaştırması gerektiğini söyleyerek uyardı. Bir diğeri dört koltuklu bir sırada bir yolcunun kolçaklardaki hakkının bir yanda dörtte bir, diğer yanda üçte bir olduğunu iddia etti ve kolçaklardan en uygun şekilde nasıl istifade edileceğini uygulamalı olarak gösterdi. Yolcuların çoğu erkekti.

Berlin'den Frankfurt'a son uçuşlarımdan birinde Barbara'ya rastladım. Herkesten sonra geldi, on sıra önümde üstteki bagaj rafının doluluğundan yakındı ve çantasını hostese verdikten sonra yerine oturdu. İkimiz de koridorun aynı tarafındaydık ve sadece kolunun bir kısmını görebiliyordum, biraz kıpırdadığında da azıcık başını, omuzlarını ve sırtını.

Ona bakmadım. Artık her boş vaktimi ders hazırlamak için değerlendirmek zorunda kalmadığımdan aldığım romanı açtım. Uçak kalkışa hazırlanırken, pistte hızlanırken ve havalanırken okumaya başladım. Ama okuduğumu hiç anlamadığım için her cümleyi tekrar tekrar okudum.

Kendimi aniden son derece yorgun hissetmeye başlamış-

tım. Son aylardan, çok sayıdaki yolculuklardan ve hem yayınevindeki hem üniversitedeki ikili iş hayatımdan mı? Sadece bekleme salonunda olsam da tarihle buluşmamdan bu yana bana monoton gelen yayınevindeki işime dönüşümden mi? Yıllar önce Barbara uğruna verdiğim savaştan mı? Halbuki geçmişin bende uyandırdığı umut ve keder öylesine canlıydı ki, aradan yıllar değil sadece günler geçmiş gibi geliyordu.

Uçak gerekli irtifaya çıktı ve hostes içki servisine başladı. Dışarıda, kanatlarındaki lambalar yanıp sönüyor ve zaman zaman bulutların arasından kentin ışıkları titriyordu. Yerdeki ışıklar neden titrer de, sürekli ışıldamaz? Neden yorgunluk hissederiz, şu sevimsiz, gereksiz duyguyu? Gözlerimi kapattım. On sıra önümdeki Barbara'nın koltuğuna nasıl yerleştiğini, belki de yanındaki yolcuyla iki çift laf ettiğini, bir kitabın kapağını açtığını ve kırmızı şarap içtiğini düşündüm. Yüzünü karşımda gördüm: İki kadehten sonra al al olan solgun cildini, üstdudağındaki küçük yara izini ve sol kaşının üstündeki gamzeyi. Siyah bir pantolon ve kırmızı bir kazak giydiğini görmüştüm, ne zayıf, ne şişmandı, yanımda oturduğunu, elimi uzattığımı ve onunkini tuttuğumu düşledim. Bu hayalim, yanında oturan adamı kıskanmama yol açtı; ondan Barbara'nın yakınlığını, aralarında gelişebilecek bir ilişkinin, yüzeysel de olsa, doğallığını kıskandım.

Kıskançlık beni daha da yordu. Ama bu duyguyu def edip ilk zamanlardaki rahatlığımızı, hafta sonu yolculuklarımızı, mobilya alışverişlerimizi, birlikte geçirdiğimiz gecelerin sıcaklığını, samimiyetini, sevecenliğini, ihtirasını, Barbara'nın yağmurda ıslanıp kapıma gelmesini, benim jean pantolonum ile kazağımı giyinip elinde sıcak çikolata fincanıyla koltukta oturmasını düşündüğümde de yorgunluğum geçmedi. Evet, özellikle mutlu anılar beni daha çok yormuştu sanki. Bundan ürktüm ve kendi hatıra ikonlarımı tek tek zihnimden geçirmeye başladım: Beni istasyonda karşılayan büyükbabam, ba-

şımı ellerinin arasına alıp beni öpen Lucia, doçentlik çalışmamın ilk yıllarında adalet hakkında yürüttüğüm fikirler, cennet Kaliforniya, yayınevindeki başarım, yatağa oturup geceliğini çıkartan Barbara, Max'la geçen haftalar, annemle Tessin'e gidişimiz, Doğu Berlin'deki veda partisi. Objelerinin geri döndürülmeyecek olmasından ve hüzün içermesinden dolayı, hayatın yalnızca güzel tarafını yansıttıklarından ve hayatın bir de çirkin yüzü olduğundan anıların beni kederlendirmesi normaldi. Mutlu hatıralar hep aynı etkiyi yaratır. Normal olmayan beni sadece üzüp kederlendirmeleri değil, yormalarıydı da. Derin, sessiz, kara bir yorgunluk.

Son zamanlardaki yoğunluk, yayınevindeki işin tekdüzeliği, Barbara'yı düşünmek beni aniden tüketivermişti. Barbara için hiç mücadele etmemem yüzünden olamazdı ya. Üzülmüş, kendimi aşağılanmış hissederek sessizce kaçmıştım. Yeni daha iyi bir iş olasılığı hakkında düşünmüş olmakla birlikte, yayınevinde beni bekleyen işin sıkıcılığına boyun eğmiştim. Aynı şekilde üniversitedeki son aylarımda da kendimi fazla zorlamamıştım. Araya bir mesafe koymuş, diğerlerinin rollerinden sapmalarını gözlemlemiştim, rolümü değiştirdiğime hiç değinmemiş ve durum daha zor, daha içler acısı olmadan, eyvallah demiştim. Kendimi hiç kaptırmamıştım ki zaten, gerçek anlamda nasıl çaba gösterebilirdim ki hal böyleyken!

Hostes iki küçük şişe şarap getirmişti ve ikincisinden son yudumu da içtim. Kendimi Lucia'ya kaptırmamamda bir terslik yok; o zamanlar çok gençtim. Gün gelip onlara soru soracak yaşa geldiğimde bile büyükannemlerin yanında bir Parsifal olarak kalmıştım. Doçentlik çalışmamda düşüncelerimin yapısal kısıtlama karşısında üstün gelemeyeceğini varsayarak kendimi kandırmıştım. Kaliforniya cennetinde ve hatta Max'ın hayatında da kendime daha sağlam bir yer edinebilirdim. Annem; onda kendimi kaptırmamaya, hatta gizlice kaçıp

gitmeye çok erken boyun eğmiştim. Ona bu şekilde haksızlık ettim; olabileceğinden daha iyi olmadı. Ama kendime de iyilik yapmadım. Yorgunluğun vücuda gelmesi yani vardığım sonuç çok fazla değil, aksine çok az çabadan mı? Hayatı kendine zorlaştırmak değil, kolaylaştırmak mı yorar insanı? Ya da saçmalıyor muyum? Annemin çalışma ve gayret gösterme ideolojisinin bir başka şekli mi bu? İnsanlar kendilerini bazen fazla yorgun hissedebilecekleri için mi ben de fazla yorgunum?

Uçak piste indikten ve yolculara ayağa kalkış izni verildikten sonra hiç de tarzım olmayan ve nefret ettiğim bir şekilde davranıp onu bunu ite kaka kendimi öne attım. Pasaport kontrolü kuyruğunda Barbara'nın yanına gidip ona, "Önümüzdeki hafta sonu boş musun?" diye sormayı başardım.

8

Ertesi hafta sonu eve dönerken de şunu sordum: "Benimle evlenir misin?"

Tıpkı eskiden olduğu gibi cuma günü saat ikide yola çıkmıştık. Pasaport kuyruğunda önerimi yaptığımda en ufak bir şaşkınlık belirtisi bile göstermeden başını sallamış, "Nereye gideriz?" diye sormuştu. Son çıktığımız hafta sonu gezisinde, Basel yolculuğunda, bir sonraki hedefimizi Konstanz olarak belirlemiştik zaten.

Önce otoyoldan gittik, sonra da Kara Ormanlar yolundan. Kara Ormanlar karlıydı, tepelerinde kayak ya da kızak kayanlar görünüyordu ve her zaman koyu yeşil olan çam ağaçları beyaz yüklerini ışıltılı bir mücevher gibi taşıyordu. Gökyüzü maviydi, bazı yerlerde manzara sis altındaki Ren Ovası'ndan, Vogesen'e kadar uzanıyordu.

Berlin'de yaptığımız işleri birbirimize anlattık. Duvarın yıkılışından hemen sonra Barbara'nın okulu Doğu Berlin'de öğretmen ve öğrenci değişimi yapacağı bir kardeş okul edinmişti ve Barbara iki hafta orada derse girmişti. Daha sakin ve daha sessiz öğrencilerden ve kendi rollerinin Barbara ile eski mesai arkadaşlarından daha fazla bilincinde olan oradaki öğretmenlerden hoşlanmıştı. Fakat koşullar değişime uğruyordu; çocuklar hareketleniyor, öğretmenlerin kendilerine güveni azalıyor, artan güvensizlikle birlikte daha otoriter oluyorlardı. Kontrol manyağı ve devlet istihbaratı adına ça-

lıştığından kuşkulanılan yaşlı müdürün yerine bazı konularda reform yapmak isteyen ve Barbara'ya daha uzun süre gelip gelemeyeceğini soran genç birisi atanmıştı.

"Ne dedin?"

"Gitmeyi isterim. Okul ve bakanlık ne diyecek ona bakmak lazım."

"Mutlaka senin de orada rastladığın gibi her şeyde bir mutluluk bulanlara benzeyip, senin de orada mutluluk aradığını sanmam, görev aşkı uğruna bunu istemediğin de kesin. Ne uğruna peki?"

"Yakınlık ve yabancılık karışımı bir şey uğruna. Afrika ya da Amerika'da da kendimi olduğumdan farklı düşünebilirim, ama bunun için ülkemden ayrılmam gerekiyor. Orada da aynı şeyi hayal ediyorum ve üstelik kendi ülkemde, kendi insanlarımla, kendi lisanımla."

"Burada neyi hayal ediyorsun?"

"Doğu Almanya'da bir okulda öğretmen olarak yaşamımı sürdürmek. Küçük ayak oyunları, küçük özgürlükler, meslektaşlarla, ailelerle ve öğrencilerle iletişim kurmak, Bulgaristan, Romanya ya da bir daçada tatil yapmak, az bulunan, pek ele geçmeyen ufak tefek malların peşinde koşup satın almaya çalışmak, zamanın çoğunu arkadaşlarla ve aileyle geçirmek, batıdan gelen bir kitaba ya da plağa sevinmek."

"Bu bir zamanlar nefret ettiğini söylediğin hayatın ta kendisi değil mi?"

"Doğuda yaşamayı denemeye değecek kadar egzotik bence."

"Birkaç ay, hatta haftanın ardından oradaki hayat da egzotik olmaktan çıkıyor, aynen buradaki gibi sadece iğrenç oluyor. Aldi ve Penny yerlerinde kalacaklar; öğrencilerin H&M giyinmeye, McDonald's'tan yemeye başlayacaklar."

Omuz silkti. Konuşmamıza kendini pek vermemiş miydi? Tıpkı benim gibi o da güvensiz miydi? Karşılaşmamızın kaderin bir deliliği ve buluşmamızın bir hata olmasından o da

korkuyor muydu? Daha sonra birbirimize sarılmak ve seviş-mek istediğimizde birbirimize ne kadar yabancılaştığımızı mı hissedecektik? Başlangıçta birbirimize duyduğumuz merak, yabancılıktan değil, bitişe gelenlerin sonunda duydukları yabancılıktan mıydı? Bir zamanlarki gibi birbirimiz için yine bir mucize olabilecek miydik? Birbirimize sarıldığımızda, başka sarılışlarda hissettiklerimizi ve aldığımız zevki ele verecek miydik? Yoksa şimdi sarıldığımızda kendimizi sadece kötü mü hissedecektik?

Konstanz'da, Ada Otel'de balkonlu bir oda tuttuk. Balkon demirlerine yaslanıp, gölü seyrederken Barbara arkamdan belime sarıldı ve başını sırtıma yasladı. Biraz sonra kollarımın arasına girdi, öylece kaldık, birbirimize tutunduk, öpüşmedik, konuşmadık, göle, sahile, gökyüzüne baktık ya da gözlerimizi kapattık. Ilık bir geceydi, havada ilkbahar kokusu vardı. Ancak hava kararıktan sonra içeri girdik. Işığı yaktık, eşyaları yerleştirdik ve akşam yemeği için giyindik. Kendimize pürtelaş meşguliyetler bulmuştuk ve keyfimiz yerindeydi. Ne kadar zor görünse de, bedenlerimiz birbirini yeniden tanımıştı. Barbara'nın omuzlarını, kollarını, sırtını ve kalçalarını tutmuştum, göğüslerini ve karnını hissetmiştim, teninin ve saçlarının kokusunu içime çekmiştim, soluğunu dinlemiştim.

Cumayı cumartesiye bağlayan gece ve cumartesiyi pazara bağlayan gece birbirimize sadece dokunduk. Pazar günü gölün çevresini dolaşmak istedik. Ama ince bir yağmur başlamıştı, Çin gravürlerine benzeyen ince, gri ibrişim gibi, kahvaltıdan sonra yeniden odaya döndük, balkon kapısını sonuna kadar açtık, yağmurun sesini dinledik ve seviştik. Odaya yemek ve şampanya getirttik ve saati pazartesi sabahı üç buçuğa kurduk. Saat beşte otoyoldaydık, saat altı buçukta Stuttgart'tan sabah trafiğine daldık. Yol tıkanınca sorumu sordum.

9

Hiçbir şey söylemedi. Başımı yana çevirip bana yanıt vermesini bekledim ama o, yolu ve arabaları seyretti. Beni duymamış mıydı? Tam bunu soracaktım ki, bana döndü. "Evli olmamız senin için önemli mi? Bence bir fark yok."

"Bence bir fark var."

"Birbirimizi, yine kaybedeceğimizden mi korkuyorsun?"

"Belki de evliliğin nasıl bir sağlamlık oluşturduğunu o zaman öğrenmişimdir. Beni gerçekten sevdiğini, ama yine de kocanın yanında kaldığını düşünüyorum."

"Sadece o kocam olduğu için değil. Sen sadece üzülürken, o benim için mücadele etti." Sol kaşının üstündeki gamzesi belirdi ve sesi sertleşti. "Sana defalarca telefon açtığımı, kapının önünde beklediğimi, zili çaldığımı, sana seslendiğimi ve sana yazdığımı unuttun mu? Kendini bir kurban konumuna soktun, kötü kadının oyuna getirdiği zavallı adam olduğunu?"

"Korkarım..."

"Korkarımmış..." Sesimi taklit etti. "Neden korkuyorsun?"

Öfkelenmişti. "Bana hangi sitemlerini sıralayacaksın, neler atfedeceksin? Amerikalılar senin gibilere *sweettalker* derler, tatlı dilli, hoş ama boş konuşan. Hayır, senin korkularını dinlemeyi istemiyorum, nasıl korkak ve duygusal biri olduğunu da. Ben..."

"Yeter Barbara, yeter." Onu durdurmak istedim, ama daha da kızdı. Sonunda beni dinlemesi için bağırmam gerekti.

"Haklısın. Kendimi hakarete uğramış gibi hissettim. Seni kötü kadın, kendimi zavallı adam yerine koydum. Üzgünüm; mücadele etmediğim için, seni yaraladığım için, yitirdiğimiz yıllar için. Çok üzgünüm, Barbara."

Başını salladı. "Bunu ancak bugün anladın, öyle değil mi? Ve yalnızca ben kızdım diye. Tesadüfen uçakta karşılaşmasaydık seni bir daha asla göremeyecektim. İlk adımı benim atmamı, yine gelip kapını çalmamı ve sana seslenmemi mi bekledin?" Artık bağırmıyordu, ama yorgun sesi beni daha çok korkutmuştu. "Hayır, benden hiçbir şey beklemedin ve bizden de. Seni anlamıyorum, Peter Debauer. Neden beni hiç aramadığını anlamıyorum. Neden şimdi evlenmek istediğini de anlamıyorum."

Önümdeki arabalar gitmeye başlamıştı, motoru çalıştırdım, önce altında durduğumuz köprüye doğru, sonra da tepeye doğru sürdüm.

"Berlin'den Frankfurt'a uçarken seni gördüğüm o yolculukta ilk kez hayatımın yanlış gittiğini kavradım, kendimi hiçbir şeye vermediğimi, her şeyin dışında tuttuğumu ya da işler biraz zorlaştı mı, çekip gittiğimi. Bunları sadece ve sadece seni gördüğümde anladım. Seni istiyorum. Sen istemesen de ben senin için savaşacağım. Nasıl olduğunu henüz bilmiyorum, ama öğrenirim."

O çarpık gülümsemesiyle bana baktı ve sonra yine yolu seyretmeye başladı. Okula ve yayınevine zamanında yetişmiştik. Evinin önüne geldiğimizde başını salladı ve "Evet, evlenelim" dedi.

Ama yayınevine girdiğim anda telefon etti. "Olmaz. Sadece doğucular ile batıcıların yaptığı hatayı yapmazsak olur, onu demek istiyorum."

"Ne demek bu?"

"Karşındakinin, senin değiştiğin kadar değiştiğini düşünmek ya da kopuştan önce nasılsa öyle olduğunu düşünmek ya

da onu kendi anılarında, kendi hayallerinde yaşattığın gibi düşünmek. Ne demek istediğimi anladın mı?"

Düşündüm ve hemen yanıtlamadım.

"Orada mısın?"

"Evet, buradayım. Ne demek istediğini anladım."

İçini çekti. "Eğer anlaşıldıysa, bu gece bana yemeğe gelmek ister misin?"

10

Dördüncü normalliğimiz böylece başladı. Her biri sadece birkaç hafta sürmüştü, mobilya peşindeki haftalar, sevecenliği keşfetme haftaları, evli olduğunu açıkladıktan sonraki sorunlu haftalar. Ortak evimizin, ortak yaşamımızın, evli olmanın, okul ve bakanlık Barbara'ya izin verirse ve ben başka bir yayınevi bulursam Doğu Berlin'de ebedi normalliğe başlamamızın da birkaç haftayı bulacağını düşünüyordum. Kafamda yeni bir fikir vardı: Doğu Almanya'da özelleştirilen ve satışa çıkarılan bir yayınevi almak.

Belediyeye gidip, işlemleri başlattık. Genç memur, bana göre aşırı dikkatle, aile kütüğümü inceledi.

"Anneniz ile babanız Neurade'de evlenmişler ve siz Breslau'da doğmuşsunuz." Kütüğü bir kendine, bir bana çeviriyordu. "Anneniz 1961 eylülünde kütükte kayıt açtırmış." Araştıran gözlerle bana baktı. "Annenizi özellikle o zaman buna yönlendiren şey neydi, bir fikriniz var mı? Daha kötü bir zaman seçmiş olamaz."

Omuzlarımı silktim.

"Anneniz tekrar evlenmek mi istedi? Bir miras mı vardı?"

"Hiç bilmiyorum."

Belediyenin memuru telefonu aldı, bir numara çevirdi, annemin dosyasına ait bilgi istedi, sabırla bekledi ve sonunda edindiği bilgiyi hızlı bir kafa sallayışla onayladı. Ardından bana döndü ve göğsü kabararak konuştu: "Düşündüğüm gi-

bi çıktı. Kaçış sırasında annenizin kimlik kayıtları kaybolmuş. Yeni bir kütük açtırmak istediğinde Polonya ve Rusya'nın eline geçen belgelerden sorumlu Doğu Berlin'deki Birinci Bölge Belediyesi'ne müracaat ettik. Belediyeden cevap gelmedi ya eski dokümanlar onlarda yoktu ya da duvarın dikilmesinden sonra Batı Almanya'nın sorularına aldırmıyorlardı. Sonra anneniz, babanızın ailesine yazdığı, evlilikten söz edilen bir mektubun kopyasını getirdi ve annenizin sunduğu evrakların doğruluğuna yemin eden bir arkadaşını tanık gösterdi."

"O arkadaş kimmiş?"

"Bu şu anda önemli değil. Önemli olan, artık Polonya'yla ilişkilerimizin iyi olması ve nüfus kayıtlarını bize açmaları. Neurade ve Breslau'ya yazıp, size evlilik ve doğum kayıtlarının aslını vereceğiz." Başarısından memnun, gülümsüyordu.

"Benim doğum kaydına falan ihtiyacım yok, biz evlenmek istiyoruz."

"Anlıyorum. Ama siz de beni anlamalısınız. Polonya'yla ilişkilerimiz düzeldi, Polonya'daki memurlara saygım sonsuz, Soğuk Savaş sonrası uzun yıllar aksayan normal bürokratik trafik sonunda rayına oturdu, bunu bozmayı hiçbirimiz istemeyiz. Birkaç hafta, daha uzun sürmez."

"Madem doğruluğu teyit edilmiş, 1961'de açılan aile kütüğü yeterli olmalı." Medeni hal ve nüfus kütüğü hukuku nasıl işler, bilmiyordum. Ama farklı bir şey olmaması gerekirdi.

Bana şöyle bir şey demek istermiş gibi baktı: Şu ana kadar kibar davrandım, başka türlü de olabilirim. "Hukuki yola başvurmak daha hızlı olur diyorsanız bu size kalmış bir şey."

Barbara bir ona, bir bana bakıyordu. "Ne diyor?"

"Annemin kütük kaydının ona yetmediğini ve Polonya'dan evrak talep edeceğini söylüyor. Başka yapabileceğimiz bir şey yokmuş."

"Hayır, ben bunu demedim. Dedim ki..."

"...daha çabuk evlenmemiz için yapacak bir şeyinizin olmadığını söylediniz. Mahkeme, Polonya ile Almanya arasında postalaşmadan daha uzun sürermiş."

Nüfus dairesi memurunun yaptığı hukuk ihlalini ve bunu yaptığı andaki ters tavrını anlayamadığından, gülerek ona döndü. "Birkaç hafta dediniz, acaba işi biraz hızlandırmanız mümkün olabilir mi? Ve rica etsem Polonya'dan kâğıtlar gelince bizi telefonla arar mısınız?"

Ama adamın beni arayıp çağırması beş hafta sürdü. Haftalar bana Barbara'dan daha uzun gelmişti, o ise gülerek kendi yaklaşımını şöyle açıkladı: "Evli olmamak ile evli olmak arasında büyük fark yok. İnan bana, ne dediğimi biliyorum." Evli olsaydık da Barbara'yı bundan daha fazla sevemez ve güvenemezdim, bunu ben de biliyordum. Ama geceleri bazen yanında uyanıyor ve kocasının gelişinden önce uykumu kaçıran o korkuyu yeniden hissediyordum. Ben bu korkudan kurtulmak istiyordum.

Nüfus dairesi memuru beni abartılı bir dostluk gösterisiyle gülümseyerek selamladı. "Buyurun, oturun, buyurun oturun. Bu kez nişanlınızı getirmediniz mi? İyi olmuş, hatta daha iyi bile diyebilirim." Bir dosya aldı. "Dış ilişkilerimize pek güvenmediniz. Ama" zaferinin tadını çıkarttı. "Polonyalı dostlarımız iyi iş başardılar, çok iyi iş. 1944 eylülünde Neurade'de Debauer nikâhının kıyılmadığını ve 1945 nisanında Breslau'da Peter Debauer diye bir çocuğun dünyaya gelmediğini biliyoruz artık, ama aynı tarihte Peter Graf doğdu, Ella Graf da annesi. Annenizin kızlık soyadı değil mi bu?" Cevabımı beklemedi. "Eldeki kanıtlara göre gerçek adınız Peter Debauer değil, Peter Graf. Evlenmek istiyorsanız bunu gerçek adınızla yapabilirsiniz ancak."

"Gerçek adım mı? Hayatım boyunca taşıdığım ismi bu yaşımda değiştirecek halim yok herhalde."

Kazandığı zaferin tadını iyice çıkartarak, tam bir âlicenap-

lıkla bana güldü. "Gerçi bana düşmez, ama size yol gösterebilirim, soyadı değişikliği için mahkemeye müracaat eder ve yine bu soyadını alırsınız. Bu başvuru için gerekli olan..."

"Kendi soyadımı yine kendi soyadımla mı değiştireyim yani?"

"Eğer öyle tanımlamak istiyorsanız bir diyeceğim yok. Kullandığınız sahte soyadının gerçeğiyle değiştirilmesi şu anda söz konusu." Dosyayı kapattı, konuşmayı bitirdi. "Söylediğim gibi, tek bir çıkar yol var. Ayrıca kadınların çoğu da hayatları boyunca taşıdıkları soyadlarını değiştirmekte bir sakınca görmüyorlar."

11

Nüfus dairesinin önünde durdum ve arabayı nereye park ettiğimi hatırlamaya çalıştım. Yayınevine mi dönecektim, bir yazarla mı buluşacaktım, yoksa Max'la sinemaya mı gidecektik, bunlar da aklımdan çıkmıştı. Saat öğleden sonra üçtü.

Arabayı buldum ve annemin evine sürdüm. Bahçede çalışıyordu. Karşısında beni görünce, ayağa kalktı ve elinin tersiyle saçlarını alnından geriye itti. "Selam." Çocukluğumda temizlik yaparken, ev taşırken, duvar kâğıtlarını değiştirirken, badana yaparken giydiği aynı jean pantolon ve sarı kazak vardı üstünde. İyi görünüyordu, huzurlu ve sakindi ve eğer yüz hatlarındaki o acı ifadeyi bu kadar iyi tanımasaydım, gözümden kaçabilirdi. Gözlerinden, yüzümdeki düş kırıklığını, yaralanmayı, öfkeyi okudum.

"Nüfus dairesinden geliyorum."

"Ne oldu? Barbara caydı mı yoksa?" İki kadını bir akşam yemeğinde buluşturmuştum, birbirlerinden hoşlanmışlar ya da bende birbirlerinden hoşlandıkları izlenimi yaratmak için ne gerekiyorsa yapmışlardı. İkisi de bu buluşmanın başarılı olması için kesin kararlıydı; annemde bol miktarda olduğunu bildiğim, Barbara'da da bir parça olduğunu o gece öğrendiğim, aynı tarzda kararlı bir katılıkla.

"Nüfus idaresi Polonya'ya yazı yazdı. 1944 eylülünde Neurade'de Debauer-Graf nikâhı kıyılmamış ve 1945 nisanında Breslau'da Peter Debauer değil, Peter Graf doğmuş. Bun-

dan böyle soyadım Graf olacakmış."

Annem bahçe alet edevatını toplayıp bir sepete yerleştirdi ve eldivenlerini çıkarttı. "Çay?"

"Bunca yıl. Bunca yıl sen bana neler anlattın halbuki."

Alaycı bir ifadeyle güldü. "Sana çok şey anlattığımı söylemen yeni bir şikâyet şekli olmalı. Daha birkaç hafta önce ne kadar az şey anlattığımdan yakınıyordun." Önüm sıra eve girdi, çaydanlığa su koyup altını yaktı ve yeniden sordu: "Çay mı? Yoksa sıcak çikolata mı istersin? Ya da ne içmek istediğini bilmiyorsan, söyle. Sana Lapsang Souchong yapayım." Dolaptan kutuyu aldı, porselen demliğin süzgecine çay koydu, suyun kaynamasını bekledi ve çayı demledi. Ne anlatacağını düşündüğünü fark ettim.

"O kadar uzun boylu düşünme. Konuş gitsin."

Ama demlikten süzgeci çıkartıp, çay bardaklarını, esmer şekeri ve demliği masanın üstüne koyup kendisi de oturana dek sustu. Sonra başını salladı. "Sana borçlu olduğum bir şey varmış gibi davranıyorsun. Eğer öyleyse de baban, anıları, resmi, hikâyesi değil. Baban ile beni evlenmiş göstermekle sana haksızlık yapmadım. İkimizin hayatını da kolaylaştırdı bu ve seni torunları olarak sevmekte zorlanmayan bir büyükanne ile büyükbaba sahibi yaptım. Onlarsız büyümeyi mi tercih ederdin? Okulda sana evlilik dışı çocuk gözüyle bakılmasını mı isterdin, bir piç? Bugün bunlar kimsenin umurunda değil, ama o zamanlar hayatını altüst ederdi. O gün değil de bugün ortaya çıktığı için sevinmelisin bence." Bana neredeyse küçümseyerek baktı. "İsim meselesi sıkıcı, tabii. Ama bu işin peşini bırakmazlar diye düşünmek saçma. Taşıdığın soyadını bir başkasıyla değiştirmen için sana dava açmazlar. Sen onlara aldırmazsan, onlar da sana aldırmaz. Şu komik nüfus dairesi memurunun üstüne bir çizik at, git Barbara'yla başka yerde evlen, Ren'in diğer yakasında, göl kenarında, Alpler'de, hatta Las Vegas'ta."

"Siz kadınlar, günün birinde babasız çocuk sahibi olabilirseniz bir diyeceğim yok, o zaman haklısın. Ama henüz o kadar olmadınız ve ben babam hakkında neler biliyorsan hepsini öğrenmenin dışında bir şey istemiyorum senden."

"Benden fazlasını bildiğini sana söylemiştim zaten. Anlattıklarımın arasından evliliği çıkart, gerisi aynen doğrudur ve hepsi o kadar."

"Takma Alman isimli İsviçre pasaportu nereden geldi?"

"Nereden bileyim. Bulabildiğim için sevinmiştim. Kim, nerede, nasıl sahte pasaport tanzim ediyor araştırmayı hiç düşünmedim. Hastanede işime yaramadı, evlilik cüzdanını görmek istiyorlardı. Ama Polonyalıları ve Rusları etkiledi. Onsuz ne yapardım hiç bilmiyorum. Ve sen onsuz ne yapardın, onu da bilmem. Yanlış anlama, ama konuştukça sinirleniyorum. Büyüklük gösterip beni bağışlamanı falan istediğim yok, sadece yaptıklarımı anlamanı istiyorum. Seni Breslau'da doğurdum, seni büyükbaban ve büyükannenle bir araya getirdim, seni büyüttüm, sendelediğinde seni yere düşmekten kurtaracak bir ağ gerdim altına."

"İsviçreli Johann Debauer'i Neurade ve Breslau'ya getiren neydi?"

"Hiçbir fikrim yok. Beni ilgilendirmedi de. Ben yalnızdım, o yakışıklıydı, çekiciydi, espriliydi, paralıydı, âşık olmuştum; bir şeyler anlatmıştır mutlaka, ama unuttum. O zamanlar insanın yolu mümkün olan, olmayan her yere düşebilirdi."

"Seninle evlenmesini umdun mu?"

Gözlerini kıstı ve bana öfkeyle baktı. "Cevaplayacağım aptalca sorularından en sonuncusu olacak. Her şeyi umdum, hiçbir şeyi ummadım. Evet, hayatımı beni el üstünde taşıyacak ve belki de Zürich'te tıp okumamı sağlayacak zengin bir İsviçrelinin yanında geçirmeyi umut ettim. Hayır, cuma gecesi uyuyup, cumartesi sabahı onun yanında uyanacağımı, hatta pazarı birlikte geçireceğimizi bile umut etmedim. Çıl-

gın bir zamanda yaşıyorsan ve yarın ne olacağından emin değilsen, hatta dün olanları hatırlamak bile istemiyorsan böyledir işte." Kendine ve bana çay koydu. Sonra öylece oturdu ve düşüncelerine gömüldü.

"Babanla karşılaştığım o cumadan önceki perşembe günü Neurade'ye, Wilhelm Amca ile Herta Teyze'yi ziyarete gitmiştim. Wilhelm Amca vaftiz amcamdı, annemin çocukluk ve gençlik arkadaşlarından biri, ortalama bir Nazi'ydi, ama şakacı ve komikti, onu severdim. 'Hep yap' dediğin parmak oyununu o bana öğretmişti. Hatırladın mı?" Avuçlarını birleştirdi, ortaparmaklarını birbirine doladı, ellerini ters çevirip, iki ortaparmağını hareket ettirdi. Gülmekten kendimi alamadım; iki ayrı elin iki ortaparmağının tek bir parmak gibi sallanması bana yine küçük bir mucize gibi gelmişti. "Evet, onlarlayken çok gülerdim. Çocukları benden büyüktü. Oğulları Polonya'da vurulup ölmüştü ve kızları Doğu Prusya'da evliydi. Ben gitmeden bir gün önce kızlarının, kocası ve çocuklarıyla birlikte Ruslar tarafından öldürüldüklerini öğrenmişler, ırzlarına geçilmiş, dövülmüş, işkence edilmiş ve yakılmışlar. Evlerine gittim, Wilhelm Amca ile Herta Teyze'yi yatak odalarında buldum; Wilhelm Amca önce karısını, sonra kendini vurmuştu."

Son bir şey söylemek istiyormuş gibi bana baktı. "İkisini öyle bulmak önce çok korkunç geldi bana. Ama sonra her şeyle benim ilgilenmem gerekince daha da korkunç oldu: polis, doktor, komşular, cenaze. Bu tip şeylerle hep babam ilgilenirdi. Gece de korkunçtu. İkisi de götürülmüştü, onların odasında değil, konuk odasında yattım, ama gece boyunca yanımda gibiydiler. Ertesi sabah hayatta olduğunu hissetmek ne muhteşem bir duyguydu! Uyandım, gün benimdi ve her anının tadını çıkarmak istedim. Akşamında babana rastladım."

12

Haftalar önce bir antikacıda İkinci Dünya Savaşı'nda İsviçre Kızılhaçı'yla ilgili bir kitap bulmuştum. O zaman bana çok da gerekli bir şey gibi gelmemişti. Eve dönünce yeniden bakmak istedim. Kitap beklediğim gibi genel bir bakış şeklinde değildi, 1940 yılında Kızılhaç çatısı altında başka İsviçrelilerle birlikte Rusya'daki Alman askeri hastanesinde çalışan bir doktoru anlatıyordu. Babam tam 1940'ta okulunu bitirmişti. Daha sonra da, doktorun dediğine, göre bu tip misyonlar çıkmıştı ortaya. Babam Kızılhaç görevlisi olarak Alman-Rus savaşına mı katılmıştı? Doktorun sözünü ettiği herkes İsviçreliydi; doktorlar, hemşireler, hastabakıcılar. Babam hukuk okumuştu. Az sayıdaki şoförden biri olabilir miydi? İsviçre Kızılhaçı'na yazarak 1940-1945 yılları arasında Johann Debauer'in onlar için çalışıp çalışmadığını sordum.

Doktor daha sonra batıya, evine dönerken rastladığı, İsviçre SS gönüllülerini taşıyan bir trenden söz ediyordu. Ama eğer İsviçre ordusu onu askere almadıysa, SS'ler hiç almazdı.

Akşamdı. Kitabı elimden bıraktım, kalktım, bir şişe şarap açtım, pikaba bir Schumann plağı koydum ve yeniden oturdum. Öğleden sonra Mainz'da bir yazarla buluşacaktım, unutmuşum. Sekreterimi de aramamıştım. Akşam sinemaya ve pizzacıya gitmeyi kararlaştırdığımız Max'ı aramayı da unutmuştum. Özür dilemek istedim, ama kimse özrümü kabul etmedi. Yine Doğu Berlin'de olan ve bir iş arkadaşının

yanında kalan Barbara'ya ise ulaşamadım.

Sakinleşmiştim. Peter Graf, neden olmasın? Ya da Barbara'nın kocası olarak neden Peter Bindinger olmasın? Kendi soyadımı seviyordum. Büyükannemlerle aramda, benim için büyük değer taşıyan bir bağ oluşturuyordu. Babamla aramdaki bağ daha ince, daha az önemliydi. Ama bu koparsa, diğerinin de zarar görmemesini nasıl sağlayacaktım? Tam o anda fark ettim ki, bu düşündüğüm şey doğru değil. Babamla aramdaki bağ inceydi belki, ama daha az önemli denemezdi. Babam bir yabancıydı, ama gazete kâğıdından külah takıp, tahta ata binen bir çocuk olarak, golf pantolonlu sabırsız bir delikanlı olarak, evinden kopmak, uzaklara gitmek isteyen bir maceraperest olarak, kırılgan annemin başını döndüren bir cazibe merkezi olarak benim için ilginç bir kişiydi; kendimi onun oğlu, onu kendi babam olarak görmek, bunu açıklamak hoşuma gidiyordu. O benim bir parçamdı. Buna ikimizin aynı soyadını taşıması da dahildi.

Büyükannemlerin yanındayken oğluyla kısa süreli arkadaşlık kurduğum adamın bana, "Gözlerin babanınkilere benziyor" demesi aklıma geldi. Babam hakkında ondan öğrenebileceğim bir şeyler varsa öğrenmeyi deneyecektim. Bugün yayıneviyle ilgilenmediğime göre hemen yarın oraya gitmeye karar verdim.

Akşamüstüne doğru oradaydım. İsimlerini değil, ama evlerini biliyordum. Ailenin oturduğu yerde şimdi bir başkası yaşıyordu. Komşular yardımcı oldular. Arkadaşımın babası biraz tereddütle de olsa benimle görüşmeyi kabul etti. Ve çok şey bilmediğini alelacele söylemekten de geri kalmadı.

Akşamüstü göl ve dağ manzaralı evinin terasında oturuyorduk. Burada dinlenmeye çekilmişti. Yalnızdı; karısının şehirde işi vardı ve beni görmekten memnun olacağına emin olduğu oğlu Amerika'daydı. Onun da şehre inmesi gerekiyordu. Bu açıklamalar bana tamamen mantıklı geldi. Aynı za-

manda benimle tek başına karşılaşmaktan memnun olmuş gibi de geldi.

"1940 yılında babam savaş nedeniyle Fransa'daki işinden istifa etti ve bizimle birlikte İsviçre'ye geri döndü. Böylece okuldaki son yılımı hiç kimseyi tanımadığım ve ders yılı bitene dek arkadaş edinemediğim bir sınıfta okudum. Ders yılı başlamıştı, kısa zaman önce, diğerleri tanışmış ve gruplaşmışlardı, nasıl olduğunu bilirsin. Babanın da arkadaş grubu vardı ve benimle ilgilenmemişti. Ama eve dönüş yolumuz bir noktaya kadar aynıydı ve çok ender olarak yan yana bisiklet sürsek de, beraber olduğumuz zamanlarda aramızda ilginç konuşmalar geçmişti. Onu enteresan buldum; kendim fazla katılamasam da anlattıklarını merakla dinledim. O benden çok ilerideydi, yönü doğru ya da yanlış, bu ayrı bir soru.

Baban inanılmaz çekici bir tipti. Belki de çekicilik kelimesi, konuştuğu kişide önemli olma hatta önemliden de öte özel bir kişi olma duygusu uyandırmasına, onun dikkatini çekmenin bir ayrıcalık sayıldığını göstermesine neden olan yeteneği için yetersiz kalır. Bu güven müthiş cazip bir samimiyet ortamı yaratırdı, ama bir sonraki karşılaşmada ondan eser bulamazdın, sevimli bir baş hareketiyle selam verirdi sadece. Onun rol yapmadığından eminim. O bence her koşula tüm varlığıyla uyum sağlayan biriydi, sadece dış görüntüsüyle değil, tüm kişiliğiyle. Karşısındakini ciddi bir konu anlatarak sınardı, bazıları anlattıklarını ciddiye almazlardı ama o, bunu kendini vererek yapardı. Bir şey çıkmazsa, çıkmasın diyerek."

Dostça, kederli bir tebessümle bana baktı, bu gülümsemeyi tanımıştım. "Anladığın gibi baban beni etkiledi ve sonra bir daha benimle ilgilenmedi. Bir keresinde eve dönerken korkunç bir fırtınaya yakalandık ve birlikte bir kilisenin çatısına saklandık, sana orayı gösterebilirim, bazen önünden geçerim. Baban bana Fransa'da nasıl yaşadığımı, nelere ilgi duyduğumu, ne olmak, hayatımı nasıl şekillendirmek istediğimi sordu. Ona hangi bas-

makalıp cevapları verdiğimi bilmiyorum, ama onun ne dediği aklımda. Biz kayıp bir kuşakmışız. On yıl önce İsviçre'de de direniş ruhu varmış, kriz bilinci, toplum yararına ve aydınlanmanın aşırı gerçekçi, mekanik dünyasını coşkunun organik ve yaratıcı dünyasına dönüştürme heyecanı, zapt edilemeyen egoizmi ve bireyselliği işbirliğiyle yenmek, sosyal tezatları silmek, demokrasinin sahip olmak-istemek halini güçbirliğinin aristokrasisine dönüştürmek ve yeni, manevi bir imparatorluk kurmak, oğulların imparatorluğunu. 1928-1931 yıllarının özgür düşünceli, demokratik akademisyenlerin gündemine hayrandı, Julius Schmidhauser'in, Othmar Spann'ın, Carl Schmitt'in ve kim bilir daha nicelerinin. On yıl önce olanlardan ateşli bir heyecanla söz ediyordu ve ne kadarı gerçekti, ne kadarı hayal gücünün ürünüydü bilemem, ama bu ruh halini bana da bulaştırmıştı" güldü, "düşünebileceğin en gerçekçi, en ölçülü, en kılı kırk yaran benim gibi bir insanda bile kayıtsız şartsız bir düşünsel angajmana, kendimi kaptırma ve atak olma hevesi uyandırmıştı. Ama baban bizim için artık çok geç olduğunu söyledi. On yıl önce bu şans ele geçmiş, ama şimdi kaçmış. Yeni bir cephe direnişi olarak başlayan şey küçük partilere bölünmüş, organizasyon ve görev kapma dalaşmalarına, Almanların ve İtalyanların yaptığını taklide, insanın karşı durması gereken mekanik, egoist bir orta düzeyliliğin karikatürüne."

Konuşmayı kesti. Biraz sonra "Nasıl olmalıymış?" diye sordum. "Bunu ona ben de sordum. Birtakım hareketlere, partilere, gruplara dahil olmamak. Total angajmanı kendi kişiliğinde aramak ve buna cesaret göstermek. Ya da bir mucize beklemek. Anlaşılması kolay şeylermiş gibi söyleyince ben de daha fazla soru sormaya cesaret edemedim. Oluşan ya da benim öyle hissettiğim samimi havayı sorularımla bozmak da istemedim. Ayrıca fırtına da dinmişti."

"Yani hiçbir şey olmamış gibi bisikletlerinize atlayıp evlerinize mi döndünüz?"

"Evet ve ertesi gün, hiç uyumadan, yalnızca düşünerek geçirdiğim gecenin ardından kendi heyecanlarımı, kendi kuşkularımı anlatmak için ona yaklaştığımda, kibarca başını eğerek beni selamladı ve arkasını döndü." Yine güldü. "Ondan sonra babanla aramızda herhangi ciddi bir konuşma geçmedi. Burada yükseköğrenime başlamıştı, ama hemen sonra gitti, Almanya'ya dediler, bazen onun şu total angajman fikrini ve Goebbels'in total savaş saplantısını düşündüm ve rahatsız oldum. Ama bu sadece bir duyguydu ve duygularıma güven olamayacağını babanla olan karşılaşmam bana yeterince öğretmişti." Tekrar kendine has gülüşüyle güldü. "Kendimi hâlâ salt duygularıma bırakmam."

"Kızılhaç'la Almanya'ya ya da Rusya'ya gitmiş olabilir mi?"

Yüzüme baktı. Başarılı bir işadamı, bakımlı, sakin, bilinçli, ak saçlı, huzurlu bakışlı, enerjik biriydi. Onun gibilerini banker ve büyük işletmeciler olarak gazetelerde görürdüm, normal yaşamı olan normal insanlardan en az Almanya cumhurbaşkanı ve başbakanı, kardinaller ve film yıldızları kadar uzak. Bu konuşmanın ne kadar yapay olduğunu, bu görüşmenin aslında bana verdiği önemin büyüklüğüne ve bir yandan da babamın onun üstündeki etkisinin yoğunluğuna işaret ettiğini bir anda kavrayıverdim. Ve yine bir anda kavradım ki, o sadece dostça ve hüzünlü gülümsemiyor, yüzünde kocaman bir dostluk ifadesiyle bakıyordu. Utanmış gibi gözlerini kaçırdı. "Kızılhaç mı? Bu da olabilir. Baban doktor değildi, ama başka şeyler arıyordu, pek çok kişi sınır hizmetindeydi ve o... askerlikten muaf sayılacak bir kalp hastası değildi ki." Sonra ayağa kalktı, "Sana esenlikler dilerim" dedi.

13

Barbara nüfus dairesi memurunun yaptığı açıklamayı hafife aldı. "Biraz bekle. Belki de Peter Graf ya da Peter Bindinger'le aranda bir dostluk kurarsın. Olmadı biz de Las Vegas'a uçarız. O zamana kadar buraya taşın."

"Buraya mı?"

"Augie'yle ben burada birlikte hiç yaşamadık, eğer seni rahatsız eden buysa. Her şeyi değiştiririz, hiçbir şeyi aynı bırakmayız. Ve yan odayı da buraya ekleriz, eski hizmetçi odasını, kız öğrencinin yeni boşalttığı odayı."

İkna olmamıştım. Almanya'nın yeniden birleşme sürecinde başka anayasaya ihtiyaç duyacağını söyleyen bir arkadaşım sayesinde ben de yeni bir argüman edinmiştim; birbirlerini seven ve beraber yaşamak isteyen bir çift yeni bir eve yerleşmeliydi, ne kadın erkeğin, ne erkek kadının evine taşınmamalıydı.

"Eşyalarımı aşağıdaki depoya koyarım, işçileri çağırırım, işleri bittiğinde evi gözden geçirir ve nasıl döşeyeceğimize birlikte karar veririz." Hâlâ kararsız olduğumu gördü. "Bu eve bağlıyım, burası iyi bir evdir. Büyük ve aydınlık odalarına, çocukken yağmur yağdığında bile çatısının altında öğle uykularına yattığım balkona bağlıyım. Yağmur ağaçları hışırdatır, kuşlar cıvıldar, hava temizdir ve sen sıcak yorganı kulaklarına kadar çekip korunduğunu hissedersin. Yine yapalım."

Aklıma büyükannemlerde kaldığım ilk yıllarda öğle uyku-

suna yatma mecburiyetim geldi, hava çok soğuk değilse verandada yatardım ben de. Yağmur yağıyorsa üstüme bir örtü örtülürdü ve tıpkı Barbara'nın tarif ettiği gibiydi. Nasıl unutabilirdim ki?

Evin tadilatı iki ayı buldu. Birlikte yaşamaya başladığımızda, beraberce arayıp bulduğumuz ve uyumlu olmalarına dikkat ettiğimiz mobilyalar da nihayet birbirini tamamlamıştı: Onun art nouveau stili yemek odası ve benim kiraz ağacı yatak odam, onun deri kanepesi ve sehpasıyla birlikte benim deri koltuklarım, koridorlarımızdaki ayna ve lamba.

Okul ve bakanlık Barbara'yı Thüringen'e yollamayı kabul ediyordu, ama Berlin'e değil. Bizim federal devlet Thüringen'deki yeniden yapılanmaya hazırmış, Doğu Berlin'le de Batı Berlin ilgilenmeliymiş. Bunun üstüne ben de Thüringen'de yayınevlerini araştırdım ve birkaç hafta boyunca hem Berlin Yayıncılar Birliği'yle hem de Thüringen Yayıncılık'la umut dolu görüşmeler yaptım. Ta ki Hamburg'da bir yayınevi iki işi de benden kapana dek.

Sonunda yine hukuki cep ve ders kitapları ile dergilerden oluşan günlük yaşantımla baş başa kalmıştım. Bazen benden doktora ve doçentlik tezlerini, yerli ya da yabancı incelemeleri de basmamı istiyorlardı ve en iyi çalışmaları derleyip bir dizi yapmak niyetindeydim. Ayrıca aylık değil, dört ayda bir çıkan daha derin konuların yer aldığı bir dergi de hazırlamayı düşünmüştüm. Ama yayın yönetmeni istemedi; sorunsuz ve risksiz satılan eldeki hukuki yayımların, daha iddialı yayımlar yüzünden tehlikeye düşebileceğini söyledi. Berlin'den, Frankfurt'a dönerken iş hayatımla ilgili kurduğum hayallerim boşa çıkmıştı.

Başlangıçta umursamadım. Barbara'yla mutluydum. Birlikte uyanmaktan ve duş almaktan, diş fırçalamaktan, taranmaktan, o makyaj yaparken yanında tıraş olmaktan, halledilecek işlerin, alışveriş listesinin ve akşam yapılacakların

konuşulduğu sabah kahvaltılarından, eve dönüşlerden, benden önce geldiyse çalışma masasının başından kalkıp kollarını boynuma dolamasından, eğer evde yoksa geldiğinde sevinmekten, evin dışında geçirdiğimiz akşamlardan, birlikte yatmaktan ve olur da uyanırsam soluklarını dinlediğim, dokunmak için, sarılmak için ya da onu da uyandırmak için sadece kolumu uzatmanın, yan dönmemin ya da yatakta birazcık yer değiştirmenin yeterli olduğu birlikte geçirdiğimiz gecelerden mutluydum. Bazen Barbara beni harekete geçirmeye çalışırdı. "Ben bir ev kuşuyla mı evleniyorum yoksa? Her gece evde oturmak, bir şeyler okumak, müzik dinlemek, televizyon izlemek, konuşmak ve en fazla nehir kenarında bir yürüyüş yapmak sana yetiyor sanki." Bu arada gülerdi, ben de ona gülerdim. "Dağa da tırmanabiliriz."

İstese onunla her gece sinemaya, tiyatroya, konsere gider, arkadaşlarla buluşurduk. Ben evde oturmanın keyfini sürmüyordum. Ben aşkın rutin halinin keyfini sürüyordum. Annemle hayatım düzen ve işlev açısından olabileceğinin en iyisiydi, ama duygusuzdu. Yalnızken de rutin bir yaşam sürmüştüm: Evde ampullerden biri patladığında mutlaka yedeği olurdu, mutfak malzemesi bitmeden yenilenirdi, bozulan aletler hemen tamirciye götürülürdü, giymek isteyip de kuru temizleme yapılmamış bir takım elbisem, yıkanmamış bir gömleğim olmazdı ve gündüzleri dikkatimi işime öylesine yoğun verirdim ki, gün içinde çok çalışsam bile, akşamları yapmak istediğim şeyi yapardım. Ama rutin bir hayata ihtiyaç duysam da, Max ve Veronika'yla geçirdiğim yılların her biri bir kaos olduğu için bana zor gelse de rutin bir günün sonunda kendimi hiçbir şekilde doyuma ermiş hissettiğim olmamıştı. Geriye hep bir soğukluk duygusu hâkimdi. Sadece Max'la geçirilen haftalar, onun açısından büyükannemlerin yanındaki tatile benzeyen günler, ikisinin ortak bir yanı vardı: rutin ve sıcaklık. Ve şimdi de aşkın rutinini bulmuştum;

benim için bundan daha iyi ne olabilirdi ki!

Ama bir süre sonra Barbara'yla yakaladığım rutinin mutluluğu bana yayınevindeki rutinin mutsuzluğunu daha fazla hissettirir oldu. Mutsuzdum. Her sabah işe gitmek, masamın başına oturmak, gelen mektupları okuyup yanıtlamak, yazıları baskıya hazırlamak için kendimi zorluyordum. Ufukta herhangi bir değişikliğin söz konusu olmadığını bilmek ise en kötüsüydü.

Ama sonra değişiklik kendiliğinden geldi. Hayal ettiğimden farklı olarak. Bana işimi değiştirtmedi, ama onunla vedalaşmama yol açtı. Hayatımı değiştirdi.

Bir redaktörün gündelik işlerinin en sıradanında ortaya çıktı: "Yayımlamaya ilgi gösterir misiniz?" sorusunda. Söz konusu eserin bir inceleme değil, bir kitap olması hadiseyi daha az sıradan yapmıyordu; İngilizcesi çıkan, Almancası henüz çevrilmekte olan eserlerin yayın başvurularının incelenmesinde. Çalışmalarıma uyacak bir kitap dizisi fikrine kendimi kapattığım için başvurularla ciddi anlamda ilgilenmiyordum artık. Sekreter standart mektuplarla yanıt veriyordu, o kadar. Ama bunu getirip önüme bıraktı.

Dolayısıyla masamın üstündeydi. Cambridge Üniversitesi Yayınları arasında çıkmış bir kitap, ciltli, karton kapaklı ve üstünde koruyucu kâğıt kılıfıyla. Kağıt koruyucu kapakta soluk mavi zemin üstüne yelken açmış, kürekleri suda antik bir gemi resmi vardı. Yazarı, adı ve yayınevi lacivert harflerle basılmıştı. Kitabın adı *The Odyssey of Law*, yazarı ise John de Baur'du.

14

New York Times'ta çıkan bir kitap eleştirisinde yazar hakkında da bilgi verilmişti. Hukukçuymuş, ünlü hukuk okullarından birinde başarı peşinde koşmayacak kadar devrimciymiş, ama Columbia Üniversitesi'ne kabul edilecek kadar da önemli biriymiş, hukuk fakültesine değil, siyasal bilimler bölümüne. Legal teorilerin yeniden yapılanmasının kuramcıları Leo Strauss ve Paul de Man'ın, öğrencisi olmuş. Uzun süre yayınlarından çok organizasyonlarıyla etkinlik göstermiş; Salı seminerleri efsaneviymiş. *The Odyssey of Law, With Rousseau at the Opera*'dan sonraki ilk kitabıymış, ilki, Rousseau'nun felsefi eserlerinin eski opera kompozisyonlarının bakış açısından yenilikçi yorumuymuş. Legal teorilerin yeniden yapılanması nedir, tahayyül bile edemiyordum, ne Strauss'u ne de Man'ı tanıyordum ve Rousseau'nun opera bestelediğini de bilmiyordum. Kitabı açtım.

Giriş bölümünde hukuk değil, *Odisseia* işlenmişti. Tüm eve dönüş hikâyelerinin ilki olarak tarif ediliyordu. Tüm serüvenlerinde, hayattaki tüm yanlışlarında ve hatalarında, başarılarında ve başarısızlıklarında Odisseus evini bulana dek aşkına sadık kalmış. Evinde kötü bir direnişle karşılaşmıştı, ama aynı zamanda sadık aşkı da bulmuştu, aşkın mutlu bir şekilde gelişip yaşanması için o direnişi aşarken aşk en önemli silahı olmuş.

Sayfaları çevirdikçe bir hukuk hikâyesinin parçalarıyla

karşılaştım. Mitolojik ve epik, sihirli ve akılcı hukuktan söz ediliyordu, cezalandırıcı ve ödüllendirici adaletten, adaletin hedefinin kolektif yararlar ve bireysel mutluluklar olmasından. Bir bölümde adaletin kan dolaşımı ele alınmıştı, adaletin yüzyıllar boyu bir amaçtan diğerine hizmet ettiği ve sonunda yeniden başa döndüğü büyük kan dolaşımını ve Penelope'nin dokuduğu kumaş gibi adalet örgüsünün sürekli dokunduğu, ama bir yandan da sürekli söküldüğü küçük kan dolaşımını. Adaletin örgüsünü dokundukça sökmeyen toplumlar, atkıları ve çözgüleri sürekli sıkılaştırarak bağlayan toplumlar bunda boğulmaya mahkûmmuş.

Adalette gerçeğin ve yalanın, aydınlanmanın ve ideolojinin anlatıldığı bölüm de vardı. Gerçeklerin yalan, yalanların gerçek olması zaten yeterince varmış ve aydınlanma, ideolojik dünya görüşünün parçalanmasıyla birlikte bir diğerine yer açmaktan başka bir şey değilmiş. Bu, gerçek ve yalan olmadığı anlamına gelmezmiş. Gerçek ve yalan bizden çıkarmış ve neyin gerçek, neyin yalan olduğunu saptamak kişisel sorumluluk olmalıymış. Neyin iyi, neyin kötü olduğunun, kötünün başı boş bırakılması ya da iyinin hizmetine girmesi gerekliliğinin de sorumluluğu bizdeymiş. Bunların anlamı, samimiyet ve dürüstlüğün dışında bir şey demekmiş. Entelektüel dürüstlük talebi Baur'un küçümsenmesi sayılırmış. Çünkü dürüstlük herhangi bir sonuca varmayan bir seçimde beyhudelikmiş ve sonucu olan bir seçimde ise yetersizmiş. Kötüyü, iyinin hizmetinde kullanma kararı kötülüğe maruz kalmaya hazır olmayı da gerektirirmiş.

Çok şeyi anlamadım; hem hızlı okumuştum hem dikkatimi tam veremiyordum hem de tartışmaların ve teorilerin odak noktasını bilmiyordum. Ama yine demir kuralla karşı karşıya olduğumu anlamıştım. Kötüye karşı çıkmaya hazır olmak, kötü olanın kullanılmasında kendini aklamak demek oluyordu; başka bir anlamı olamazdı.

Arada *İlyada*'nın 24. kitabından bir öyküye de rastladım. Aşil, Hektor'u vurunca yaşlı Priamos, Truva kralı ve Hektor'un babası, Yunanlıların ordugâhına gelir ve Aşil'den oğlunun cesedini ister. Her zaman katı kalpli ve acımasız biri olan Aşil, yaşlı adama acır, cesedi verir ve onu teselli etmeye çalışır. Zeus'un kapı eşiğinde, biri iyilik, diğeri kötülük dolu iki kap dururmuş ve kime sadece kötülükten verirse, umutları zarar görürmüş. Ama ikisinden karıştırıp verdiklerinin kaderi bazen iyi, bazen kötü olurmuş. İki kap tablosunu Baur, Platon'un *Politeia*'sında da buluyor. Burada Sokrates iyiden ve kötüden söz eder ve Zeus'un eşiğinde gerçekten iki kap mı vardır, yoksa tek bir iyiliğin kabı mı, onu tartışır. Sokrates *İlyada*'daki pasajı kelimesi kelimesine alıntılar, ama bir hata yaparak. Kötülüğün kabından verilen değil, tek bir kaptan verilen kişi zarar görmektedir: Zeus kime iki kaptan karıştırarak değil de, ister iyiliğin ister kötülüğün kabı olsun, tek bir tanesinden verirse kutsal yeryüzünde sıkıntılar ve çaresizlik onun peşini bırakmaz. Baur için felsefi dönüm noktası budur. Dinin aksine felsefe iyi ile kötüyü eşit değerlendirmekten yola çıkar. Kötülüksüz iyilik insanda nasıl söz konusu olamazsa, iyiliksiz kötülük de olamaz.

15

Başıma iyi bir şey gelmiş gibi ayaklarım yerden kesilmedi, kötü bir şey gelmiş gibi kahrolmadım. Kendime hâkim olamıyormuş gibi değildim. İyi ya da kötü ve hadiseyi duygularımla kavrayıp, sindirmem biraz zaman aldı. Neticede bu yapacağım işi engellemeyen, eve ya da sinemaya gitmeme mâni olmayan entelektüel bir gerçek.

Derginin son redaksiyonunu yaptım, konu başlıklarını, tashihleri, sayfa düzenini gözden geçirdim ve içindekiler bölümünü tamamladım. Ama bu kez kendimi işime tam verememiştim, akşam iş çıkışı Max'la sinemaya ve pizzacıya gittiğimizde de. Yaptığım tek şey, eve döndükten sonra okumaya devam etmekti, yayınevinde olduğu gibi aynı aceleyle ve aynı konsantrasyon eksikliğiyle. Saat geç olmuştu, yorulmuştum, uykuyla mücadele ediyordum. Ama yarı yarıya anladığım, yarı yarıya sindirdiğim bu kitapla savaşmak zorundaydım, zorundaydım işte. Bazen çok kolay oluyordu.

Bir cinayetten riyakârlık ve kötülük gibi unsurları çıkarırsak geriye bir insanın kendi arzusunun hilafında hayatının son bulması kalır. Kişinin arzusunun hilafı ya da onu faka bastırmak söz konusu değilse, o zaman kötülük unsuru vardır. Saf haliyle cinayet bir insanın hayatının uykuda sonlandırılmasıdır.

Bir insan hayatını kaybeder. Bir insan hayatını kurban eder. Bir insan hayatına mal olan delice, umutsuzlukla ya da cesur

bir eylem yapar. Bir katil, bir insanın hayatını yağmalar. Sonradan insan sanki hayatı olmadan varmış gibi konuşuyoruz, hayatı yokmuş, ama kendisi duruyormuş gibi. Hayatı elinden alındığı için şaşkınlıkla gözlerini ovalıyormuş gibi. Hayatı yağmalandığı için öfkelenip, kızacakmış gibi. Kendi hayatı için yas tutacakmış gibi.

Ama o artık yoktur. Şaşıramaz, kızamaz, yas tutamaz. Yaşarken üzüldüğü şeylere artık üzülemez; yalnızlık, hastalık, yoksulluk ve aptallık gibi. Kendi ölümüne de üzülemez. İnsan asla kendi ölümüne üzülmez; ölmeden önce üzülemez, çünkü zaten hayattadır; öldükten sonra üzülemez, çünkü artık yoktur. İnsan aynı şekilde katledildiği için de üzülmez: cinayetten önce yaşıyordur, cinayetten sonra yaşamıyordur. Ölüm ve cinayet insan için kendi doğrusuna sahip bir durumdan, yine kendi doğrusuna sahip başka bir duruma geçiştir. Ortada olmayan bir şeyin yanlışlığı nerede o halde?

Bir katili, kendi arzusu hilafına bir insanın yaşamını sonlandırdığı için cezalandıramayız. Bunda cezalandırılacak ne var ki? Biz bu eylemi yaparkenki sinsiliğe ve kötülüğe ceza keseriz, kurbanına ölümünden önce yaşattığı hayal kırıklığına ve acıya. Ama bu unsurlar olmadan da bir cinayeti cezalandırıyoruz, neden peki? Saf haliyle cinayeti? Kurban yüzünden değil, başkalarının yüzünden. Kocasını kaybeden karısının, babasını kaybeden çocuklarının, arkadaşını kaybeden arkadaşlarının yüzünden. Kurbana güvenen ve onunla birlikte güvenleri çalınmışlar için. İhtiyacımız olan ve güven duyduğumuz dünya düzeni için; yaşam ve ölüm dünyada doğal bir sürece tabidir çünkü.

İntihar bu nedenle günah addedilir ve girişimi cezai bir olay sayılmalıdır; tıpkı cinayet gibi intihar da başkalarına gasp etmek demektir. Bu nedenle geçmişte cinayetin cezası kurbanın hayatının başkalarına göre değeri oranında biçilirdi: baba için oğlunun ve kızının hayatı, efendisi için kölenin hayatı. Bu nedenle, siyah adamı öldüren beyaz adam uzun zaman boyunca

beyazı öldüren siyah adamdan daha az ceza gördü; fail olarak o kişinin daha çok korunması gerektiğinden değil, kurbanının ona göre daha düşük değerde olmasından. Bu nedenle toplu katliam çok da fazla vicdanları rahatsız etmedi; geride kurban verdiği için gasba uğramış kimse kalmadığından. Bunun koşulu ise o topluluğun izole olması, diğer topluluklarla birlikte dünya düzeninde yerinin olmaması ve katliamın radikalliğiydi.

Dünya ne kadar topluluğu, ne kadar insanı kapsar? İçinde yaşadığımız dünyalara ölçü biçmek ve belli bir düzen getirmek bizim sorunumuz, katilin sorunu değil. Cinayeti o işlemiyor, biz işliyoruz.

16

Uyandım, çünkü Barbara kolumu tutmuş sarsıyordu. Kanepede yanımda oturmuştu, kitap dizlerinin üstündeydi ve bana hayretle bakıyordu. "Bu kötü bir şey."

Saate baktım. Bir buçuk olmuştu. "Neredeydin?"

"Provadan sonra 'Sole d'Oro'ya gittik, önce bir şeyler yiyip içtik, ardından rejiyi fırlatıp attık ve tamamen yeni baştan yarattık." Bana baktı, arkadaşları ve tiyatro grubundan meslektaşlarıyla geçirdiği gecenin coşkusu ve az önce okuduklarının şaşkınlığıyla, öylesine uyanık, öylesine hayat dolu, inanamayacağım kadar pırıltılıydı. "Uyuya kalacak kadar uzun kitap okuduğunu görmemiştim hiç. Bu nasıl bir kitap böyle?" Uyumadan önce açık kalan ve elimden alıp okuduğu sayfalara baktı.

Ayağa kalktım. "Çay içer misin? Nane, papatya, yeşil çay?" Başını salladı, mutfağa gittim, suyu ateşe, çayı süzgece koydum ve süzgeci çaydanlığın içine oturttum.

Barbara, elinde kitapla yanıma geldi. "John de Baur mu? Onu tanıyor musun?"

"Sanırım o benim babam. Amerika'ya gidince Debauer olan adını De Baur'a çevirdi. Ya da daha buradayken bu isimle bir pasaport edindi. Bu tip işlerde iyiymiş; çünkü anneme de Breslau'da İsviçre pasaportu bulmuş, bölge sorumlusundan mı, imparatorluk istihbarat şefinden mi yoksa parayla mı, bilmiyorum artık. Adı bir süre Vonlanden oldu, bir süre de Scholler. Savaştan önce Naziler için yazdı, sonra da

komünistler için. Yazmasaydı tanışamayacağımız o romanın yazarı da oydu."

"Annen babanın öldüğünü söylememiş miydi? Hatta ölürken yanındaymış, görmüş bile."

"Yanılmıştır ya da beni kandırmıştır; ilk kez yaptığı bir şey değil."

Barbara elini sırtıma dayadı. "Ah Tanrım."

Çaydanlıktaki su kaynayınca demliğe döktüm. Barbara merakla bana bakıyordu. "Arayışın bittiği için memnun musun? Babanı merak ediyor musun? Annene kızgın mısın? Çocukken bulunmuş bir çocuk olduğumu, esas annem ile babamın bir kral ve kraliçe ya da daha sonraları ünlü film yıldızları, sanatçı ya da milyoner olduklarını hayal ederdim. Sen de her şeye aynı gözle bakabilirsin, ne dersin?"

"Benim böyle çocukluk hayallerim yoktu Barbara. Ama denerim." De Baur'a, beni acı kaderimden çekip çıkaran güçlü bir kral olarak bakabilir miydim? Benim kaderim acı değildi.

"Kitabın arka kapağındaki eleştiriyi oku. Amerika'da önemli ve tanınmış biri sanırım."

Daha önce benim okuduklarımı Barbara da okudu. "Ben bundan bir şey anlamadım. Ama pek de kötü sayılmaz, öyle değil mi?"

"Az önce yazdıklarının 'kötü' olduğunu sen söyledin." Barbara'daki bu duygu değişimine, John de Baur'a ilgisine ve hepsinin de dışında yazıyı yüksek sesle okumasına sinirlenmiştim, içinden okuyamaz mıydı sanki?

"Evet, okuduklarım kötüydü." Fincanlara çay koydu, tatlandırıcı olarak bal kattı ve karıştırdı. "Çaylarımızı alıp yatağa gidelim mi?"

Yattım, ama uyuyamadım. Barbara bana sarıldı, başını omzuma, sağ kolunu ve sağ göğsünü göğsüme, sağ bacağını karnıma koydu. Ne çok geceler bedeninin ağırlığını, beni hayata bağlayan oymuş gibi, üstümde ve yanımda hissedip, haz

duymuştum. Ama şimdi beni rahatsız ediyordu; çok ağır ve çok yakındı. Ayrıca Barbara'nın uykusu benimkine göre fazla iyiydi. Ne halde olduğum umurunda değil miydi? Ben uyumadığım sürece o da uyanık kalamaz mıydı? "Kendi yatağımda olsaydım keşke" diye düşündüm, "kendi yatağımda ve kendi öfkemle." Babam kaçtığı ve benimle ilgilenmediği için kırgınlığım yoktu, annemin yalanlarına çok daha kötü bir yenisi eklenince düş kırıklığı da yaşamamıştım. Yıkılmamıştım, öfkelenmiştim, ama buna neden olanlara karşı kullanmayacağım bir öfke. Birkaç gün izin almak, New York'a uçmak, büyük bir olasılıkla geçmişini unutmayı öğrenmiş, yaşlıca bir adama öfkemi kusmak; gülünç. Annemle yüzleşmek ve gerçeğin birazını daha ondan söküp almak, onun ifadesiyle, bilmem gereken kadarını, ne kadarını açıklamayı canı isteyecekse o kadarını öğrenmek; beyhude. Öfkemin acısını Barbara'dan çıkartmamalı ya da ilişkimizi bununla zehirlememeli ya da kendime yönlendirmemeliydim. İyi de, bununla nasıl başa çıkacaktım?

17

Daha sonraki gecelerde de gözüme uyku girmedi. İlk gecenin öfkesine kırgınlıklar ve düş kırıklıkları da eklendi ve nedenini açıklayamadığım, dizginleyemediğim, bastıramadığım bir saldırganlığa dönüştü. "Babamın yaşadığını, ama beni tanımak istemediğini bilseydim daha mutlu bir çocukluğum olurdu" diye düşünmedim. Ya da "Onu bulsam mı, bulmasam mı karar verebilseydim, sonrasında daha mutlu olurdum" diye de düşünmedim. Ya da onun yaşadığını bilseydim hayatımı başka türlü düzenlerdim; Karl'ın hikâyesinin yazarını aramamış olsaydım, durum başkaydı tabii. Ya da ona yazsaydım, onu görseydim ve hatta ona Karl'ın öyküsünün sonunu sorsaydım. Ama bunlar öfkemi geçirmiyordu.

Üniversite kütüphanesinden yeniden yapılanma ve legal teorilerin yeniden yapılanması hakkında birtakım kitaplar aldım. Yeniden yapılanma metni, yazarının demek istediğinden çıkarılıp, okuyucunun istediği gibi çözümlemesi anlamına geliyor; daha da ileriye giderek, gerçeği yadsıyor, sadece hakkında yazı yazdığımız ve okuduğumuz metinleri tanıyor. Hukuki olduğu gibi ahlaki kurallar talep etme mecburiyetiyle uyuşan bir şey değil. Ama yine de çok zorlamak gerekirse, sadece varoluşçu bir dönüşüm içinde olabilir; bir makalede, De Baur ve legal teorilerin yeniden yapılanmasının varoluşçulukta Rönesans başlattığı yazıyordu. Varoşçuluk hakkında da bir şeyler okumam gerekirdi belki, ama artık yeter. Anla-

dıklarım şunlar: Metinlerde önemli olan yazarının anlattıkları değil, okuyucunun bundan anladığıysa o metinden sorumlu olan yazar değil, okuyucudur. Eğer gerçek şu dışarıdaki dünya değil de, okuduğumuz ve yazdığımız metnin kendisiyse, gerçek katillerin herhangi bir sorumluluğu yoktur, artık var olmadıkları için kurbanların da, ama cinayetten şikâyetçi olan ve cezalandıran çağdaşları bundan sorumludur. Varoluşçu bir dönüşümde, başkalarını maruz bıraktığın şeye senin de maruz kalmaya hazır olmanın nereden çıktığını anlayamadım. Ama eğer başkalarının buna maruz kalma ihtimali yüksek, seninki azsa, buna hazır olmaya değer mi?

Kendine ihanet etmemişti. Romanında dikkatimi çeken, Beate'ye yazdığı mektuplarında ve savaş yazılarında beni korkutan o oyuncu hafif meşrepliğiyle burada da gerçekle ve onun tasviriyle, yazarla, okuyucuyla, faillerle, kurbanla ve çağdaşlarıyla ve sorumluluk denen şeyle jonglörlük yapıyordu. *Nacht-Express*'e yazdığı makaleleri de düşünebiliyorum: Sovyet askeri idare müdürünün isteği doğrultusunda, ama kendi stilinde, bazen yerilmesi gerekeni öven, bazen övgüyü hak edeni yeren ve o sırada hizmetinde olduğu gücü etik bir prensiple yücelten yazılar. Sonunda ne kaldı? Bu hayatın sonunda ve *The Odyssey of Law*'ın sonunda?

Babamdan ve onu her türlü sorumluluktan azat eden teorisinden hoşlanmadım: yazdıklarının sorumluluğundan ve yaptıklarının sorumluluğundan. Ancak hayata dalış şeklinden de büyülendim, kendini, ne olursa, ona tüm varlığıyla adamasından, istediğinde kendini çekip çıkartmasından ve sonunda geliştirdiği bir teoriyle seçtiği bu yolu savunup, meşrulaştırmasından. Oyuncu hafif meşrepliği beni büyülemişti ve onu bu şekilde yargılama hafifliğini, çok istesem de, beceremiyordum. Ben isteyerek, kolayca, oyun oynar gibi tarihin bekleme salonunda oturmuştum.

Hayır, babamdan hoşlanmadım. Ama bu içimdeki saldır-

gan duyguları azaltmadı. Hiç hoşlanmadığım babamın hayatımda olmaması bana teselli vermedi. Benimle ilgilenmemiş, hatta kendinden başka hiçbir şeyle ilgilenmemiş olan babam bendeki saldırganlığı artırdı sadece.

Annemle konuşmam kısa sürdü. "Benim için o öldü" dedi. "Breslau'da yine görüştünüz mü? Buraya taşınmanı sana o mu söyledi? Buraya geri dönmek için sana söz verdi mi? Ailesiyle savaştan sonra haberleşti mi? Sana Amerika'dan yazdı mı?" diye sordum. "Benim için o öldü" dedi.

Barbara bir buçuk hafta bekledikten sonra bir pazar sabahı kahvaltıda, "Bundan sonra nasıl olacak?" diye sordu.

"Ne?"

"Artık yatmıyoruz."

"Eskiden..."

"Hayır, en fazla iki üç gece yatmazdık." Onu kasten, egoistliğimden mutsuz ediyormuşum gibi söylemişti bunu. Sanki ben mutsuz değilmişim gibi.

Sinirlendim. "Zaten yıllarca yatmadık."

"Sen delisin." Bana hayretle baktı.

"Ben..."

Ayağa kalktı. "Birlikte olmadığımız yılların suçunu bana mı atıyorsun? Beni affetmen için özür mü dilemeliyim? Sen gerçekten delirmişsin." Mutfaktan çıktı, ama tam kapıdan geri döndü. Kendine hâkim olmak için çaba gösterdiğini fark ettim. Sol kaşının üstündeki gamzeyi de gördüm. "Sen benimle yatmıyorsun. Bana sarılmıyorsun. Konuşmuyorsun. Akşamları bir sopa gibi kaskatı, öylece yatıyorsun. Geceyarısı uyandığımda seni masa başında buluyorum ve yanına gelip, 'Ne oldu?' diye sorduğumda bana ıstırapla bakıyorsun. Konuşursun diye tam iki hafta bekledim, daha ne kadar beklememi istersin?"

"Daha bir buçuk hafta..."

Bir şey söyleyecekmiş gibi yaptı, ama vazgeçti, elini, başı-

nı salladı, mutfaktan çıktı ve evi terk etti. Kapıyı çarpmadı, sanki içeri rüzgâr dolsun, yağmur, kar, toz ve yaprakları taşısın, ortak ev hayatımızın çöküşünü taçlandırsın istermiş gibi açık bıraktı.

Ayak seslerini dinledim. Sonra kalktım, kapıyı kapattım, sofrayı topladım. Haksızlık ettiğimi biliyordum. Tekrar haksızlık edeceğimi de biliyordum. Agresif ruh halimden kurtulamıyordum ve onu yöneltebileceğim kişilere yöneltiyordum: Barbara'ya ve kendime. Büyük patlamalar yaşayacak biri değildim, sadece öfkeleniyordum. Ama neticede bununla da onarılması mümkün olmayan zararlar verebilirdim.

Ne yapmam gerektiğini bilemedim: Barbara'yla kendimle, şu pazar günüyle. Kapana kısılmıştım ve kendimi nasıl kurtaracağımdan bihaberdim. Balkonda oturdum, ayinin başladığını ve bir saat sonra bittiğini bildiren çan seslerini dinledim. Uyudum, birkaç saat sonra kaskatı olmuş eklemlerimle uyandım ve erken olduğu halde akşam yemeğini hazırlamaya başladım. Akşam olsun, Barbara gelsin ve beraberce yemek yiyelim istiyordum.

Oldukça geç geldi ve bana mesafeliydi. Ama öfkem, üzüntüm, düş kırıklıklarım, saldırganlığım ve düştüğüm tuzak hakkında anlattıklarımı dinledi, yattığımızda onunla sevişmek isteyince beni reddetmedi. Çekingen bir sevgili gibiydi, ama tam uyumak üzereyken bana bir kere daha sarıldı. Bu beni mutlu etti. Aynı anda içine düştüğüm tuzaktan kurtulmadığımı, ama ilişkimizin iyi gitmesi için kurtulmak zorunda olduğumu anladım.

18

Bir daha kavga etmedik. Akla gelebilecek her şeye saldırganca tepkiler veriyordum: Bağlarken kopan ipe, bozulan araba sileceğine, metroda merdivenleri tıkayan insanlara, bir mektubu yazmayı unutan sekretere, beceriksiz ellerime, yeni kordon taktırdığım kol saatine. Bazen hayatın aksi, kalleş ayrıntılarından patlayacak gibi oluyordum. Ama Barbara'ya karşı saldırgan değildim. Sevişiyorduk, kucaklaşıyorduk, konuşuyorduk.

Bir gün annem yayınevine geldi. Bunu daha önce hiç yapmamıştı, ilk kez geldiğini vurgulamak için ve geliş nedenini söylemeyi ertelemek için her şeyle yakından ilgilendi, bakındı, şaşkınlık gösterdi. Sonunda ofisimde kahve içtik.

"Evet, savaştan sonra buraya gelmemi ve kendisinin de geleceğini söyledi. Yoksa daha ilk anda taşraya yerleşirdim, küçük bir köye ya da ıssız bir çiftliğe." Susunca onu sıkıştırmadım. Bunu görev bildiği için gelmişti ve görevini yerine getirecekti. "1946 sonbaharında geldi de. Beni nasıl bulduğunu bilmiyorum, ama beni zaten Breslau'da bulmuştu; bunu iyi beceriyordu. Ve bana bir teklif sundu: Onun öldüğünü tasdik edersem bana koca, sana baba olma konusunda miras hakkını verecekti ve böylece benim İsviçreli bir kayınvalidem ile kayınpederim, senin de büyükannen ile büyükbaban oldu. Kabul ettim, senin için ve kendim için ailesine onun nasıl vurulduğunu gördüğümü yazıp, cebinde buldum diye eklediğim

bir de mektup yolladım. O mektupta evlendiğimizi yazmıştı." Bana soğuk gözlerle baktı, ama benim duygusallık göstermemi önlemekten çok kendi duygusallığıyla arasına mesafe koymak istediğini sezdim. Sonra mini mini bir tebessüme izin verdi. "Büyükannenlerle neden hiç karşılaşmak istemediğimi şimdi anladın mı?"

"Babam neden gitmek istedi?"

"Tehlikede olduğunu, yakalanmak istemediğini, saklanması gerektiğini, uzaklaşmak istediğini söyledi. Ona inanmadım; savaşın son aylarında tüvit elbise, mavi gömlek, puantiye kravatla gezen bir erkek tehlike içinde olamazdı. Fakat bana geldiğinde üstünde üniforma kalıntıları vardı." Omuz silkti. "İki üç ay kadar, daha doğrusu tam on hafta kaldı ve bir akşam işten eve döndüğümde gitmişti."

"Beni tanıdı mı?"

"Ben işteyken seninle o ilgilendi. Fazla dışarı çıkmazdı. Sahte kimlik, vize, gemi bileti bekliyordu; başka ne bekliyordu, bilemem. Evde oturdu, sana baktı ve romanlar yazdı. Onları satayım ve biraz para kazanayım diye."

"Beni tanıyor!" Öylesine öfkelenmiştim ki, içimden kafamı duvarlara vurmak geliyordu.

"Hamile kız arkadaşını terk etmesini bağışlayabiliyorsun belki, ama oğlunu..."

Annemin alay ettiğini hissettim ve ona hak verdim. Ama bu, durumu değiştirmiyordu; beni görmüştü, bana bakmıştı, benimle konuşmuş ve oynamıştı, ama beni yine de terk etmişti, dünyaya gelmeden önce terk edilmekten çok daha farklı bir şeydi bu. Onun için soyut bir şey değildim, somut bir kişiydim, Max'tan daha az sevilmeye değer değildim nihayet. Benim, tanıdıktan sonra, kız arkadaşımın oğluna yapmaya içimin elvermediği şeyi o kendi oğluna yapmıştı: Beni hayatından ve kalbinden silip atmıştı.

Öfkemi Barbara'ya yöneltmek gibi bir hatayı tekrar işle-

medim. Kendimi tuttum. Ama bunun bana nelere mal olduğunu kopan ayakkabı bağlarında, unutulan mektuplarda ve beceriksiz ellerde aylar boyu tekrar tekrar yaşadım. Fakat kendimi tutmasam ne yapabilirim, onu da bilmiyordum.

Yazın bir yayınevi projesi daha çıktı, ama o da olmadı. Potsdam'daki Trottsche Yayınevi hem eski isminden hem de felsefe ve şiirle ilgili yayın programından dolayı hoşuma gitmişti, ama büyük bir yayımcılık zincirine satıldı ve yine aynı süreç yaşandı: Baştan fena gitmeyen pazarlıklar, sonra muhatabım olan yetkiliye ulaşılamama durumu ve nihayet sekreterin telefonda Trottsche Yayınevi'nin haftalar önce satıldığı cevabını vermesi.

Yazı felaket yapan tek şey bu olsa bari. Hafta sonları Barbara yeniden gezme hevesine kapılmıştı, tıpkı eskiden olduğu gibi, Kuzey Denizi'nden Wismar'a, Rostock'tan Greifswald'a, Darss'a, Oderbruch'a, Neisse ve Elbe kenarındaki Görlitz'e gittik. Her yer harabeydi, ama büyüleyici köyler ile tarihin açtığı yaraları büyük bir onurla taşıyan kent sokakları ve evler de gördük. Dağları aşan parke taşlı yollarda zaman durmuştu; nadiren bir traktör, Trabant ya da kamyonla karşılaşıyorduk ve arabadan indiğimizde kuş ve rüzgâr sesinin dışında başka hiçbir ses gelmiyordu kulağımıza. Biçerdöverler tarlalarda çalışmaya başladığında leylekler arkalarından laklaklıyordu.

Barbara ve benim için de zaman yıllar öncesinde durmuş gibiydi. Önce eski alışkanlıklarımızı sürdürdük, onlardan kurtulmak istemediğimizi birbirimize göstermek için. Ama bize iyi geldiler. Banyoyu beraber kullanırkenki itiş kakışlarımız, yatak odası ile banyo arasında dans ederek gidip gelmelerimiz, Gernhardt'ın şiirleri, susmalarımız; hepsi uyumluydu, eskiden de olduğu gibi ve hiç uyumsuz olmamış gibi.

19

Bir gece anlatmaya başladım. Bunu önceden kararlaştırmamıştım, kendimi hazırlamamıştım. Belki de her şeyi içimde tutmaya artık daha fazla dayanamamıştım.

"Birlikte gezilere çıkmaya bir diyeceğim yok. Ama o zaman da çıldırmamak için kendimi fazlasıyla zorladığım anlar oluyor. Bugün öğleden sonra sollamamıza izin vermeyen o traktörün arkasından yarım saat nasıl gittik, hatırlıyor musun? Ya da dün garson, dolu masalara servis veriyor diye, boş masalardan birine oturamadığımızda? Ya da bu sabah bir şey unuttun diye bavulu tam üç kere açıp kapatırken? Bunlar beni deli ediyor ve bunu bastırmak için gösterdiğim olağanüstü çaba beni tüketiyor." Elini tuttum. "Babamı öğrendiğimden beri böyleyim. Ona ulaşamayan öfkem başka çıkış yolları arıyormuş gibi. Biliyorum, bana katlanmakta sen de zorlanıyorsun zaman zaman ve bunun için çok üzgünüm. Sadece babam meselesi değil. Onunla ilgili bildiklerimin doğru olmadığını öğrendiğim andan beri hiçbir şey yolunda gitmiyor. O yayınevini alamamak beni belki de fazlasıyla hırpaladı. Belki de bir çözülme olacaktı bende, bir taşma. Kendimi şu dünyaya ve hayatın risklerine bırakabilecektim. Hep geri viteste yaşamışım ya da herhangi bir direniş karşısında hemen geri çekiliyormuşum gibi geliyor bana."

Oturdum. Ay ışığı odaya düşüyordu ve Barbara'nın bana dönük yüzünü seçebiliyordum. Yüzü parlıyordu.

"Hayatımda yaptığım en iyi şey o uçak yolculuğundan sonra seninle konuşmaktı. Ve belki de seni terk etmek, Amerika'ya gitmek hayatımda yapacağım en aptalca şey olacak. Ama bunu yapmaya mecburum. 1 eylülde yayınevine istifamı vereceğim, New York'a gideceğim ve babamı arayacağım. İlk kez bir şeyi lafta bırakıp, ertelemeyeceğim. Humboldt Üniversitesi'nden bir bilimadamı rolü yapacağım, ne araştırdığını bilmeyen ve onun seminerlerine katılmayı büyük bir şeref ve kazanç addeden biri gibi. Sonrası nasıl gelişecek, göreceğiz."

"Ve burada seni beklememi istiyorsun, öyle mi?"

"Benimle gel Barbara, istifa et, benimle gel."

"Bunu yapamayacağımı biliyorsun." O da oturdu. "Her gün evimi özlerken yapabilir miyim sence? Bu özlemi sen uyandırdın. Bu özlemi sen gidermek istedin. Baştan beri bu sözü vermemiş miydin bana?"

"Üzgünüm Barbara. Geri döneceğim."

"Kocamı beklemeyi istemiyorum artık. Yeterince bekledim."

"Acele ederim."

Başını salladı. Biraz sonra ağlamaya başladı. Yine de onu kollarıma almama izin verdi. Yapabilseydim, ben de onunla ağlardım.

Beşinci bölüm

New York'ta yağmur çiseliyordu. Taksinin ön camında silecekler yol yol iz bırakıyorlardı ve yan camdan su damlacıkları peş peşe süzülüyordu. Arabanın hızından oluşan rüzgâr bazen bir damlayı kaydırıyor, kendi izinin içinde tükenmesine ya da bir başka damlayla bütünleşmesine neden oluyordu. Otomobiller farlarını erkenden açmışlardı; ışık su yolları ile damlaların arasında kırılıyordu. Yağmur hızlandı. Görüş alanım daraldı. Ama bir köprünün üstünden geçerken şehir, yağmurun ve akşam karanlığına bürünmüş gökyüzünün önünde ışıl ışıldı.

Barbara birkaç telefon konuşmasının ardından benim için ucuz bir oda bulmuştu. Riverside Drive, odanın bir avluya açıldığını söylediği halde kapıda durup, birkaç metre ötedeki duvarı görene dek nehir manzaralı oda fantezim beni terk etmemişti. Eşyalarımı yerleştirdim. Almanya'da saat geceyarısını geçmişti, hem yorgundum hem de uyanık. Üniversiteye gittim. Yağmur dinmişti. İnsanlar yağmurun kesilmesini beklerken yitirdikleri zamanı telafi etmek istercesine kaldırımları doldurmuşlardı. Üniversitenin girişi de kalabalıktı, öğrenciler ve profesörler içeri girip çıkıyorlar, el ilanları dağıtılıyor, şemsiyeler satılıyordu. Kampüs karanlık ve sakindi; çepeçevre binalar caddelerin gürültüsünü kesiyordu, çim alanlar boştu yollarda ve sütunlu, kubbeli bir binaya çıkan geniş, yayvan merdivenlerde insanlar kayboluyordu. Sokak

lambalarının ışığında karşılaştığım herkese tek tek baktım. O muydu?

Siyasal bilimler bölümünün kampüsün arkasındaki modern, yüksek bir binada olduğunu biliyordum. Binayı buldum, profesörlerin ofislerinin olduğu katı da buldum. John de Baur, plakanın üstünde adını okumak beni neden sarsmıştı? Adını okumak, onu bulmak için buraya gelmemiş miydim ben? Bir kapı açılınca, yürüdüm. Koridoru geçip asansöre binen ayak seslerinin bana ulaşmasını beklemedim. Merdivenlere yöneldim.

Odama dönerken yolda Çin yemeği yedim ve alışveriş yaptım. Birdenbire kendimi bitkin hissettim, her şey gerçekdışıydı sanki: süpermarketin upuzun koridorları, çeşitli mallarla dolu raflar, kasa kuyruğu bekleyen müşterilerin yüksek sesle konuşmaları, bir pelerin gibi beni sarıp sarmalayan dışarıdaki ılık, nemli, ağır hava, yabancı reklamlar, trafik ve yol tabelaları, büyük kamyonlar, polis ve ambulansların uluyan sirenleri. Evin önünde gökyüzüne baktım. Bulutlar dağılmıştı; yıldızlar ile kırmızı ve beyaz ışıklarını çakarak biri kaybolmadan diğerinin göründüğü, peş peşe geçen uçakları gördüm. Bu kadar çok uçak da bana gerçekdışı gelmişti. Bu kadar insan nereden gelip, nereye gidiyordu böyle? Benim burada ne işim vardı? Nasıl bir hayaletin peşindeydim?

2

Ertesi gün karşımda oturuyordu, hayalet değil açık mavi gömlek ve buruşuk keten pantolon giymiş, uzun boylu, zayıf, beyaz saçlı, iri burunlu, kalın dudaklı, mavi gözlü ve inatçı, anlayışlı ve huzurlu bir yüz ifadesine sahip bir erkek olarak. Çalışma masasının yanı başındaki bir koltuğa gömülmüştü, ayaklarını bir iskemleye dayamıştı, dizlerinin üstünde bir kitap vardı. Ofisinin kapısı açıldı ve beni görüp, konuşmadan önce onu incelemek için bir anlık zamanım oldu.

Hiçbir benzerlik bulamadım. Ne kâğıt şapkalı ve tahta atlı çocukla, ne bisikletli delikanlıyla, ne de golf pantolonlu takım elbise giymiş genç adamla. Ne de kendimle; benim gözlerim mavi değil, mavi-yeşil-gri; burnum ve ağzım göze batacak cinsten değil ve olmayı çok istediğim halde inatçı da değilim. Annem onun çekik gözlerinin bende de olduğunu söylemişti, ama bana göre gözleri hiç de çekik değildi.

Beni etkileyebilecek bir benzerlikle karşılaşmamıştım, ama onu ete kemiğe bürünmüş karşımda görmek beni çok etkilemişti. O benim için hep bir fikir şeklindeydi, hakkında işittiğim öykülerden ve yazdıklarından çıkardığım düşüncelerinden oluşan bir yapısal bütünlük. Aşırı güçlü olduğu kadar güçsüzdü de; hayatımı yönlendirmişti, davranış biçimime örnek olmadığı halde ve onu gözümde bu yere ben oturtmuştum, kendisi bunu etkileyecek hiçbir şey yapmamıştı. Şimdi bir beden olarak karşımdaydı, dokunulabilen, kırılgan, yaşlı

ve büyük bir olasılıkla benden çok daha zayıf. Ama bir cisme bürünmüş olması ona, karşısında kendimi yeniden bulmamı gerektirecek bir varlık, aşikârlık, üstünlük vermişti.

"İçeri girin!" Ayaklarını sandalyeden indirdi, oturmam için yer gösterdi ve soran gözlerle bana baktı. Kendimi toparlayıp, daha önce kararlaştırdığım gibi ona Humboldt Üniversitesi'nde ders verdiğimi, yayınevinde geçirdiğim on yılın ardından tamamlamak istediğim doçentlik tezimi ve tezimde işlemek istediğim yapıcı değil yıkıcı olan hukuk teorisi konusunu anlattım. Sonra zarf attım. "Ayrıca yayınevim kitabınızı almayı ve benim tercüme etmemi istiyor. Sadece doçentliğim söz konusu değil, bir sömestr boyunca derslerinize ve seminerlerinize katılmamın tercüme yapmam açısından da daha iyi olacağını düşünüyorum. Bu sizce de mümkün mü? Burada öğrenim görmenin maddi açıdan bir bedeli olduğunu biliyorum, hatta oldukça yüksek ama..."

Elini salladı. Kendine ait bürosu, masası olmayan konuk öğrenci statüsüyle kütüphaneye ve onun seminerleri ile derslerine girmem mümkünmüş. Seminerinde bir konuşma yaparsam sevinirmiş, kitabını çevirmem ve bu sırada onunla ilişki içinde olmam kendisi için bir onurmuş. "Sizin dilinizi biliyorum ve çeviriye izin verme yetkisi bende. Ama bir çeviride yanlış yorumdan kaynaklanan hataların kaçınılmazlığı dil nedeniyle olursa, bu hiç hoş olmaz."

Canlı, hızlı el hareketleriyle ve doğrudan yüzüme bakarak konuşuyordu. Hafif aksanı, Alman kökenli diğer Amerikalılarda olduğu gibi konuştuğu dili kabalaştırmamış, aksine yumuşak, okşayıcı, cazip bir tını katmıştı. İsviçre aksanı yerine Viyana Almancasıyla bir merhaba sözcüğünün çekiciliğine kapılan Rosa Habe'yi anımsadım. Babamın cazibesine kendini kaptıran eski oyun arkadaşımın babasını anımsadım. Gözlerim ona da babamın gözlerini hatırlatmıştı.

"Kitabımı biliyorsanız dersim sizin için sürpriz olmayacak

demektir, ama yine de daha derinlemesine incelemeler, geliştirilmiş pasajlar, illüstrasyonlar var. Seminerde modern klasiklerden metinler okuyoruz. Bize anlatacak çok şeyiniz olmalı." Ayağa kalkıp idari bölümün yolunu gösterdi, kendisinin de telefon açıp geldiğimi bildireceğini ekledi ve benimle vedalaştı.

Yönetim ofisinde fotoğrafımı çektiler, Dr. Fürst olarak söylediğim adımın yazılı olduğu bir karta yapıştırdılar, kartı naylonla kapladılar. De Baur'a kendimi bu isimle tanıtmıştım, o da benden herhangi bir kimlik istemeden, idareye telefon açıp bildirmişti.

Yeniden sokağa çıktığımda, sadece onun derslerine ve seminerlerine giriş izni almakla kalmamışım da, onu hükmüm altına almışım gibi benliğimi bir zafer duygusu kapladı. Onun hakkında her şeyi bilen ben, hakkımda hiçbir şey bilmeyen ona ne istersem yapabilirmişim gibi. İçimde bugüne kadar gizli kalan güçlerimi yeni keşfediyor olmanın kuvvetiyle ona istediğim her şeyi gerçekten yapabilirmişim gibi.

3

Hayat gündelik akışına göre şekillendiğinde de zafer hissi beni terk etmedi. Bir an geliyor tek bir damla içmediğim halde kendimi sarhoş gibi hissediyordum. Bir an geliyor ayaklarımın altında beton ve asfalt yerine yemyeşil çimenler varmış gibi hissediyordum. Kendime bir çift spor ayakkabı satın alıp, nehrin kenarındaki parkta her gün koşmaya başladım, bu beni yormuyordu, aksine enerji depoluyordum. Karşılaştığım insanlarla daha kolay anlaşmaya başlamıştım.

İki günde bir Barbara'ya telefon ediyordum. Ne yaptığımızı, günü nasıl geçirdiğimizi anlatıyorduk birbirimize. Okul, bölüm, arkadaşlar, tanıdıklar, filmler, doktor ziyareti, başımıza gelen bir terslik, bir rüya; günlük haberlerin telefonla günlük raporu. Bana göstermese de yokluğumdan fena etkilenmesinden ve bana sitem etmesinden korkuyordum. Hiç kuşkusuz biliyordum ki, o ve ben birbirimize aittik; onu seviyor ve özlüyordum. Ama özlem onun için şu anda benim olmayan, ama sonra tekrar benim olacak hayatın bir parçası demekti. Şimdi buradaydım. Odisseus'un Penelope'yi özlediğine ve aynı zamanda sevine sevine yollara revan olmasına ilk kez inandım; on yıl değil, Kirke'nin yanındaki bir yıl değil ve Kalipso'nun yanındaki yıllar değil, ama keşif ve macera haftalarına.

De Baur'un dersi de kitabı gibi *Odisseia*'yla başladı. Ama ilk okumada sandığım gibi tüm eve dönüş öykülerinin kayna-

ğı kapsamında değildi. *Odisseia*'nın tüm eve dönüş öykülerinin kökeni olduğu anlayışının yıkılması vardı burada. Sadece okuyucunun özlemi *Odisseia*'nın hedefinde eve dönüşün olduğunu görebilirdi. Bu özlem olmadan algılanan şeyse başka bir tabloydu: Odisseus eve dönme çabası içinde değildir, önce bir kadının sonra bir diğerinin yanında oyalanmıştır. Eve dönmesi kendi kararının bir sonucu değildir, tanrılar ona öyle yol göstermişlerdir ve onun yabancı diyarlardaki durumu değil, evdeki karısının durumu bir çözüm gerektirmektedir. Koca adayları Penelope'nin gündüz ördüğü dokumayı gece yeniden sökerek oynadığı oyunun farkına varmışlar, kumaşın dokunmasının tamamlanmasında ve bunun ardından içlerinden biriyle evleneceği vaadini tutmasında ısrar etmeye başlamışlardır. Odisseus aslında evine gerçekten dönmüş bile değildir; oraya varır varmaz tekrar yollara çıkmak zorundadır ve bu yeni gidiş iyi bir eve dönüşle sonuçlansa bile yine de mutlak değildir.

Bunun dışında da okuyucunun özlemlerine ve umutlarına birtakım muziplikler tezgâhlanmaktadır. Odisseus'un yolculuklarının dünyanın tamamını, o çağda bilinen haliyle tamamını ve yine o çağda bilinmeyenin tüyler ürpertici etkisiyle algılanan dünyayı kapsadığı fikrindedir ve dünyanın tamamının dolaşılması yolculuklara esas anlamını veren noktadır. Ama bizler Odisseus'un bir yalancı olduğunu da okuyabilirdik. Yolculukları hakkında tek bildiğimiz Faiaklara anlattıklarından ibaretti ki, onları birtakım yalanlarla kandırmak için iyi bir nedeni de vardı. Gerçi yalanların ve hilelerin serüvenlerinde zaman zaman aydınlatıcı bir rolü de yok değildi. Polifemosların, Kirke'nin ve Sirenlerin sihirli gücünü bunlarla yenmişti. Ama daha sonra Tanrıça Atena'yı, karısını, oğlunu ve babasını da sadece anlatılması ve dinlenilmesi sevilen yalancı hikâyelerle kandırmıştı. Kendine sadık kalabilmiş miydi? Yalancı olarak kendine sadık olan yalancı, hem

kendini hem bizi yalancının paradoksuna çeker ve sadakate ihanet eder.

Odisseia'nın sonunun anlamı bile okuyucu için belirginlik taşımıyordu. Aristoteles'in dediği gibi alçak taliplerin öldürülmesi miydi bunun anlamı? Yoksa Helenistik bir yorumcunun gördüğü gibi kadın ile erkek aşkının mutlu sonu mu? Ortaçağ'ın Odisseia'yı okurken bulduğu kralın imparatorluğu üstünde mutlak hâkimiyetini yeniden kurması mıydı? Yoksa büyük savaşların, kadere boyun eğişin serbest bir yorumu muydu? Ya da hiçbiri değil miydi?

Odisseia'nın sonu, ne kadar yakından incelenirse insanı o kadar çaresizliğe yönelten bir son. Taliplerin katledilmesi günahlarının bedeli olan bir ceza mı? Talipler o kadar da günahkâr değillerdi. Dul sandıkları bir kadına talip olmuşlardı, onun servetinden de etkilenmişler gerçi, ama verdikleri armağanlarla bu serveti bir yandan çoğaltıyorlardı ve Telemahos'u öldürme niyetlerini tek bir kere bile uygulamaya dökmemişlerdi. Taliplerin öldürülmesi Odisseeus'un ve Telemahos'un muazzam bir üstün güce karşı elde ettikleri zafer miydi? Odisseus'a isabet etmesi gereken ok onun da, Telemahos'un da planlarını suya düşürmemiş, Tanrıça Atena'yı bulmuştu. Aslında kimi zaman adaletli kimi zaman adaletsiz olan, kimi zaman ödüllendiren kimi zaman cezalandıran, bazen seven bazen nefret eden bazen de bütün bunlar için zar atan tüm tanrıları. Her şey olabilirdi: *Odisseia*'nın hedefi ve anlamı, gerçek ve yalan, sadakat ve ihanet. Geriye kalan tek şey *Odisseia*'nın başkaldırı, macera ve eve dönüş mitlerinin zamandan ve mekândan uzak gelişmelerinin bir destana dönüştürülmesiydi, herhangi bir zamanda, herhangi bir yerde ve her an yaşanması mümkün bir hikâyeye. Soyut bir zaman ve mekân boyutu yaratmıştı ki, bu olmasa bizlerin hikâyesi ve hikâyeleri de olamazdı.

De Baur sonra geniş bir yay çizdi: *Odisseia*'nın adaletinde

de seyir normalmiş: hedefler, adaletin iniş çıkışları, adalette neyin iyi neyin kötü olduğu, neyin akılcı neyin akıldışı olduğu, neyin gerçek, neyin yalan olduğu. *Odisseia*'nın adaletinden geriye kalan tek şey adalet ile adaletsizliğin soyut boyutuydu ve bunun için sürekli bir karar alma durumunda kalınmasıydı.

4

Onun parlak bir hoca olduğunu ister istemez kabullenmek zorunda kaldım. Halbuki kötü olmasını tercih ederdim: İyi bir hatipse yüzeysel, derine inebiliyorsa kendini beğenmiş, heyecanlıysa saman alevi gibi. Ama öğrencilerde gerçek bir tutku uyandırıyor ve soruları ile yanıtlarından anlaşıldığı üzere tekstlerin enine boyuna irdelendiği derslere onların hazırlıklı katılmalarını sağlıyordu. Duru, anlaşılır, mutlak, safsatadan ve kendini beğenmişlikten uzak bir konuşma tarzı vardı. El kol hareketleri yaparak, tüm bedeniyle kendini konuşmaya kaptırıyordu, hatta bir ara oturduğu iskemlede ileri geri sallanırken düşünce kahkahalarla gülerek ayağa kalktı. Genellikle çok az gülüyordu ve Amerikalı profesörler gibi sık sık espri yapmak gibi bir alışkanlığı yoktu.

Ders amfi şeklinde bir salondaydı, aşağı yukarı yüz yirmi kişi vardı ve sayı giderek artıyordu. Seminerde on sekiz kişilik bir gruptuk; daire şeklinde oturmuştuk, önümüzde masa yoktu, söyleyecek sözü olan istediği anda konuşuyordu, konuşmacı listesi ya da söz isteme gibi şeyler gerekmiyordu. Katılımcıların üçte ikisi koleji bitirdikten sonra siyasal bilimlerde mastır yapmaya başlayan genç öğrencilerdi, üçte biriyse başka bir mesleği olup da Law School'da hukuk eğitimi için bu seminere katılmayı gerekli gören ileri yaştaki öğrencilerdi. Aralarında bir kadın doktor, bir psikoanalitikçi, bir Fransızca profesörü ve eski bir donanma mensubu vardı.

Mümkün olursa eğitimlerini üç yıl yerine iki buçuk yılda tamamlamak istiyorlardı, ticaret ve sosyal hukuk semineri yerine isteklerine karşı koyamayıp bir siyasal teori seminerine katıldıkları için bir yandan da vicdan azabı çekiyorlardı. Biz yaşı ilerlemişlerin bir şeyler içmek için bir yerde buluşması önerime sıcak baktılar, ama daima bunu gerçekleştirmelerini engelleyecek bir işleri çıktı. Yaşlı öğrencilerden sadece biriyle yakınlık kurabildim; her ikimiz de hem seminerlere hem derslere katılıyor ve birbirimiz için yanımızda yer tutuyorduk. Jonathan Marvin sahip olduğu firmayı satmış, servetini yönetmekle yetinen ve artık sadece ilgi alanları için yaşayan biriydi. De Baur'un seminerlerine yıllardır katılıyordu ve onu herkesten iyi tanıyordu.

De Baur, *Odisseia*'yı bir ütopyanın arayışı olarak anlatmaya başladığında kulağıma "Onun yıllarca Adirondack'ta bir çiftlikte ütopik bir topluluğun liderliğini yaptığını biliyor muydunuz?" diye fısıldadı. Ama dersten sonra ayrıntılarını öğrenmek istediğimde pek bir şey anlatmadı. Yetmişli yıllarda yaşanmış bir şeymiş, iyi başlamış, kötü bitmiş ve çoktandır başından sonuna orada olan yirmi otuz kişilik katılımcı topluluğundan birisinin yazdığı bu konudaki bir haberin peşindeymiş.

"Karanlık New Age gazetelerinden birinde yayımlanmış olmalı; ne yazık ki hiçbir kütüphanede yok."

Bir gün seminerden sonra De Baur'u gizlice takip ettim. Uzun bir yol sayılmazdı. O da Riverside Drive'da oturuyordu, bu arada öğrendiğim gibi, hocalarının konforlu yaşamaları için üniversitenin apartman üstüne apartman sahibi olduğu yerde. Üniversiteye ya da metroya giderken yolum De Baur'un evinin önünden geçmiyordu. Ama ben oradan geçirmeyi alışkanlık haline getirmiştim. Bir keresinde tasmasından tuttuğu bir Rottweiler'le gezerken, bir keresinde de üstünde beyaz pantolon, beyaz gömlek, elinde tenis raketiyle parktan çıkarken gördüm. Böylece koşarken parktaki tenis kortunun

çevresinde de bir tur atmayı alışkanlık haline getirdim ve bir gün onu tenis oynarken izledim; geniş adımlarla, güçlü vuruşlarla raket sallıyordu, bazı hızlı toplara önceden koşmayacak kadar kendinden emindi.

Hâlâ gücümle ona hâkim olduğum duygusundaydım. Çevresinde dolanıyor, kulak kabartıyor, koku almaya çalışıyordum; kısa zamanda hakkında bilinecek ne varsa hepsini öğrenecektim ve onun benden saklayabileceği hiçbir şey kalmayacaktı.

Ama sonra eylül ayının son pazarı geldi. Ağaçlarda rengi dönmüş ilk yapraklar ve havada yaz mevsiminin son sıcaklığıyla sakin bir gün. Bir bisiklet kiralamış, Manhattan'ın en ucuna kadar gitmiş, Özgürlük Anıtı'na bakmış ve eve dönerken De Baur'un oradan geçmiştim. Evi uzaktan görüyordum. Kapının önünde bagaj kapağı açık, metalik gümüş bir Mercedes duruyordu ve Baur Rottweiler'inin buradan dışarıya atlamasını bekliyordu. Sonra eve yöneldi. Kapıcı kapıyı açtı ve genç bir kadın ile iki çocuk dışarı çıktılar, on bir on iki yaşlarında bir oğlan ve ondan biraz daha küçük bir kız. Sıradan bir hareket bana her şeyi anlattı. Kadın onun karısıydı. Çocuklar onun çocuklarıydı.

O anda nasıl oldu da gücümün etkisinden sıyrıldı, bilmiyorum. Sanki karısının ve çocuklarının arkasına saklanabilecekmiş gibi.

5

Ekim başında tüm seminer katılımcılarını evine, akşam yemeğine davet etti. Jonathan Marvin, "Tüm seminer; bunu pek sık yapmaz" dedi. "Genellikle bazı öğrencileri çağırır. Sanırım davetler bir test ve testi geçenler ocak seminerlerine katılmaya hak kazanıyor."

"Tatilde de seminer mi var?"

"Yıllardır Adirondack'ta bir haftalık bir seminer yapar ve sadece şahsen çağırdıkları katılabilir. Orada neler olup bittiğini bilmiyorum. Oraya giden öğrenciler ve De Baur bunu bir sır gibi saklarlar. Beni bir kere davet etse, o emekliye ayrılana kadar semineri finanse ederim halbuki."

"Semineri kendisi mi finanse ediyor?"

"Öyle olduğunu düşünüyorum. Bu Columbia Üniversitesi'nin bir organizasyonu ve katılımcılar yine de para ödemiyorlar."

Akşam yemeğine ne erken ne geç gitmek istedim, elimde bir demet kasımpatıyla kapıcının karşısına dikilip, asansörle on birinci kata çıkarken tam zamanıydı. Karısı kapıyı açtı, "Hoş geldiniz" dedi, çiçekler için teşekkür etti, nehre ve karşı kıyıya bakan geniş bir salona beni buyur ettikten sonra bir kadeh şarap ikram etti, dışarı çıktı, kasımpatılarını yerleştirdiği vazoyla geri geldi. "Siz Almanya'dan gelen misafir öğrenci misiniz?"

O benim üvey annemdi. Benden biraz daha gençti, uzun

boylu ve inceydi, antrenmanlı bir vücudu, dürüst bir yüz ifadesi, alaycı bir ağzı ve meraklı bakışları vardı. Kocası hakkında ne biliyordu? Ona ne anlatmıştı? Onun ikinci karısı mıydı? Eski bir öğrencisi miydi? Onu tanıyor muydu, hayranlık mı duyuyordu, küçümsüyor muydu, seviyor muydu?

"Evet. Siz de üniversiteden misiniz?"

Başını salladı. "Hayır, ben broker'lık yapıyorum."

Bunun ne olduğu hakkında fazla bilgim yoktu, sorup öğrenebilirdim, ama öğrenmem gereken daha önemli bir şey vardı. Bir sonraki konuğun gelmesi an meselesiydi. "Broker ve iki çocuk annesi olmak hayranlık verici, bunu nasıl başarıyorsunuz? Sizi geçenlerde oğlunuz ve kızınızla gördüm."

Onlar benim üvey kardeşlerimdi. Birbirimize benzer taraflarımız var mıydı acaba? Birbirimizi anlayabilir, kabullenebilir miydik, yoksa ret mi ederdik? Büyük bir olasılıklı miras hakkım doğduğu için bana karşı çıkarlardı. Onlara babalarını ve kendi annemi anlatırsam büyük bir olasılıkla biraz altüst olurlardı.

Gülümsedi. "Onlar harika çocuklardır. Sabah yedi buçukta okula gidiyor ve akşam beşte eve dönüyorlar. Çalışmamı engellemiyorlar."

"Almanya'da okullar öğleyin biter. Ben çocuklarınızın yaşındayken annem çalışıyordu ve neyse ki babamın ilk evliliğinden olan üvey ablam benimle ilgilenmişti. Böyle üvey kardeşler de bir şans olabiliyor işte; sizin çocuklarınızın da var mı?" Aklıma daha iyi bir soru gelmemişti.

Garipsemişti. "Nasıl? Çocuklarımızın üvey kardeşi olup olmadığını mı öğrenmek istiyorsunuz? Hayır..." Zil çaldı. Yanımdan ayrılırken rahatlamıştı. Zil tekrar çaldı ve sık aralıklarla konuklar birbirini izlediler. Herkes toplandıktan sonra De Baur elinde kocaman iki çanakla mutfaktan çıkageldi, kâselerden birinde makarna, diğerinde salata vardı. Beline bir önlük bağlamıştı, kırık dökük birkaç İtalyanca kelime

söyleyip, gürültücü, konuksever İtalyanları taklit etti ve alkış bekledi. Önce Jonathan alkışladı, sonra diğerleri. Göze battığımı fark ettim, ama alkışlamadım.

Herkes kendi servisini yaptı ve istediği yere oturdu. Çocuklar da gelip yemeğe katıldılar, davranışları çok rahattı. Karşımdayken onlara fazlasıyla dikkatli baktım; bakışlarımdan rahatsız oldular ve konuşmaya fırsat bırakmadan yanımdan uzaklaştılar.

Kalabalıkların içinde sadece partisel işitme zorluğumdan dolayı sıkıntı çekmem. Sohbet başlatamam. Ses tonumu ayarlayamam. Hafif konuları önemsiyormuş gibi önemli şeyleri hafife alıyormuş gibi konuşmasını beceremem. Ya karşımdakinin anlattığını çok ciddiye alır ve ona ciddiyetle cevap veririm ya da öylesine söylendiğini varsayar ve hiç oralı olmam. Görmediğim bir tiyatro eseri hakkındaki sohbete katılamazdım. Bütün akşam boyunca hiç konuşmadığım için sinirlenip düşüncelere daldım.

Jane, eski psikanalist ve Anne, eski Fransızca profesörü dört perdelik bir kara komedi olan *Mozaic* isimli oyunu izlemişler ve çok etkilenmişler. Sosyal psikolog Stanley Milgram'ın yaptığı bir deneyden yola çıkılarak yazılmış bir esermiş; denek bir başka kişiyi sorgulamakla, yanlış yanıtları elektrik akımı vererek cezalandırmakla ve sorgulanan kişi avaz avaz bağırıp, hayatının bağışlanması için yalvarana ve sonunda ebediyen susana dek akımı şiddetlendirmekle görevlendirilmiş. Elektrik akımı gerçek değil, başka biri oynuyor ve talimatları deneklere bu deneyin bir araştırmaya hizmet ettiğini açıklayan bir bilimadamı veriyor ve eğer araştırma aksarsa kendisinin devam edeceğini söylüyor. Eğer denekler, diğer kişileri sadece duyuyorlarsa aşırılığa kaçmaya yüzde 65 oranında eğilimliler, aynı zamanda görüyorlarsa bu oran yüzde 40'a iniyor ve onları sıkı sıkı tutmak zorundaysalar aşırılığa kaçma oranı yüzde 30.

Jane deneklerin davranışlarından şoke olmuştu. "Hannah Arendt'in haklı olduğu anlaşılıyor, öyle değil mi? 'Kötülük sıradandır ve biri çıkıp otoritesini kullanarak kişileri yönlendirdiğinde normal insanlar dahi herkese her türlü kötülüğü yapabilirler' demişti."

Anne ona katılmadı. "Yüzde 30-65 oranında tüm insanların hepsi birer itaatkâr Eichmann mı yani? Ben böyle düşünmüyorum. Eichmann ve diğerlerinin sadece ve sadece itaat ettiklerini de düşünmüyorum. Onlar yaptıkları şeylerden zevk aldılar, onlar isteyerek ve bundan sevinç duyarak kötü oldular. *Sophie'nin Seçimi*'ni görmedin mi?"

Eski doktor Katherine, "Hiç kimse salt itaat nedeniyle kötü olmaz" diye araya girdi. "Oyunu ben de gördüm. Sorular verilen elektrik akımından da kötüydü bence, fark etmediniz mi? Yanıtı olmayan sorulardı. Böyle sorular soran bir kişi eziyet etmeye bayılıyor demektir."

"Bu sadece oyun gereğiydi. Milgram'da, deneyi yöneten kişinin önceden okuduğu sorular soruluyordu, deneklerin dikkat etmeleri yeterliydi."

Beni hiddetlendiren de bu oldu. Sorular ne olursa olsun sonunda bir eziyet ve işkence aracına dönüştüklerine göre Jane, Anne ve Katherine deneyin bir alçaklık olduğunu göremiyorlar mıydı? Ama benim ağzımı açıp bir şey söylememe fırsat kalmadan genç öğrencilerden biri patladı: "Hiç kimse... hiç kimse insanlarla deney yapamaz!"

"Yapamaz mı?" De Baur konuşmaları dinlemişti. "Milgram'ın denekleri farklı düşünüyorlardı ama. Onlar için deney bir kazanımdı, kendilerini tanımak için bir olanak" bir an sustu, "...ve korkmayı öğrenmek için." Mesele bu şekilde halledilmiş gibi son sözü söyledi ve arkasını döndü.

"Kişisel deneyim yapma olanağının sundukları pozitifse, dünyada sadece pozitif olan var demektir." Hiddetim hâlâ dinmemişti.

De Baur yine dönüp baktı. "Bu güzel bir şey değil mi? Bunun neresi yanlış?" Sesindeki alayı algılamıştım. Diğerleri de merakla dinlemeye başladılar.

"Kötü bir şey, sonundan bir ders çıkartılsa bile, bu şekilde iyiye dönüşmez."

"Biraz daha zeki olamaz mısınız? Hazır çorba gibi sadece hazır anlayış mı var?" Diğerleri güldüler.

"Anlayış ya da kavrayış olayın şeklini değiştirmez. Tüm anlayış şekillerinden kazanım çıkartabiliriz: iyiden, kötüden, ne iyi ne de kötü olaylardan."

"Olay dediğiniz ona yüklediğimiz mananın dışında nedir ki? Neden bize ilk anda kötü görünen, ama aslında iyi olan bir idrak şekli kazancımız olmasın?"

"Ama deney iyi değildi. İnsanları kandırdı, kullandı ve yapmayı hiç istemeyecekleri bir şeyi yapmaya yönlendirdi. Size böyle davranılmasını ister miydiniz?"

Kollarını havaya kaldırdı, sonra indirdi ve güldü. "Bunu istemek zorunda mıyım? Buna bilim ve ilerleme adına hazır olduğumu bilmek yetmiyor mu?"

"Kendime yapılmasına hazır olduğum şeyleri başkalarına da yapabilir miyim? Altın kural size göre fazla mı yumuşak?" Bu kadar heyecanlanmasaydım bunu söyleyemezdim. Karısıyla ters giden konuşmamız, çocuklarıyla ters giden ilişkim, Jane, Anne ve Katherine'le tartışırken yaptığım kötü çıkış, De Baur'un sorularının beni soktuğu çıkmazın verdiği darlık hissi ve onun alaycı hali; öylesine heyecanlanmıştım ki, susmak yerine kendimi soru sormak zorunda hissetmiştim.

De Baur başını salladı. "Bir demir kural..." Demir kural kavramını nereden bildiğimi bana sorsa mı, sormasa mı, biraz düşündü. İçedönük halimden beni kurtardığı için tatmin olmuş görünüyordu, aynı zamanda içedönüklüğümde neler saklı olduğu sorusundan rahatsız olmuş gibiydi de. Diğerleri tartışmanın süreceğini tahmin edip beklediler. Ama De

Baur bana başka bir şey söylemedi, bir kere daha alıcı gözle baktı ve sonra seslendi: "Herkesin şarabı varsa kadeh kaldıralım! Bugün 3 ekim 1990, Almanya'nın iki yarısının yeniden birleştiği gün. Almanya'dan gelen arkadaşımızın sevincini paylaşalım!"

6

O gecenin ardından ilişkimiz değişti. Bir sonraki seminerden sonra De Baur benden kendisine yolda eşlik etmemi istedi. Yolda giderken demir kuralla ilgili sorularını bekledim. Ama o, kitabının çevirisiyle ilgili sorular sordu, ilerlemiş miyim, ne gibi zorluklarla karşılaşıyor muşum, bir sonraki baskı için önerilerim olabilir miymiş? Soru sormaya gerek duymadığını bana kanıtlamak istiyordu sanki. Aynı daveti tekrarlayıp birlikte eve dönüşlerimizin sonucunda aramızda bir yakınlık oluştuğunda da De Baur bazı şeylerle neden ilgilendiğim, neyi temsil ettiğim, nereden geldiğim gibi sorulardan özellikle kaçındı.

Derslerinde ve seminerlerinde bazen benimle doğrudan konuşuyordu, dostça olduğunu göz kırparak desteklediği bir alaycılıkla, sanki ben sevimli bir naifliğe sahipmişim gibi. "Tüm dünya bir hukuk toplumu olsa; istediğiniz şey bu, değil mi?" Yanıtlamama fırsat vermeden bunun neden güzel, ama yanlış bir fikir olduğunu açıklamaya girişti; toplumun önkoşulu homojenlikmiş, ulusal, etnik ya da dinsel homojenlik şart değilmiş, ama en azından homojen bir vizyon gerekliymiş, Amerika'ya gelen ve Amerikalı olmak isteyen göçmenlerin paylaştığı cinsten. "Ulus; buna artık inanmıyor musunuz?" Globalleşmenin ulus devletleri parçalayacağını, insanlara kendilerini herkesle kardeş görmek yerine, kendi ailelerini, etnik ya da dini cemaatlerini, kendi yollarını işaret ede-

ceğini anlattı. Hakarete uğrayanın, ezilenin ve öldürülenin yanında olmak, paylaşmak belli bir yakınlığın ve sıcaklığın dışında sadece bir ritüel olacakmış.

"Kötülükteki iyilik; dostumuz iyilikten kötülük doğacağını asla düşünemez gerçi." Önce bana, sonra diğerlerine gülümsedi. "Kötülükteki iyilik nedir? Ahlak anlayışımızı uyandırması ve keskinleştirmesi mi? Kötülüğü bastırmayı sağlayacak, onlarsız kültürün olmadığı kurumlaşmaya neden olması mı? İyilik ile kötülüğün arasında düşmanlık yaratması ve düşmanlığın, kendisi olmazsa insanların kimlik fikrinden uzak, gerilimsiz bir hayat yaşayacakları düşüncesini sağlaması mı?" Diğer yüzlerdeki çaresizlik gözümden kaçmadı. De Baur devam etti. "Kötülükteki iyilik, iyinin hizmetinde kullanılabilmesindedir." Bir an için herkes rahatladı. Ama De Baur, bu rahatlamanın az sonra yeniden çaresizliğe dönüşeceğini bilmenin verdiği sevinçle konuşmasını sürdürdü: "Yoksulluk ve sefalet ilerlemeye ve kültüre yol açar, güç ve hâkimiyet barışın teminatçısıdır, suçsuzlar haklı devrimi başarıya, haklı savaşı zafere ulaştırırlar. Odisseus sadece Sirenlerin girişimi sayesinde kulaklarını tıkamadan geminin direğine bağlanmış ve bize koşullar hakkında fikir vermiştir: Güçten geçinmek, ama ona mağlup olmamak için kendini bağlamak. Kötülük, iyiliği alt edebilir mi ya da iyiliğin hizmetinde mi olmalıdır; bunun seçimini yapmalıyız. İyilik nedir, kötülük nedir, bunun da seçimini yapmalıyız, daha farklı ne olabilir ki?"

Bana bir kere daha gülümsedi. "Dostumuz, 'Kötülüğün söylemi ne olmalı?' diye soruyor. En büyük kötülüğü yapanlar ölmedi mi, kötülerin imparatorlukları dağılmadı ya da çökmedi mi? Tüm dünyaya özgürlük, demokrasi ve serbest piyasa hâkim olmadı mı? Soğuk Savaş'ın ardından ebedi barış başlamadı mı? Kötülük yüzyılını on yıl içinde iyilik yüzyılına dönüştürmeyi başaramadık mı?"

Ders, geride yığınla ucu açık soru bırakarak bitmişti. Öğrenciler ağır ve tereddütlü hareketlerle yerlerinden kalktılar. De Baur ilk birkaç kişi kapıya gidene kadar bekledi. Tekrar yerine oturunca herkes durdu ve ona döndü. "Kuşkuyu elden bırakmayın! Ne bir sonraki on yıla ne de bir sonraki yüzyıla güvenin! Ne iyiye ne de normal olana güvenin! Gerçek kendini kötülükte ve kriz anında açığa vuracaktır."

De Baur kâğıtlarını ve kitaplarını topladı, öğrenciler son cümlelerin manasını daha tam anlayamadan kapıdan çıkıp salonu terk etti. Etkileyici bir çıkış yapmıştı ve bunu önceden planlayıp, tadını çıkararak sahnelediğinden hiç kuşkum yoktu. Sadece akademik ders verip, öğrencilere araştırmayı ve düşünmeyi öğretmek istemiyordu. O, onları dönüştürmek istiyordu. Ama neye?

7

Kasım başında Barbara baskı yapmaya başladı. "Daha ne kadar kalacaksın? Onu tanıdın, başka ne istiyorsun? Kimliğini ona açıklamak mı? Yap öyleyse! Ne bekliyorsun ki?"

Cevap vermekten kaçındım. "Onu daha iyi tanımak istiyorum, karısı ve çocuklarıyla iletişim kurmayı deneyeceğim, iki hafta sonra yapmaya söz verdiğim konuşmanın baskısı altındayım, kitabının çevirisini de bitirmeliyim" dedim. Çeviri nedeniyle kalmak zorunda olduğumu söylemem de onu ikna etmedi, ama iki hafta sonra konuşmayı yaptım, hatta karısı ve çocuklarıyla tekrar karşılaştım da.

Konferansımla onu provoke etmek istedim ve Hannah Arendt'in totaliter düşünce tanımı hakkında konuştum. Ondan hiç hoşlanmadığını biliyordum. Arendt'in, totaliter düşünce adamlarının, gerçekliği kendilerince şekillendirdikleri ve manipule ettikleri inancını içeren ve bu nedenle onlardan küçümseyerek söz ettiği bu tanımın De Baur'u sarsacağını düşünüyordum. O da gerçekliği kendine göre yorumlanabilir saymıyor mu? Hannah Arendt'in tanımı onu fena halde köşeye sıkıştırmıyor mu? Kesinlikle tahrike kapılmadı. Hannah Arendt haklıymış. Ama günümüzde hepimiz birer totaliter düşünce adamıymışız, zaten günümüzde düşüncenin kendisi totalitermiş. Bizi genel geçer olmaktan koruyan şey gerçeklik değil, düşüncelerimiz hakkında sahip olduğumuz sorumlulukmuş. "Totaliter rejimlerin propagandasını yapan büyük

yalanlar, gerçeklikten sapmış mıdır? Rejimlere sadece daha fazla kanıtı yok etmek, tanıkları ortadan kaldırmak, dokümanları sahteleriyle değiştirmek mi kalmıştı? Hayır, onlar düşünceden saptılar. Bize düşündürtmek istedikleri şeyleri düşünmeyi reddediyoruz, gerçekliğin bize düşündürtmek istediği şeyleri düşünmeyi de."

Dönüş yolunda yaptığım konuşma için övgüler yağdırdı ve beni evine davet etti. Karısı ve çocuklarıyla birlikte akşam yemeği yemek ister miymişim? Karısı aramızda tatsız bir konuşma geçmemiş gibi beni dostça karşıladı, çocukları okulda öğrendikleri Alman'ı neşeyle bende görmeye çalıştılar ve köpeği tarafımdan okşanmak istedi. Yemekten sonra çocuklar bize espresso yapıp odalarına gittiler.

"Kardeşleriniz nasıl? Geçen gün bahsetmiştiniz, onları merak ettim."

Yalanlar birbirini izliyordu, ailem ve üvey kardeşlerim diye uydurduklarımı unutmamak için yakında hayli zorlanmaya başlayacaktım.

"Nerede büyüdünüz?"

Almanya'yı bilip bilmediklerini anlamak için bu kez gerçeği söyledim. Hayır, birlikte Almanya'ya hiç gitmemişler.

"Ama aksanınızdan anladığım kadarıyla Alman'sınız, değil mi? Yoksa Avusturyalı mı?"

"İsviçreliyim. 1950'de burs aldım ve Amerika'da geçirdiğim bir yılın ardından burası hayatım oldu."

"Arada vatanınızı özlediğiniz oluyor mu?"

Güldü. "Kırk yılın ardından mı?"

"Öyküsünü sevdiğiniz Odisseus yirmi yıl sonra vatan hasretine dayanamamış ve türlü tehlikeyi göze almıştı."

Karısı, "Vatan hasreti mi?" diye sordu. "Vatan hasreti çektiğini mi düşünüyorsunuz? O, karısını ve oğlunu özlememiş miydi?"

"Penelope yerine Kalipso vardı ve Telemahos'u tümden

unutmuştu. Ama sanırım, eşiniz hikâyeyi benden iyi biliyordur."

Karısı dönüp ona baktı. De Baur omuzlarını silkti. "Homeros, Odisseus'un İtaki'yi ve Penelope'yi özlediğini anlatır. Telemahos, Odisseus bir oğlu olduğunu biliyor muydu, hiçbir fikrim yok doğrusu."

"İnsan varlığını bildiği bir oğlu öylesine unutabildiği için mi?"

Herhangi bir rahatsızlık belirtisi göstermedi. "Doğrusu, Odisseus Telemahos'la ancak İtaki'de ilgilendi. Penelope konusu başka, Kalipso'nun yanındayken bile onu özlüyordu. Ama neden özlüyordu? Homeros'a inanırsak, Odisseus eve dönmeyi özlemişti, çünkü Kalipso'dan artık bıkmıştı." Kısa bir ara verdi. "Penelope ona sadık kalmasaydı, nasıl davranırdı acaba? Kadının taliplerini öldürdüğü gibi onu da öldürür müydü? Klitaimnestra'nın Agamemnon'u öldürdüğü gibi Penelope'nin de kendisini öldürebileceğini hiç hesaba katmış mıydı? Sert kurallar geçerliydi, geçenlerde ne demiştiniz, demir kural mı?"

Yine hiç rahatsız olmamıştı. Ben nasıl onu konuşmaya yönlendiriyorsam o da bana aynı şeyi yapıyordu. Ama ben sisler arasında el yordamıyla ilerlerken, o neyi tutacağını biliyordu. Demir kuralı nerden bildiğimi öğrenmek istiyordu, onun kuralını, onun kavramını ve buna öylesine sabitlenmişti ki unutulmuş oğula dair kelime oyunumu dikkate bile almamıştı.

"Demir kural mı? Hiç anımsamıyorum. Hangi bağlamda..." Elini salladı. "Önemli değil." Eğer gerçekten anımsamıyorsam kavramı kullanmamın bir zararı yoktu, oysa ben şu anda artık hatırlamıyormuşum gibi yaptım, bu konuda hiçbir şey söylemeyip onunla oyun oynayacaktım. Demir kural sorusuyla ona göre mesele kapanmış demekti. Onu kuşkulandırırsam ve beni yeniden sorgulamak isterse bunun için başka bir çıkış yolu bulması gerekecekti.

Beni uğurlarken seminere davet etti. Başka bir çıkış yolu bu muydu? "Ocağın ilk haftası, siz de katılırsanız sevinirim."

"Seve seve."

"Hazırlıklar için aralık başında buluşuruz. Haber veririm. Davetli olduğunuzu lütfen kimseye söylemeyin. Kimseyi üzmek istemiyorum."

Bunun üstüne Barbara'ya aralık başında, seminer için koordinasyon toplantısından hemen sonra geleceğimi söyledim.

O kadar uzun süre sessiz kaldı ki sonunda 'Orada mısın?" diye sormak zorunda kaldım. "Ocakta yine gideceksin demek, öyle mi?"

"Sadece bir haftalığına. Okul ayın yedisinde açılmıyor mu? Bir gün önce uçarım ben de, tatilin son günü, sen de hazırlıklarla meşgul olursun zaten."

Yine sustu.

"Barbara?"

"Üç ayda bulamadığın şeyi bir hafta içinde mi bulacaksın? O hafta da bulamazsan bir ay daha, iki ay daha mı kalacaksın orada?"

"Hayır, o bir haftadan sonra tamam."

"Bunu nasıl bilebilirsin? Ne istediğini bilmediğine göre, ne bulduğunu da bilemezsin ki."

"Seni seviyorum."

"Peter?"

"Barbara?"

"Tamamen kalacaksan dön buraya."

8

Telefonu kapatmadı. Gelebilirmişim, tabii ki gelebilirmişim. Gelirsem çok sevinirmiş. Ama tekrar geri dönmeyi istiyorsam, hiç gelmemem daha iyiymiş."

"Bu hiç iyi bir fikir değil eğer..."

"Benim için böylesi iyi. Karar veremiyorsan veremezsin. Ama ben karar veremeyen bir erkek istemiyorum, duydun mu beni? Ben karar verebilen, beni seçen, dışarıda ne olduğunu bilmediği fikirlerin peşinde koşmayan, burada benimle kalan bir erkek istiyorum." Sesi gitgide yükseliyordu. "Ve her gün telefon açıp bana aynı şeyleri anlatmaya bir son verir misin lütfen?"

"Barbara, Noel'i birlikte geçirebiliriz ve yeni yılı birlikte karşılayabiliriz, sadece bir haftalığına gideceğim, senin de bir haftalığına gidip geldiğin oldu, Barbara, bunun için bana engel olamazsın, ev senin olduğu kadar benim de, Barbara..."

"Canın cehenneme" dedi ve telefonu kapattı.

Birkaç saat sonra bir kere daha aradı. "Benden kulağında son kalan sözcüklerin 'canın cehenneme' olmasını istemiyorum. Sen nasılsan öylesin, bunda bir fenalık da görmüyorum. Ayrıca önüme ilk çıkanın kollarına atılacağım diye korkmana da gerek yok. Ocakta, şubatta ya da ne zaman istersen geri geldiğinde her şey iyi gider belki. Ama şu telefonlaşmayı bırakalım artık, canımı acıtıyor çünkü. Ve burada temelli kalacaksan gel, anladın mı?"

Genelde o yatmadan önce telefonlaşırdık. Ona göre saat geceyarısı ya da bir olurdu, bana göreyse altı ya da yedi ve eğer hava iyiyse ben hemen sonra parkta koşuya çıkardım. 127. Cadde'nin tepesindeki evimden önce yokuş yukarı çıkar, sonra General Ulysses S. Grant'ın anıtmezarının yanından geçip Riverside Park'a sapar, ağaçlı bir yoldan 96. Cadde'ye kadar koşar ve geniş bir bulvardan geri dönerdim. Yolun sonunda bir zamanlar istasyon olan büyük bir terasta durup soluklanırdım. Hudson'a, gemilere, evlere, kayalara ve kıyıdaki küçük korulara, ateş gibi bir renkle batan güneşe ve lacivert gökyüzünde yükselen kuzey yıldızına bakardım. Burası bir özlem mekânıydı. Limana çekilen gemiler, sessiz istasyondan tesadüfen geçen bir trenin takırtısı ve birbirini izleyen uçaklar beni çağırırlardı; yaban ellere, vatana, nereye olursa artık.

Barbara'yla telefonlaşmamızın ardından koşarken aralık başında eve dönmeye kararlıydım. Kararlılığım attığım her adımla, her yere basışımda ve tabanımı yerden her kaldırdığımda artıyordu. Evde mi kalırım, seminer için geri mi dönerim, kendiliğinden belli olacaktı. Her şey kendiliğinden belli olacaktı. Barbara'yla birbirimizi tekrar bulduktan sonra. Ama sonra terasta durdum ve o kadar da basit olmadığına karar verdim. Yarım yamalak yaşamaya bir son vermeye karar vermemiş miydim ben? Eve dönmek, kalmayı ya da seminere katılmayı ve de Baur'dan esas beklentimi belirsiz bırakmak yarın yamalaklığın ta kendisiydi. Evet, karar vermem gerekiyordu. Her şey hakkında bir kere daha düşünecek, uyuyup uyanacak ve ondan sonra kesin kararımı verecektim. Yarın. Güneşin batışını izledim, kuzey yıldızını arayıp buldum ve Barbara'yı özledim. Yarın. Yarın her şey yoluna girecekti.

Okulun yarıyılı böylece sona erdi. De Baur'da okuduklarımla, derslerinde ve seminerlerinde dinlediklerim birbirine eklendi: Gerçek dediklerimiz sadece metinlerdir ve metin dediklerimiz sadece yorumlardır. Gerçekten ve metinlerden ge-

riye sadece biz bunlardan ne çıkarıyorsak o kalıyordu. Tarihte hedef yoktur, gelişme yoktur, bir yenilginin ardından yükselme vaadi yoktur, güçlü olanlar için zaferin ya da zayıflar için adaletin garantisi yoktur. Biz bunları bir hedefi varmış gibi yorumlayabiliriz. Buna hiçbir şey karşı olamaz, çünkü biz sürekli böyle yapmak zorundayız, sanki gerçek metinden daha fazlaymış gibi, sanki yazar metinde bize söylüyormuş gibi, sanki iyilik ve kötülük, hak ve haksızlık, gerçek ve yalan varmış gibi ve sanki adaletin kurumları çalışıyormuş gibi. Bu arada seçim bize kalmıştır ya bize dayatılanı kabulleniriz ya da dünyayı nasıl algıladığımıza, dünyada kim olduğumuza ve ne yapmak istediğimize kendimiz karar veririz. Bize kararlarımızı aldıran kendi gerçeğimizin deneyimlerini varoluşçu, ekstrem, istisnai durumlarla yaparız. Kararlarımızın doğruluğu onları uyguladığımızda ve hayata geçirirken üstlendiğimiz sorumlulukta kendini belli eder, ama De Baur'un dile getirmediği ve onun yerine savaş haberlerindekinden çok daha nazik örneklerle anlattığı, demir kural manasında sorumluluk.

Son dersinde De Baur Augustin hakkında konuştu. *Ama, et fac, quod vis* –sevseydik, istediğimiz şeyi gerçekten yapabilirdik. Coşkulu yürek coşkulu eylemleri kutsarmış. Sevdiğimiz şey doğal olarak sorumluluğunu taşıdığımız kararımız olurmuş. Sevgi duygu meselesi değil, istek meselesiymiş. "Size neyi seveceğinizi söylemek bana düşmez. Ama dünyaya özgürlüğü, demokrasiyi ve refahı getirmeyi çağın görevi olarak niteleyen yeni kuşağa saygılarımı sunmaktan kendimi alıkoyamıyorum."

Öğrenciler alkışladılar, ayağa kalktılar ve alkışlamaya devam ettiler. De Baur'un arkasından öğrenciler salondan çıkana dek yerimden kalkmadım. Özgürlük, demokrasi ve refah demek? Zaman değişir ve onunla birlikte görevler de. Sorsaydım kesin böyle derdi, başka ne diyecekti ki? Ben ne karşılık

verecektim? Zamanın ve görevlerin gelip geçmediğini mi?

Ayağa kalktım ve etrafıma bakındım. Masalar ve oturma yerleri portatif olan boş sıralar, üstünde Augustin'in hayatından bazı tarihlerin yazılı olduğu büyük, yeşil bir tahta, De Baur'un arkasında hiç durmadığı kürsü, pencere yok. Ampullerden biri yine saniyenin onda biri kadar bir süre için sönüp yandı, ders sırasında da rahatsız etmişti beni zaten.

Hayır, buraya geri dönmeyecektim. De Baur'un derslerine ve seminerlerine. Ondan ne istediğimi bilmiyordum. En azından artık onu dinlemek istemediğimi biliyordum. Ocak seminerine ise gidecektim. Ardından onunla konuşmak, onu sorgulamak, kimliğimi açıklamak istemiyordum. Hayatıma aynen geri dönmeyi hayal ediyordum artık. Uzun zaman boyunca aramızda bir şeyler yaşanmasının gerekliliğine inanmıştım, en azından hikâyenin sonunu ondan öğrenmeyi istemiştim. Ama o kadar ileri gidemeyecektim artık.

9

Fakat De Baur'dan hoşlanmamam ve onu arkamda bırakıp buradan ayrılma niyetim işe yaramadı. Aralık başında posta kutuma atılmış, göndericisi Barbara olan kalın zarfı heyecanla yırtıp açınca onun tarafından bana iletilen başka birinin gönderdiği mektubu buldum. Eski oyun arkadaşımın babası bana yazmıştı.

Sevgili Peter Debauer,

Ölümünden yıllar önce Almanca öğretmenimle iletişim kurdum. Muhteşem bir öğretmendi, bize son yılımızda sadece Faust'u okutan seçkin bir Goethe uzmanıydı. Daha önce de sınıf öğretmeni olmuştu, elinde babanın 10. ya da 11. sınıftayken yazdığı bir kompozisyon varmış. Bana gösterdi, ben de bir kopyasını alıp, dosyamın içine koydum. Şimdi sana yolluyorum.

Öğretmen, babandan hoşlanırdı ve kompozisyonu da beğenmişti. Sonu on beş-on altı yaşındaki babana birkaç numara büyük gelse de. Ama Wenzel Strapinski'nin, koyu renk paltolu terzinin, yağmurlu bir köy yolunda kontluğa ait bir arabacı tarafından arabaya alınıp, bir hanın önünde arabadan indirilmesini ve görenler tarafından kontun kendisi zannedilmesini sadece çevre ve koşulların oluşturduğu bir oyun olarak değil; nerede, ne zaman ne yapacağını bilenin hakkı olarak yansıtması öğretmen tarafından beğenilmişti. Onun kompozisyonda göremediği, Wenzel

Strapinski'yi harekete geçirenin sevgi olduğuydu sadece.

Kompozisyonu ben de beğendim. En içten selamlarımla.

Gotthold Rank

Kopya yeniydi, eski kopyanın bir kopyası. Yazı sadece temiz değil, aynı zamanda yukarıya çıkan çizgilerinin ince, aşağıya inen çizgilerinin kalınlığıyla güzeldi de. Babam çizgili kâğıt kullanmamıştı, bazen dar, bazen geniş satır araları bırakarak serbest yazmıştı; özenli, hayat dolu yazılar. Öğretmen imla ve gramer hatası bulamamış, sayfanın altına sadece "Bravo" yazıp, İsviçre'deki en yüksek not olan altı vermişti.

Wenzel Strapinski gönülsüz sahtekâr mı?

Gönülsüz sahtekâr kendi içinde çelişkilidir. Çünkü bir sahtekâr olduğundan daha fazlası olmak ister. Bunu ister, aynı anda istememek gibi bir şey yapamaz.

Wenzel Strapinski kendi arzusunun dışında sahtekâr olmuş olamaz. O bir sahtekârdı ya da değildi. Öyleyse, nasıl bir sahtekâr olduğunu sormak gerekir haliyle. Çünkü sempatik ve antipatik, ahlaklı ve ahlaksız, neşeli ve kederli sahtekârlar vardır.

Wenzel Strapinski bir sahtekârın yapabileceği her şeyi yaptı. Davranışına sahtekârlık sanatının eksiksiz bir kullanma kılavuzu denebilir.

1. Neyin varsa, ortaya koy! Koyu renkli, siyah kadife astarlı paltosu Wenzel Strapinski'ye asil ve romantik bir görünüm kazandırıyordu, dikkat ve merak uyandırıyordu; Wenzel Strapinski onu üstünde belli bir stille taşıyordu.

2. Ne öğrendinse, ortaya koy! Wenzel Strapinski eskiden bir çiftlikte çalışmış ve Husar askerlerinin hizmetinde bulunmuştu; atları tanır, çiftlik sahibi ile subayların konuşma tarzını bilirdi, bu tarzı kullanmasını da bildi ve kendisine uzatılan kırbaç ile dizginleri tereddütsüz aldı.

3. Zayıflıklarını saklama, aksine onları kullan! Wenzel Stra-

pinski beceriksiz ve ürkekti; balık ve şarap alırken çekingen davrandı, böylece hancıyı ve aşçı kadını iyi terbiye almış çevreden geldiğine ikna etti, az konuştuğu için her sözü değer kazandı, karşısında utanıp kızardığı için Nettchen'i etkiledi.

4. Kendine öyle bir rol biç ki, ilgi duyduğun şeyleri saklamak zorunda kalma, aksine onların peşinden koş! Wenzel Strapinski nereden gelip, nereye gittiğinin karanlıkta kalmasına o kadar özen gösterdi ki diğerleri onun izlenen bir kaçak olduğunu düşündüler, böylece o da nereden gelip nereye gittiği sorularından kurtuldu.

5. Sahte kimliğini gereksiz yerlerde kullanma! Wenzel Strapinski bunda zorlanmadı, çünkü sıfatının haricinde zaten kendisini herkesin öyle zannettiği kont gibiydi. Ama kendini asla kont olarak takdim etmeyecek ve imzasını Wenzel Strapinski olarak atacak kadar da kurnazdı.

6. Sahte kimliğini kendin söyleme, bırak diğerleri bulsun! Goldach'lılar Kont Wenzel Strapinski'ye katıksız inandılar, çünkü basit olaylara sansasyonel bir anlam yüklemeye çoktan hazırdılar.

7. Başarının sırrı, sırrın kendisindedir, seni ilginç kılar ve başkalarına seni nasıl görmek istiyorlarsa öyle görmeleri için fırsat verir.

8. Kuşkucuların sempatisini kazan, ama onlara asla güvenme! Goldach'lıların arasında sadece Melchior Böhni kuşkuluydu. Wenzel Strapinski önce onun sempatisini kazandı, ama sonra onu sürekli göz önünde bulundurmayı başaramadı. Nettchen için ikisi rekabete giriştiklerinde zaten sempatisini kaybetmeye mahkûmdu.

9. İşler tersine döndüğünde yenilgini örtbas atmeye çalışma, kabullen!

Wenzel Strapinski bir sahtekârın yaptığı her şeyi yaptığı halde, öyle olduktan sonra önceleri artık o kişi olmak istemedi. Baş-

kalarının yaptığı hatadan, olduğundan fazlasıymış gibi görünme hatasından o da kaçamamıştı. Bunu yapmaya borçlu muydu?

Goldach'lılar onu o olduğu için değil, kendi istedikleri için kont olarak görmüşlerdi. Onların hiçbir şeyini almamıştı; konukseverlikleri ile ona sunduklarını alıp götüremezdi. Hayır, Wenzel Strapinski Goldach'lılara hiçbir şey borçlu değildi.

Nettchen'e doğruyu söyleme borcu var mıydı? Nettchen de onu o olduğu için değil, kendi istediği için kont olarak görmüştü. Zaten onu o olduğu için değil, kendisi için sevmiş ve onunla o olduğu için değil, kendisi için nişanlanmıştı. Aslında nişanlanmakla saygınlığını ve geleceğini tehlikeye atıyordu, ama bunu bilemezdi, Wenzel Strapinski ise biliyordu. Bundan dolayı kıza işin doğrusunu söyleme borcu var mıydı? İçin doğrusunu saklamak da, Nettchen'i bile bile kandırmak kadar Wenzel Strapinski'yi sahtekâr yapmaz mıydı?

Sorular yersiz değil. Çünkü Wenzel Strapinski, Nettchen'ne doğruyu anlatmamakla kalmadı sadece. Esasında kızın kendisini Kont Wenzel Strapinski sanmasını da istedi. Bunu ona açıkça söyledi: Bir kont olarak onunla birkaç kısa mutlu gün yaşamak istiyordu, ardından bu aldatmacayı açıklayacak ve kendi hayatına dönecekti. "Dünyanın budalalığından" payına düşeni alması da onu sahtekâr yapmadı. Ama sonra aynı budalalık onu, daha doğrusu o kendi kendini "budalalığın bir neferi" yaptı. Wenzer Strapinski ayakları geri gide gide bir sahtekâr oldu, ama sonunda oldu ya.

Kısa süreliğine öyle olmuştu. Deşifre olduktan sonra sahtekârlık becerisini ve şansını başka yerlerde denemek üzere oradan ayrılmadı. Kaldı, Nettchen'le bir aile kurdu, kumaş tüccarı olarak başarı kazandı ve mükemmel bir koca oldu. Böylece sahtekârlık kariyerinde başarılı bir sona ulaştı. Layık olduğu, hak ettiği şeye kavuşmuştu ve buna başka türlü de kavuşamazdı. Karşısına çıkan fırsatı kaçırmama akıllılığını göstermişti.

Wenzel Strapinski sempatik bir sahtekârdı; ahlaklı, alçakgö-

nüllü, öğrenmeye açık ve yetenekli. Sahtekâr olmanın kötü bir şey sayılmayacağının ilk kanıtıdır bu. Hayatta kendine layık olana ulaşmak için bir fırsat sayılabilir.

Aynı akşam yolda De Baur'a rastladım. "Burada mıydınız? Almanya'ya döndüğünüzü ve seminer başlarken geleceğinizi sanıyordum." Gitmeyip, kaldığımı söyleyince beni Noel yemeğine davet etti. "Bir düşünün, sonra telefon edip bildirirsiniz, gelirseniz seviniriz." Gülümsedi, çocuksu, utangaç bir gülümsemesi vardı ve aniden karşımda o genç adamı gördüm, golf pantolonlu takım elbise giymiş olanını değil, siyah kadife astarlı palto giymiş olanını.

10

Biz katılımcıların birbirimizle tanıştığımız, görev paylaşımı yaptığımız ve yolculuk için randevulaştığımız ocak semineri koordinasyon toplantısının ardından hayatım dinginleşti. Seminer hakkında bilgi veren kitabı bir solukta okumuştum. Üstünde ağır ağır çalıştığım De Baur'un kitabının çevirisine de ara vermiştim. Zaman zaman De Baur'un sonunda seminere çağırmaya karar verdiği Jonathan Marvin'le buluşuyorduk.

Hava daha soğuktu ve daha erken kararıyordu, ama ben yine her akşamüstü parkta koşuyor, ardından terasta özlem çekiyordum. Bazı günler koşmak evden çıkmamın tek nedeni oluyordu, bunun dışında yatıyor, roman okuyor, portakal ya da greyfurt suyuyla karıştırılmış votka içiyor, uyukluyor, okuyor, içiyor ve gecenin bir saatinde derin uykuya dalana dek kestiriyordum. Odam hiçbir an tam anlamıyla aydınlık olmazdı. Gündüz karşımdaki duvarın tuğlalarını sayıyordum, ortalık kararırken onlar da görüntümden silinip gidiyordu ve geceleyin duvar çok yüksek binaların camlarından vuran ışığa yerini bırakıyordu.

Yatağımda yatarken daha üst katlardan bir pencere görüş alanıma giriyordu. Arkasında genç bir kadın yaşıyordu, onu camı açıp kapatırken ya da açık pencerenin önünde saçlarını fırçalarken görüyordum. Ya çok erken ya çok geç kalkıyordu ve evden çıkması ile dönmesindeki ritim bende ya doktor ya da hemşire olduğu kanısını uyandırmıştı. Güzel değildi, ama

yaptığını gördüğüm şeyleri o kadar kararlı ve etkili hareketlerle yapıyordu ki, ona bakmak içimde sevinç uyandırıyordu. De Baur'un davetini reddetmiş ve Noel'de, eğer o da benim gibi yalnızsa, komşumu yemeğe davet etmeye niyetlenmiştim. Ama Noel'de yoktu. Birkaç gün sonra evine döndüğünde yanında, arasının iyi olmadığı anlaşılan bir erkek vardı. Geceyarısı yüksek sesli bir tartışma ve çarpılan kapı sesleriyle uyandım, ertesi sabah ilk ve son kez olmak üzere komşuma asansörde rastladım, saçlarını yüzünü örtecek şekilde taramasından gözünün morardığı sonucunu çıkardım.

Aralık ayının bir haftasını Barbara için bir takvim hazırlamakla geçirdim. Onu özlediğim terastan görünen manzara, içinde yaşadığım bina, onun Augie'yle birlikte yaşadığı bina ve o sırada ders verdiği okul, havaalanı; bir fotoğraf makinesi satın alıp fotoğraflar çektim, takvimdeki diğer ayları göstermek için *New Yorker*'ın baş sayfalarını kullandım ve aralık ayı için avuç içi büyüklüğünde bir plastik çam ağacı resmi kesip, takvim yaprağına yapıştırdım, dallarına minicik rengârenk elektrikli mumlar iliştirdim, sayfanın arkasına ufacık bir pil taktım ve hatta Jingle Bell çalan bir çip bile buldum. Çok özen gösterdim, önce sevgimden dolayı, sonra Barbara'yla değil, yaptığım işle alakalı mükemmeliyetçiliğimden dolayı ve en son olarak da inadımdan dolayı: Beni sevsin sevmesin, ona özgün bir hediye hazırlamıştım. Max için bulabildiğim kadar değişik sakız aldım, annem için üstü açık arabasında giderken takması için deri bir kasket. Paketin içine siyasal bilimler bölümünün De Baur'un da fotoğrafının olduğu bir broşürünü ekledim.

Hayatım dingindi, ama kendimi yalnız hissetmiyordum. Arada bir ardı ardına iki üç film birden izliyor ve beyazperdeye yansıyan kocaman resimlerin üstüme çökmelerine izin veriyordum. Bazen, gece geç saatlerde konservatuvar öğrencilerinin aryalar söyledikleri, kendisine uzatılan her partis-

yonu sükûnetle çalan yaşlı bir hanımın piyanoda onlara eşlik ettiği bir restorana gidiyordum. Arada sırada restorana gelen gerçek bir tenor kalkıp onlara eşlik ederdi. Bazen de bir bisiklet kiralıyor ve Manhattan'ın bir ucundan diğerine gidip geliyordum.

Noel'den on gün önce Max'a, Barbara'ya ve anneme hediyelerimi yolladıktan sonra bana yıl bitmiş gibi geldi. Bana gelen hediyeleri gözden geçirip, düzenlemeyi denedim, yıl boyu yığınla şey birikmiş bir evi toplar gibi. Fazla ileri gidemedim. Barbara'ya olan özlemim ve yaptığım şeyi neden yaptığımı bilmeden yapmak zorunda olmanın verdiği çaresizlik, söylediği yalanlarla sadece benden kaçmakla kalmayan, aynı zamanda benim için ölmüş de olan annem için tuttuğum yas, Johann Debauer'de hoşuma giden yönleri John de Baur'da yeniden bulduğum halde babama karşı hissettiğim saldırganlık ve dehşet duygusu, bütün bunlara iyi bir bilanço denemezdi.

Noel gecesi sokağın köşesindeki tezgâhta kalan, Tanrı'nın bile acıyacağı, son çam ağacını satın aldım. Nedense içimde Barbara'nın sürpriz yapıp geleceğine dair bir duygu vardı. Daima Lufthansa'yla uçtuğunu, gümrüğü geçip buraya gelmesinin en azından iki saati bulacağını biliyordum; gece dokuz buçuk ile on bir buçuk arasındaki saatler New York'ta yaşadığım en dibe vurmuş saatlerdi.

Yılbaşı gecesini Jonathan Marvin'le birlikte Greenwich Village'daki bir barda geçirdim ve adının Callista olduğunu söyleyen bir kadının yatağında noktaladım; ismini sevmiştim.

11

Yedi ocak sabahı saat dokuzda bölümün kapısında buluştuk. Seminerden sadece ileri yaştaki öğrenciler davetliydi; Jane psikanalist, Katherine doktor, Fransızca profesörü Anne, denizci Mark ve Jonathan. Diğerleri ilk kez koordinasyon toplantısında gördüğüm, eski seminerlerin katılımcılarıydı. Meg ve Pamela büyük New York barosundan iki genç avukattı; Philip, Gregory ve Michael Washington'da milletvekilleri ve senatörler için çalışıyorlardı ve Ronald beyin fırtınası gruplarından birinde gençlerdeki suça eğilimle uğraşan bir ekibi yönetiyordu. Mark ve Pamela sigara yakmak istediklerinde Katherine kaba bir tavırla onları uzaklaşmaları için uyardı; çekilip gittiler, Jonathan ve Anne de onlarla gitti ve Katherine yaptığı şeyin neden doğru olduğunu ayrıntılarıyla açıklayan, uzun bir söyleve başladı. Biz olan biteni biraz da utanarak dinledik. Ta ki Roland sevimli bir şekilde Katherine'in sözünü kesip, ona kahve isteyip istemediğini sorana dek. Sütlü mü, sütsüz mü, az ya da çok mu sütlü, şekersiz içeceğini düşünmüş, ama tatlandırıcı da olabilirmiş ya da tatlandırıcı yerine eğer isterse Splenda da koyabilirmiş, tadı şeker gibiymiş, zaten şekerden yapılıyormuş, ama kalorisi yokmuş!

Dokuzu çeyrek geçe bizi götürecek minibüs geldiğinde dört sigara tiryakisi en arkaya oturdular, Katherina şoförün yanına geçti, aradaki diğer üç sıraya da Ronald ve Meg, sonra Ja-

ne ile ben oturdum, arkamıza da Philip, Gregory ve Michael oturdu. Jane'le sohbet etmeyi isterdim: Bizi bekleyen ve geçmişteki seminerlere, De Baur'a, onda neleri ilginç bulduğuna ve hangi izlenimleri edindiğine, psikoanalitik konusundan nasıl olup da hukuk konusuna döndüğüne dair. Ama seminer hazırlıklarını henüz bitirmemişti ve okumak istiyordu. Ben de koltuğuma yaslandım ve arkadakilerin konuşmalarını dinlemeye başladım. Phil, Greg ve Mike için seminere katılmak büyük şeydi. Katılanlar, De Baur'un gerçek öğrencilerinin arasına giriyor ve onların Washington'daki geniş iletişim ağına dahil olabileceklerini umuyorlardı. Albany yakınlarında bir yerde mola verdik. En azından öğle yemeğinde koltuk komşumla sohbet ederim düşüncesinden yola çıkarak onunla Japon büfelerinden birinde suşi yedim. Jane psikanalist bir baba ile psikanalist bir annenin kızıydı, New York'ta büyümüştü, seçkin bir özel okula, oradan da Harvard'a gitmiş ve sadece düşünmekten ve konuşmaktan oluşan dünyasından kaçmak, bir şeyler yaratmak, değiştirmek istemişti ve başarılı bir psikanalist olarak çalışmıştı.

"Ne?"

Özellikle aptalca bir soru sormuşum gibi bana baktı. "Dünyanın nasıl değiştiğini yaşayarak görüyorsun! Bunun başarıya ulaşmasını istiyorum."

Minibüste uyuyana dek okudu. Diğerleri de uyumuşlardı. Dışardan bakımlı tarlalarla, kirli yeşil çayırlarla ve çıplak ormanlarla kaplı tepeler görünüyordu, bazen de büyük siloları olan bir çiftliğin ya da küçük bir yerleşim yerinin önünden geçiyorduk. Hava kararda ve olanca ağırlığıyla öyle bir çöktü ki, ilk kar tanecikleri düşmeye başladığında günlerce kar yağacağını düşündüm. Sonra ben de uyudum. Minibüs tam otoyoldan çıkıp, çift yönlü bir yan yola saparken gözlerimi açtım. Kar yağmaya devam ediyordu ve yerler bembeyazdı.

Minibüs delik deşik bir arazide sarsıntıyla durduğunda uyandım. Dünya beyaza kesmişti, kar tanecikleri havada dans ediyordu ve bizim de önüne park ettiğimiz bir restoranın otoparkına dizilmiş arabaların tepelerinde kubbelenmişti. Hava kararmak üzereydi. Saatime baktım, dörttü; iki saat uyumuştum.

Şoför indi, Katherine, Jane ve Meg peşinden restorana girdiler. İlk geri gelen Katherine oldu, yerine oturdu, bize döndü ve konuştu: "Korkarım şoför yolu şaşırdı. Karanlık olmak üzere ve kar var. İlk motelde konaklayıp, yarın sabah erkenden yola çıksak diyorum. Siz ne dersiniz?"

"Şoföre soralım!"

"Yolculuk sırasında onunla konuşmayı denedim. Ne yapacağını ona söyleyecek olan bizleriz. Ona sorarsanız, canı ne istiyorsa onu yapar. Bu gece yola devam etme riskini göze alacaktır; ikinci günün yevmiyesini kimse vermez."

Dışarıda bir cip durdu. İçinden asker yeşili ceketler, komando pantolonları giymiş, kafalarında koyu renk yün bereler, ayaklarında bileğe kadar bağcıklı botlarla dört erkek indi. Işıkları yanan minibüse baktılar, güldüler ve ayaklarını pat pat yere vurarak restorana girdiler.

"De Baur bizi beklemiyor mu? Oraya bizden birkaç gün önce gideceğini söylememiş miydi?"

"Ona telefon edelim."

Koordinasyon toplantısında acil durumlar için bir telefon numarası verilmişti, Ronald restorana gitti, ama hemen geri geldi. "Otomatik santral çıkıyor, De Baur değil acil durum merkezi cevap veriyor zaten."

Gideceğimiz yerin ya da De Baur'un New York'taki telefon numarasının hiçbirimizde olmadığı anlaşıldı. Ronald bir kere daha restorana döndü, bilinmeyen numaralardan De Baur'un numarasını buldu, telefon açtı, ama yine otomatik santraldan ailenin seyahatte olduğu ve ancak ayın 14'ünde

telefona yanıt verecekleri bilgisiyle geri döndü.

Katherine direndi. "Neden gidemediğimizi De Baur anlayacaktır. Olup biteni o da görüyor zaten."

Ama sonra şoför Jane ve Meg'le geri geldi, iki kadın her şey yolundaymış gibi yerlerine oturdular ve adam sırıttı. "Herkes uyandı mı? Yedi ile sekiz arası orada oluruz, planlanandan biraz daha geç, ama korkulandan daha erken. Meraklanmayın, arabayı itmenize gerek kalmayacak. Dörtçekerdir bu." Sonra yola devam ettik.

"Ne oldu böyle? Katherine adamın yolu şaşırdığını söylemişti."

Jane omuzlarını kaldırdı. "Barmene yolu sormuş, ben de duydum. Ama belli ki, nereye gittiğini biliyor."

Önce otomobiller, servis arabaları, bir okul otobüsü, sürücü kabini ampullerle donatılmış kocaman bir kamyon gördük. Sonra yollar daraldı, trafik kalmadı, tarlaların ötesinde, pencereleri ışıklı tek tük evlere ya da ağaçlara rastladık. Minibüsün içi karanlıktı ve hiç kimse tepe lambasını yakıp, bir şeyler okumaya kalkışmamıştı. Şoförle birlikte hepimiz, tek bir tekerlek izinin bile olmadığı, ormanın içinden geçen bitip tükenmek bilmez yola bakıyorduk. İki ya da üç saat sonra kar durdu ve şoför, "Aman nihayet" dedi, fakat kar taneciklerinin yarattığı o tül perde olmadan çevremizi saran beyaz dünya bize daha da uzak görünüyordu o anda.

Sonra hedefimize vardık. Işığını bir süredir görüyorduk zaten, önce geniş ve beyaz bir alanın ardında, sonra bir yolun köşesinde. Minibüs birkaç virajı daha tırmandı ve sonunda ışıklı, eski bir otelin önünde durdu.

Arabadan atlarken, "Lütfen çabuk olun" diye uyardı ve bagaj kapağını açarak çantalarımızı indirmeye başladı. "Durumu görüyorsunuz. Geri dönmem lazım."

İnip kara gömüldüğümüzde ve ayaklarımız sırılsıklam olduğunda o tekrar aracına binmişti bile. Manevra yaptı, bize

el salladı ve çekip gitti. Arkasından baktık, virajları alarak yoldan indiğini gördük, dönüş noktalarında arada belirdi, arada kayboldu ve bir süre sonra büyük, beyaz alanı geçip ilerlemeye devam etti. Ondan sonra sesi de gelmez oldu.

12

Otel üç katlı, birinci ve ikinci katlarının ön cephesinde balkonları olan ahşap bir binaydı. Bulunduğumuz alan sokak lambalarıyla aydınlatılmıştı ve giriş kapısına çıkan merdivenler ile zemin ve birinci kat pencereleri ışıklıydı. Bekledik, ama kimse bizi karşılamadı. "O halde biz davranalım" dedi Ronald, valizini aldı ve merdivenlerden çıktı. Biz de peşinden gittik.

Lobide bekledik, ama yine gelen giden olmadı, ne De Baur, ne müdür, ne personel. Ronald "Selam" diye seslendi, fakat yanıt gelmedi. Bazıları lobideki koltuklara oturdular, Ronald, Katherine ve ben zemin katı araştırmak için hareketlendik. Mark, "Ben de yukarı bakayım" dedi ve Jonathan da ona katıldı. Şömineli yemek salonundan geçtik, arkasında mutfağa ve bodruma inen merdivenli bir kapı vardı, bir de servis asansörü. Mutfaktan ve boş depolardan geçerek binanın ta öteki ucuna kadar gittik, yine bir merdivenden çıkıp bir barın arkasında bir oda bulduk, burada rafları boş bir kütüphaneye ve başka bir hole açılan bir kapı vardı. Her şey yerlerdeydi, duvarlar çatlak ve lekeli, döşemeler yırtıktı, mobilyalar çizilmişti ve yemek salonundaki sandalyeler üç ayak üstünde duramadıklarından duvar dibine sıralanmışlardı. Mutfakta az sayıda tencere ve tava göze çarpıyordu, büyük buzdolapları çalışıyordu, ama içleri boştu. Her şey temiz sayılırdı.

"Bir üst katta De Baur'un eşyalarını koyduğu bir suit ve

bizler için gerekenden fazla sayıda oda var. Bir kat yukarısı karanlık; hiçbir şey göremedik."

"Kalorifer ne âlemde?" Pamela koltuğa iyice gömülüp, kollarını göğsünde kavuşturdu. İçerisi hayli soğuktu.

Katherine ellerini beline dayadı. "Bu suçlayıcı ses tonu da neyin nesi? Kaloriferi ben kapatmadım ya. Nerede olduğunu bile bilmiyorum. Dışardan ulaşılıyor herhalde."

"Benimle gelir misin?" Jonathan başını salladı ve ikimiz binadan çıkıp çevresini dolaştık. Kalorifer dairesini bulamadık, ama koca bir odun yığını bulduk ve taşıyabileceğimiz kadarıyla elimizi kolumuzu doldurduk. Lobiye girdiğimizde Greg de jetonlu telefonla mücadele ediyordu. "Meret şey çalışmıyor."

"Bu odunlar ne olacak? Kaloriferi yakmadınız mı?"

Pamela'nın ses tonu beni de kızdırdı, tam ağzının payını veriyordum ki, Katherine atıldı. "Sızlanmayı kes artık. Git dışarıdan odun getir."

"Bir dakika." Ronald elini kaldırdı. "Bir parça organize olmakta yarar var. Önce şömineli odaya odun taşıyalım, sonra keşfe çıkalım, dört kişi alt katı, dört kişi üst katı araştırsın, olmaz mı? Gece uzun ve soğuk olacak, yiyecek, battaniye, mum, ne bulursak artık."

Hepimiz işe giriştik. Sadece Pamela koltuğundan kalkmadı. Şöminenin yanına yeterince odun yığılmıştı ki Phil, "Bu çekiyor mu acaba?" diye sordu.

"Göreceğiz. Hâlâ ışık varken gidip şu keşfi yapalım. Şalterlerin çalışmadığını fark ettiniz mi? Bir yerlerde ana şalter olmalı, ama daha bulamadım, saatliyse ve sekize, dokuza ya da ona ayarlandıysa daha karanlıktayız. Önce ana şalteri bulalım derim."

Bu kez Greg, Phil, Mike ve ben davrandık, üst katta sistematik olarak tüm odaları tek tek aramaya başladık. On sekiz yatağın her birinin üstünde bir pamuklu çarşaf ile ince bir

yün battaniye vardı, dolaplar ve çekmeceler bomboştu, üstelik sular da akmıyordu. Üçü de durumu hafife aldılar, Greg şakayla karışık lanetler savururken Phil ve Mike Washington'da Adirondack maceralarını nasıl anlatacaklarının provasını yapmaya başlamışlardı bile. De Baur'un odasının önünde bir an durduk, ama sonra orayı da araştırdık ve bir karton mum ile yarım şişe viski bulduk. "Bu nasıl olsa hepimize yetmez" diyen Greg kocaman bir yudum alıp, şişeyi Phil'e uzattı. Artakalanı içip bitiren Mike bana dönüp, "Üzgünüm" dedikten sonra pencereyi açtı ve şişeyi gecenin karanlığına savurdu.

Diğerlerinin araştırması da pek başarılı sayılmazdı. Mutfakta üç kutu hazır çorba, Campbell domates çorbası, iki bidon su, barda yarısı boş birkaç viski ve konyak şişesi, kütüphanede bir kutu sigar bulmuşlardı. Kalorifer yok, ana şalter yok, merkezi su vanası yok. Anne ve Jane ellerinde mumlarla en üst kata çıktılar, ama boş odalardan başka bir şey göremediler.

Keyfimiz yine de iyiydi. Greg yemek pişirmeyi önerdi, Katherine de az malzemeyle çok şey yapmayı biliyormuş gibi ona eşlik etti. Mark şömineyi yakarken biz de lobideki koltukları salona taşıdık. Hatta yerinden kaldırılan Pamela bile bir işe yaradığını göstermek amacıyla odun yığınının üstüne enlemesine iki, boylamasına iki odun daha koydu.

Sonra hepimiz şöminenin etrafında oturduk, çorba içtik, bardaki şişelerin dibine darı ektik ve alevleri seyrettik. Az sonra Katherine yatmak isteyince çarşafları ve battaniyeleri dağıttık; şanslılara iki battaniye bir çarşaf, şanssızlara iki çarşaf ve bir battaniye düştü. Ben şanssızlardandım.

Odam buz gibi soğuk olduğu halde hemen uyudum. Sabaha karşı dörtte uyandığımda bedenim kaskatıydı. Örtülerimi alıp, diğerlerinin olduğu şömineli salona indim. Düzgün, ama yine de bir parça başka türlü yanan ateşe baktım ve büyükbabamın düzgün, ama yine de bir parça başka türlü yuvarlanan dalga-

lara olan sevgisini düşündüm. Babamın büyükannem ile büyükbabamda yarattığı acıyı düşündüm ve aniden aynı sertliğin, aynı soğukluğun bende de olmasından korktum.

Gün ağardığında battaniyemi katladım ve otelin önüne çıktım. Kocaman beyaz alan üstü karla örtülü, donmuş bir göldü. Ardında dağ sıraları gökyüzüne kadar birbirini izliyordu ve çok uzaklardaki buğunun içinde yitip gidiyordu. Güneş soldan doğdu, beyaz ışıklarıyla gelişini müjdeledi, dağın yamacının üstünden yükseldi ve bir zaman sonra buğulu gökyüzünde kıpkırmızı asılı kaldı.

Jonathan yanıma geldi. "Sanırım De Baur'un komünü buradaydı, bir çiftlikte değil. Sıkı kontrol altında bir komün. Aletleri gördün mü?"

"Aletleri mi?"

"Benimle gel." Peşinden içeri girdim, odaları gezdik. Her odada tavana bir ya da iki video kamera monte edilmişti. "Üst kata da baktım. Oradaki odalarda da var."

"O tarihte video kamera var mıymış?"

"Belli ki varmış." Güldü. "Belki bizim Avrupa'da henüz yoktu ama."

13

Hepimiz bu serüvenin öğleden önce biteceğini ve seminerin başlayacağını düşünüyorduk. Bekledik ama hiçbir şey olmadı.

Açlık dayanılmaz olunca oteli bir kez daha yukarıdan aşağıya didik didik aradık. Hiçbir şey bulamadık. Otelin arka tarafındaki kulübede de erzak yerine biraz daha odun, paslanmış tarım aletleri, bir soba ve eski, bozuk bir araba bulduk. Yine otelin arkasında keşfettiğimiz bir merdiven, bodrum kat hizasındaki bir yere iniyordu, büyük bir olasılıkla kalorifer dairesine, ama demir kapısı kilitliydi.

Güneş çıktı ve öğleye doğru hava öylesine ısındı ki, terasta oturduk. "Şimdi krem peynirli ve füme somonlu bir sandviç ile yanında şampanya olsa" diye Jonathan hayal kurdu, Meg'in hayalinde köy peyniri ile taze çilekler, Phil'inkinde ise bonfile ve patates kızartması vardı; herkesin başka başkaydı, benimki de sahanda iki yumurta, kızarmış kepekli ekmek ve baldı. Birinin istediğinden farklı bir şey istemek oyuna dönüştü ve Katherine bıldırcın yumurtasından yapılmış omlet hayaliyle herkesi etkiledi.

Sonra oyun bitti, ama açlık bitmedi, güneş bulutların arkasında kayboldu ve hava iyice soğudu. Salonda şöminenin başına toplandığımızda ortalıkta yine gergin bir hava esmeye başlamıştı. De Baur'un esas amacı neydi? Minibüs şoförü alelacele giderken ne düşünmüştü? Madem Jonathan, De Baur'un yirmi yıl önce burada bir komüne liderlik yaptığını tah-

min ediyordu, bizi neden daha önce uyarmamıştı? Mark neden bir şey yapmadan oturuyordu, denizci değil miydi o?

"Bugün gelen giden olmazsa yarın buradan ayrılmak zorundayız." Mark güldü. "Bunu akıl etmek için denizci olmaya gerek yok."

"Hepimiz mi? Neden birkaç kişi gidip bir araba bulmaya çalışmasın?"

"Gidenlere elimizdeki en iyi ayakkabıları ve paltoları veririz."

"Ama ya onlar da sonra geri gelmezlerse ve mesela benim de gitmem gerekirse?"

Jane bana döndü: "Buna dayanamıyorum artık. Biraz yukarı çıkıp her şeyden uzaklaşmak istiyorum, battaniyeni bana verir misin?" dedi. Başımı salladım, ayağa kalktı. Ama gitmedi. Pencereden dışarı baktı ve müthiş heyecanlanmış gibi bir tepki verince bizler de hemen o tarafa koştuk. Karşı taraftan bir araba yaklaşıyordu.

Birkaç dakika sonra içinden dört adamın indiği bir cip geldi. Ronald fısıldadı: "Biz bunları görmemiş miydik? Dün restoranın önünde bunlarla karşılaşmıştık değil mi?" Adamlar merdivenden çıkıp, yanımıza geldiler ve "Burada ne yapıyorsunuz?" diye sordular.

Ronald semineri ve içinde bulunduğumuz berbat koşulları anlattı. "Gelmenize çok sevindik. Buraya nasıl geldiniz? En yakın yerleşim yeri ne kadar uzakta? Ne zaman gideceksiniz, giderken bizi de alır mısınız? Bir kerede bu kadar çok soru sorduğum için bağışlayın."

Ronald'ı gözlerini bile kırpmadan ve çeneleri oynayarak dinleyen, köşeli suratlı, kısa saçlı, yaşlıca bir adam, yani sözcüleri, soruları yanıtlamadan önce biraz durdu: "Nerede olduğunuzu sandığınız hakkında bir fikrim yok. En azından burada bir şey kaybetmiş değilsiniz. Az sonra hava kararacak, ama yarın erkenden buradan gideceksiniz."

Pamela, her şeye hâkim bir avukat tavrıyla kendini tanıttı, kibarlığından ödün vermemeye çalışarak burasının seminer yerimiz olduğunu, profesörün de zaten eşyalarını çoktan getirip yerleştirdiğini, başına kötü bir şey gelmiş olabileceğini, burada kalmaya aslında can atmadığımızı, bu gece için onları kabul edebileceğimizi, ama yardım etmeleri gerekeceğini sakin sakin anlattı.

Adamlardan biri sözcülerine dönüp sırıtarak, "Baba" dedi. "Kızlar yemek yaparlar herhalde!"

Sözcü dönüp oğluna bakacağına gözlerini hâlâ Ronald'ın üstünden ayırmamıştı. "Bu gece bir şeyler yemek istiyorsanız, işe yarayın biraz. Kadınlar yemek pişirsin, erkekler de onlara yardım etsin." Sonra Mark'a döndü. "Sen kimsin? Bunların yanında ne işin var?"

Mark duraksadı. Onu iyi tanımıyordum. Subaylıktan hukuk öğrenimine atlamıştı, üstelik politik teorilere ilgi duyarak; bundan etkilenmiştim ve fikirlerini daima yerli yerinde ve doğru bulmuştum. Duraksadığı anda kafasından neler geçmişti acaba? Bizim ile diğerlerinin arasında bir seçim yapmak zorunda kalacağı mı? Onlara kibar davranması gerektiği mi? Onların yanında bize kol kanat gereceği mi? Bizimle aslında ortak hiçbir yanı olmadığı mı? Mark Felton yanıt verdi. "Bunların yanındayım, çünkü bunlarla birlikte eğitim alıyorum. İki yıl öncesine kadar donanmadaydım."

Diğeri hemen elini uzattı. "Steve Walton. İndependence uçak gemisinden. Memnun oldum Mark, memnun oldum. Gel birer bira içelim."

Salona geçtiler. Sözcünün oğlu ve kendilerini tanıttıkları şekliyle kuzenleri, biz eşyaları ve erzağı içeri taşırken dalga geçmeyi ve kadınlar mutfakta yemek pişirirken emir yağdırmayı eğlence haline getirdiler. De Baur'un suitini ve diğer odaları istila ettiler. Gürültücü ve kabaydılar, sanırım herkes benim gibi ikilem içindeydi; bir yandan "Bu şekilde dav-

ranmalarına neden izin veriyoruz derken?" diğer yandan "Her şeyi çabucak arkamızda bırakabilmek için şimdi meseleyi çıkarmayalım" diye düşünüyorduk. Çocukluk anılarımda yer etmiş, üstüme gelmeyi marifet sayan, ama kendimi ona karşı tümden kapadığımdan sonunda bundan zevk almamaya başlayan bir sınıf arkadaşım aklıma geldi.

Salonda hep beraber yemek yedik, hamburger ve ketçaplı patates kızartması. Bu yemeği hak etmediğimizi başımıza kakmak için ellerinden geleni yaptılar. Ta ki Mike'ın canına tak edene kadar. Onun burnu havada, ağzı iyi laf yapan bir metroseksüel olduğunu düşünüyordum. İçinde yarısı yenmiş bir hamburger olan kâğıt tabağı elinden attı, kalktı ve giderken, "Tek başınıza zıkkımlanın" dedi.

Tam üç adım atmıştı ki Steve Walton'un oğlu ayağını uzatarak çelme taktı ve onu düşürdü. Mike kuzenlerden birinin ayağının dibine düşmüştü, beriki öne eğildi, sağ eliyle Mike'ı saçlarından tutup kafasını sol elindeki tabağın içine bastırdı. Üstüne bir de güldü, diğerleri de güldüler, sahneyi birbirlerine gösterip kahkahaların dozunu artırdılar. Sonra Steve Walton'un sesi yükseldi: "Yeter" ve kuzen, Mike'ı bıraktı, o da ketçap bulaşmış yüzünü silerek dışarı çıktı. Steve Walton yanında oturan Mark'a dönüp, "Bizim delikanlılar biraz vahşidir" derken kadeh kaldırdı, "eskiden bizler de öyleydik." Mark da ona kadeh kaldırdı.

Herkes donup kalmıştı. Jane'le göz göze geldik, birbirimizin yüzünde aynı anlayamama halini gördük. Dövüşmek konusunda deneyimsizdim. Şimdi de bana saldırılacağı ve mağlup olacağım korkusu taşımıyordum. Ama kendimi dışlanmış, savunmasız ve çaresiz hissediyordum. Buradan gitmek istiyordum. Sonra, Mark ve Pamela'yı sigara içtikleri için azarlayan Katherina doğrucu bir tavırla ayağa kalktı ve kapıya yöneldi.

"Oturun yerinize!" Steve Walton öyle bir öfkeyle haykırmıştı ki kız ne yürümeye cesaret edebildi ne de dönüp otur-

maya. Adam elini koltuğun kenarına dayayıp kalkacakmış gibi yapınca da oturdu. "Yemekler bitecek, anlaşıldı mı?"

Hepimiz ayağa kalkıp dışarı çıkmalıydık. Lokmalar boğazımıza takılıyordu. Ama hepimiz yedik. Utandık, birbirimizin yüzüne bakamadık ve tabaklarımızdakileri silip süpürdük.

Yemekten sonra bizi salondan çıkardılar. Ronald durumumuzu açıklamaya ve bir çözüm aramaya çalıştı, ama kuzenler onu tuttukları gibi yaka paça kapının önüne koydular. Bir süre tir tir titreyerek lobide bekledik.

"Yarın sabah ortalık aydınlanır aydınlanmaz kaçıyoruz."

"Mark olmadan gidebilir miyiz? Bizimle gelmek isteyeceğini hiç sanmam." Steve Walton, gençlerle birlikte salondaydı.

"Ben gelmem. Yemek pişirmeyi ve biri gelene kadar beklemeyi tercih ederim. Ya da beni zorla götürürsünüz ve yarı yolda bırakırsınız. Karda otuz mil yürümek bana göre değil."

"Bana göre de değil. Niyetlendiğimiz şey ölümü çağırmak demek."

Ronald etrafına bakındı. "Ne olursa olsun ben sabah gidiyorum. Benimla kim gelir?"

"Ben."

Jonathan başını salladı. "İşi dramatize etmeyelim. Onlara para teklif edeceğim."

Mike suratına bulaşmış ketçabı temizlemişti. Bizimle göz göze gelmekten kaçınıyordu. "Ben geliyorum." Greg ve Phil başlarını salladılar.

Pamela da başını sallayınca Katherine gülümsedi. "Sigara içmek yok ama."

"Yanımda kalmadı zaten."

"Ben de gelmeyi isterdim. Ama kalçamda bir problem var, bir mil bile yürüyemem."

"Yedi kişiyiz demek." Ronald sırıtarak elini uzattı. "Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için." Biz de uzattık.

Üşüyüp yatağa girdiğim anda kapı çalındı. Elinde örtüle-

riyle Jane dışarıdaydı. "İnsan bedeninin sıcaklığı... Daha mantıklı gibi geldi..."

Böylece örtülerimizin altına süzüldük. Yatak dardı. Sırtıma dayandı ve böylesi benim için de iyiydi: Sıcak bir sırtı sıcak bir karna yeğlerim. Jonathan'ın gürültüyle salondan atılmasını beraberce dinledik. "Kahrolasıca parana ihtiyacımız yok. Biz eğlenmek istiyoruz." Salon kapısı gürültüyle kapatıldı ve az sonra merdivende duyulan ağır adımlar yandaki odalardan birine girdi.

Jane "Ben de gelsem mi acaba? Biliyorsun, bu çılgınlık. Otuz mili bir günde alamayız ve geceyi dışarıda geçirirsek hepimiz ölürüz" dedi.

Ona Alpler'deki Pön Savaşları'nı, Berezina kenarındaki Fransızları ve Moskova önlerindeki Almanları anlattım –büyükbabamın bana anlattığı gibi– uyuyana kadar.

14

Uyandım, ama beni neyin uyandırdığını bilmeden. Karanlıktı, ısınmıştım ve Jane'in sakin soluklarını duyuyordum. Sonra bir motor çalıştırıldı. İkinci denemeydi herhalde, beni ilki uyandırmış olmalıydı. Ama ikinci deneme de başarısızdı. Kalktım ve pencereden baktım. Kar hafiflemişti. Üçüncü deneme başarılıydı. Cip hareket etti, birkaç metre sonra farları yandı ve sonra yola çıktı. Ama zikzaklar çizerek gidiyordu, ilk virajı zorlukla aldı, ikincisinde çukura düştü ve çıkamadı. Alt katta kapılar açıldı, gençler önce terasa fırladılar sonra cipe doğru koşmaya başladılar ve sürücü ve yanındaki tam inerlerken orada oldular.

Yanıma gelen Jane, "Greg, Mike ve Phil" dedi. Gençler onları önlerine katıp otele soktular ve lobide "Herkes aşağıya gelsin" diye haykırdılar, biri, birinci kata çıkıp, kapıları açmaya başladı. Aşağıda Steve Walton'un oğlu konuşuyordu. Elindeki cep fenerini Greg, Mike ve Phil'in yüzüne tuttu. "Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için, öyle mi? Siz üçünüz için sadece kendiniz varsınız, diğerleri umurunuzda değil." Güldü. "Arabaya düz kontak yaptıracak kadar akıllısınız bakıyorum, ama dört çeker şalterini bulamayacak kadar da ahmaksınız. Gecenin kahramanı hanginizdi? Sen nerede yaşadın da bu kadar cahil kaldın?" Yine güldü. "Şimdi ayakkabılarınızı giyinin, hepiniz benimle geliyorsunuz, arabayı düştüğü o pislikten siz çekip çıkartacaksınız."

"Siz sallıyorsunuz." Katherine çok sinirlenmişti. "Bir cipi kardan çıkartmak mı? Dört çeker olduğuna göre basarsın gaza çıkar."

Ne olduğunu biz daha kavrayamadan her şey olup bitti, bizler de öylece donup kaldık. Steve'in oğlu, Katherine'i o ufak tefek, incecik kadını, kazağından tuttu, kapıyı açtı ve karların üstüne fırlatıp attı. "Sen yalınayak çıkmak istiyorsun anlaşılan!" dedi. Sonra bize döndü. "Üç dakikada hazır olun." Katherine'e kalkması için yardım ettim. Titriyor ve ağlıyordu, yaralandı sandım ve itinayla onu tuttum. Başını salladı. Güçsüzlüğü ruhunu yaralamıştı.

Kar artmıştı. Böyle yağmaya devam ederse ertesi gün yol falan bulunmazdı. Ronald'la bakıştık, onun da aynı şeyi düşündüğünü anladım. Giyindik, dışarı çıktık, cipi düştüğü çukurdan çıkarıp önce yola, oradan da otelin önüne çektik. Zor bir işti ve kavga çıktı, çünkü Ronald, yardım ediyorlarmış gibi yapıp, başkalarını çalıştırdıkları için Greg, Mike ve Phil'e öfkelenmişti. Cip yeniden otelin önündeki alana geldiğinde hepimiz kara ve tere batmıştık. Katherine kurulanmamıza, ne varsa üstümüze geçirip yataklarımıza girmemize yardım etti.

"Bir dakika." O anda pek farkında olmadığımız Steve Walton tabancasını çıkardı, kaldırdı ve ateş etti. Hepimiz ona bakınca tabancayı omzunun altındaki kılıfına soktu ve bize sertçe baktı. "Hayal kırıklığına uğradık. Burası size ait olmadığı halde kalmanıza izin verdik. Yemeğimizi sizlerle paylaştık. Buna karşılık siz ne yaptınız? Şuradaki" Jonathan'ı gösterdi, "bize parası karşılığında onu istediği yere götürecek taksi şoförleriymişiz gibi davrandı. Şu üçü arabamızı çaldılar." Ronald'ı gösterdi, "Sen saçma sapan konuşmalarınla ve yarattığın sorunlarla fena halde sinirime dokunuyorsun. İstediğimiz tek şey minnet ve dostluktu." Sesi yükseldi. "Minnet ve dostluk şimdiye kadar yaptığınız davranışların bir öz-

rü olabilir. Yarın sizden ne duymak istediğimi anladınız mı?" Tam önümde durdu. "Anlaşıldı mı?" Hemen yanıt vermeyince beni itti, duvarı sırtımda hissettim. Yüzü yüzüme değecek kadar yaklaşmıştı, soluğunun kokusunu alıyordum. Korktum. "Anlaşıldı mı?"

"Evet."

Herkese tek tek sordu ve herkesten "Evet" cevabı aldı.

Sonra gençlerle birlikte salona girdi. Hiç konuşmadan odalarımıza dağıldık. Jane ve ben giysilerimizi çıkardık ve utanarak birbirimizi kuruladık, çünkü çıplaklığımız ikimizde de istek uyandırmamıştı.

Yatakta şöyle dedi: "Buraya geleli daha iki gece oldu, ama sonsuzluk gibi uzun geldi bana."

Aslında ona "evet" demek isterdim, ama "evet" diyen kendi sesimi bir kere daha duyamazdım. Hâlâ korkuyordum, herhangi bir olaya değil, bedensel olarak korkuyu hissediyordum.

"Yarın neler olacak acaba?"

"Kar arttı, korkarım gidemeyiz artık. Bizi salona sokmadıklarına göre arka kulübedeki sobayı kütüphaneye taşımayı deneyelim."

"Onlardan özür dilemek zorundayız."

"Yemeklerini tekrar bizimle paylaşmalarını sağlamak zorundayız."

Bir süre sonra Jane yeniden konuştu: "Niyetlerinin aslında ne olduğunu bize hiç söylemediler."

15

Ertesi gün ava çıkmak istediklerini söylediler. Saat ona doğru kar dinince sırt çantalarına erzaklarını doldurdular ve terasta tüfeklerini denediler, saat on bir buçukta güneş iyice yükselince, yola çıktılar. Mark da onlarla gitti.

"Şimdi" dedi Pamela.

"Ne şimdisi? Cipin direksiyonu kilitli."

"O zaman biz de tuzak kuralım. Lobide yere bir çukur kazarız. Ya da yanında uyku ilacı olan var mı? Yemeklerine koyalım. Ya da erzakları saklayalım, onlar elimize düşsün."

Ama erzaklar mutfakta değildi. Suitin kapısı kilitliydi, ne kapıyı kırabildik ne de balkondan içeri girebildik.

"Anahtar nasıl ellerine geçmiş?"

Greg, "Gelin benimle" dedi ve hepimiz peşinden cipe gittik. Direksiyon demir bir kancayla kilitlenmişti, ama arabanın kapıları kilitli değildi. Greg sağ ön kapıyı açtı ve yerdeki deri evrak çantasını gösterdi. "Bu... Gece tam dikkat etmemiştim, içine de bakmadım, ama size de tanıdık gelmedi mi?"

Pamela çantayı açtı. İki kitap, bir tomar kâğıt, bir takvim. Takvimi karıştırdı. Bunlar, De Baur'un eşyaları."

"Bu ne demek oluyor şimdi?"

"Bilmiyorum." Pamela çantayı aldığı yere bıraktı. "Ama hiç hoşuma gitmedi."

Ronald "Sen şimdi..." diye konuşmaya başladı, ama cümlesini bitirmedi ve hiçbirimiz korktuğumuz şeyi söylemedik.

Sobayı taşıdık, borusunu bir delikten dışarı çıkarttık, odun getirdik ve ısındık. Zaman zaman kulağımıza atış sesleri geliyordu. Mümkün olursa yarın sabah kaçacaktık. Bugün af dilememiz gerekiyordu. Kim yapacaktı bunu? Kura çektik, bardaki zarları getirdim ve Katherine'e çıktı.

"Ben yapmasına yaparım, ama bir kadının özür dilemesiyle yetineceklerini sanmam." Pamela bana baktı. "Sen yapmalısın."

"Kura çektik, Katherine çıktı. Onun denemesi lazım. Eğer olmazsa bakarız."

"Neden risk alalım ki? O özür dilesin ya da daha iyisi ikisi birlikte özür dilesin."

"Ben yapmam. Neden kura çektik o zaman, eğer..."

"Ne diyeceğini biliyoruz, söyledin zaten az önce. Kura çektik, çünkü daha iyi bir çözüm bulamamıştık. Çünkü düşünememiştik. Şimdi düşündük ve daha iyi bir çözüm bulduk."

Pamela haklıydı. Bunu ben de biliyordum, ama yapmak istemiyordum. Hatalı olmadığım bir şey için af dilemeyi istemiyordum. Kura çekilirken aklıma bir anı gelmişti; komşulardan biri beni anneme şikâyet edip, arkasından "orospu" diye bağırdığımı söylemişti, annem de komşu kadından özür dileyene kadar bana baskı yapmıştı. Çocuktum ve o küfrü hiç kullanmamış, sadece bir yerlerden duymuştum. Özür diledim, ama sonrasında kendimi o kadar sefil hissettim ki kavramakta güçlük çektim. Annemle uzlaşmak adına onurumdan ödün verdiğimi, tüm özeleştiri ritüellerinin hatalı suçlamalarla ve hatalı özürlerle onurun kurban edilmesini hedeflediğini ve bunu kurban ederken insanın kendine saygısını yitirdiğini, hepsini daha sonraları anladım. Hayır, kendime ihanet etmeyecektim. Ben af dilemeyecektim. Katherine bunu deneyecekti ve sonuç alınamazsa bakacaktık.

Vurdukları bir geyikle geri geldiler. Doktor olduğu için hayvanı parçalama görevi Katherine'e verildi ve ona karşı vicda-

nım rahat olmadığı için ben de yardım ettim. Diğerleri ne yapıyordu, bilmem: Salondaki şömine için odun taşımak, ateş yakmak, biraları soğutmak, pop müzik parçalarını otelin tamamına ve mutfağa yayan müzik tesisatını kurup, çalıştırmak. Katherine ile ben son üç saat içinde et kızartmakla uğraşırken Steve Walton ve gençler büyük bir olasılıkla diğerleriyle tek tek konuşmuşlardı, arada bir yalnız bıraktığım ve et kızartma sanatının dört yabancı tarafından merakla izlendiği Katherine'le de. Yemek sırasında öğrendiklerini hemen kusmadılar. Yemeğin başında Katherine özür diledi ve bizler de kabul gördüğünü varsaydık; Katherine onların ve bizlerin farklı beklentilerinin talihsiz bir şekilde kesiştiğini, yapılarımız ve stillerimiz arasındaki farkları dile getirdi, zor zamanımızda bize yardımcı oldukları halde onları üzdüğümüzden dolayı müteessir olduğumuzu, yemeğin bu hatamızı bağışlayacağını umduğunu söyledi ve "Herkese afiyet olsun" dedi.

Ama sessizce yemek yedikten sonra oğlu, Steve Walton'a dönüp konuşmaya başladı: "Onların seviyesine uygun olmadığımızı mı söylemek istedi şimdi bu? Bizi köylü parçası gibi mi görüyor yani?"

"Bunu mu söylemek istedi bilmiyorum. Ama basit şeyler için özür dileyip, önemli olanları atladığına göre bizleri aptal yerine koyduğu belli. Tuzak kurmak, çukur kazmak, yemekleri zehirlemek gibi" sesi gitgide yükseliyordu. "Bütün bunlar için de af dileseniz nasıl olur acaba? Ve bu kez bir kadınla değil, bir erkekle konuşmak isterim. Anlaşıldı mı? Sen, oradaki" diyerek beni gösterdi. "Anlaşıldı mı dedim?"

Başımı salladım, bu da yetmeyince "Evet" dedim ve yemekten sonra onlar salonda, biz kütüphanede otururken ertesi sabah yeni bir özür sunma girişimine de "Evet" dedim. Bir kere daha kura çekmeyi önerdim, ilk seferinde yaptığım gibi yine hile yapmaya hazırlanıyordum. Ama diğerleri reddettiler, hatta bu konuyu daha fazla konuşmayı da. Başka

konulardan konuşmayı da istemediler. Pamela'nın önerilerini onlara kim söylemişti? Kime inanmak gerekiyordu?

Jane, Meg'e döndü: "Sanırım açık sözlü olmalıyım. Sana hiç güvenmiyorum. Elimde kanıt yok, ama hislerim öyle söylüyor..."

Meg kederli kederli başını salladı.

Saat dokuz olup, ışıklar sönünce kuzenlerden biri yanımıza geldi ve Pamela'ya işaret etti: "Hey küçük kaltak, ayağa kalk ve benimle gel" dedi. Sarhoş görünüyordu. Pamela etrafına bakındı. Aynı anda Katherine, Jane, Ronald, Jonathan ve ben ayaklandık. Ama sanki bunu bekliyorlarmış gibi Steve'in oğlu ve diğerleri kapıda belirdiler. Steve'in oğlunun tabancası vardı, kılıfıyla birlikte omzundan sarkıyordu. Pamela önce onlara sonra bize baktı, ayağa kalktı ve gitti.

Bekledik, kahkahaları ve konuşma seslerini dinledik, Steve Walton'un yüksek sesini ve Pamela'nın alçak sesini. Salonda neler konuşulduğunu tam anlayamıyorduk, ama kapıyı dinlemeye de hiçbirimiz cesaret edemiyorduk. Bir süre sessizlik oldu sonra bir çığlık duyuldu, ardından bir çığlık daha. Jane koşarak salonun kapısını açmaya çalıştı, kilitli olduğunu anlayınca tekmelemeye başladı. Kapıyı Pamela açtı, yüzü solmuştu, yanaklarında kırmızı lekeler, gözlerinde korku vardı. "Bir şey yok Jane, bir şey yok" dedi.

16

Gözlerim neden tam mağlup olduğum anda açılmıştı? Yenilginin ardından kazanılacak ya da kaybedilecek bir şey olmadığından mı? Yenilgi kendi kişiliğine yüklediğin hayallerle birlikte diğerleri hakkında sahip olduğun yanlış fikirleri de yerle bir ettiği için mi? Yenilginin sonucunda oluşan "Nasıl bu duruma gelindi?" sorusu her şeye daha yakından ve daha net bakmayı sağladığı için mi?

Gece odama döndüğümde Jane battaniyelerini ve çarşafını almıştı. Meg'i suçlamıştı, ama artık benim yakınlığıma da dayanamıyordu. Yatağın üstüne oturdum, ondan farklı olmadığımı düşündüm: Diğerlerine ben de dayanamıyordum, yüzlerine, konuştukları şeylere, hareketlerine, korkularına. Başımıza gelenler bizi birbirimize kenetlememiş, aksine uzaklaştırmıştı. Gece Jane'in bedeni ve battaniyeler olmadan soğuk geçecekti. Eşyalarımı alıp kütüphaneye inmek ve sobanın yanında yatmak istedim. Ama onların soluk seslerini ve kokularını duyma fikri dayanılır gibi değildi, ben de yatağıma uzandım.

Saat dörtte uyandım, soğuk onların solukları ile kokularından daha da dayanılmazdı. Gidip kütüphanenin olduğu odada yattım. Saat sekizde bizi lobiye topladılar; en son Pamela salondan çıkıp geldi, aramıza katıldı, ama yüzümüze bakmadı. Ona ne diyebilirdik ki? Öne çıktım, bir oyun başlattılar. Ne istiyor muşum? Özür mü dileyecek mişim? Grup

adına mıymış? Kendi adıma af dilemekle başlasam daha iyi olmaz mıymış?

Sonunda özür diledim. Odama gittim, ne kadar giysim varsa üstüme geçirdim, aşağıya indim, battaniyemi aldım, sarındım ve dışarı çıktım. Kar hâlâ yolu kapatacak kadar yüksekti, ama umurumda değildi. Tek istediğim otelden ve onlardan uzaklaşmaktı. Gölü bir uçtan bir uca kat ettim, ta ki yamaçta bir taç gibi duran oteli görene dek.

Komün burada nasıl yaşamıştı? Nereye baksam, ormandı. İnsanlar ihtiyaçlarını karşılamak için burada ne yapabilirlerdi ki? Ne üretebilirlerdi? Gerekli materyali nereden bulup, ürünlerini nasıl dış dünyaya yollarlardı?

Uymuyordu. Komün diğer komünlerden bildiğimiz gibi yeni, daha iyi bir ortak yaşam deneyi olamazdı. De Baur'un kendisine kapılmış insanlarla yaptığı bir deneydi yalnızca. Bu hafta bizim üstümüzde yapılan deneydeki aşağılamalar, tehditler ve tehlikeler ne kadar gerçekse, o komünün daha iyi bir hayat vaadiyle yaratılmış olması, ancak o kadar gerçek olabilirdi.

Öğrenciler, geleceğin politikacıları, yargıçları, işadamları ve diğer sorumluluk sahipleri ekstrem koşullarda nasıl bir davranış sergilerler? Ne oranda katılımcı, ne oranda egoist olurlar? Ne kadar prensiplerine bağlı, ne kadar işbirlikçidirler? Birbirlerini ele vermeleri, birbirlerine sırt çevirmeleri için neler gereklidir? Soğuk, açlık, baskı, korku ne zaman uygarlığın yaldızlarını döker?

Öte yandan katılımcılardan hiçbiri deney sırasında donacak kadar üşümeyecek, açlıktan ölme noktasına gelmeyecek ve ciddi bir zarar görmeyecekti. Yeteri kadar battaniye olacak, ilk gece az da olsa karınlarını doyuracak kadar yemek bulacaklardı, işgalciler herkese yetecek miktarda erzakla gelecekler ve şömineli oda işgalcilerin eline geçtiğinde bir soba bulunacak ve diğer odaya kurulabilecekti. Kaba güç kullanıl-

dığında çok kötüymüş izlenimi bırakacak, ama gerçekte fazla can yakmayacaktı; Mike yere, Katherine karların üstüne düşmüştü ve Pamela'nın tecavüze uğramadığından, sadece feci korkutulup devre dışı bırakıldığından emindim.

Deney mi? Burada verdiği onca seminerden sonra De Baur burada yaşananlardan hiç bilmediği neyi öğrenmek istiyor olabilirdi? Hayır, maksadı bizleri bir araştırma için kullanmak değildi. Normal bir deney düzenine uygun davranmamıştı bile. O da oyuna katılmıştı. Video kameralar komün zamanında kalmamıştı, çalışıyordu. Onlar aracılığıyla bizi izliyor ve yardımcılarına bize karşı nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin talimatlar veriyordu. Pamela'yı kimse satmamıştı; söylediklerini De Baur videodan izlemişti. Steve Walton'un oğlu, "Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için" deyip, tersine davrandıkları için Greg, Mike ve Phil'i küçümserken aslında boşboğazlık yapmıştı, bunu daha o anda fark etmeliydik. Akşam kendi aramızda ettiğimiz yeminden başka nasıl haberi olabilirdi ki?

De Baur bizlerle araştırma yapmak değil, bizleri yönlendirmek istiyordu.

Kitabından ve derslerinden, okurken ya da dinlerken bir anlam çıkartamadığım bazı pasajlar aklıma geldi. Aklımızın bir kenarına ittiğimiz şeyler: Kötülükten sevinç duyma, nefret etme, savaşma ve öldürme arzusu, faşizmin ve komünizmin karanlık ritüellerine duyulan istek. Kötülüğün gözlerinin içine bakmamamız, aksine bakışlarımızı ondan kaçırmamız ve her şeyin tekrar tekrar geri dönmesinin esas nedeninin bu oluşu. "Sadece bu insanların böyle olduğunu mu düşünüyorsunuz? Sadece bu zamana mı özgü?" Derslerinde geçmişin korkunçluklarını anlatırken ne çok duymuştuk bu sözleri.

Seminer bize kötülüğün gözlerinin içine bakmayı öğretecekti, başkalarının ve kendi içimizdeki kötülüğün. Herkes o bir haftanın içinde iyi olarak nitelediği prensiplerine ters düşme,

ihanet etme, satma ve kararlılıkla kötü davranma deneyimini yaşayacaktı. Şimdiye dek hiç düşmeyen işte şimdi düşecekti, belki de De Baur'un talimatıyla takılan bir çelmeyle, çünkü video kameralar ona zayıflıkları daha iyi göstermişti.

Ben kurada hile yapmıştım ve özür dileyerek kendimi ele vermiştim. Bundan nasıl bir ders çıkartmam gerekiyordu? Kötü davranmaya eğilimli olduğum mu? Bu yeteneğimden yararlanabileceğim mi? Seminer katılımcılarından kötülüğün gözünün içine bakmayı öğrenen ve hizmetine girmeye hazır bir topluluk yaratmak mı esas amaçtı?

O topluluğa ait olmak istemiyorum, benden uzak dursunlar. Tek tek herkesin kendi deneyimini yapıp bitirmesini, sonra De Baur'un ortaya çıkmasını, olayları açıklamasını, bağışlanmayı istemesini, herkesin aklını çelmesini ve sonunda oradakilerin özel bir deneyim yaşayıp, özel insanlar oldukları sonucuna vararak otelden ayrılmalarını beklemeyi de istemiyordum. Otele koştum. Kocaman, ıssız, beyaz alanın tam ortasında korku bir kez daha üstüme çöktü; son günlerin korkusu, kusma ve boğulma korkusu, hiçbir itici güce gerek duymayan saf korku. Karşı kıyıya geçince kayboldu. Oteldeki odamda video kameranın önünde durdum. De Baur'a ortaya çıkmasının ve bu işi bitirmesinin zamanının geldiğini söyledim.

17

Dört adam beni ciple New York'a götürdüler. Yola çıkarlarken onları yakaladım, bize dedikleri gibi otelden kısa süreliğine ayrılmadıklarını, görevlerinin sona erdiğini ve De Baur'un geleceğini bildiğimi söyledim. Omuz silkip, "Atla arabaya" dediler.

Hepsi de aktördü. Steve Walton olarak tanıdığımız kişi yıllar önce komün üyesiymiş, ocak seminerlerinin komünün yerini almasından bu yana başka aktörlerle birlikte bazen bir grup avcıyı, bazen bir grup kumarbazı ve bazen de eski bir askerler topluluğunu canlandırdıkları mizansenleri organize edermiş. "Bir keresinde polisten saklanan çetecileri oynamıştık." Güldü. "Eğlenmiştik, ama içimizden biri oldukça abarttı, sahiciymiş gibi durmadı tabii, daha çok filme benzedi. Hava da her zaman şimdiki gibi işimizi kolaylaştırmaz ayrıca."

"De Baur nerede?"

"Artık otelde. Dağın arkasındaki bir kulübedeydi, fazla uzak değildi sizlerden."

"Monitörlerle kaplı bir panonun önünde oturuyordu."

"Kameralar yokken daha çok doğaçlama çalışırdık. İkide birde telefonla onu aramamızı istemezdi, her birimizin kulağında bir alıcı olması ve bizi oradan yönetmek John'un rüyasıydı. Beni değil ama, ben aktörüm, robot değil."

Dikkatli araba kullanıyordu. Adirondack ardımızda kaldıktan sonra karanlığın içinde otoyolda ilerlemek sıkıcı geldi

ve diğerleri uyudular. Karsız bir dünyaya ve akın akın gelip geçen arabalara alışmam ve son günlere ait görüntüleri kafamda yeniden canlandırmam biraz zaman aldı.

"Komün nasıldı?"

"Komün nasıl mıydı?" Biraz düşündü. "Ben normal üyelerden biri sayılmazdım. Personele dahildim, hatta daha fazlası. Özel bir ortam yaratılmamasına, ki aksi olduğunda ceza alırlardı, sevişirken, yemek yerken, uyurken, tuvalette, aklına neresi gelirse, herkesin daima bir arada bulunmasına dikkat ederdim. Ama John kuralları sürekli değiştirirdi, değiştirdiğini de söylemezdi, nedenini de, bir gün önce geçerli olan bir şey ertesi gün aniden geçersiz olurdu. Biz personel grubu yeni kuralları bilirdik doğal olarak; bilmesek nasıl uygulardık ki zaten. Ama diğerleri eski kuralların artık kaldırıldığını fark ederlerdi sadece. Sürekliliği olan, güvenilir hiçbir şey yoktu. De Baur da bunlara dahildi; bir gün öyle, ertesi gün böyle olurdu.

"Ne tür kurallar vardı?"

"Sabahları ne zaman kalkılacağı, kahvaltının hangi sıraya göre dağıtılacağı, kimin kahvaltı edeceği ve sonra kimin bulaşıkları yıkayıp kaldıracağı, kimin hangi işi yapacağı ve kimin çalışmayacağı, kimin kiminle aşk yapacağı; hepsinin kuralları vardı."

"Bunlar neden sürekli değişiyordu?"

Güldü. "Nasıl anlatırım bilmiyorum. Sıradışı hallerin gerçekliğiyle ilgili bir şeyler söz konusuydu. Her şey normal seyrederse kim olduğumuzu deneyimlerimizle anlayamayız. Kandırılmamıza izin vermeliyiz, kendimizi kandırmalıyız, sadece sıradışı bir durumda bizler..." Duraksadı. "Sıradışı durumlarda bize ne olduğunu bilemeyeceğim. Komün üyeleri oryantasyonlarını kaybederek bunu yaşadılar. Sıradışı durum ve kendi gerçekleri gibi laflar onlara söylenmemişti zaten. Bunu deneyimle öğreneceklerdi."

"Neden orada kaldılar?"

"Sadece yarısı kaldı. Güçlü olanlar gitti. Kalanlardan biri sonunda keçileri kaçırdı. Bu da komünün sonu oldu."

"Kaç yıl sonra?"

"Ne yılı? Komün dokuz ay dayandı, ilkbahardan kışa kadar."

"Siz neden katıldınız?"

"Birbirimizi üniversiteden beri tanıyoruz, o hukuk okuyordu, ben oyunculuk eğitimi alıyordum. Birisine ihtiyacı vardı, ben de boştum."

"Komünün masraflarını kim ödüyordu? Şimdiki seminerlerin giderlerini kim karşılıyor?"

"Bir vakıf, ismini cismini bilmem. O zaman giderleri karşılıyordu, ama hâlâ finanse ediyor mu, haberim yok."

Gözlerimi açık tutmakta zorlanmaya başlamıştım, halbuki yanıtlarını bilmek istediğim öyle çok soru vardı ki. De Baur genç bir adamken ve komün şefiyken nasıl biriydi? Avrupa'daki hayatı hakkında neler anlatmıştı? O zamanlar kadınlarla, arkadaşlarıyla arası nasıldı? Esasen hiç arkadaşı olmuş muydu? "Komün üyeleri ondan nefret etti mi?" sorusunun dışında hiçbir şey soramadım.

"Nefret etmek mi? Hayır, onu sevenler sevmekle yetinmeyip göklere çıkardılar."

18

Beni Times Square'da indirdiler. Saat geceyarısını geçmişti, ama yollar insan ve araba kaynıyordu, ışıklı reklam panolarının rengi ve görüntüsü ise durmadan değişiyordu. Soğuk değildi, metroya bineceğime yürümeyi tercih ettim.

Neon panolarda zaman zaman beliren çıplak kadınlar, insanları şovlara davet ediyordu. Sandviç, bira, gazete satan dükkânlar açıktı. Bir bina girişinde ya da bir dükkânın kepenklerinin indiği basamaklarda kıvrılmış yatanlar vardı. Kuzeye giden kaldırımlar ve caddeler daha sakindi. 72. Cadde'den Riverside Drive yönüne döndüm ve sokakta tek başıma kaldım. Sol yanda, parkın kuru ağaç dallarının arasından karşı kıyıdaki ışıklar göz kırpıyordu, sağda yüksek binalar kent ışıklarıyla aydınlanmış gökyüzüne uzanıyordu.

Adirondack'ta karlar erimiş miydi? Gölü kaplayan buz tabakası gıcırdıyor muydu? Şöminede ateş yakılmasına gerek kalmayacak kadar sıcak havada bu seminer yapılamazdı zaten. Salonda oturmuş, De Baur'un kazandıkları deneyimlere ilişkin yaptığı açıklamaları mı dinliyorlardı? Yaşadıklarından nasıl ders çıkarmaları gerektiğini?

Kafamda De Baur'la kavgaya tutuştum. Bunlarda öğrenilecek hiçbir şey yok. Evet, bizler bencilliğe ve acımasızlığa, ihanete ve yalana ve hatta daha pek çok pisliğe eğilimliyiz. Ama bunu zaten biliyoruz. Evet, kötülük XX. yüzyıldaki savaşlar ve cinayetlerle silinip gitmedi, aksine tüm dünyaya

yayıldı. Bu da yeni öğrendiğimiz bir şey değil. Kurgulamış olduğu sıradışı durumun bizlere gösterdiği şeyler hiç de ilginç değil. İlginç olması gereken, bizlerin normalliğimizi nasıl oluşturacağımız ve birbirimizle nasıl daha iyi, adil, saygılı ve sevgi dolu geçinebileceğimiz.

De Baur güldü. Daha mı iyi? Hep evrimleşeceğimizi düşünüyorsam, hiçbir şey anlamamışım demek ki. Ne dünyadaki kötülüğün şimdiki halinden, ne de içimdeki kötülüğün şimdiki halinden bihabermişim. Kendimizdeki fesatlığın ne denli yetenekli olduğunu bilseydik, başkalarındaki fesatlığı bu kadar kibirle yargılar mıydık? Kötülüğün dünyada hâlâ işbaşında olduğunu biliyorsak, neden emrine amade olmak zorunda değilmişiz gibi yaşıyoruz? Ne olduğuna karar vermek zorunda değilmişiz gibi ve bu kararın sorumluluğu bize ait değilmiş gibi?

Burun kıvırdı: Benimle tartışmaya bile cesaret edemiyorsun. Burada otelde olacağına, yoldasın, odana dönüyorsun. Sana babalık yapmadığım için hiddetlenmediğine göre burada öğrettiklerime de hiddetlenemezsin. Seni, yanından ayrılamayacak denli çok sevmememe. Sen zaten hiçbir şeye hiddetlenmezsin. Öylesine yaşarsın, ucundan kıyısından, sanki spor yapıyormuş gibi hukukla ilgilenirsin, tarihi bir resimli kitabın sayfalarını karıştırıyormuşsun gibi yaşadığın zamanın politik gelişmelerine uzaktan bakarsın. Sanki ben baban değilim de, iki Berlin'in birleştiği günlerde keşfettiğin şeyler gibiyim; güldü, hayır senin çok daha ilginç bir keşfinim. Ben de onunla alay ettim: Kararların sorumluluğu mu? Sen kararlarının sorumluluğunu üstlenmek zorunda olduğunu hissedince çekip gitmiştin. Senin sorumluluklarından bana hiç söz etme, içimi sızlatmıyorlar ve buna değmezler de. Onlar şaka gibi.

Pijamasının üstüne paltosunu giymiş, elinde köpeğinin tasmasını tutan bir adam karşıdan gelirken bana hayretle baktı ve yüksek sesle konuştuğumu o an fark ettim. Kendim-

le ve de Baur'la konuşmaya bir son verdim. Onu kafamda değil, gerçekte sorguya çekmem gerekiyor muydu? Bundan kaçmazdı. Hatta bu yüzleşmenin tadını bile çıkartabilirdi. Meseleyi hafif, sportmen, oyuncu bir tarzda ele alırsam baba ile oğlun yüzleşmesinden ortaya bir baba-oğul karşılaşması da çıkabilirdi hatta. "Keyif ve Eğlence Romanları"ndan yola çıkarak ona ulaşmamdan zevk duyar ve eğer aklında kaldıysa bana Karl'ın eve dönüş öyküsünün sonunu anlatırdı. Ardından karşılıklı oturup kırmızı şarap içer ve eve dönüşler hakkında uzun bir sohbete dalardık; Odisseus'un, Karl'ın ve benim eve dönüşlerimiz.

Eğer gerçekten uzun zaman boyunca gördüğüm oyuncu, maceraperest kişiliği gerçek olsaydı, ona güvenebilirdim belki. Ama oyunculuğu, serüven peşinde koşturan tasasızlığı de Baur'un arkasında şeytanlarını büyüttüğü bir paravandı.

Saat ikide evdeydim. Oda aşırı sıcaktı, camı açtım, kulağıma hafif bir müzik sesi geldi. Uyuyamayacağımı anladım ve hangi zavallı ruhun benimle aynı halde olduğunu öğrenmek istedim. Ama diğer pencerelerin tümü karanlıktı. Masa başına oturdum ve piyanoyla çalınan, sakin, ironik, tereddütlü, caz parçasını dinledim. Kapatamadığım ya da ısısını düşüremediğim kaloriferden yayılan sıcaklık ve açık pencereden içeriye dolan soğuk hava ısıyı normale döndürmüştü. O anda gördüğüm ve hoşuma giden sarı sayfalı bir bloknotu önüme çektim ve yazmaya başladım.

Korkmayı öğretmek için göç eden biri

Kendinden önceki ve sonraki binlercesi gibi o da karısını ve çocuğunu, karanlık geçmişini ve eski adını Avrupa'da bıraktı, yeni bir isim ve aydınlık bir gelecekle Amerika'ya geldi, kariyer yaptı.

Kariyeri John de Baur'u New York Columbia Üniversitesi'ne taşıdı ve onu siyasal teori profesörlüğüne yükseltti. Geçmişinde...

İsviçre kökenini, Almanya'da gördüğü eğitimi, Hanke'yle yakınlığını, onunla beraber kaçışını, Berlin günlerini, takma isimlerini anlattım. Yazdıklarını da anlattım: Almanya'da yazdığı kompozisyonu, savaş sürerken *Deutsche Allgemeine Zeitung*'da ve *Das Reich*'ta ve savaş sonrasında *Nacht-Express*'te yayımlanan makalelerini, romanlarını anlattım. *Odisseia*'nın hukuk teorisinden anladığım gibi anlatmadım ama. De Baur'un kendi geçmişini aklamayı denemesi gibi; geçmişi bilindiğinde bu apaçık ortada değil miydi? Ama yönettiği komünde ve ocak seminerlerinde neler yaptığını anlattım.

Sabahın erken saatlerinde yazımı bitirmiştim. Yattım, kısa ve kötü bir uykunun ardından kalktım, saat ona doğru yazdıklarımı alıp üniversiteye gittim, bilgisayarda temize çektim ve altına adımı da ekleyerek bastım. Sonra Law School'daki bir derste tanıdığım bir avukata telefon açtım, randevu istedim ve onunla, yazılarımı *New York Times*'a götürmesi, alıntı yapılmadan ya tamamının yayımlanması ya da hiç yayımlanmaması şeklinde anlaşma yapması için mutabakata vardık. Aynı gün uçak yoktu, ama ertesi günkü ilk uçak için biletimi aldım.

19

Uçak gecikmeli indi. Kıyıyı izleyerek kuzeye doğru uçarken güneş batmıştı zaten. Akşam karanlığında su yaldızlanıyor ve kar kora dönüşüyordu, Hudson ve Adirondack olduklarını pek sanmıyordum, ama öyle olduklarını varsayıp oralarla da vedalaştım. Sonra Hallifax'ın ışıklarını gördüm. Sonra zifiri karanlık oldu.

Barbara'ya telefon edip geleceğimi bildirmekten korktuğumdan bunu, yapmadım. Ya telefonda bazı şeylerin değiştiğini söylerse? Önce bir arkadaşıma ya da anneme mi gidip kalsam? Bundan sonraki gidişatımızın nasıl olacağına mı baksak önce? Hayır, başka biri yoktur, en azından ciddi bir beraberliği yoktur, ama ya yeni biriyle tanıştıysa? Yok, beni sever, beni çok sever, ama ya kendisiyle uzlaşamıyorsa? Evet, beni görmek ister, ama ya aynı evde fazla yakın ve fazla samimi olmak istemiyorsa?

Telefonda bütün bunları duymaktan kaçtım. Ama elime de hiçbir şey geçmedi. Apartmana girip, daire kapısının önüne geldiğimde neler duyacaktım? Ya da giriş holünde? Ya da salonda? Ya odalardaki bana ait mobilyalar kaldırılıp, bir depoya konduysa?

Barbara Noel'de bana küçükken hediye edilen ve o günden beri değişik evlerimdeki kütüphanelerin raflarına oturttuğum pelüş ayıyı yollamıştı. "Vatanından selamlarla" diye bir not eklemişti, ben de sevinmiştim. Ama bu küçük ayıyı aramızda ya-

kınlığı artıracak aşkın bir habercisi gibi mi yolladı, bilemem. Belki de onu eşyalarımı ve mobilyalarımı kaldırırken kullandığı kolilerden birine koymaya kıyamamıştı, olamaz mı?

Ama öyle olsa bana yazardı! Öykülerimdeki erkekler ansızın çıkagelirlerdi, çünkü o dönemlerde posta, telefon ya da başka iletişim araçları mevcut değildi. Buna tam da doğru denemez, Klitaimnestra'yla bir haberci kanalıyla iletişim kurabilen Agamemnon da evine ansızın dönmüştü. Klitaimnestra rol yapmıştı, çünkü onu öldürmek istiyordu ve öldürmüştü de. Ben deli miyim? Ne kadar saçma düşünceler bunlar? Mobilyalarım ve kıyafetlerim hâlâ evdeydi, buradan başlayabilirim. Başka türlü olsa bana yazardı. Ama yazdığı tek şey de en fazla bu olurdu. Diğer şeyler beklerdi. Onları bana yüz yüze söylemek için, yazmaz ve beklerdi.

Yemek yiyip film izleyince dikkatim biraz dağıldı yanımdaki yolcu uzun uzun dört çocuğu ile on iki torununu anlattı. Tepe lambaları sönüp, yanımdakinin horlayan başı omzuma düştüğünde içimdeki korku çarkı yine dönmeye başladı. Onu durdurmak ve seçeneklerimi gözden geçirmek istedim. Evde kalmamı istemiyorsa, yine de kalmak için ısrar etmeli miydim? Önce buna aklım yatmadı, ama sonra eğer kalmazsam, kalmama nedenim o mu, ben miyim, bundan emin olamadım. Ondan yakınlığımı istemesini beklemek, istediğim şey değil miydi ya da ona kendimi anlatmak istemiyor muydum? Hayır, bir kere yaptığım hatayı bir daha yapmayacaktım. Kalacaktım. Varlığım orada olacaktı, hiçbir şey beklemeyecek, ama verecektim; istemediği şeyleri yapmayacak, ama ona istediklerini sunacaktım; duygularımı bastırmayacak, ama onunkilere anlayışlı olacak ve bunu da ona gösterecektim; günlük yaşamda kendimle biraz dalga geçmesini bilecektim; seçenekleri geliştirdikçe bunların üstesinden gelemeyeceğim gerçeği bana daha doğru geldi ve daha netleşti. Yapamazdım.

Ya kapıda yanında ve kolunu beline dolamış bir başkasıy-

la beni karşılarsa? İlk anda aklıma düello fikri geldi. Aynı kadını seven iki adama birden bu dünyada yer olmadığı düşüncesi kafamda bir ışık gibi çaktı. Onu gerçekten seviyorlarsa ve elde edemiyorlarsa, ikisi de bu dünyada onsuz yaşamaktansa düelloda ölmeyi yeğleyecekti. Kadınların bu oyuna katılmamaları ve nedense yanlış tarafı istemeleri, yani öleni ya da hatta ikisinin birden ölmesi ne kadar aptalca. Başkasıyla yapılacak bir dövüşte Barbara'nın gözlerinin ışıldamayacağını bilmek zor değil. Diğerinin bana vurduğunu, gerisingeri merdivenlerden düşerek, oracıkta serilip kaldığımı düşünelim, koşarak yanıma gelip, kanlar içindeki başımı kucağına koyardı büyük bir olasılıkla. Ama düşen ya öteki olursa? Ya yürekli, ama kendini kurban etmiş rolünü ona, orman kaçkını rolünü bana biçerse?

Korkulara bir son vermem gerektiğini fark ettim. Korkularım kâğıt üstünde genişleyerek her şeyi silen bir su lekesi gibi yayılıyordu. Yakında kâğıdın üstünde "Seni seviyorum" diye yazmaya yer bulamayacaktım.

Uçak Frankfurt'a indiğinde hava hâlâ karanlıktı ve eskiden yaşadığım şehirde trenden inerken de karanlık devam ediyordu. Aktarma yapmam gerekiyordu, ama ya raylarda bir arıza vardı ya da biri intihar etmişti ve bir sonraki tren iki saat gecikmeli kalkacaktı. Bir taksiye bindim. Dağları aştık, güneş doğdu; bunu iyiye yordum. Kötü olan benim de Karl gibi otoyoldan eve dönüyor olmamdı.

Sonra evin önünde durdum. Kışın çırılçıplak bıraktığı bahçe daha geniş ve kasvetli görünüyordu, yüreğim ağırlaştı. Bahçe kapısını açtım, bina kapısına gittim ve zili çaldım. Az sonra otomatiğin vızıltısı duyuldu, kapı açıldı, içeri girdim, merdivenlerden çıktım. Dairenin kapısı hâlâ kapalıydı. Basamakta bekledim.

Kapının emniyet zincirinin çekip çıkartıldığını ve bırakıldığında şakırtıyla düştüğünü duydum. Kapı açıldı. Barbara

sabahlıkla karşımdaydı, ilk karşılaşmamızda olduğu gibi saçlarını sıkıca toplamıştı ve gözlüğü burnunun üstündeydi. Gözlüğünü çıkardı, gelenin kim olduğunu anladığında yüzü aydınlandı. Kapıya yaslandı, kollarını göğsünde kavuşturdu, son basamakları çıkarken ve valizimi bırakırken bana baktı. Yüzünde o tanıdık, muzır, sıcak gülümsemeyle "Buradasın!" dedi.

20

Her şey eskisi gibiydi. Barbara'nın okulu vardı ve o duş alırken, makyaj yaparken, giyinirken ben kahvaltıyı hazırladım. Okuldan eve döndüğünde bavulumu açmış, eşyalarımı yerleştirmiş, gelen mektuplarımı okumuştum.

Yayınevim aynı işe devam etmemi teklif etmişti; deneme süresinin ardından yerime aldıkları kişiye yol vermişler. Eğer önerilerini kabul edersem yeni bir kitap dizisi ve dergi de yapabilirmişim. Yemekten sonra Barbara'ya yarın sabah yine birlikte evden çıkıp, işe gideceğiz diyebilirdim. Ertesi sabah daha uzun bekleyebilirdim, yazı masamın üstünde daha çok iş yığılabilirdi.

Korkularımın hiçbiri gerçekleşmedi. Barbara'nın hayatında başka bir erkek yoktu, çekip gittiğim için bana sitem etmedi, döndüğüm için sevindi. Buna karşın korkum tümden kaybolmadı. Benim için bu denli önemli olan ve bana bu kadar huzur veren aşkın rutini gün gelip Barbara'nın canını sıkabilir miydi? İçimden geçenleri anlamasın diye bazen ani önerilerle çıkıyordum karşısına, o da gülerek kabul ediyordu. Ya bir gün içyüzümü anlarsa? Ya da zaten anlıyorsa?

John de Baur hakkında yazdığım yazı yayımlanmadı. *New York Times*, bir muhabirin benimle ilgili araştırma yapmasını, ona röportaj vermemi ve kendimi deşifre etmemi istemişti, ben de bunu istemedim. John de Baur'la aramda geçenleri daha fazla kurcalamaya yanaşmadım.

Yıllar sonra öyküsü, hem Amerika hem Avrupa medyasına yansıdı. Yazı masasının üstünde benim yazdıklarımın durduğu muhabirin kendi başına araştırma yaptığını tahmin ettim. Beni kaynak olarak göstermedi ve bu da işime geldi. Aksi halde medya dedikodularına bulaşırdım.

Yayın organlarının çoğunda De Baur'un biyografisi çıktı, farklı isimleri ve rolleri, nelerle ilgilendiği ya da hangi entrikalara girdiği, egoizmi ya da oportünizmi ya da kibiri ya da kaleme alan kişinin De Baur'un hayatına girişin anahtarı olarak keşfettiği diğer şeyler. Televizyon onu değil, hakkında yazı yazan gazeteciyi ekranlara çıkardı, ama ona da radyoda yayın hakkı verdiler ve kendini konuya öylesine hâkim ve çekici yansıttı, gençliğe özgü macera hevesini ve cazibesini öyle bir vurgulayıp kendiyle dalga geçti, medyadaki kampanyalara öylesine anlayışla yaklaştı, Amerika'da yaptıklarıyla ve bunları yapmasını sağlayan Amerikalıyla öylesine gururlandı, öylesine dürüst ve hoştu ki bütün bunların ardından onu bitirmek kesinlikle söz konusu olamazdı. Radyo yayınını dinledim ve gerçek anlamda etkilendim.

Bilimsel tartışmalar onun entelektüel samimiyeti çerçevesinde gelişiyor ve legal teorilerin yeniden yapılandırılmasıyla sorumluluktan mı kaçtığı yoksa gerçek bir teori mi geliştirmek istediği ya da her ikisini birden mi yaptığı tartışılıyordu. De Baur'un arkadaşları soruların tartışmaya açıldığı bir konferans düzenlediler ve Amerikalı meslektaşları onun zor, korkunç, kör, ikiyüzlü ya da muhalif savaş yazılarını okuduktan ve bir Fransız meslektaşı bu yazıları bir ateşin içinde alevlerin çıtırtısının altındaki kor olarak niteledikten sonra De Baur'un kendisi söz alarak, yazdığı savaş yazılarını öyle bir yerdi ki, hiç kimsenin ona bu yazılar için sitem edecek ve sorumluluktan kaçtığı için yüklenecek hali kalmadı. Bu da çok ustaca bir başarıydı doğrusu.

Konferansa eklenen bir bölüm kendi içinde farklı, küçük

bir tartışma başlattı. Yazara göre, De Baur'un geçmişi haklı çıkarma ve şimdiki zamana entegre etme girişimi, hukuk teorisyenlerinin "Hukuk hukuktur, emir emirdir, itaat itaattir" şeklindeki geleneksel söyleminden daha zekice olmakla kalmıyormuş. Aynı anda, çoktan beri tasavvur edilemez olarak görünen modern, entelektüel bir faşizmi tasavvur edilebilir hale de getiriyormuş. Ama De Baur bu tartışmanın da üstesinden gelmeyi bildi.

Bana göre bütün bu patırtının üstesinden gelmekle kalmamış, aynı zamanda bunlardan keyif de almıştı. Ardından ortalık duruldu, en azından Avrupa'da ve adıyla bir daha hakkında manidar, sezgisel, uğursuzluk habercisi bir makale yazdığı *Millenium*'da karşılaştım. 11 eylül 2001'den sonra bir terörizm teorisi geliştirmişti, kitabın reklamlarını ve eleştirilerini gördüm, ama okumak istemedim. Seksen yaşındayken bir akşam geç saatlerde televizyonda bir söyleşisi yayınlandı. Önce biraz izledim. Sonra sesini kıstım, ardından da televizyonu kapattım.

Kısa bir süre sonra annem telefon açtı. "Onu televizyonda gördün mü?"

"Evet."

"Romanının sonunu hâlâ bilmek istiyor musun?"

"Yıllar önce anlatmıştın zaten."

Güldü. "Bana kalırsa sen kendi kendine gelin güvey oldun biraz." Hainliğine vereceğim tepkiyi bekledi, ama hiçbir şey söylemedim. "Silezya'ya gitmeden önce burada yaşamış, okumuş ve bir kız arkadaş edinmişti. Savaştan sonra onu arayıp buldu, kadın evlenmişti ve iki çocuğu vardı."

"Bir tanesi ondan mıydı?"

"Öyle olsa bana söylerdi. Beni sakınıp, kolladığını hiç görmedim. Onunla son karşılaşmasının ve benimle yaptığı anlaşmanın ardından romanını bitirdi."

"Bunu bana neden anlatıyorsun?"

"Her şeyi bilirsen daha rahat edersin belki diye. Daha hâlâ Peter Debauer olarak mı kalacaksın, Peter Graf ya da Peter Bindinger olmak istiyor musun, onu bile bilmiyorsun. Daha evlenmedin. Çocuk sahibi olmak için biraz geciktiniz gerçi, ama yine de mümkündür..."

"Büyükanne olmayı mı istiyorsun?"

"Ben hiçbir şey istemiyorum." dedi ve telefonu kapattı.

Doğru. Benden hiçbir şey istemiyor, hayatımı kolaylaştıran ve aynı zamanda beni üzen bir durum. Max için, sinema ve pizzanın, orta ve yükseköğrenimin dışında, önemli olmak bana sevinç veriyor. Ondan, istediğimden daha fazlasını istesem keşke. Bunu öğrenmeliyim.

Bazen, Wenzel Strapinski'den sahtekârlara özgü hileleri ve yalanları öğrenen, kendini hayatın içine sabırsızlıkla atan, büyük bir hevesle "Keyif ve Eğlence Romanları"nı yazan ve bir oyuncunun hafifliğiyle teoriler icat eden Odisseus'u özlüyorum. Ama bunun Johann Debauer'i ya da John de Baur'u özlemek olmadığını biliyorum. Bu sadece hayalimde yarattığım ve yüreğimle bağlandığım babama duyduğum özlem.

BERNHARD SCHLINK

DK DOĞAN KİTAP

EVE DÖNÜŞ

Peter Debauer, küçük yaşlarda tatillerini büyükannesi ile büyükbabasının İsviçre'deki evinde geçirirdi. Ona resim yapsın diye verilen kâğıtları okuması yasaktı. Bir gün bu yasağı hiçe saydı ve sayfaların önyüzlerine baktı. Onu orada, bir askerin Sibirya'dan eve dönüş öyküsü bekliyordu. Adam, yıllar sonra döndüğü evinin kapısında karısıyla karşı karşıyaydı. Karısının yanında başka bir adam vardı. Çok etkilenmişti. Ne var ki hikâyenin sonunu öğrenemedi. Peter, yıllar sonra hayatını o hikâyenin sonunu öğrenmeye adayacak, yazarın izinde kendine ve tarihe doğru bir yolculuğa çıkacaktı.

İhtişamlı bir anıya tutunup yaşamıştı asker.
Mutlu geçmişinin yıkıntılarına dönüyordu oysa...

Bernhard Schlink 1944'te Almanya'nın Bielefeld kentinde doğdu. Halen Berlin Humboldt Üniversitesi'nde hukuk profesörü ve Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti Anayasa Mahkemesi'nde yargıç olarak görev yapıyor. İkinci romanı *Gordiyon Fiyongu*'yla Glauser Ödülü'nü, *Selbs Betrug*'la Alman Polisiye Roman Ödülü'nü, *Okuyucu* adlı romanıyla Abendzeitung Yılın Yıldızı Ödülü'nü (1995), Neumünster Hans Fallada Ödülü'nü, İtalyan Edebiyat Ödülü Grinzane Cavour'u ve çeviri eserlere verilen Fransız Laure Batallion Ödülü'nü (1997) kazandı. Birçok dile çevrilen Bernhard Schlink dünyanın en tutulan edebiyatçıları arasındadır. Yazarın *Aşk Kaçışları* adlı kitabı Doğan Kitap tarafından 2002 yılında yayımlanmıştır.

ISBN 978-975-293-562-4

18 YTL